

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

SADDAM HÜSEYİN DÖNEMİ

IRAK DIŞ POLİTİKASININ

ZORLAYICI DİPLOMASİ ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ

(1990-2003)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA ARI

BURSA-2023

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

SADDAM HÜSEYİN DÖNEMİ

IRAK DIŞ POLİTİKASININ

ZORLAYICI DİPLOMASİ ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ

(1990-2003)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA ARI

DANIŞMAN: PROF. DR. ÖMER GÖKSEL İŞYAR

BURSA-2023

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Fatma Arı
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Uluslararası İlişkiler
Bilim Dalı	: Uluslararası İlişkiler
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: VII + 156
Mezuniyet Tarihi	: .... / .... / 20..
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Ömer Göksel İşyar

Saddam Hüseyin Dönemi Irak Dış Politikasının Zorlayıcı Diplomasi Çerçevesinde Analizi (1990-2003)

Çalışmada, Körfez Savaşı (1990-1991) ve Irak'ın işgali (2003) süreçleri güvenlikleştirme teorisi ve zorlayıcı diplomasi kavramı çerçevesinde analiz edilmiştir. Körfez Savaşı (1990-1991) sürecinde Irak'ın Kuveyt'i işgal ederek uluslararası hukuku ihlal etmesi durumu, Bağdat yönetiminin bölgesel ve uluslararası güvenlik için acil tehdit olarak kodlanmasına yol açmıştır. Petrolün güvenliği güvenlikleştirme sürecinin inşa edilmesinde kolaylaştırıcı bir faktör olarak analize dâhil edilmiştir. Irak'ın işgali (2003) sürecinde ise Irak'ın otoriter bir rejim olduğu, kitle imha silahlarına sahip olduğu ve terör ile ilişkili olduğu iddiaları üzerinden Irak'ın acil tehdit olarak kodlandığı ve sürecin güvenlikleştirildiği tartışılmıştır. Her iki vakada da tehdit ve sınırlı güç kullanımı ile uygulanan zorlayıcı diplomasi ise bir tırmandırma stratejisi işlevi görmüştür. Bu bağlamda uluslararası gündemde etki yaratan gelişmelerin yaşandığı bir alan olan Basra Körfezi'ndeki krizlerin algı ve söylemlerle pekiştirilerek uluslararası güvenliğe yönelik bir tehdit olarak sunulduğu görülmüştür. Burada aktörlerin davranışlarını yönlendirmek, değiştirmeye ikna etmek için zorlayıcı diplomasiye başvurularak söz konusu gelişmelerin tersine çevrilmesi ya da durdurulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zorlayıcı Diplomasi, Tehdit Algılaması, Güvenlikleştirme Teorisi, Irak, ABD.

ABSTRACT

Name and Surname	: Fatma Arı
University	: Bursa Uludag University
Institution	: Social Sciences Institute
Field	: International Relations
Branch	: International Relations
Degree Awarded	: Master
Page Number	: VII + 156
Degree Date	: .... / .... / 20..
Supervisor	: Prof. Dr. Ömer Göksel İşyar

The Analysis of Iraq Foreign Policy in the Saddam Hussein Era within the Context of Coercive Diplomacy (1990-2003)

In this study, the processes of the Gulf War (1990-1991) and the invasion of Iraq (2003) were analyzed within the framework of the securitization theory and the concept of coercive diplomacy. During the Gulf War (1990-1991), Iraq's violation of international law by invading Kuwait caused the Baghdad administration to be coded as an existential threat to regional and international security. The security of oil is included in the analysis as a facilitator in constructing the securitization process. It was analyzed that Iraq was coded as an existential threat and securitized over the allegations that it was an authoritarian regime, possessed weapons of mass destruction, and was associated with terrorism during the Gulf crisis in 2003. In both cases, coercive diplomacy with threats and limited use of force served as an escalation strategy. In this context, it has been seen that the crises in the Persian Gulf, an area where developments that have an impact on the international agenda are experienced, are reinforced with perceptions and discourses and presented as a threat to international security. Here, it was aimed to reverse or stop the said developments by applying coercive diplomacy in order to direct the behavior of the actors and persuade them to change.

Keywords: Coercive Diplomacy, Threat Perception, Securitization Theory, Iraq, USA.

ÖNSÖZ

Araştırma konusunun seçilmesi sürecinde beni yönlendiren, çalışmanın aşamalarında tecrübesiyle bana katkıda bulunan değerli hocam Prof. Dr. Ömer Göksel İşyar'a çok teşekkür ederim. Ayrıca örnek aldığım, yolundan yürümeye gayret ettiğim Prof. Dr. Tayyar Arı hocama tavsiyelerini ve görüşlerini esirgemediği için çok teşekkür ederim. Son olarak beni yetiştiren ve daima destekleyen aileme de teşekkür ederim.

FATMA ARI
BURSA, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE: GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ

1.Kopenhag Okulu: Güvenlikleştirme Teorisi	4
2. Güvenlikleştirme Teorisinin Esasları	7
3. Güvenlikleştirme Sürecinin Tasarlanması	10
4. Güvenlikleştirme Teorisinin Unsurları	15
5. Ters Güvenlikleştirme/Güvenlik Dışlaştırma	16

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: ZORLAYICI DİPLOMASİ

1. Zorlayıcı Diplomasi: Tanım ve Kavram	18
2. Zorlayıcı Diplomasinin Esasları	21
3. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Tasarlanması	28
3.1. Birinci Aşama	29
3.2. İkinci Aşama	31
3.2.1. Ültimatom	32
3.2.2. Zımni Ültimatom	33
3.2.3. Baskıyı Aşamalı Artırma	34

3.2.4. Dene ve Gör	34
3.3. Üçüncü Aşama	35
3.4. Dördüncü Aşama	36
4. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Başarısının Koşulları	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÖRFEZ SAVAŞI (1990-1991): GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ ve ZORLAYICI DİPLOMASİ İLİŞKİSİ

1. Kuveyt'in İşgali ve Körfez Savaşı Sürecinde Yaşanan Gelişmeler	47
2. Güvenikleştirme Sürecinin Tasarlanması	51
2.1. Güvenikleştirme Sürecin Öğeleri	56
2.2. Söz Edimlerinin Analizi	58
2.3. Bağlamsal Değişkenlerin Analizi	62
2.3.1. Tarihsel Arka Plan	62
2.3.2. Petrol Konusu: Güvenikleştirme Sürecinde Önemli bir Yaşamsal Tehdit ...	64
3. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Analizi	67
3.1. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Tehditler Üzerinden Analizi	72
3.2. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Sınırlı Güç Kullanımı Üzerinden Analizi	78
3.3. Bağlamsal Değişkenlerin Analizi	83
3.3.1. Küresel Stratejik Ortam	83
3.3.2. Kışkırtmanın Türü	85
3.3.3. Savaş Düşüncesi	87
3.3.4. Tek Taraflı ya da Ortak Zorlayıcı Diplomasi	89
3.3.5. Rakibin Yalnızlaştırılması	91

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IRAK'IN İŞGALİ: GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ ve ZORLAYICI DİPLOMASİ İLİŞKİSİ

1. Güvenlikleştirme Sürecinin Tasarlanması	93
1.1. Güvenlikleştirme Sürecin Öğeleri	96
1.2. Söz Edimlerinin Analizi	99
1.3. Bağlamsal Değişkenlerin Analizi	103
1.3.1. 11 Eylül Saldırıları ve Terör Üzerinden İnşa Edilen Güvenlikleştirme Politikası	103
1.3.2. Kitle İmha Silahları: Güvenlikleştirme Sürecinde Önemli bir Yaşamsal Tehdit	107
1.3.3. Petrol Konusu ve Güvenlikleştirme Dilinin İnşasındaki Etkisi	109
2. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Analizi	113
2.1. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Uygulanması: 1991-1993	114
2.2. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Uygulanması: 1993-2000	117
2.3. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Uygulanması: 2000-2003	123
2.4. Bağlamsal Değişkenlerin Analizi	130
2.4.1. Küresel Stratejik Ortam	130
2.4.2. Kısırtmanın Türü	132
2.4.3. Savaş Düşüncesi	133
2.4.4. Tek Taraflı ya da Ortak Zorlayıcı Diplomasi	134
2.4.5. Rakibin Yalnızlaştırılması	135
SONUÇ	137
KAYNAKÇA	140

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BAE: Birleşik Arap Emirlikleri

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

BOP: Büyük Orta Doğu Projesi

CENTCOM: United States Central Command – ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı

CIA: Merkezi Haberalma Teşkilatı – Central Intelligence Agency

FKÖ: Filistin Kurtuluş Örgütü

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

IAEA: International Atomic Energy Agency – Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu

KİK: Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development – Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

OPEC: Organization of the Petroleum Exporting Countries – Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

PNAC: Project for the New American Century – Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

UNMOVIC: The United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission

UNSCOM: United Nations Special Commission

GİRİŞ

Basra Körfezi'nde meydana gelen krizlerin ve çatışmaların bölge güvenliğinin yanı sıra küresel güvenliği de etkilediği ve derin sonuçlara yol açtığı görülmektedir. Bu durum bölgede meydana gelen süreçlerin farklı teorik ve kavramsal çerçevelerden değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Bu kapsamda ortaya çıkan bu çalışma daha sonraki benzer kriz ve çatışma süreçlerinin anlaşılması ve bu süreçlere bir çerçeve sunması açısından önemlidir.

Geleneksel anlamda enerji arz bölgesi olarak ifade edilen Basra Körfezi, 1990'ın başından itibaren uluslararası ilişkilerde ön plana çıkmıştır. Özellikle petrol faktörünün artan etkisi neticesinde tarihsel olarak devam eden uluslararası ve bölgesel sorun alanlarının normal alandan soyutlanarak güvenliğe yönelik ciddi bir tehdit olarak inşa edilme eğilimi gösterildiği görülmüştür.

Bölgede meydana gelen gelişmeler zorlayıcı diplomasinin kullanılması neticesinde çatışma potansiyeline ulaşarak Körfez Savaşı ve Irak'ın işgali süreçlerinde küresel anlamda etki doğuran çok boyutlu çatışmalara dönüşmüştür. Zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulandığı ilgili süreçler, aktörlerin Körfez'e yönelik ilgisinin artmasında, ABD'nin etki alanının genişlemesinde ve güvenlikleştirmenin derinleşmesinde belirleyici bir rol oynamıştır.

Körfez Savaşı (1990-1991) ve Irak'ın işgali (2003) süreçlerinin güvenlikleştirme teorisi ve zorlayıcı diplomasi üzerinden analiz edildiği bu çalışmanın araştırma soruları şunlardır. Körfez Savaşı (1990-1991) ve Irak'ın işgali (2003) süreçlerinde kullanılan zorlayıcı diplomasi süreci nasıl ve ne yönde etkilemiştir? Zorlayıcı diplomasi uygulamalarının başarısızlıkla sonuçlanmasının koşulları ne olmuştur? İnşa edilen tehditler üzerinden bir güvenlikleştirilmenin söz konusu olması, zorlayıcı diplomasinin uygulanmasına nasıl bir etkide bulunmuştur? Askeri müdahalenin alternatif bir araç haline gelmiş olmasında süreçlerin güvenlikleştirilmesi nasıl bir rol oynamıştır? Süreçlerin güvenlikleştirilmesi ile zorlayıcı diplomasinin birlikte kullanılması izlenen politikalara ne ölçüde ve nasıl etkide bulunmuştur?

Bu soruların etkisi altında ele alınan çalışma şu varsayımlar üzerinden analiz edilmiştir. Körfez Savaşı (1990-1991) ve Irak'ın işgali (2003) süreçlerinde uygulanan zorlayıcı

diplomasi, askeri güç kullanımı ile sonuçlanan tırmandırma stratejisine dönüşmüştür. Zorlayıcı diplomasiye başvurulması, güvenlikleştirme sürecinde alımlayıcı kitlenin desteğinin sağlanmasında önemli bir rol oynamıştır. ABD'nin Basra Körfezi'ndeki etki alanının genişlemesinde ve bölgede yaşanan sorunların güvenlik alanına taşınarak çözümlenme(me)sinde Körfez Savaşı (1990-1991) ve Irak'ın işgali (2003) önemli bir rol oynamıştır.

Bu kapsamda analitik çerçevede Saddam Hüseyin döneminde gerçekleşen Körfez Savaşı (1990-1991) ve Irak'ın işgalinin (2003) güvenlikleştirme teorisi ve zorlayıcı diplomasi kavramı aracılığıyla çözümlenmesinin amaçlandığı bu tez dört bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, Kopenhag Okulu'nun genel varsayımlarına değinilmiş ve güvenlikleştirme teorisi üzerinde durulmuştur. Teorik çerçevenin ortaya konduğu bu bölümde bağlamsal değişkenlere dikkat çekilerek, güvenlikleştirme sürecinin nasıl inşa edildiği incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, zorlayıcı diplomasi kavramı ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Kavramsal çerçevenin ortaya konduğu bu bölümde zorlayıcı diplomasinin tasarlanması süreci dört aşamada irdelenmiştir. Bu aşamalarda bağlamsal değişkenlere dikkat çekilmiş akabinde zorlayıcı diplomasinin başarı koşulları değerlendirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Kuveyt'in işgali ve Körfez Savaşı süreci güvenlikleştirme teorisi üzerinden analiz edilerek bağlamsal değişkenler olan tarihsel arka plan ve petrol konusunun hayati bir tehdit olarak nasıl inşa edildiği tartışılmıştır. Aynı zamanda güvenlikleştirme sürecinin öğelerinin neler olduğu üzerinde durulan bu bölümde söz edimleri yoluyla inşa edilen güvenlikleştirme süreci aktarılmıştır. Öte yandan bu bölümde bahse konu süreç zorlayıcı diplomasi kavramı üzerinden ayrı bir şekilde ele alınarak Kuveyt'in işgalinin ardından tehditler ve yaptırımların uygulandığı akabinde sınırlı güce başvurulması Irak'a kararlılık vurgusu yapıldığı, verilen ultimatomla son bir şans tanındığı ancak nihayetinde ABD öncülüğündeki çok uluslu koalisyon tarafından kaba güce başvurulduğu ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir. Zorlayıcı diplomasinin uygulanmasını kolaylaştıran bir işlevde olan bağlamsal

değişkenler konusu ise Alexander L. George tarafından ortaya konduğu hâliyle konuya entegre edilerek tartışılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde, Irak'ın işgali süreci güvenlikleştirme teorisi üzerinden analiz edilerek bağlamsal değişkenler olan kitle imha silahları ve terör bağlantılarının hayati bir tehdit olarak nasıl inşa edildiği incelenmiştir. Burada belirtilmesi gereken güvenlikleştirme süreçleri analiz edilirken her iki vakada da bağlamsal değişkenler başlığı altında ele alınan petrol konusudur. Petrolün Körfez Savaşı sürecinde hayati çıkarılara yönelik bir tehdit olarak sunulması söz konusu iken Irak'ın işgaline giden süreçte petrolün güçlü bir neden olduğu, güvenlikleştirici dilin inşasına etki ettiği ancak hayati bir tehdit olarak sunulmadığı görülmüştür. Bu bölümde aynı zamanda güvenlikleştirme sürecinin öğelerinin neler olduğu ve güvenlikleştirici dilin nasıl sunulduğu çözümlenmiştir. Öte yandan bu bölümde işgal süreci zorlayıcı diplomasi kavramı üzerinden de tartışılmış ve Körfez Savaşı ile Irak'ın işgali arasında kalan süreçte zorlayıcı diplomasi uygulamaları, ilgili dönemlerdeki ABD başkanları ayrı ayrı değerlendirilerek analiz edilmiştir. Bağlamsal değişkenler konusu ise yine Alexander L. George tarafından ortaya konduğu hâliyle konuya entegre edilerek tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE: GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ

1.Kopenhag Okulu: Güvenlikleştirme Teorisi

Kopenhag Okulu, Kopenhag Barış Araştırmaları Enstitüsü'nde esas olarak Barry Buzan ve Ole Wæver'in geliştirdiği çalışmalarla ortaya konulmuştur.¹ Kopenhag Okulu'nun geliştirdiği analizler, güvenliğin değerlendirilmesine yönelik fikirlerin yeniden kavramsallaştırılmasını ve güvenliğin gündeminin yeniden tanımlandırılmasını temsil etmektedir.²

Kopenhag Okulu'nun çalışmaları "Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ışığında" güvenliğin gündeminin belirlenmesine yönelik açıklayıcı ve tutarlı girişimlerin bir parçası olarak değerlendirilmektedir.³ Bu anlamda güvenliğin yeniden tanımlanmasında Kopenhag Okulu, işlevsel bir çerçeve ortaya koymaktadır. Birey düzeyinden küresel düzeye kadar geniş bir yaklaşımla güvenlik kavramı yeniden tanımlanarak ifade edilmektedir.⁴

Kopenhag Okulu geleneksel güvenlik anlayışının devlet merkezli askeri kategoriye odaklanan anlayışının ötesinde, güvenliğin tanımını genişletmesinin yanı sıra devletin dışındaki başka aktörleri de sürece dâhil ederek güvenlik çalışmalarını derinleştirmektedir.⁵ Başka bir ifadeyle Soğuk Savaş sonrası süreçte geliştirilen anlayışla güvenlik gündeminin sadece devleti referans nesnesi olarak ele alan çalışmalarla açıklanamayacağı ifade edilmiştir. Devlet dışındaki diğer aktörlerin de bu kapsamda değerlendirilebileceği gösterilmiş, güvenliğin analiz edilmesine yönelik çok yönlü bir bakış açısı ortaya konulmuş, güvenliğin genişlemesine ve derinleşmesine katkı

---

¹Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (Bursa: Aktüel Yay., 2021), 455.

²Claire Wilkinson, "The Copenhagen School on Tour in Kyrgyzstan: Is Securitization Theory Useable Outside Europe?", *Security Dialogue* 38, no.1 (2007): 6.

³Ralf Emmers, "Securitization", *Contemporary Security Studies*, ed. Alan Collins (New York: Oxford University Press, 2010), 137.

⁴Rita Floyd, "Towards a Consequentialist Evaluation of Security: Bringing Together the Copenhagen and the Welsh Schools of Security Studies", *Review of International Studies* 33, no. 2 (2007): 327-328.

⁵Bezen Balamir Coşkun, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme: Değişen Güvenlik Ortamı, Zorluklar, Fırsatlar ve Meydan Okumalar", *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, ed. Tayyar Arı (Bursa: Dora Yay., 2014), 181.

sunulmuştur.⁶ Teorinin çıkış noktası, güvenlik çalışmalarının ana endişesinin güvenliğin sağlanması değil, askeri gücün ön planda tutulması olduğunun anlaşılması ve devlet merkezli bakış açısının eleştirilmesi olmuştur.⁷

Esasında güvenikleştirme teorisi, geleneksel askeri güvenlik anlayışı ile güvenlik tanımını genişletmeyi savunan Aberystwyth Okulu arasında bir uzlaşma olarak şekillenmiştir.⁸ Bu anlamda Kopenhag Okulu, güvenliğin tek bir düzeyde ele alınamayacağını belirterek geleneksel anlayışla arasına bir mesafe koyduğunu açıkça ifade etmektedir.⁹ Bunun yanı sıra geleneksel güvenlik anlayışına benzer şekilde de güvenliğin varlığını devam ettirme ile alakalı olduğu vurgulanmaktadır.¹⁰ Bu anlamda ise güvenlik devletin siyasi önceliklerini belirleyen, kuvvet kullanımını ve kuvvet kullanma tehdidini meşru bir temele dayandıran kavram olarak ele alınmaktadır.¹¹

Sonuç olarak Okul, askeri olmayan konuların güvenikleştirilebileceği ve bu doğrultuda referans nesnesinin devlet dışında da olabileceği fikrini kabul etmekte ancak güvenikleştirici aktör hususunda devletten yana bir duruş sergilemeye devam etmektedir. Dolayısıyla geleneksel güvenlik anlayışı ile karşılaştırıldığında daha ince bir çizgide de olsa, devletin temel alınması devam etmektedir.¹²

Kopenhag Okulu geliştirdiği çalışmalarla, güvenikleştirme, sektörel güvenlik ve bölgesel güvenlik kompleksi şeklinde üç kavram üzerinden bir güvenlik anlayışı ortaya koymaktadır.¹³ Belirtmek gerekir ki, Kopenhag Okulu teorisyenlerinden Barry Buzan ve Ole Wæver Okulu'un Soğuk Savaş sonrası güvenlik çalışmaları çerçevesinde hem bir disiplin haline dönüşmesine hem de kurumsallaşmasına katkı sağlamışlardır.

---

⁶Filiz Çoban Oran, "Güvenlik Çalışmaları ve Uluslararası Güvenlik: Teorik ve Tarihsel Bir Analiz", *Uluslararası Güvenlik ve Uluslararası Örgütler*, ed. Arif Bağbaşıoğlu (Ankara: Nobel Akademik Yay., 2021), 62.

⁷David A. Baldwin, "The Concept of Security", *Review of International Studies* 23, no. 1 (1997): 9.

⁸Alison Howell ve Melanie Richter-Montpetit, "Is securitization theory racist? Civilizationism, methodological whiteness, and antiblack thought in the Copenhagen School", *Security Dialogue* 51, no.1 (2020): 5.

⁹Baldwin, "The Concept of Security", 7.

¹⁰Barry Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis* (Boulder, London: Lynne Rienner Publishers, 1998), 21.

¹¹Sinem Akgül Açıkmeşe, "Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenikleştirme", *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar Teoriler, Süreçler*, ed. Evren Balta (İstanbul: İletişim Yay., 2021), 250.

¹²Peter Hough, *Understanding Global Security* (Oxon: Routledge, 2008), 9.

¹³Wilkinson, "The Copenhagen School on Tour in Kyrgyzstan: Is Securitization Theory Useable Outside Europe?", 8.

Kopenhag Okulu'nun bir konunun nasıl güvenlikleştirildiğini analiz etmeye yönelik işlevsel bir çerçeve sunduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu doğrultuda güvenlik sektörlerinin güvenlikleştirme teorisi ile birlikte ele alınması Kopenhag okulunun teorik temellerini oluşturmaktadır.¹⁴ Ancak çalışmanın bu bölümü güvenlik sektörleri ve bölgesel güvenlik kompleksini konunun dışında tutarak güvenlikleştirme teorisine yönelik bir analiz çerçevesi sunmayı hedeflemektedir.

Avrupa'nın Soğuk Savaş döneminde geçirdiği değişimin yeni ve ikna edici bir açıklamayla belirtilmesinde önemli bir rol oynayan güvenlikleştirme teorisi güvenlik kavramının genişletilmesi ve derinleştirilmesinin yanı sıra bir konunun güvenlik gündemine alınması ya da güvenlik gündeminin dışına çıkarılması bakımından güvenlik çalışmalarına bir çatı oluşturmaktadır.¹⁵

Esasında güvenlikleştirme teorisi ile güvenlik kavramının yeniden ele alınmasına ve tanımlanmasına yönelik güçlü bir yapı ortaya koyulmuştur. Bu noktada güvenliğin yeniden tanımlamasından kasıt, güvenliğin gündeminin dışında bırakılan konuların güvenlik gündemine dâhil edilmesi sürecidir.

Güvenlik gündeminin genişlemesini sınırları ve öncelikleriyle birlikte değerlendiren güvenlikleştirme teorisinde “acil bir önlem alınmasını veyahut özel bir tedbir alınmasını gerekli kılan varlığa yönelik bir tehditin saptanması ve bunların belli kitleler nezdinde kabul edilmesi” temel çıkış noktasıdır.¹⁶

En genel anlamıyla güvenlikleştirme teorisi, devletin varoluşuna ve bekasına yönelik tehditlerle alakalı acil olarak ilgilenilmesi gereken konuların güvenliğin gündemine alınmasını ve diğer konuların güvenliğin konusuna dâhil edilmeyerek dışına çıkarılması stratejisinin benimsenmesini önermektedir.¹⁷ Başka bir deyişle güvenlikleştirme bir sorunun tartışma zemini olarak değerlendirilen politik alandan taşınarak acil şekilde alınması gereken önlemlerle dillendirilen güvenlik alanına getirilmesi ve akabinde ilgili

---

¹⁴ Wilkinson, “The Copenhagen School on Tour in Kyrgyzstan: Is Securitization Theory Useable Outside Europe?”, 8-9.

¹⁵ Sait Yılmaz, *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek* (Ankara: Kaynak Yay., 2017), 88.

¹⁶ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 27.

¹⁷ Floyd, “Towards a Consequentialist Evaluation of Security: Bringing Together the Copenhagen and the Welsh Schools of Security Studies”, 329.

aktörün varoluşuna yöneltilen bir tehdit olarak alımlayıcı kitleye iletilmesi eylemi olarak ifade edilmektedir.

Güvenikleştirme ile bir sorun ulusal politikanın öncelikli bir konusu haline getirilip devletin tüm kapasitesini kullanarak, bütün olanaklarıyla girişmesini gerektirecek acil bir durum algısı yaratılarak ele alınmaktadır. Bu noktada ilgili durumun tehdit niteliğinde olup olmadığı söylemlerle ifade edilmektedir.¹⁸

Algılanan tehditler olağanüstü önlemlerin alınmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla süreç olağanüstü bir siyasallaşma süreci olarak ifade edilmektedir.¹⁹ Olağanüstü araçlar, tedbirler ve zorlayıcı yöntemler kullanma yetkisini elinde tutan güvenikleştirici aktör, bu sorun dâhilinde izleyeceği politikaları meşru bir zemine oturtma imkanı bulmaktadır.²⁰

Sonuç olarak güvenikleştirme teorisi, devletin bir konuyu güvenlik gündemine almasıyla baskı araçlarını kullanarak müdahalede bulunma hakkına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu mantık çerçevesinde güvenikleştirme askeri tehditlerin dışında diğer konuların da askeri bir konuymuş gibi değerlendirilmesini sağlamaktadır. Esasında güvenikleştirme teorisi devlet dışındaki diğer aktörlerin güvenikleştirme sürecine olan katkılarını dikkate alarak güvenlik konularının inşa edilme süreci ile ilgilenmektedir.

2. Güvenikleştirme Teorisinin Esasları

Ole Wæver tarafından geliştirilen güvenikleştirme teorisi, ilk kez 1995’de yayımlanan “Securitization and Desecuritization” adlı makalesinde ele alınmıştır. Teorik çerçevesinin ayrıntılı bir şekilde ele alındığı çalışma ise 1998’de yayımlanan “Security: A New Framework for Analysis” adlı kitaptır.²¹ Söylemi temel alan bir yaklaşım olan güvenikleştirme teorisinde güvenlik, söylem olarak görülmektedir.²² Bu anlamda teori,

---

¹⁸Sinem Akgül Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, *Uluslararası İlişkiler* 8, no.30 (2011): 58-59.

¹⁹ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 23.

²⁰ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 21.

²¹Başar Baysal ve Lale Lüleci, “Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11, no. 22 (2015): 71.

²² Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 27.

güvenlik konularının söz edimleri aracılığıyla inşa edilmesi hususunda ayrıntılı bir analiz çerçevesi sunmaktadır.

Wæver, güvenlikleştirmeyi objektif unsurların varlığına işaret eden bir durum olarak değil, güvenliğin yeniden üretilmesini sağlayan konuları güvenlikleştirmek için gerçekleştirilen bir söz edimi (speech act) olarak ifade etmektedir. Bu anlamda güvenliğin inşa edici bir söylem olarak ifade edilmesi güvenlikleştirme olarak açıklanmaktadır.²³ Esas olarak Wæver güvenlikleştirmenin kendisini dil teorisine ve bu bağlamda da John L. Austin'in söz edimine eklemiştir.²⁴

Güvenliğin inşa edilen bir olgu olduğunu ortaya koyan, başka bir deyişle inşacı temeller üzerine kurulan güvenlikleştirme teorisinde güvenlikleştirici aktör için güç ve otorite önemli etkenler olarak ifade edilmektedir. Ancak alımlayıcı kitlenin de ikna veya zorlama yoluyla güvenlikleştirici aktörün gücünü ve otoritesini pekiştirecek olan iddialarını kabul etmesi de gerekmektedir.²⁵

Konu ayrıntılarıyla ele alınmadan önce vurgulanması gereken bazı noktalara değinmek gerekmektedir. Öyle ki güvenlikleştirme teorisinde güvenlik, geleneksel güvenlik anlayışına atıfta bulunarak inşa edilmekte ve devletin temel alındığı bir güvenlik anlayışı kodlamaktadır. Konunun güvenlik alanına alınması süreci irdelenerek nasıl ve hangi faktörlerin etkisi sonucunda ilgili konunun güvenlik sorunu olarak ele alındığı analiz edilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla tehdidin gerçekten mevcut bir tehdit mi yoksa algılanan bir tehdit mi olduğu ya da tehdidin meşru bir dayanağının olup olmadığı süreçte analiz edilmemektedir.

Güvenlikleştirme teorisi kimin, kimi ya da neyi tehdit olarak algıladığını, kimi korumak için neden güvenlikleştirdiğini ortaya koymaya çalışmaktadır.²⁶ Teoride tehditler dilsel bir süreçle, söz edimiyle belirginleştirilmektedir.²⁷ Gerçek bir tehdit olup olmadığı sorgulanmadan, güvenlikleştirilen bir konu güvenlik sorunu haline getirilmiş

---

²³ Bülent Sarper Ağır, *Güvenlik Çalışmaları: Kuram, Kavram ve Eleştiri* Ankara: Nobel Akademi Yay., 2022, 106.

²⁴ Matt McDonald, "Securitization and the Construction of Security", *European Journal of International Relations* 14, no.4 (2008): 568.

²⁵ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 25.

²⁶ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 32.

²⁷ Howell ve Richter-Montpetit, "Is securitization theory racist? Civilizationism, methodological whiteness, and antiblack thought in the Copenhagen School", 5.

olmaktadır.²⁸ Dolayısıyla ifade edilen güvenlikleştirme teorisinde, tehditlerin söylem kullanılarak inşa edildiği, bu tehditlere yönelik alınacak önlemlerin meşrulaştırıldığı ve uygulanmasının sağlandığı bir sürece işaret edilmektedir. Bu anlamıyla bir konunun güvenliğin gündemine alınarak kurgulanması ve güvenlik sorunu olarak inşa edilmesi ile ilgili olarak değerlendirilmektedir.

Güvenlikleştirme teorisinde, bir konunun varlığa yönelik tehdit şeklinde dile getirilen söylemsel temsili yani söz edimi önemli görülmektedir. Öyle ki güvenlikleştirme sürecinde söz edimi, sürecin tetikleyicisi ve bir başlangıç noktası işlevi görmektedir. Bu noktada güvenlikleştirici aktör konuyu güvenlik alanına taşımak ve alımlayıcı kitleyi konunun aciliyeti hususunda ikna etmek için söz edimini kullanmaktadır. İknanın gerçekleşmesi durumunda güvenlikleştirici aktöre, devlet gücünü ve otoritesini harekete geçirerek, geleneksel kuralların ötesinde olağanüstü tedbirler alma fırsatı tanınmaktadır.²⁹

Siyasallaştırmanın daha uç bir biçimi olarak değerlendirilen güvenlikleştirmede konular güvenlik sorunu olarak inşa edilmektedir.³⁰ Güvenliğin siyasiliğini ortaya koyan bu yaklaşımla kastedilen, konuların kendi başına güvenliği tehdit etmediği, aktörlerin tercihleri neticesinde güvenlikleştirildiğidir. Güvenliğe yönelik tehditlerin objektif ya da nesnel bilgi ve tespite dayalı olmadan algılanabileceğini kabul eden bu teori, sorunların ancak özneler arasında bilinerek ve tespit edilerek güvenlik tehdidi olarak var olabileceğini ifade etmektedir.³¹ Öyle ki güvenlikleştirme, referans nesnesine yöneltilen bir konunun söz edimiyle tehdit olarak dile getirilmesinin ardından, neyin tehdit olarak algılandığının kamuoyu tarafından kabul edilmesiyle gerçekleşmektedir.³²

Bu bakımdan güvenlikleştirme süreci politik bir kararı ve bu karardan doğan sonuçları içermektedir.³³ Daha açıklayıcı bir ifadeyle, güvenlikleştirme sürecinde konunun güvenlikleştirilmesine karar veren güvenlikleştirici aktörün bu yöndeki tercihi politik bir duruş ve politik bir karar olmaktadır. Ancak güvenlikleştirici aktörün aynı zamanda

---

²⁸ Thierry Balzacq, "The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context", *European Journal of International Relations* 11, no.2 (2005): 181.

²⁹ Emmers, "Securitization", 139.

³⁰ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 23.

³¹ Yılmaz, *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek*, 89.

³² Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 457-458.

³³ Emmers, "Securitization", 140.

alımlayıcı kitleyi ikna etmesi de gerekmektedir. Dolayısıyla alımlayıcı kitlenin ikna olup olmamaya karar vermesi ve bu doğrultuda güvenlikleştirmeye aktörün tespitini destekleme kararı alması da politik bir duruş ve politik bir karar olmaktadır.³⁴ Bir bakıma bu durumun güvenlikleştirme sürecinin öznel arası etkileşimlere bağlı olarak inşa edilmesinden kaynaklandığı ifade edilebilir.³⁵

3. Güvenlikleştirme Sürecinin Tasarlanması

Güvenlikleştirme teorisi, konunun siyasi alanın standart normlarının ötesinde olağanüstü yöntemlerin işletildiği güvenlik alanına alınmasını, yani güvenlikleştirme sürecini iki aşamalı olarak ortaya koymaktadır. İlk aşama referans nesnesine yönelik tehdidin algılanma aşaması şeklinde ifade edilebilmekte ve algılanan tehdidin görünür hale getirilmesi için başlatılan süreci belirtmektedir. Bu aşama güvenlikleştirmeye aktörün gücüne ve etkisine bağlı olarak şekillenmektedir. İkinci aşama ise alımlayıcı kitlenin sorunun gerçekten bir güvenlik tehdidi oluşturduğu yönünde algısına dayanan ikna aşaması şeklinde ifade edilmektedir. Bu aşamada ise inandırıcı bir söylem ve güvenlik dilinin kullanılmasını meşru kılacak nedenlerin olması gerekmektedir.³⁶

Güvenlikleştirme sürecinin bu iki aşaması ile tek başına güvenlikleştirmeye aktörün belirleyici olmadığı, alımlayıcı kitlenin ve bu kitlenin kararının da belirleyici olduğuna dikkat çekilmektedir. Sadece güvenlikleştirmeye aktörün ortaya koyduğu söz ediminin bir güvenlikleştirmeye işaret etmediği, güvenlikleştirmeye aktör ve alımlayıcı kitlenin kararları doğrultusunda ortaya konulan söz edimleri ile güvenlikleştirme yaklaşımı inşa edildiği görülmektedir. Aksi takdirde güvenlikleştirmeye aktörünün konunun güvenlik gündemine alınması yönündeki söylemi güvenlikleştirme olarak ifade edilmemekte, bu sadece bir hamle olarak kalmaktadır.³⁷ Dolayısıyla, güvenlikleştirme teorisinde söylemin ikna ediciliği, sürecin başarılı ya da başarısız olarak değerlendirilmesinde kilit bir rol üstlenmektedir.

Güvenlikleştirmenin bir girişim olarak kalmaması, varoluşsal tehdit olarak ele alınan konunun doğrudan alımlayıcı kitlenin hayatta kalması ile ilişkilendirilmesiyle söz

³⁴ Baysal ve Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi", 81.

³⁵ Ağır, *Güvenlik Çalışmaları: Kuram, Kavram ve Eleştiri*, 111.

³⁶ Emmers, "Securitization", 139.

³⁷ McDonald, "Securitization and the Construction of Security", 566.

konusu olmaktadır. Hayatta kalma söyleminin iknayı sağlaması, güvenlikleştirici aktörün söyleminin alımlayıcı kitlenin pozisyonuna ve deneyimlerine göre şekillendirilmesine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.³⁸

Bir konu güvenlik gündemine alınırken ya da siyasallaşmamış veya siyasallaşmış alana taşınırken çift yönlü bir geçiş durumu söz konusu olmaktadır. Öyle ki bir güvenlikleştirme sürecinde özel alanda yer alan bir konu siyasi alana, oradan da güvenlik alanına alınabilmektedir. Bu durumun tersi de mümkündür. Benzer şekilde güvenlik alanı içerisinde yer alan bir konu da güvenliğin gündeminden çıkarılarak ve diğer alanlara dâhil edilerek ele alınabilmektedir.³⁹

Konuyu biraz daha ayrıntılı analiz etmek uygun olacaktır. Bu anlamda Kopenhag Okulu alımlayıcı kitleyi ilgilendiren bir konuyu, aralarında geçişin olabildiği yani bir inşa sürecinin söz konusu olduğu üç farklı alanda değerlendirmektedir. Bu alanlar “siyasallaşmamış alan”, “siyasallaşmış alan” ve “güvenlik alanı” şeklindedir.⁴⁰

Siyasallaşmamış alanda konu devletin eylemleri ile ilgili olmamakta ve siyasi tartışmaların gündemine girmemektedir.⁴¹ Dolayısıyla bu alan, kamusal tartışmaların ve karar alma süreçlerinin dışında kalan devletin harekete geçmediği, siyasileştirilmenin olmadığı özel alandır.

Siyasallaşmış alan kamusal tartışmaların dahil olduğu, siyasi nitelikte kararların alındığı, devletin belli politikalar doğrultusunda harekete geçmesinin beklendiği kamusal alandır.⁴²

Güvenlik alanı ise kamusal tartışma süreçlerinin dışında, kendi özel dinamikleri olan normal siyasetin ötesine geçen bir alandır. Bu alanda konu devletin standart siyasi süreçlerinin dışında acil bir şeyler yapılmasını gerektirmektedir. Çözülmesi için derhal bir şeyler yapılmasının gerektiği savunulan konu, sunulurken tehdidin varoluşsal olarak kodlanması neticesinde güvenlik alanına alınmaktadır. Konunun acil olarak dile getirilmesi ise diğer konulara göre daha öncelikli olarak ele alınmasını sağlamakta ve

---

³⁸ Thierry Balzacq, “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, 184.

³⁹ Basar Baysal, “20 Years of Securitization: Strengths, Limitations and A New Dual Framework”, *Uluslararası İlişkiler* 17, no. 67 (2020): 6.

⁴⁰ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 23-24.

⁴¹ Emmers, “Securitization”, 138.

⁴² Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 23.

olağanüstü tedbirlerin alınmasını ve kuvvet kullanma stratejilerine başvurulmasını meşru hale getirmektedir. Burada konu taviz verilmeden korunması gereken referans nesnesinin varlığını sürdürmesine yönelik bir tehdit olarak dile getirilmektedir.⁴³

Esasında güvenlikleştirme alanı, devletin seferber edilmesinin yanı sıra özel yetkiler olarak varoluşsal tehditlerle başa çıkmasının yolunu açmaktadır.⁴⁴ Konunun güvenlikleştirilmesinin çıkış noktası varoluşsal tehdit olarak dile getirilmesidir. Bu durum normal siyasi süreçlerin çözüm sağlayamadığı konuların diğerlerinin önüne geçerek acil çözüm ve olağanüstü önlemler gerektirmesine işaret etmektedir.⁴⁵

Tehdide yönelik değer yargıları ve algılamalar söylem analizinden hareketle değerlendirilmektedir. Dolayısıyla belirli bir konuşmanın özel bir güvenlik eylemi olarak güvenlik alanına alınması, konuya olağanüstü önlemler gerektiren varoluşsal bir tehdit şeklinde bakılması ile ilgili olmaktadır.⁴⁶

Bununla birlikte devletlerin normal alandaki her konuyu güvenlik sorunu olarak değerlendirip aciliyet hissi yaratması “alarm” ve “paranoya” durumu üretmektedir. Bu durum siyasi düzeni bozarak baskı altına alınan bir sivil toplum, müdahaleci ve zorlayıcı bir devlet ve kötü bir ekonomiye neden olabilmektedir.⁴⁷ Dolayısıyla sürekli bir güvenlikleştirme durumunun olmaması sosyal, politik ve ekonomik anlamda meşruluğun sağlamlaştırılması ve demokrasilerin baskı altına alınmaması açısından önemli görülmektedir.

Güvenlikleştirme, acil bir şeyler yapılmasını gerektirmenin yanı sıra konunun öncelikli bir sorun haline dönüşmesini, kaynakların ve kapasitenin o yöne kaydırılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda güvenlik alanı siyasallaşmış ya da siyasallaşmamış alanla karşılaştırıldığında kendine özgü nitelikleriyle, öncelikli bir karaktere sahip olmaktadır. Öte yandan güvenlik alanı aciliyet hissini arttırdığı, onlar ve biz söyleminin geliştiği, kuvvet kullanma tehditlerinin gündeme alındığı, demokratik faaliyetlerin geri planda

---

⁴³ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 24.

⁴⁴ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 21

⁴⁵ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 24.

⁴⁶ Michael C. Williams, “Words, Images, Enemies Securitization and International Politics”, *International Studies Quarterly* 47, no.4 (2003): 514.

⁴⁷ Açıkmeşe, “Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenlikeştirme”, 251.

kaldığı, askeri kapasiteye başvurulmasının söz konusu olduğu bir sürece işaret etmektedir.

Esasında güvenlikleştirmenin varoluşsal tehditler, acil önlemler ve alımlayıcı kitlenin bu tehditleri kabul edip acil bir şeyler yapılmasını ve olağanüstü önlemler almasını onaylaması şeklinde birbirini tamamlayıcı nitelikte üç gerekliliği olduğu belirtilmektedir.⁴⁸

Bu minvalde bir konunun güvenlik sorunu olarak ifade edilebilmesi ve güvenlik alanına girebilmesi için, alımlayıcı kitlenin o konuyu siyaset dışı olağanüstü önlemlerle çözülebileceğini kabul etmesi gerekmektedir. Bu durumun sağlanması için güvenlikleştirici aktör, önem atfettiği konuları öne çıkarmaya ve alımlayıcı kitlenin kabul etmesini kolaylaştırmaya çalışmaktadır. Öyle ki alımlayıcı kitlenin iknası güvenlikleştirmenin en önemli kriterini teşkil etmektedir. Alımlayıcı kitlenin iknası ile konu güvenlik sorunu haline gelerek güvenlikleştirici aktörün olağanüstü yetkiler kullanması için meşru bir dayanak sağlanmış olmaktadır. Aksi takdirde konu bir güvenlik sorunu olarak ele alınmayarak siyasi alanda kalacaktır.⁴⁹

Başarılı bir güvenlikleştirmenin sağlanması, alımlayıcı kitlenin olağanüstü önlemlerin alınmasına ikna olmasını gerektirmektedir. Aksi takdirde güvenlikleştirme girişiminden öteye gidilmesi söz konusu olmamaktadır.⁵⁰ Başka bir deyişle, alımlayıcı kitlenin olağan dışı tedbirler alınmasını kabul etmesiyle sorun güvenlik gündeminde değerlendirilerek güvenlikleştirilmekte, kabul etmezse güvenlik sorunu olarak değerlendirilmemektedir.

Güvenlikleştirme teorisinde ikna yöntemlerini ve araçlarını kullanan güvenlikleştirici aktörün hedefi, alımlayıcı kitlenin soruna yönelmesini sağlamak ya da yönelimini artırmaya çalışmaktır.⁵¹ Bu anlamda güvenlikleştirmenin kolay olmasında alımlayıcı kitlenin tehdit algısını tetikleyecek olayların harekete geçirilmesi işlevsel bir zemin sunmaktadır. Bu durum güvenlikleştirme için alan açarak alımlayıcı kitlenin ikna edilmesini ve konunun güvenlik gündemine gelmesini kolaylaştırmaktadır. Bu sayede

---

⁴⁸ Baysal ve Lülecı, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, 76.

⁴⁹ Williams, “Words, Images, Enemies Securitization and International Politics”, 513.

⁵⁰ Floyd, “Towards a Consequentialist Evaluation of Security: Bringing Together the Copenhagen and the Welsh Schools of Security Studies”, 329.

⁵¹ Balzacq, “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, 172-173.

güvenikleştirici aktör konuyu güvenlik alanında ele alarak güvenikleştirme sürecini başlatma imkanı bulmaktadır. Nihayetinde güvenikleştirmenin başarılı olması alımlayıcı kitlenin kurgulanan tehdide ikna olmasına koşut olarak gelişmektedir.

Gelinen noktada kolaylaştırıcı koşullardan bahsetmek çalışmanın detayları açısından önemli görülmektedir. Wæver, bu koşulları şöyle ifade etmektedir. İlk olarak konunun varoluşsal bir tehdit olarak dile getirilmesi, ikincisi güvenikleştirici aktörün otoriteye sahip olması ve üçüncüsü tehditle ilişkilendirilen koşulların tarihsel hafızada var olması ve harekete geçirilmesidir.⁵² Öyle ki Buzan da uluslararası güvenikte neyin öncelikli olup olmadığının anlaşılmasında tarihsel koşulların önemine dikkat çekmektedir.⁵³ Benzer şekilde siyasi hedeflerin koşullarının uygun olması da güvenikleştirmenin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için destekleyici niteliklere sahiptir.

Güvenikleştirme sürecinin başarıya ulaşması için elverişli olması gereken bu koşullar, bağlamsal değişkenler olarak da değerlendirilebilmektedir. Belirtmek gerekir ki güvenikleştirme sürecinin içinde olduğu bağlam, sürece ve başarının sağlanmasına olumlu ya da olumsuz olarak etkiye bulunabilmektedir. Ayrıca güvenlik kavramının kullanımıyla şekillenen bağlam, güvenikleştirmenin söz konusu olması için uygun koşulların yaratılmasını sağlayabilmektedir.⁵⁴

Alımlayıcı kitlenin dikkatini tehdit olarak inşa edilen bir duruma çekmek için, güvenikleştirici aktörün söylemlerinin söz konusu olan bağlamla uyum içinde olması gerekmektedir. Bu doğrultuda alımlayıcı kitlenin ikna edilmesinde, dolayısıyla güvenikleştirmenin söz konusu olmasında tarihsel hafıza, algısal bir ortam gibi bağlamsal değişkenlerin de dikkate alınması elzemdir. Bu minvalde bağlamsal değişkenler güvenikleştirme sürecini kolaylaştırıcı ya da zorlaştırıcı bir işlevde olabilmektedir. Dolayısıyla güvenikleştirmenin başarılı olmasında belirleyici bir arka plan oluşturmaktadır.⁵⁵

---

⁵² Ole Wæver, "The EU as a Security Actor: Reflections from a Pessimistic Constructivist on Post-Sovereign Security Orders", *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security and Community*, ed. Morten Kelstrup ve Michael C. Williams (London: Routledge, 2000), 252-253.

⁵³ Barry Buzan ve Ole Wæver, "Slippery? contradictory? sociologically untenable? The Copenhagen school replies", *Review of International Studies* 23, no.2 (1997): 249.

⁵⁴ Balzacq, "The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context", 180.

⁵⁵ Balzacq, "The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context", 182-184.

4. Güvenlikleştirme Teorisinin Unsurları

Bir güvenlikleştirme sürecinde ele alınması gereken bazı unsurlar söz konusudur. Bu unsurlar temelde referans nesnesi, güvenlikleştirici aktör ve işlevsel aktörlerdir. İlk unsur olan güvenlikleştirici aktör, referans nesnesinin varlığına yönelik bir tehdidi dile getirerek konuyu güvenlik alanına taşıyan aktör olarak ifade edilmektedir.⁵⁶

Güvenlikleştirici aktör (securitizing actor), bir konunun güvenlikleştirilmesi gerektiğine karar veren, varlığa yönelik bir tehdit olarak sunan ve alımlayıcı kitleyi böyle bir tehdidin olduğuna ikna etmeyi hedefleyen aktördür. Bu aktörler “siyasi liderler, bürokrasiler, hükümetler, lobiciler ve baskı grupları” gibi politik elitlerden oluşmaktadır.⁵⁷

Esasında güvenlikleştirici aktörler varlığın sürdürülmesine yönelik bir güvenlik tehdidi inşa ederek konunun istisnai olarak değerlendirilmesini amaçlamaktadırlar. Güvenlik kelimesini dile getiren güvenlikleştirici aktör bu siyasi tercihiyle aksi takdirde kısıtlı hareket alanına sahip olarak yerine getiremeyeceği uygulamaları yerine getirme imkanı bulmaktadır. Bu anlamda aktör meşru bir zeminde kuvvet kullanımını gerektiren araçları organize edebilmektedir.

Güvenlikleştirmenin ikinci unsuru olan referans nesnesi (referent object) tehdit edilen ya da tehdit edildiği algısı yaratılan nesnedir. Güvenlikleştirici aktör güvenlik alanına taşımak istediği konuyu bu nesneye yöneltilen bir tehdit olarak öne sürmektedir. Bu noktada referans nesnesinin korunması gerektiğinin altı çizilmektedir.⁵⁸ Referans nesneleri yani güvenlikleştirilen konunun tehdit ettiği unsurlar devlet, ulusal egemenlik ya da ideolojiler, kolektif kimlikler, bölgesel istikrar, ekonomi, enerji, dünya barışı ve çevre gibi farklı sektörlere ait farklı unsurlar olabilmektedir.

Son unsur olan işlevsel aktörler (functional actors) güvenlikleştirici aktör ve referans nesnesi dışında yazılı ve görsel medya araçları gibi güvenlikleştirme sürecinin başarısını etkileyen faktörleri kapsamaktadır.⁵⁹

---

⁵⁶ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 36.

⁵⁷ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 40.

⁵⁸ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 36.

⁵⁹ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 36.

Belirtilen unsurların dışında, alımlayıcı kitle ise ikna edilmesi gereken ve bu sayede güvenlikleştirme sürecinin bir hamle olarak kalmamasını sağlayacak olan grup olarak değerlendirilmektedir. Bu gruba güvenlikleştirmenin unsurları arasında yer verilmemektedir. Ancak güvenlikleştirme sürecinde belirleyici işlevi olan bu unsur, sürecin güvenlikleştirme hamlesi olarak kalmasını engelleyerek, güvenlikleştirme adımının atılmasında önemli bir role sahip olmaktadır.

5. Ters Güvenlikleştirme/Güvenlik Dışlaştırma

Güvenlikleştirme teorisi güvenlik tehditlerinin nasıl inşa edildiğini ve bunun nasıl tersine çevrilebildiğini sorgulamak ve tartışmak için bir metodoloji geliştirmiştir.⁶⁰ Güvenlikleştirme süreci güvenlikleştirici aktörlere olağanüstü araçlar kullanma ve kuvvet kullanma yöntemlerine başvurma hakkı vermektedir. Bu durumda otoritenin kötüye kullanılmasını kolaylaştırabilmektedir.

Kopenhag Okulu teorisyenleri daha ziyade siyasi alan içinde kalınması gerektiğini belirterek konuların bu alan içinde tartışılması gerektiğinin altını çizmektedir.⁶¹ En genel anlamıyla ters güvenlikleştirme bir konunun güvenlik alanından siyasallaşmış alana ya da siyasallaşmamış alana tekrar geri döndürülmesi ve taşınması durumu ile ilgili olmaktadır.

Bu minvalde güvenlikleştirme teorisinin aksine ters güvenlikleştirme daha çok tercih edilmesi gereken bir duruma işaret etmektedir. Ancak Kopenhag Okulu teorisyenleri tarafından ters güvenlikleştirme sürecinin nasıl işleyeceğini dair ayrıntılı bir analiz sunulmamıştır.⁶² Ters güvenlikleştirme konunun acil önlemler alınmasını ifade eden güvenlik alanından çıkarılarak, siyasi alanda pazarlıkların işlevsel olduğu sürece taşınmasını ifade etmektedir.⁶³

Güvenlik alanına alınan konuların güvenliğin gündeminden çıkarılarak siyasal alana taşınmasının yani konunun ters güvenlikleştirilmesinin uzun vadede daha avantajlı bir alternatif olduğu belirtilmiştir. Öyle ki ters güvenlikleştirme olağanüstü ve istisnai bir

---

⁶⁰ Howell ve Richter-Montpetit, "Is securitization theory racist? Civilizationism, methodological whiteness, and antiblack thought in the Copenhagen School", 6.

⁶¹ Emmers, "Securitization", 142.

⁶² Floyd, "Towards a Consequentialist Evaluation of Security: Bringing Together the Copenhagen and the Welsh Schools of Security Studies", 330.

⁶³ Buzan and et al., *Security: A New Framework For Analysis*, 4.

karakterde sunulan konunun normalleşme süreci ile ilişkili olmaktadır. Bu sayede risklerin ve gücün kötüye kullanılmasının önüne geçilebileceği değerlendirilmektedir.⁶⁴ Dolayısıyla ters güvenlikleştirme ile kastedilen konunun ortadan kaldırılması değil güvenliğin gündeminin dışına çıkarılmasıdır. Bu noktada konu siyasi alanda ele alınarak bir perspektif değişikliğiyle çözülmeye çalışılmaktadır.

---

⁶⁴ Ronnie D. Lipschutz, *On Security* (New York:Colombia University Press),1995, 56-57.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: ZORLAYICI DİPLOMASİ

1. Zorlayıcı Diplomasi: Tanım ve Kavram

Uluslararası ilişkiler disiplininin gelişimi, savaşın maliyetinin yüksek olduğunu ve kalıcı barışı sağlayamadığını göstermektedir. Aynı zamanda devletlerin dış politika hedeflerine ulaşabilmek için başvurdukları müzakere ve pazarlık gibi barışçıl yöntemlerin de uzlaşma ve ikna süreçlerine istenen katkıyı sağlayamaması kuvvet kullanma tehdidine dayalı bir süreci beraberinde getirmektedir.⁶⁵

Genel anlamda Soğuk Savaş döneminde temel stratejik sorun, iki süper güç arasında meydana gelebilecek olası bir savaşken, Soğuk Savaş sonrası dönemde iç savaşlar, kitlesel insan hakları ihlalleri, biyolojik ve kimyasal silahların yanı sıra kitle imha silahlarını üretme ya da elde etme çabaları olmuştur. Uluslararası sistemde Soğuk savaşın sona ermesiyle kabul edilemez tırmanma riski etkisini kaybettiğinden, kuvvet kullanma tehdidine başvurulması için elverişli bir ortam söz konusu olmuştur.⁶⁶ Soğuk Savaş döneminde belirtilen güçler arasında çıkabilecek savaşların önlenmesi üzerinde durulurken, Soğuk Savaş sonrası dönemde aktörlerin davranışlarını yönlendirmek, değiştirmeye ikna etmek ve zorlamak için uygun tehdit ve kuvvet kullanma stratejileri üzerinde yoğunlaşmıştır.⁶⁷

Kısacası uyuşmazlıkların savaşa başvurmadan barışçıl yöntemler kullanılarak çözülmesi bu stratejilerin işletilmesinin çıkış noktasını teşkil etmektedir. Kuvvet kullanma tehditleri savaş ve barış süreçleri arasında üçüncü bir yol olarak taleplerin yerine getirilmesini sağlama noktasında işlevsel stratejiler sunmaktadır.

Kökünü 1966'da Thomas Schelling tarafından atılan ve "Arms and Influence" adlı çalışmaya dayanan zorlayıcı diplomasi, temelde 1971'de Alexander L. George

---

⁶⁵ Fuat Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi* (Ankara: Bağlam Yay., 2008), 21-22.

⁶⁶ Peter Viggo Jakobsen, "Coercive Diplomacy", *Contemporary Security Studies*, ed. Alan Collins (New York: Oxford University Press, 2013), 240-241.

⁶⁷ Peter Viggo Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice* (London: Palgrave Macmillan, 1998), 1-3.

tarafından gerçekleştirilen detaylı çalışmalarla literatüre kazandırılmıştır.⁶⁸ Thomas Schelling, kavramı rakibin talepleri yerine getirmesi, geri çekilmesi ve işbirliğini gerçekleştirilmesi için kuvvet kullanma tehdidinde başvurması şeklinde ortaya koymuştur.⁶⁹ Ancak çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan zorlayıcı diplomasi George'nin tanımıyla "tehdit ve/veya sınırlı güç kullanımına başvurularak rakibin gerçekleştirmekte olduğu bir eylemi durdurmasını ya da tersine çevirmesini sağlamayı"⁷⁰ ifade etmektedir.

Tehdit ve kuvvet kullanma stratejilerine başvurmaya yönelik baskılar ve motivasyonlar zorlayıcı diplomasının görünürlüğünü artırmıştır. Bu nedenle aktörlerin özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde artan şekilde zorlayıcı diplomasiye başvurmaları beklenen bir durum olmuştur.⁷¹ Bu noktada zorlayıcı diplomasının şantaj, zorlama ve caydırma gibi diğer tehdit temelli stratejilerle arasındaki ayrıma dikkat çekmek gerekmektedir.

Başlangıç noktası, bir çerçeve sunduğu için Lawrence Freedman'ın "stratejik zorlama" terimidir. Freedman, stratejik zorlamayı (strategic coercion) "rakibin stratejik davranışını etkilemek için tehditlerin kasten ve amaca yönelik kullanımı" şeklinde ifade ederek bir şemsiye kavram geliştirmiştir.⁷²

En genel ifadeyle caydırma (deterrence), bir uyuşmazlık ve çatışma durumunda birbirine karşı gelen aktörlerden birinin rakibinin davranışını değiştirmemesini sağlamayı amaçlayan kuvvet kullanma tehdidinde dayanmaktadır.⁷³ Burada rakibin henüz başlatmadığı muhtemel tehdidi önlemek için ilgili eylemin gerçekleşmesi durumunda meydana gelebilecek maliyet ve risklerin elde edilebilecek değerlerden daha büyük olacağı üzerinde durulmaktadır.⁷⁴ Başarılı bir caydırma rakip harekete geçmeden önce potansiyel tehditlere yanıt vermeyi, etkili politikalar üretmeyi ve talepleri etkili bir

---

⁶⁸ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 17-18.

⁶⁹ Thomas C. Schelling, *Arms and Influence* (New Haven and London: Yale University Press, 2008), 79-80.

⁷⁰ Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War* (Washington DC: United States Institute of Peace Press, 1991), 4.

⁷¹ Jakobsen, "Coercive Diplomacy", 240.

⁷² Lawrence Freedman and Srinath Raghavan, "Coercion", *Security Studies An Introduction*, ed. Paul D. Williams and Matt McDonald (Oxon: Routledge, 2018), 192.

⁷³ Patrick Morgan, *Deterrence Now* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 1-2.

⁷⁴ Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics* (London: Palgrave Macmillan, 2012), 113.

şekilde ifade etmeyi gerektirir.⁷⁵ Zorlayıcı diplomasiyi, caydırmadan farklı kılan tehdidin reaktif şekilde tepkisel olarak kullanılmasıdır.⁷⁶ Caydırmada rakip eyleme geçmeden önce, zorlayıcı diplomaside ise rakip ilk hareketi gerçekleştirdikten sonra harekete geçilmektedir.⁷⁷

Nükleer silahların ortaya çıkması ile caydırma arasındaki karşılıklı etkileşim kaba güç kullanılmasının sonucunu belirlemekten ziyade kullanılmasını önleme işlevine katkıda bulunmaktadır.⁷⁸ Caydırma stratejisi ile nükleer silahların yok etme kapasitesi kullanılarak kabul edilemez bir savaş korkusu meydana getirmek hedeflenmektedir.⁷⁹ Bu kabul edilemez eylemin gerçekleştirilmesinin karşılığında bir cezanın söz konusu olacağına dair inandırıcı bir tehdit ortaya konulmaktadır.⁸⁰

Dolayısıyla eylemin henüz gerçekleşmeden önce önlenmesi hedefine yönelik olan caydırma, rakibin istenmeyen eylemlere girişmesine mani olmak için tehdit kullanılması durumudur. Caydırmada koşul, henüz eyleme dönüşen fiili bir durumun olmamasıdır. İlgili taraf cezalandırıcı bir tepki geliştirerek rakibi henüz başlatmadığı bir eyleme girişmemeye ikna etmeye çalışmaktadır.

Caydırmaya benzer şekilde kuvvet kullanma tehdidine başvurarak istemini rakibine kabul ettirmeyi hedefleyen bir diğer strateji zorlamadır. Ancak caydırmada başarı, kuvvet kullanımına gerek olmamasıyla ölçülürken; zorlamada tepkilerin net olarak eylemlere dönüştürülerek harekete geçirilmesiyle ölçülmektedir.⁸¹ Zorlama (compellence), rakibin başlattığı eylemi durdurması ya da giriştiği eylemden vazgeçmesi için talebin kabul ettirilmesini hedefleyen bir stratejidir.⁸² Dolayısıyla

---

⁷⁵Adam B. Lowther, "Introduction: How Has Deterrence Evolved?", *Deterrence: Rising Powers, Rogue Regimes, and Terrorism in the Twenty-First Century*, ed. Adam B. Lowther (New York: Palgrave Macmillan, 2012), 8.

⁷⁶Peter Viggo Jakobsen, "Coercive diplomacy", *The SAGE Handbook of Diplomacy*, ed. Costas M. Constantinou and et al. (London: SAGE Publications, 2016), 478.

⁷⁷George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 5.

⁷⁸Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, 119.

⁷⁹Barry Buzan, "Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations", *Journal of Peace Research* 21, no. 2 (1984): 124.

⁸⁰Brian C. Schmidt, "The primacy of national security", *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith and et al. (Oxford: Oxford University Press, 2016), 213.

⁸¹Robert J. Art, "To What Ends Military Power?", *International Security* 4, no. 4 (1980): 8.

⁸²Art, "To What Ends Military Power?", 7.

rakibin bir eylemi başlatması ya da girişmesi durumunda davranışını değiştirmesini sağlamayı içermektedir.⁸³

Kavram, Thomas Schelling tarafından yayımlanan “Arms and Influence” başlıklı çalışmada ortaya konulmuştur. Zorlamayı bir çatı olarak değerlendiren Schelling, kavramı genellikle hem zorlayıcı diplomasiyi hem de şantajı dahil eden geniş bir kapsamda ele almıştır.⁸⁴ Ancak zorlamayı, zorlayıcı diplomasiden ayıran önemli farklar vardır. Zorlama daha çok kuvvet kullanma tehditleri üzerinde dururken, zorlayıcı diplomasi kabul edilebilir, makul bir anlaşmaya varmak için kuvvet kullanma tehditlerinin yanı sıra esnek bir diplomasi ile ikna ve uzlaşmanın gerçekleştirilmesi üzerinde durmaktadır. Ayrıca zorlamanın aksine zorlayıcı diplomaside kuvvet kullanma tehditlerinin savunma amacına mı yoksa saldırı amacına mı dönük olduğu arasında bir ayırım yapılabilmektedir.⁸⁵

Tehditlerinin saldırganca dile getirilmesi zorlama ve şantaj stratejileri ile ifade edilebilmektedir. Burada şantaj (blackmail) stratejisi, rakibin karşı çıkmadan kararından dönmesi, çıkarlarından vazgeçmesi ya da değerli bir şey vermesi için kuvvet kullanma tehdidinde başvurularak ikna edilmesidir. Dolayısıyla kuvvet kullanma tehditlerinin tepkisel doğası zorlayıcı diplomasiye işaret ederken, bu tehditlerin rakibi bir eylemi gerçekleştirmeye zorlamak için proaktif şekilde kullanılması şantaja işaret etmektedir.⁸⁶

2. Zorlayıcı Diplomasinin Esasları

Kuvvet kullanma stratejileri uyuşmazlıkları savaşa başvurmadan barışçıl yöntemler kullanarak çözüme arayışındadır. Bu stratejilerden biri olarak zorlayıcı diplomasi, askeri araç ve yöntemleri işleten ibret verici ve ölçülü olarak ifade edilebilen sınırlı güç kullanımından önce, diplomatik niteliği ile esnek bir alternatif oluşturmaktadır.⁸⁷ Bu

---

⁸³Schelling, *Arms and Influence*, 72.

⁸⁴George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 5.

⁸⁵Alexander L. George, “Coercive Diplomacy: Definition and Characteristics”, *The Limits of Coercive Diplomacy*, ed. Alexander L. George and William E. Simons (Boulder, CO: Westview Press, 1994), 7.

⁸⁶Jakobsen, “Coercive Diplomacy”, s.241.

⁸⁷Alexander L. George, “Coercive Diplomacy”, *The Use of Force: Military Power and International Politics*, ed. Robert J. Art and Kenneth N. Waltz (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2004), 71.

doğrultuda zorlayıcı diplomasiyi kriz durumunu savaşa neden olmayacak şekilde yönetmek veya sonlandırmak için uygulanabilir bir stratejidir.⁸⁸

Savaşla karşılaştırıldığında daha az tırmanma riskinin olduğu zorlayıcı diplomasi, daha az maliyet ve yıkım öngörülerek hedeflere ekonomik bir şekilde ulaşma imkanı sunduğu ölçüde çekici bir stratejidir.⁸⁹ Aynı zamanda kuvvet kullanma stratejilerinin teşvikler ve diğer diplomatik unsurlarla birleştirilmesi şeklinde sunulan daha geniş bir etki teorisinin parçasıdır.⁹⁰ Pazarlık ve müzakere süreçlerini harekete geçirmeyi hedefleyen strateji, barışçıl yöntemlere başvurma imkanı sunarak diplomasinin sınırları içinde kalınmasını hedeflemektedir.

Tırmanan çatışma süreçlerinde karşılaşılabilecek durumun maliyetini hatırlatan strateji, elde edilecek kazançtan daha fazla yıkıma uğranabileceğini ifade ederek, diplomatik, askeri ve ekonomik yöntemleri kapsayan çok yönlü ve çok daha uygun olan bir seçeneğin olduğunu belirtmektedir.⁹¹ Dolayısıyla zorlayıcı diplomasi bir kriz durumunda kaba gücün yerine kullanılabilir bir alternatif oluşturarak, kaba güç kullanımına başvurmadan önce diplomatik çözüm yöntemlerinin kullanılmasının yolunu açmaktadır.⁹² Aksi takdirde tek yanlı statüko değişikliği durumu taraflar arasında meydan okuma sürecini tırmandırır ve kuvvet kullanmanın ölçüsü aşılsa kaba güç kullanımı ile sonuçlanacak olan bir strateji ile karşılaşmaktadır. Bu ise diplomatik alandan askeri alana geçişin söz konusu olması anlamına gelmektedir.

Zorlayıcı diplomasi güç kullanma tehditlerinden ve sınırlı güç kullanımından yararlanırken, gücü esnek bir psikolojik politika aracı haline getirmeye çalışmaktadır.⁹³ Dolayısıyla stratejiyi, rakibi yenmeyi ve kontrol etmeyi hedefleyen, bir tercih hakkı sunmayan kaba güç kullanımından ayırmak gerekir.⁹⁴ Kaba güç kullanımında, belirlenen hedeflere ulaşmak için askeri kuvvetlerden en verimli şekilde yararlanılırken,

---

⁸⁸Alexander L. George, "A Provisional Theory of Crisis Management", *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, ed. Alexander L. George (Boulder: Westview Press, 1991), 23-24.

⁸⁹George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 6.

⁹⁰Alexander L. George, "The Need for Influence Theory and Actor-Specific Behavioral Models of Adversaries", *Comparative Strategy* 22, no. 5 (2003), 464.

⁹¹George, "The Need for Influence Theory and Actor-Specific Behavioral Models of Adversaries", 465.

⁹²Ömer Göksel İşyar, "Definition and Management of International Crises", *Perceptions Journal of International Affairs* 13, no. 4 (2008), 40.

⁹³Alexander L. George, "Crisis Management: The Interaction of Political and Military Considerations", *Survival* 26, no. 5 (1984): 225.

⁹⁴Schelling, *Arms and Influence*, 3.

zorlayıcı diplomaside, bir rakibin talepleri yerine getirmesini sağlamak için sadece sınırlı askeri gücü değil aynı zamanda ikna, zorlayıcı tehditler veya eylemler, uzlaşmacı teklifler ve tavizlerinden oluşan çeşitli kaynaklardan yararlanılmaktadır.⁹⁵

Güç kullanımını tercih etmemek ya da sınırlı bir düzeyde tutmak üzerine tasarlanan zorlayıcı diplomasi, rakibi yenmekten ziyade taleplere uymasını amaçlayan bir etkileme stratejisidir. Güç, rakiple bir çıkar çatışmasını çözmeye ve uzlaşma sağlamaya yönelik siyasi-diplomatik bir stratejiye tabi olarak kullanılmaktadır. Bu noktada rakibe yönelik tehditler ve teşvikler sunarak isteneni yerine getirme ya da reddederek süreci tırmandırma ve savaşa başvurma arasında bir tercihte bulunma imkanı tanımaktadır. Bu noktada kasıt, statüko değişikliğinin başlangıçtaki duruma geri döndürülmesidir.

Zorlayıcı diplomaside düşmanca eylemleri ve istikrarsızlaştırma girişimlerini durdurma ve tersine çevirme bağlamında rakibin iradesini etkilemeyi amaçlayan siyasi ve diplomatik bir strateji ortaya konulmaktadır.⁹⁶ Süreçte zorlayıcı taraf ihlali oluşturan eylemi durdurmak ya da tersine çevirmek için harekete geçerek rakibini ikna etmeyi amaçlar. Strateji, kuvvet kullanma tehdidini de inandırıcılığı artıran, kararlılığa vurgu yapan bir pazarlık aracı olarak kullanırken, kuvvet kullanımını sınırlı bir düzeyde tutarak savaştan kaçınmayı esas alır ve meşru zeminde kalınması gerektiğini ifade eder.⁹⁷

Statükoyu çıkarlarına uygun şekilde değiştirmeye çalışan ve bu doğrultuda kendi değerlerini maksimize etmeyi hedefleyen rakibe karşılık, çıkarlarının zarara uğradığını söyleyen zorlayıcı taraf, rakibi bu kararından dolayı engellemeye yönelik girişimlerde bulunur. Bu noktada geri adım atmaya ikna etmeye yönelik oluşturulan tepkinin ilgili uyuşmazlığın kendine has durumu incelenerek verilmesi önemlidir. Aksi takdirde esas odaktan uzaklaşarak rakip ile yaşanan önceki uyuşmazlıkların gündeme getirilmesi, sürecin genişlemesine yol açarak zorlayıcı diplomasinin uygulanmasını zorlaştırır.

Zorlayıcı tehditler savunmaya dayalı ve saldırıya dayalı olmak üzere iki başlık altında ele alınabilir. Bu noktada savunmacı karakteri ile zorlayıcı diplomasi kuvvet kullanma

---

⁹⁵ George, "Crisis Management: The Interaction of Political and Military Considerations", 225.

⁹⁶ Jack S. Levy, "Deterrence and Coercive Diplomacy: The Contributions of Alexander George", *Political Psychology* 29, no. 4 (2008): 539.

⁹⁷ Paul Gordon Lauren and et al., *Force and Statecraft: Diplomatic Challenges of our Time* (New York: Oxford University Press, 2007), 200.

tehdidinden yararlanarak, rakibi isteneni yapma noktasında teşvik ederek ihlali durdurmaya çalışır. Diğer seçenekte ise rakibin karşı koymasına ve direnç göstermesine fırsat tanımadan ikna etmek için zorlayıcı tehditler düşmanca kullanılır.⁹⁸ Öyle ki zorlayıcı tehditlerin bu tür saldırgan kullanımları, bir önceki başlıkta da ele alındığı üzere, şantaj stratejisi ile daha iyi tanımlanmaktadır.⁹⁹ Ayrıca George zorlayıcı diplomasiyi zorlamanın savunmacı bir yolu olarak ifade etmiştir.¹⁰⁰

Savunmacı karakterini üç amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak ön plana çıkaran zorlayıcı diplomaside amaç ilk olarak rakibi, başlattığı eylemi durdurmaya ikna etmekle ilgili olabilirken; ikinci olarak rakibin henüz tamamlanmış olduğu eylemi tersine çevirmeye ikna etmekle ilgili olabilir. Üçüncü olarak ise rakibi, hükümetinde veya siyasal rejiminde değişiklik yapılması için ikna etmekle ilgili olabilmektedir. Bu noktada ilk iki amaca yönelik uygulanan bir zorlayıcı diplomasi stratejisi savunmacı karakterini belirgin şekilde vurgularken, üçüncü amaç saldırgan nitelikli olarak algılanabilmektedir. Bu ayrımın net bir şekilde ortaya konulamaması stratejinin sınırlarını zorlayarak, başarı şansını azaltabilir.¹⁰¹

Zorlayıcı diplomasinin soyut modeli rakibin rasyonel olduğunu varsayar. Bu noktada rakibin bilgileri doğru aldığını, kuvvet kullanma tehdidini doğru bir şekilde değerlendirdiğini, taleplere uymanın kendi çıkarlarına uygun olduğunu kabul ettiği varsayılır.¹⁰² Ancak George, rakibin saf rasyonelitesinin uygulamada sorunlu olduğunu belirterek, yanlış algılama ve yanlış hesaplama karşı dikkatli olunması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁰³ Bu noktada zorlayıcı taraf, krizin çözümünün sağlanması için soyut modeli rakibin davranış özelliklerini dikkate alarak belirli bir stratejiye dönüştürmelidir.¹⁰⁴

---

⁹⁸ George, "Coercive Diplomacy: Definition and Characteristics", 7.

⁹⁹ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 5.

¹⁰⁰ George, "Coercive Diplomacy: Definition and Characteristics", 7.

¹⁰¹ George, "Coercive Diplomacy: Definition and Characteristics", 8-9.

¹⁰² George, "The Need for Influence Theory and Actor-Specific Behavioral Models of Adversaries", 477.

¹⁰³ Alexander L. George, "The 'Operational Code' A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision Making", *International Studies Quarterly* 13, no. 2 (1969): 197-198.

¹⁰⁴ Alexander L. George, *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy* (Washington, DC.: United States Institute of Peace Press, 1993), 118.

Zorlayıcı diplomasının söylem ve eylem olmak üzere iki düzeyde gerçekleştiğine dikkat çekmek gerekir.¹⁰⁵ Maliyetler ve riskler söylemlerin kesin, net ve açık sözlerle ifade edilmesini ve eylemlerin güçlendirilmesini gerektirebilir.¹⁰⁶ Dolayısıyla Alexander L. George'nin “zorlayıcı ikna” şeklinde de ifade ettiği zorlayıcı diplomasi hem devam eden diplomatik girişimlerin hem de dile getirilen tehditlerin ve güçlü tedbirlerin geri bildirim ve karşılıklı etkileşim halinde olduğu bir stratejidir.¹⁰⁷ Bu noktada kasıt, statüko değişikliğinin başlangıçtaki duruma geri döndürülmesidir.

Zorlayıcı tarafın, askeri güçlerini konuşlandırmak, talebini desteklemek ve gerekirse uygulamak için gereken türden siyasi ve diplomatik hazırlıklar yapmak gibi eylemleri rakibi zorlamak için kullanılan sözlü iletişimlerini pekiştirerek inandırıcı hale getirebilme kapasitesine sahiptir. Ancak eylemler aynı zamanda zayıf söylemleri de telafi edebilme kapasitesindedir. Dolayısıyla söylem ve eylem arasındaki ilişki süreç boyunca dikkat edilmesi gereken önemli bir işleve sahiptir.¹⁰⁸

Esasında söylem, zorlayıcı taraf hareket alanına meşruiyet kazandırmaya çalışırken, stratejisini belirlerken, rakibe yönelik istemin inandırıcılığını sağlamaya ve pekiştirmeye çalışırken kolaylaştırıcı bir işlevdedir. Taraflar arasında söylem ve eylemin karşılıklı etkileşimi iletişimin açık bir şekilde işletilmesi ile bağlantılıdır. Politikaları hakkında karşılıklı fikir ve bilgi sahibi olan taraflar süreci gözden geçirme fırsatı bularak yanlış algılamaların önlenmesini sağlayabilirler. Aksi halde, etkileşimin sağlanamaması durumunda, uygun strateji belirlenemeyerek, sürecin tırmanmasının önüne geçilemeyebilir.

Zorlayıcı diplomaside rakibe itaat etme ya da etmeme arasında bir tercih sunularak “son bir şans” verilmektedir.¹⁰⁹ Stratejinin uygulanması kuvvet kullanma tehdidinin meydana getireceği etkiye koşut olarak gelişmektedir. Zorlayıcı taraf rakibe fikir verecek algı düzeyinde bir kuvvet kullanma tehdidi ile ikna kapasitesini ortaya koyar.¹¹⁰

---

¹⁰⁵George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 9.

¹⁰⁶ Paul Gordon Lauren, “Ultimata and Coercive Diplomacy”, *International Studies Quarterly* 16, no. 2 (1972): 135.

¹⁰⁷ George, “Coercive Diplomacy”, 74.

¹⁰⁸ Alexander L. George, “The Development Of Doctrine And Strategy”, *The Limits of Coercive Diplomacy: Laos-Cuba-Vietnam*, ed. Alexander L. George and et al. (Boston: Little, Brown and Company, 1971), 30

¹⁰⁹Schelling, *Arms and Influence*, 89.

¹¹⁰ Schelling, *Arms and Influence*, 3

Bu noktada gerekmesi halinde sınırlı güç kullanımına başvurulacağı ifade edilip, rakibin karşılaşacağı yıkımın büyüklüğü gösterilerek istemin yerine getirilmesi hedeflenir.¹¹¹ Verilen bu sinyalle rakibin meydana getirdiği durum değişikliğini sürdürmesi hâlinde neler olabileceği gösterilerek bir geri dönüş fırsatı sunulur.

Dolayısıyla zorlayıcı diplomasi stratejisi, kuvvet kullanma tehditlerinin ötesine geçerse, çıkarları koruma kararlılığını göstermek ve daha fazla kuvvet kullanabileceğinin inandırıcılığını göstermek için uygun türde yeterli güç kullanmayı gerektirir. Zorlayıcı taraf, rakibin mevcut durumu sürdürmekten yana olan tavrını koruması halinde hedeflerini meşrulaştırma fırsatı bularak, sınırlı güç kullanımına başvurabilmektedir. Dolayısıyla zorlayıcı diplomasi hem araç hem de bağlam olarak sınırlı güç kullanımından yararlanmayı öngörür.

Sınırlı güç rakibin taleplere uymadığı takdirde karşılaşacağı durumun maliyetini artırmak ve daha fazlasıyla karşılaşacağı tehdidinde bulunmak için kullanılır.¹¹² Sınırlı güçle ifade edilen “kararlılığa vurgu yaparak gerekmesi halinde daha fazla güç kullanılacağı tehdidine inandırıcılık kazandıracak ölçüde yeterli uygun güç kullanımıdır.”¹¹³ Sınırlı gücü, rakibi hesaplarını gözden geçirmeye ve çatışmanın karşılıklı olarak kabul edilebilir bir şekilde sona erdirilmesine ikna etmek için örnek niteliğinde ve kontrollü artışlarla kullanılmaktadır.¹¹⁴

Bu noktada hava gücünün kullanılması uygulamanın başarılı olması için kullanılan en yaygın faktör olarak ifade edilebilir.¹¹⁵ Dikkat edilmesi gereken gücün göstermelik ve sembolik olarak kullanılmasıdır.¹¹⁶ Bu noktada önerilen sınırlı güç tanımı, sınırlı talebin rakibe iletilmesi ve kesin sonuçlar ortaya çıkarmayan güç kullanımı şeklinde iki unsura dayandırılabilir.¹¹⁷ Bu minvalde kuvvet kullanımına başvurulmasının gerekmesi, güç kapasitesi ile ilgili bilgi sağlayabilecek nispette ölçülü, ibret verici, sınırlı bir düzeyde tutulmalıdır.

---

¹¹¹ Schelling, *Arms and Influence*, 76.

¹¹² George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 11.

¹¹³ Robert J. Art, “Introduction”, *The United States and Coercive Diplomacy*, ed. Robert J. Art and Patrick M. Cronin (Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 2003). 9.

¹¹⁴ George, “The Development Of Doctrine And Strategy”, 18.

¹¹⁵ Daniel L. Byman and et al., *Air Power as a Coercive Instrument* (Santa Monica: RAND Corporation, 1999), 31.

¹¹⁶ George, “Coercive Diplomacy: Definition and Characteristics”, 10.

¹¹⁷ Peter Viggo Jakobsen, “Pushing the Limits of Military Coercion Theory”, *International Studies Perspectives* 12, no.2 (2011): 163.

Zorlayıcı diplomasi uygulanırken sürecin tırmanmamasının yanı sıra tehditler ve taleplere uyum sağlanması için taraflar arasında müzakere, pazarlık ve haber almayı içeren iletişimin açık olması gerekmektedir.¹¹⁸ Zorlayıcı diplomasi gerektirmeyecek durumlarda askeri kuvvet kullanımına başvurulmasının önünü alarak, askeri güç kapasitesine güvenmeye karşı bir direnç oluşturur.

Tehditlere ve sınırlı güç kullanımına dayanan strateji rakibin taleplere uyma motivasyonunu artırmak ve zorlayıcı tarafın taleplerini yerine getirmesini sağlamak için tehdit ve sınırlı güç kullanımının yanı sıra teşvikler ve garantiler de sunulabilmektedir. Pozitif teşviklerin kullanılması, istenenlerin yapılmasına ikna edecek motivasyonların sağlanması açısından zorlayıcı diplomasinin kritik bir unsurudur. George “havuç ve sopa” yaklaşımının gerekliliğine vurgu yaparak bu yaklaşımın stratejinin esnekliğini ve uygulanabilirliğini büyük ölçüde artırdığına dikkat çekmiştir.¹¹⁹ Bu noktada kuvvet kullanma tehdidinde başvurularak, teşvikler ve garantiler sunularak elde edilen bir başarı ucuz zorlayıcı diplomasi başarısı olarak, sınırlı güç kullanımına başvurularak elde edilen başarı ise maliyetli başarılar olarak kodlanabilmektedir. Kaba güç kullanımına başvurulması ise zorlayıcı diplomasinin başarısızlığı anlamına gelmektedir.¹²⁰

Kısacası tehdit ve sınırlı gücün tek başına yeterli olmadığı zorlayıcı diplomasi teşviklerle desteklenen bir strateji ortaya koymaktadır. Sunulan teşvikler ve garantiler rakipte korku uyandırma durumunun sürmesini desteklemeli, inandırıcılığı sağlamalı ve itaat etme ihtiyacını ortaya çıkarmalıdır.

Taraflar çıkarlarını güç yoluyla tek taraflı olarak elde etmektense pazarlık yapmanın daha fazla kazanç sağlayacağı algısından hareketle uyuşmazlığı sıfır toplamlı bir oyun olarak değerlendirmemelidirler.¹²¹ Ancak zorlayıcı diplomaside pazarlık gücü inandırıcılığın sağlanmasına bağlı olarak gelişir. Bu durum tarafların güç kapasiteleri arasında zorlayıcı taraf lehine bir asimetrinin ya da dengesizliğin olması ile gerçekleşebilir. Ancak böyle bir güç asimetrinin olmadığı durumlarda uluslararası destek ile de inandırıcılık sağlanarak zorunluluğun teşvik edilmesi söz konusu olabilir.

---

¹¹⁸ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 6.

¹¹⁹ George, “Coercive Diplomacy”, 75.

¹²⁰ Jakobsen, “Coercive Diplomacy”, 249-250.

¹²¹ Schelling, *Arms and Influence*, 4.

Benzer şekilde inandırıcılık rakibin iyi tanınmasıyla ve stratejiyi sürdüren aktörlerin yetenekleriyle doğru orantılı olarak etki oluşturmaktadır. Rakibin zaaflarına dokunulması, bu stratejinin sürdürülebilmesi için önemli bir işlevdedir. Buna karşılık zorlayıcı devletin rakibine karşı savaşma olasılığı yokken savaş imaları yapması, gerçekleştiremeyeceği belli olan sözler vermesi, inandırıcılığını azaltıcı etki yaratmaktadır.

Sonuç olarak kararlılık ve inandırıcılık sağlanması gereken sınırlı güç kullanımında bu niteliklerin hangi seviyede gösterileceği, durumun özelliklerine bağlı olarak değişmektedir. Ancak genel anlamda ilk olarak siyasi ve/veya diplomatik tehditler, ardından ekonomik tehditler ve en son aşamada kuvvet kullanma tehditleri devreye girebilmektedir.

3. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Tasarlanması

Strateji tasarlanırken dört aşamadan oluşan bir süreç sonucunda zorlayıcı diplomasi uygulananabilir bir strateji olup olmadığı belirlenmeye çalışılmaktadır.¹²² Bu noktada zorlayıcı tarafın rakibine yönelik hangi araçları kullanarak nasıl bir istem ortaya koyacağı süreci nasıl değerlendireceğine karar vermesine bağlı olarak gelişmektedir. Zorlayıcı taraf ilgili durumu yaşamsal çıkarlarına yönelik varoluşsal bir tehdit olarak dile getirerek süreci normal alandan politik alana taşıyıp bu şekilde ele almaya karar vermiş olabilmektedir. Bu minvalde kendine has özellikler dikkate alınarak bir kriz yönetim süreci şekillenmektedir.

Zorlayıcı diplomasi stratejisi oluşturmak için karar vericinin ilk aşamada değişkenlerin neler olduğuna, ikinci aşamada hangi stratejinin kullanılacağına, üçüncü aşamada rakibin karar vericisinin rasyonelliğinin analiz edilmesine ve dördüncü aşamada ise krize özgü bağlamsal değişkenlerin neler olduğunu dikkate alarak bir karara varması gerekir.¹²³

---

¹²² Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, 37.

¹²³ Alexander L. George, "Theory and Practice", *The Limits of Coercive Diplomacy*, ed. Alexander L. George, William E. Simons (Boulder, CO: Westview Press, 1994), 16-20.

3.1. Birinci Aşama

Değişkenlerin neler olduğunun belirlendiği birinci aşamada, krize yönelik nasıl bir yol izleneceği dört değişken üzerinden analiz edilir.¹²⁴ İlk değişken olan istemde, zorlayıcı taraf rakibinden hangi istemde bulunacağına karar vererek bu istemin sınırlarını çizer.¹²⁵

Rakibin isteme direnmeyi, karşı çıkmayı ve meydan okumayı göze almaması için istemin sınırlarının geniş tutulmaması, net, açık ve anlaşılır olması gerekir.¹²⁶ Bu noktada yerine getirilmesi zor yeni taleplere yol açmayacağına dair rakibe garanti vermek önemlidir.¹²⁷ Bu minvalde istemin kısıtlılık ve sınırlılık çerçevesinde ortaya konulması rakibin buna uymasını ve gereklerini yerine getirmesini sağlayabilir.¹²⁸ Aksi takdirde rakip yaptırımları göze alarak ihlal durumunu sürdürebilir ya da askeri bir çatışmaya girmeyi tek alternatifi olarak değerlendirebilir.

Dolayısıyla stratejinin uygulanabilir olması ve başarı şansının yüksek olması için istem, zorlayıcı diplomasiye krizi tırmandırarak kaba güç kullanımıyla sonuçlanacak olan bir strateji olarak başvurulmadığını gösterir nitelikte olmalıdır. Dolayısıyla ölçülü, inandırıcı, kararlılıkla arkasında durabilir, kabul edilebilir ve sınırlı bir istem ortaya konularak statüko değişikliğinin durdurulması, yeniden tesis edilmesi, zararın karşılanması ve fiili ihlalin meydana getirdiği durum değişikliğinin kriz öncesi duruma geri döndürülmesi hedeflenir.

İkinci değişken olan aciliyet ve zorunluluk duygusunun yaratılması, sürecin niteliğine bağlı olarak gelişmektedir.¹²⁹ Bu noktada ihlal durumu, zorlayıcı tarafın yaşamsal değerleri, egemenlik hakları, ulusal çıkarları ve toprak bütünlüğü gibi varoluşuna bir tehdit oluşturacak boyutta ise acil bir şeyler yapma ihtiyacı en üst düzeyde net ve ciddi biçimde kurgulanmaktadır.¹³⁰ Aksi takdirde telafi edilebilir bir yoksunluk ve uzlaşmaya açık bir ihlal durumu söz konusu ise veya zorlayıcı taraf ile rakip arasındaki gücün

---

¹²⁴George, "Theory and Practice", 16.

¹²⁵George, *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*, 119; George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, s.7; George, "Coercive Diplomacy", s.72.

¹²⁶Robert A. Pape, *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War* (New York: Cornell University Press, 1996), 19.

¹²⁷Schelling, *Arms and Influence*, 74.

¹²⁸Lauren, *Force and Statecraft: Diplomatic Challenges of our Time*, 202.

¹²⁹George, *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*, 119; George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 7; George, "Coercive Diplomacy", 72.

¹³⁰Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, 39.

asimetrik olması rakip tarafından riskli görünüyorsa acil bir şeyler yapma ihtiyacı daha düşük düzeyde olacaktır.

Kısacası sürecin oluşturduğu algı, zorlayıcı tarafta bir etki yaratarak, isteme uyulmasının bir aciliyet ve zorunluluk duygusu olarak nasıl ortaya konulacağını belirlemektedir. İlgili durumun meydana getirdiği yoksunluk, zorlayıcı tarafın bir tepki göstermesine neden olacak boyutta ise talebe uyulmasını sağlamaya yönelik acil bir şeyler yapma ihtiyacı gerekli görülmektedir. Bu noktada talebe uyulması ve stratejinin başarıyla sonuçlanmasını sağlamaya dönük olarak yaratılan aciliyet ve zorunluluk duygusu çözümü merkeze alacak şekilde uygulanabilir olmalıdır.

Üçüncü değişken olan ceza ve yaptırımın nasıl uygulanacağına karar verilmesi istemin karşılanmaması durumunda önem taşımaktadır.¹³¹ Talebe uyulmaması durumunda ne tür bir cezanın verileceğinin belirlenmesi kuvvet kullanma tehdidine başvurulmasına bağlı olarak gelişmektedir. Bu tehditler arasında ekonomik yaptırım, diplomatik ilişkinin kesilmesi, sınırlı güç kullanımının artırılması, sınırlı işgal, savaş ilanı ya da kullanılan silah türlerinin değiştirilmesi gibi pek çok olasılık yer alabilmektedir.¹³²

Belirtmek gerekir ki uygulanacak ceza istemin karşılanmasını sağlamaya yetecek ölçüde değilse ya da istem ve ihlal durumu arasında istem lehine bir asimetri varsa rakip, isteme karşı bir direnç oluşturabilmektedir. Dolayısıyla cezalandırma tehdidinde söylem ve eylemin karşılıklı etkileşimi uygulanabilir ve rakibi zarara uğratabilir ölçülülükte olmalıdır.

Dördüncü değişken olan teşviklerin sunulması, krizin tırmanmaması ve stratejinin kaba güç kullanımıyla sonuçlanmaması için statüko değişikliğinin geri alınmasını sağlayacak kolaylaştırıcı bir işlev görmektedir.¹³³ Cezalandırma tehditlerini dengeleyerek bu tehditlere uyum sağlayacak, uzlaşmanın uygulanabilirliğini artıracak, inandırıcılığını etkileyecek ve diplomasi çerçevesinde kalınmasını destekleyecek teşviklerin ve önerilerin sunulması stratejinin başarısı için önemlidir.¹³⁴

---

¹³¹George, *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*, 119. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 7; George, “Coercive Diplomacy”, 72.

¹³²Lauren, *Force and Statecraft: Diplomatic Challenges of our Time*, 202.

¹³³George, *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*, 119; George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 7; George, “Coercive Diplomacy”, 72.

¹³⁴Lauren, *Force and Statecraft: Diplomatic Challenges of our Time*, 202.

3.2. İkinci Aşama

Krizde zorlayıcı diplomasi stratejisinin türlerinden hangisinin uygulanabilir olduğunun belirlendiği ikinci aşamada çözüme ilişkin en uygun tür seçilerek, statüko değişikliğinin geri alınması sağlanmaya çalışılır. Bu aşamada bir önceki aşamada saptanan dört değişkene bağlı olarak ve ilgili durumun kendine has niteliği içinde zorlayıcı tarafın karar vericisi uygun olan tür ile rakibin istemi yerine getirmesini ve ihlal durumunu durdurmasını ya da tersine çevirmesini bekler.¹³⁵ Zorlayıcı tarafın algıladığı tehdit ve krizin niteliği göz önüne alınarak uygun tür ya da türler gerekli evrelerde devreye sokularak çözüme ilişkin süreç uygulanır.

Alexander L. George'nin ortaya koyduğu çerçevede zorlayıcı diplomasi stratejisinin dört farklı türünden bahsetmek uygun olacaktır. Bu stratejiler ultiatom, zımnî ultiatom, baskıyı aşamalı artırma, dene ve gör şeklinde ifade edilmektedir.¹³⁶

Belirtmek gerekir ki, zorlayıcı diplomasi stratejisinde sürecin kendine has niteliği belirlenerek, çözüme yönelik benimsenecek stratejinin seçilmesinde kullanılan söylem ve uygulanan eylem karşılıklı etkileşim halinde olup birbirini desteklemelidir. Bu noktada zorlayıcı taraftan beklenen, söylemlerini başarı şansı yüksek olan eylemlere dönüştürürken, mevcut sürece yönelik en uygun türü seçmesidir.

Zorlayıcı taraf amacının ne olduğunu açıkça ortaya koyarak, bu amaç için hangi türün kullanılacağı konusunda tercihlerini şekillendirme eğilimine sahiptir. Bunun yanı sıra zorlayıcı tarafın uygun türü belirlerken stratejinin uygulanmasını mümkün kılacak olan kapasitesini dikkate alarak hareket etmesi gerekmektedir. Esasında zorlayıcı diplomaside, rakibin istemini zayıflatacak manevralar uygulanırken, genel olarak en sert ve keskin türler en son aşamada gerçekleştirilir. Ancak hangi türün etkili olup olmayacağı diğer değişkenlerin belirlenmesine ve sürecin kendine özgü niteliğinin göz önünde tutulmasına bağlı olarak değişmektedir.

---

¹³⁵ George, "Theory and Practice", 18-19.

¹³⁶ Alexander L. George, "Strategies for Crisis Management", *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, ed. Alexander L. George (Boulder: Westview Press, 1991), 385; George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 67; George, "Coercive Diplomacy", 72-73.

3.2.1. Ültimatom

Zorlayıcı diplomasi stratejisinin diğer türleri ile karşılaştırıldığında daha sert, keskin ve net şekli olarak değerlendirilen ulti­matom, zorlayıcı tarafın rakibine yönelik uyguladığı stratejinin en üst seviyesini ifade eder.¹³⁷

George ulti­matomun istem, bu istemin yerine getirilmesi için belirlenen sınırlandırılmış bir zaman ve yerine getirilmemesi durumunda uygulanacak bir cezalandırma tehdidi şeklinde ifade edilebilecek birbirini tamamlayıcı nitelikte üç unsuru olduğunu belirtmiştir.¹³⁸

Belirtilen sacayakları doğrultusunda bir söylem ortaya konularak rakibin meydana getirdiği durum değişikliğini durdurması ya da tersine çevirmesi için net ve ciddi bir süreç başlatılmış olur.¹³⁹ Ültimatomun uygulamaya konulmasıyla zorlayıcı taraf kararlı tutumunu en ciddi biçimde dile getirerek uygulananlardan daha fazla cezalandırıcı önlemleri uygulayabileceğine dair net bir duruş sergiler.¹⁴⁰ Diplomasinin etki alanından çıkılmaya başlandığına işaret eden süreçte giderek çatışma durumuna geçilmesi söz konusu olabilmektedir.¹⁴¹ Bu noktada rakip üzerinde yaratılan aciliyet hissini­nin uygulanabilir olması ve krizin ciddi bir tehdit olarak algılanması önemlidir.¹⁴²

Zorlayıcı taraf kararlılığını iletişim kanalları yoluyla rakibine en net biçimde bildirerek “son sözün” söylendiğini ifade eder.¹⁴³ Başarılı bir şekilde uygulanması stratejinin daha az maliyetle ve daha az riskle hedefe ulaşmasını sağlar.¹⁴⁴ Zorlayıcı tarafın söylem ve eylemleri rakip tarafından ya tam olarak anlaşılmaz ya inandırıcı bulunmaz ya da rakip ihlalde ısrarcı olursa bu noktada belirlenen zamanın sona ermesiyle askeri seçeneklerin işletilmesi söz konusu olabilir.

---

¹³⁷Fuat Aksu, “Kuvvet Kullanma Tehdidine Dayalı Dış Politika Krizlerinde Güvenlik Kavramı”, *Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, der. Evren Balta Paker ve İsmet Akça (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2010), 481.

¹³⁸ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 7; George, “Coercive Diplomacy”, 72.

¹³⁹Levy, “Deterrence and Coercive Diplomacy: The Contributions of Alexander George”, 540.

¹⁴⁰ Alex J. Bellamy, “Lessons Unlearned: Why Coercive Diplomacy Failed at Rambouillet”, *International Peacekeeping* 7, no.2 (2000): 96.

¹⁴¹ Bülent Şener, “Savaş ile Barış Arasında Bir Kriz Yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi ve Türk Dış Politikasındaki Örnekleri”, *Yeni Güvenlik Ekosistemleri ve Çok Taraflı Bedeli*, ed. Tolga Sakman v.dğr. (İstanbul: Tasam Yay., 2018), 169.

¹⁴²Lauren, “Ultimata and Coercive Diplomacy”, 162.

¹⁴³ Lauren, “Ultimata and Coercive Diplomacy”, 156.

¹⁴⁴ Lauren, “Ultimata and Coercive Diplomacy”, 161-162.

Sonuç olarak rakibin zorlayıcı tarafa yönelik bir meydan okumayı ya da savaşı tek çıkış yolu olarak görmesine imkan verecek ölçüde seçeneksiz bırakılması, istenmeyen bir tırmanma sürecine neden olabilmektedir.¹⁴⁵ Bu riskten kaçınabilmek için rakibin istemi yerine getirmesine yönelik kolaylaştırıcı alternatifler ve teşviklerin dillendirilmesi önemlidir. Rakibi teşvik etmeye yönelik girişimler ödül-ceza mekanizmasının işletilerek rakibin geri adım atmasını beraberinde getirebilmektedir.

3.2.2. Zımnî Ültimatom

Ültimatomdan görece daha esnek bir sürece işaret eden zımnî ulti­matom, ulti­matomdan sonraki en güçlü türü ifade etmektedir. Bu türde ulti­matomda olduğu gibi istemin yerine getirilmesine yönelik inandırıcılığın ve kararlılığın açıkça dinlendirilerek ortaya konulması ciddi bir şekilde uygulanır. Ancak rakip tarafından bu istemin yerine getirilmesine yönelik olarak önceden belirlenmiş olan açık ve kesin bir zaman dilimine işaret edilmez. Dolayısıyla zaman sınırının bir kenara bırakılması ulti­matoma göre daha fazla zamana sahip olunmasını sağlamaktadır. Bu türün başarısı rakibe rasyonel düşünme fırsatı vererek zorlayıcı tarafın istemini algılama olanağı sunmasından ileri gelebilmektedir.¹⁴⁶

Açık ve kesin bir zaman diliminin belirlenmemesinin inandırıcılığa ve kararlılığa gölge düşürmemesi için ise aciliyet hissi ve cezalandırma tehdidinin uygun yöntemlerle desteklenmesi gerekir.¹⁴⁷ Dolayısıyla bu durum ulti­matomla arasındaki ince çizgiye işaret etmektedir. Zımnî ulti­matom, ulti­matomu ortaya koyan sacayaklarını yansıtmaya eğilimindedir. Bu eğilimin ulti­matomda olduğu netlikte olmasa da hissettirme kapasitesinin yüksek olduğu söylenebilir.

Zımnî ulti­matomda rakibin ihlali sürdürmesi ve bir oldubitti yaratmakla tehdit etmesi, zorlayıcı tarafta harekete geçme noktasında artan bir aciliyet duygusu ortaya çıkarabilmektedir. Ancak bu durumda zorlayıcı taraf her zaman ulti­matom vermeyi tercih etmeyebilir. Bu noktada tehditleri yerine getirmek için görünür hazırlıklar yaparak da uygulanmasını istediği taleple ilgili olarak yeterli baskı oluşturulabilir.

---

¹⁴⁵ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 19.

¹⁴⁶ Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, 32.

¹⁴⁷ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 18.

Sonuç olarak, rakip, zorlayıcı tarafın itiraz ettiği faaliyeti durdurmadığı veya yavaşlatmadığı müddetçe, sürecin tırmanacağına inanarak geri adım atma eğilimi gösterecektir.¹⁴⁸

3.2.3. Baskıyı Aşamalı Artırma

Ültimatonda dillendirilen istemin yerine getirilmesinin sağlanması için benimsenen zaman sınırı ve aciliyet hissi ile istemin yerine getirilmediği durumda uygulanacak olan cezalara ilişkin seçenekler bu türün kapsamına girmemektedir.¹⁴⁹ Zorlayıcı devlet dillendirdiği istemin gereklerinin yapılması için herhangi bir zaman sınırlandırması koymadan bir strateji benimseyerek istemin geniş bir zamanda gerçekleşmesini öngörür.¹⁵⁰ Bu süreçte rakibe yönelik uyguladığı baskının şiddetini kademeli bir şekilde artırarak kararlılığını pekiştirecek yöntemler geliştirmeye çalışır.¹⁵¹ Zamana yayarak izlenen stratejide baskı yöntemleri geliştiren zorlayıcı taraf, elindeki olanakları ve güç kapasitesini kararlılığının bir göstergesi olarak ortaya koyarak rakibi ikna etmeyi amaçlar.

3.2.4. Dene ve Gör

Zorlayıcı taraf, ultimatomen ilk unsurunda belirtildiği hâliyle istemini açıkça dillendirerek tepkisini ifade eder. Ültimatomen diğer unsurları olan aciliyet yaratma, zorunluluk ortaya koyma ve bir cezalandırma tehdidi benimsenmeden sınırlı bir zorlayıcı tehdit ortaya konulur.¹⁵² Taleplerin yerine getirilmesi noktasında herhangi bir süre sınırı olmadan açık ve sınırlı bir talep iletilmektedir.¹⁵³ Öyle ki zorlayıcı tarafın, rakibi üzerindeki talebini pekiştirmek için belirli bir süre sınırı belirtmesi veya ceza tehdidini tanımlaması gerekemeyebilir.

Bu noktada rakip üzerinde yeterli zorlayıcı etkinin sağlanıp sağlanmadığının anlaşılması süreç öncesinde ve süreç esnasında iletişim kanallarının açık olmasını

---

¹⁴⁸ George, "The Development of Doctrine and Strategy", 28-29.

¹⁴⁹ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 18-19.

¹⁵⁰ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 8; George, "Coercive Diplomacy", 73.

¹⁵¹ Pape, *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*, 19.

¹⁵² George, "Strategies for Crisis Management", 385.

¹⁵³ Bellamy, "Lessons Unlearned: Why Coercive Diplomacy Failed at Rambouillet", 96.

gerektirebilmektedir.¹⁵⁴ Dene ve gör stratejisi ile rakibin isteneni yapma noktasında istekli olup olmadığına, bir diğer aşamaya geçilip geçilmeyeceğine, sınırlı bir tehdidin ötesinde güçlü bir tehdidin benimsenip benimsenmeyeceğine yönelik olarak süreç anlaşılmaya çalışılmaktadır.¹⁵⁵

Dene ve gör stratejisinde, zorlayıcı taraf rakibini eylemini durdurmaya veya geri almaya ikna etmeye yönelik, her seferinde yalnızca bir adım atar. Hâlihazırda atılan adımların rakip üzerinde yeterli zorlayıcı bir etkiye sahip olup olmayacağı netleşene kadar ek önlem alma kararını zamana bıraktığı söylenebilir.¹⁵⁶

Belirtmek gerekir ki dene ve gör türünde kritik eşik zorlayıcı tarafın süreci algılama ve güç kapasitesi bakımından ihlalin durdurulmasına ilişkin süreci uzatmasıyla ilgilidir. Bu türde uygulanan yöntemler istemin yerine getirilmesine ilişkin bir yanıt vermezse diğer türlere geçiş yapılarak istemin karşılanması sağlanabilir.

Sonuç olarak zorlayıcı diplomaside, krizlerin kendine has durumları içinde en uygun strateji belirlenerek, sürecin farklı aşamalarında birbirinin alternatifi olmayan türler arasında geçiş yapılarak sürecin başarıya ulaştırılması sağlanmaya çalışılır.¹⁵⁷ Bu noktada zorlayıcı taraf, meydana getirilen durum değişikliğini yaşamsal bir tehdit olarak dillendirirse cezalandırma tehditlerinin açıkça ifade edildiği ve aciliyet duygusu ile kararlılığın net bir şekilde ortaya konulduğu türler olan ültimat ve zımnî ültimatoma başvurarak çözüme ilişkin araç ve yöntemleri geliştirir.

3.3. Üçüncü Aşama

Rakibin karar vericisinin rasyonelliğinin sınındığı ve değerlendirildiği üçüncü aşamada, rakip karar vericisinin rasyonelliği amprik veriler kullanılarak değerlendirilir. Rakibin davranışsal-bilişsel özellikleri, operasyonel kodlarının belirleyici olduğu bu aşamada, karar vericinin taraflar arasında meydana gelen önceki ya da başka krizlerdeki davranışlarının ayırt edici özelliklerine bakılarak bu krizde nasıl bir yol alacağı analiz edilir.¹⁵⁸

---

¹⁵⁴ Lauren, "Ultimata and Coercive Diplomacy", 135-136.

¹⁵⁵ Lauren, *Force and Statecraft: Diplomatic Challenges of our Time*, 202-203.

¹⁵⁶ George, "The Development Of Doctrine And Strategy", 27.

¹⁵⁷ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 67-68.

¹⁵⁸ George, "Theory and Practice", 19-20.

Esasında zorlayıcı diplomasının soyut modeli rakibin rasyonel davranış modeline sahip olduğu varsayımını temel alır. Ancak rakip karar vericisinin operasyonel kodu ve iletişimin nasıl sağlandığı rasyonelliğin uygulanabilirliğini etkileyerek krizin başarıyla çözümlenmesine olumlu ya da olumsuz olarak yansımaktadır.

3.4. Dördüncü Aşama

Krizin özgünlüğüne ve karakteristik özelliklerine ilişkin bağlamsal değişkenlerin ele alındığı dördüncü aşamada, krize özgü olarak tasarlanan bir strateji uygulamaya konulur. Zorlayıcı tarafın karar vericisi her krizin kendine özgü bir karaktere sahip olduğunu dikkate alarak hareket eder.¹⁵⁹ Bu noktada zorlayıcı diplomasının içerik bağımlı olduğunu ifade etmek gerekir. George, zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulandığı her krizi kendi özgünlüğü içinde etkileyen bağlamsal değişkenleri ortaya koymuştur.¹⁶⁰

Bu değişkenler¹⁶¹;

- “Küresel stratejik ortam” ,
- “Kışkırtmanın türü” ,
- “Savaş düşüncesi” ,
- “Tek taraflı ya da kolektif zorlayıcı diplomasi” ,
- “Rakibin yalnızlaştırılması” şeklindedir.

Bağlamsal değişkenler zorlayıcı diplomasının ilgili krize yönelik uygulanabilir bir strateji olup olmadığına karar verilirken henüz kriz sürecinin başlangıç aşamasında kullanılmalıdır.¹⁶² Zorlayıcı diplomasının etkili bir şekilde uygulanmasının koşullarının belirlenmesi ve başarılı olması bağlamsal değişkenlerin doğru analiz edilmesine bağlı olarak gelişmektedir. Bağlamsal değişkenlerin kriz yönetiminde zorlayıcı diplomasiyi uygun bir strateji olarak görmesi durumunda aşağıda ele alınan başarı değişkenleri sürece dahil olur. Başarı değişkenleri karar vericilerin etkili bir strateji ortaya koymalarını sağlayarak uygulamayı kolaylaştırabilmektedir.

---

¹⁵⁹ Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, 40.

¹⁶⁰ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 69; George, “The Need for Influence Theory and Actor-Specific Behavioral Models of Adversaries”, 480.

¹⁶¹ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 19.

¹⁶² Jakobsen, “Coercive Diplomacy”, 245.

Ancak George başarı şartlarıyla birlikte ortaya koymuş olduğu on dört değişkenin zorlayıcı diplomasinin kesin bir başarıya ulaşip ulaşmayacağını tahmin etme noktasında yetersiz olduğunu, incelenmesi gereken yararlı sorulardan oluşan bir “kontrol listesi” olduğunu ifade etmiştir.¹⁶³

4. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Başarısının Koşulları

Krizin tanımlanması, değerlendirilmesi ve bir tepkinin ortaya konulması kullanılacak araçların belirlenmesinde ve stratejinin uygulanmasında belirleyici olmaktadır. Zorlayıcı diplomasinin başarılı bir şekilde uygulanması, talebin açıkça tanımlanmasının ve gerekli türün doğru bir şekilde seçilmesinin yanı sıra zorlayıcı aktörün stratejisi ile küresel stratejik ortam arasındaki geri bildirim karşılıklı etkileşimine bağlıdır. Aynı zamanda meşru zeminde hareket edilerek rakibin isteme karşı oluşturduğu direnci ortadan kaldırıp, uymasını kolaylaştıracak şekilde bir baskının oluşturulması, süreci etkileyecektir.

Belirtmek gerekir ki rakibin algısında taleplere uymak için bir aciliyet hissi, çıkar dengesinin kendi aleyhinde olduğuna dair bir inanç ve taleplere uyulmaması durumunda tolere edilemez bir ceza alma korkusu yaratılması, stratejinin başarısı için gereklidir.¹⁶⁴ Ayrıca her bir koşulun hem zorlayıcı tarafın hem de rakibinin algısında bulunması yani böyle bir ortak algının söz konusu olması, başarı şansını artıracaktır.¹⁶⁵ Dolayısıyla tarafların birbirini tüm ilişkilerini ve çıkarlarını zarara uğratabilecek aktörler olarak algılaması barışçıl çözüm yöntemlerinin işletilebilirliğini, sürecin müzakere edilebilirliğini, zorlayıcı diplomasinin uygulanabilirliğini ve başarı şansını etkileyebilmektedir.

George'nin ortaya koyduğu haliyle, zorlayıcı diplomasi stratejisinin başarılı bir şekilde uygulanmasını ve bu stratejiden sonuç alınmasını sağlayacak dokuz değişken bulunmaktadır.¹⁶⁶

---

¹⁶³ Alexander L. George, “Appendix: Note On Theory And Methodology”, *The Limits of Coercive Diplomacy: Laos-Cuba-Vietnam*, ed. Alexander L. George and et al. (Boston: Little, Brown and Company, 1971), 259.

¹⁶⁴ George, *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*, 124.

¹⁶⁵ George, “Appendix: Note On Theory And Methodology”, 257.

¹⁶⁶ Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, 34.

Bu deęişkenler¹⁶⁷:

- “Hedefin net olması”,
- “Güçlü motivasyon”,
- “Motivasyonun asimetrik olması”,
- “Aciliyet hissi”,
- “Güçlü liderlik”,
- “Ulusal destek”,
- “Uluslararası destek”,
- “Rakibin tolere edilemez tırmanmadan endişelenmesi”,
- “Krizin çözüm şartlarının açık olması” şeklindedir.

Hedefin net olması:

Zorlayıcı tarafın rakibin meydana getirdiği ihlali durdurması ve statüko değişikliğini geri almasına ilişkin talebi ile rakibin kendisinden ne talep edildiğine dair algısının uyumlu olması kritik önemdedir.¹⁶⁸ Dolayısıyla yalnızca talebin büyüklüğü değil, aynı zamanda rakibin bunu algılayış biçimi önem taşır.¹⁶⁹ Yapılması gereken net, açık, anlaşılır ve yanlış algılamaya mahal vermeyecek ölçülülükte bir talep ortaya konulmasıdır. Aksi takdirde rakipten ne istendiğinin net bir şekilde ifade edilmemesi ya da hedefin ne olduğunun muğlak bir şekilde dile getirilmesi krizin zorlayıcı tarafta neden olduğu tehdit algısının gevşek olduğu ya da rakibin ciddiye alınmadığı algısını kuvvetlendirecektir.

Çözümün sağlanması, zorlayıcı tarafın ne elde etmeye çalıştığının net bir biçimde ortaya konulmasına ve rakibin bu talebe gösterdiği dirence bağlı olarak şekillenmektedir.¹⁷⁰ Kuvvet kullanma tehdidi rakibi taleplere uymanın maliyetinin katlanılamayacak boyutlarda olduğu konusunda ikna edecek kadar güçlü olmalıdır.¹⁷¹ Bu çerçevede

---

¹⁶⁷ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 19; Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, 34-37.

¹⁶⁸ George, “The Development Of Doctrine And Strategy”, 25.

¹⁶⁹ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 12.

¹⁷⁰ George, “Theory and Practice”, 15.

¹⁷¹ Schelling, *Arms and Influence*, 76.

zorlayıcı diplomasi stratejisini kullanan zorlayıcı taraf, az bir maliyetle kısa sürede taleplerin yerine getirilmesini sağlayacak kapasiteye sahip olmalıdır.¹⁷²

Stratejinin uygulanmasında zorlayıcı taraf, rakipten ya başlattığı eylemi durdurmasını ya geri almasını ya da hükümetinde ya da rejiminde değişiklik yapmasını talep edebilmektedir.¹⁷³ Rakibinden daha az şey istediği göz önüne alındığında, ilk talebe uyulması ve bu talebin yerine getirilmesi ikinci talebe göre daha kolaydır. Öyle ki rakibinden, giriştiği eylemi durdurmasını istemek, ondan yapmış olduğu şeyi geri almasını istemekten daha mütevazı bir tercih hakkı sunmaktadır. Aksi takdirde, rakibin teslim olma konusundaki isteksizliği, işgal ettiği topraklardan geri çekilmesinin istenmesi gibi rakibin başlattığı eylemi tümünden geri alması talebiyle en üst düzeye kadar çıkabilmektedir.¹⁷⁴ Bu nedenle, ikinci talebi uygulamak daha güçlü tehditleri, bu tehditlerin teşviklerle sunulmasını veya daha fazla baskı yöntemlerini gerektirebilmektedir.

Hükümet ya da rejim değişikliği gibi taleplerin ise güçlü bir teşvikle sunulması ve talebin yerine getirilmesinin sağlanması oldukça zordur. Ancak kitle imha silahları programlarına uymayan bir rakibe yönelik böyle bir değişiklik talebinde bulunulması inandırıcılığı artırarak rakibin taleplere uyması karşılığında hükümet ya da rejim değiştirme faaliyetlerini durduracağına dair inandırıcı bir güvence sağlayabilmektedir.¹⁷⁵ Aynı zamanda taleplerin rakibin hayati çıkarlarını ve güvenliğini tehdit edecek veya liderin idareyi elinde tutmasını tehlikeye atacak şekilde dile getirilmesinin, rakibin direnme motivasyonunu artırmaya ve çatışmanın sıfır toplamı olarak değerlendirmesine neden olabilmesi söz konusudur.¹⁷⁶

Güçlü motivasyon:

Zorlayıcı tarafın güçlü motivasyonu, isteminin inandırıcı ve davranışının kararlı olmasıyla uzlaşmayı kolaylaştırıcı etki sağlamaktadır.¹⁷⁷ Bu doğrultuda zorlayıcı tarafın motivasyonu, rakibinden yerine getirmesini istediği talebin niteliğinden ve

---

¹⁷² Pape, *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*, 18.

¹⁷³ George, "Coercive Diplomacy: Definition and Characteristics", 9.

¹⁷⁴ George, "The Development Of Doctrine And Strategy", 23.

¹⁷⁵ Jakobsen, "Pushing the Limits of Military Coercion Theory", 163-164.

¹⁷⁶ Jakobsen, "Pushing the Limits of Military Coercion Theory", 163.

¹⁷⁷ Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, 34.

büyükliğünden etkilenen bir değişkendir. Ancak rakibe yöneltilecek talebin seçimi her iki tarafın da motivasyon gücünü etkileme kapasitesine sahiptir. Dolayısıyla süreçte iki tarafın hedefin ne olduğundan etkilenen motivasyonu sonuç üzerinde kaldıraç görevi üstlenebilmektedir.¹⁷⁸ Ayrıca zorlayıcı taraf rakibin taleplere uyma isteksizliğinin gücünü dikkate alarak hareket etmelidir. Bu noktada rakibin taleplere uymama motivasyonunun güçlü olması rakipten ne talep edildiğiyle bağlantılı olarak gelişmektedir.¹⁷⁹

Kısacası kuvvet kullanma tehdidinin rakibin algısında inandırıcı olması, talebin yerine getirilmesine dönük olarak kullanılan dil ve zorlayıcı tarafın kuvvet kullanma tehdidini bir seçenek olarak sunması kararlılığın sağlanması için motive edici unsurlardır. Bu durumda zorlayıcı tarafın, rakibi algısal olarak sınırlı güç kullanımına başvurma iradesine ve kapasitesine sahip olduğuna dair iknası ihlalin durdurulmasını bereberinde getirebilecektir.

Motivasyonun asimetrik olması:

Rakibin çıkar dengesini kendi aleyhine görmesi, müzakerenin tercih edilmesi ve rakibin ikna edilmesi için elverişli bir zemin hazırlamaktadır. Zorlayıcı tarafın motivasyonunun rakipten yüksek olması anlamına gelen bu durumda rakip ihlali sürdürmeyerek geri adım atma yoluna gidebilirken, bir direnç oluşturarak sonuçlarını kabul edeceğini de belirtebilmektedir.¹⁸⁰ Zorlayıcı tarafın motivasyonu, ulusal çıkarlarının gerçekten tehlikede olduğunu ve bunların ulusal ve uluslararası destek görebileceğini gösterebilirse daha inandırıcı hale gelebilmektedir. Zorlayıcı devletin talepleri, teşvikleri, tehditleri ve yarattığı zaman baskısı rakip aleyhine çıkar dengesinin kurulmasında belirleyici unsurlardır. Ancak motivasyonun sağlanmasında tarafların psikolojik, politik ve kültürel faktörleri de etkili olmaktadır.¹⁸¹

Tarafların birbirlerini yaşamsal çıkarlarını ve önceliklerini engellemeye çalışan aktörler olarak değerlendirmesi, bir tarafın kazanmasına diğer tarafın kaybetmesine neden olacağından, krizi tırmandırıcı bir etki meydana getirebilir. Ancak çatışmanın

---

¹⁷⁸ George, “The Development Of Doctrine And Strategy”, 26.

¹⁷⁹ George, “The Development Of Doctrine And Strategy”, 22.

¹⁸⁰ Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, 34-35.

¹⁸¹ Lauren, *Force and Statecraft: Diplomatic Challenges of our Time*, 201-202.

yönetilebilmesi için her iki tarafın da krizi tırmandıracak yollara başvurmadan kaçınması gerekmektedir.¹⁸² Motivasyonun dengede olduğu krizleri ifade eden bu durumda doğrudan iletişimin kurulması belirleyici bir unsurdur.¹⁸³ Krizin tırmanma riskinin yüksek olduğuna işaret eden bu durumlarda zorlayıcı taraf lehine uluslararası desteğin sağlanması ya da arabuluculuk faaliyetlerinin yürütülmesi ile risk bertaraf edilebilmektedir.

Zorlayıcı taraf fiili ihlal durumunu öncelikli bir tehdit, ciddi bir yoksunluk veya bir saldırı olarak algılamazsa ya da rakip durumu devam ettirmede kararlı hatta savaşı göze almış ise rakip lehine bir asimetrinin olması söz konusu olacaktır.¹⁸⁴ Bu durumda zorlayıcı taraf hedefini net bir şekilde ortaya koyarak, uluslararası destek bularak, arabuluculuk faaliyetlerini devreye sokarak ve rakibine yönelik teşvikler sunarak ve bazı tavizler vererek rakibinin ihlalde ısrarcı olmamasını sağlamaya dönük girişimlerde bulunabilmektedir.

Aciliyet hissi:

Rakibin istemi yerine getirme ihtiyacını acil olarak hissetmesi tehditlerin inandırıcılığının sağlanması ve kararlılıkla uygulanması açısından önemlidir.¹⁸⁵ Aciliyet hissi rakibin taleplere uymayı ertelemesini en aza indirgeyerek çözüme ilişkin bir sinyal ortaya koymasına yardımcı olmaktadır.¹⁸⁶ Bu değişken aynı zamanda rakibin telafi edilemez bir tırmanmadan korkmasına da katkıda bulunmaktadır.¹⁸⁷

Öte yandan kesin bir zaman sınırı belirlenip belirlenmemesi, rakip üzerinde bir baskı oluşturulmasının yanı sıra zorlayıcı taraf üzerinde de bir baskı oluşturmaktadır. Bu durum zorlayıcı tarafa, uygulayabileceği tehditlerde bulunmasının inandırıcılığını sağlayıcı etki doğurduğunu hatırlatmaktadır.¹⁸⁸

---

¹⁸² George, "A Provisional Theory of Crisis Management", 22-23.

¹⁸³ Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, 35.

¹⁸⁴ Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, 34.

¹⁸⁵ Jakobsen, "Coercive Diplomacy", 246.

¹⁸⁶ Viggo Peter Jakobsen, "Coercive Diplomacy: Frequently Used, Seldom Successful", (2007): 30, erişim 25 Mayıs 2022, https://kkvva.se/wp-content/uploads/Artiklar/074/kkrvaht_4_2007_3.pdf.

¹⁸⁷ Jakobsen, "Coercive Diplomacy", 246.

¹⁸⁸ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 29.

Zorlayıcı taraf fiili ihlal durumunu ulusal çıkarlarına, yaşamsal değerlerine ve güvenliğine yönelik bir tehdit olarak dile getirip güvenikleştirirse acil bir şeyler yapma ihtiyacını derhal sağlamak için bir zaman sınırı öngörülmüş olacaktır. Ayrıca rakibin çıkar dengesini kendi lehine çevirme ya da ulusal ve uluslararası destek bulma riski söz konusu ise yine böylesi bir zaman sınırı belirlenerek bu durumu engellemeye dönük girişimlerde bulunulmasının önü açılacaktır.¹⁸⁹

Güçlü liderlik:

Zorlayıcı diplomasi stratejisinin oluşturulması ve uygulanmasında siyasal sorumluluğu ele alan liderin sahip olduğu liderlik profili, davranışsal özellikleri ve operasyonel kodu kriz yönetiminde önemli bir etkiye sahiptir.¹⁹⁰ Bu noktada seçeneklerin değerlendirilmesi ve rasyonel bir seçim yapılması, ihlalin algılanış düzeyine koşut olarak gelişmektedir.

Liderin operasyonel kodu, hedeflere ulaşılması için hangi eylemlerde bulunulacağı ve hangi stratejinin uygulanacağı konusunda yol gösterecek bir analiz ve bağlam sunmaktadır. Lider stratejinin uygulanmasının risklerini değerlendirerek ve alternatifleri analiz edilerek nasıl bir politika izleyeceğini belirleyebilmektedir.¹⁹¹ Bunun yanı sıra rakip karar vericisinin de aynı şekilde niyetlerinin, davranış tarzının ve beklentilerinin ne olduğunun doğru bir şekilde algılanması önemlidir.¹⁹²

Doğru istihbaratın sağlanması, karar vericilere yönelik algıların şekillenmesinde ve önerilen eylemlerin meşruiyetini ölçmede kriz yönetimi sürecinin belirleyici bir unsurdur.¹⁹³ Dolayısıyla karar vericilerin operasyonel kodunun analiz edilmesinin yanı sıra, etkili iletişimin kurulması ve doğru istihbaratın sağlanması ile iç politikada taleplerin ve beklentilerin belirlenmesi, stratejinin uygulanmasına etki eden faktörlerdir. Liderin kriz süreçlerinde uluslararası meşruiyetinin de sağlanması, süreci yönetebilme kabiliyetine, ihlal durumuna en tutarlı tepkiyi hızlı ve ani bir şekilde verebilme yetisine,

---

¹⁸⁹Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, 35.

¹⁹⁰ Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, 35.

¹⁹¹ George, "The 'Operational Code' A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and DecisionMaking", 197-198.

¹⁹²George, "The Need for Influence Theory and Actor-Specific Behavioral Models of Adversaries", 478-479.

¹⁹³ Stan A. Taylor and Theodore J. Ralston, "The Role of Intelligence in Crisis Management", *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, ed. Alexander L.George (Boulder: Westview Press, 1991), 396.

ortaya konan tepkinin hangi araçlarla uygulanacağına karar verme düzeyine bağlı olarak gelişmektedir.

Ulusal destek:

Stratejinin ne ölçüde ulusal desteğe bağlı olduğu, vakanın özelliklerine bağlı olarak değişebilse de, bu desteğin sağlanması önemlidir.¹⁹⁴ Zorlayıcı tarafın karar vericisinin ulusal kamuoyu nezdinde güçlü bir profil ortaya koyabilmesi ve destek bulabilmesi, kapasitesine ve inandırıcılık düzeyine bağlı olarak şekillenmektedir. Öyle ki süreçte izlediği politika, siyasal iktidarını devam ettirmesine engel olmayıp krizi kaba güç kullanımına fırsat vermeden çözüme kabiliyetine sahip olmalıdır.

İhlale neden olan krizin, zorlayıcı tarafın lideri tarafından ulusal çıkarlarına, yaşamsal değerlerine, güvenliğine ve varlığına yönelik bir tehdit olarak sunulup sunulmaması önemlidir. Bir tehdit olarak dile getirilmesiyle sorun güvenlikleştirilerek ulusal kamuoyunun desteğinin alınması sağlanabilir. Kamuoyunun desteğinin sağlanması stratejinin uygulanmasında olanakları genişleterek süreci rahatlatıcı etki oluşturmaktadır.

Uluslararası destek:

Kuvvet kullanma tehdidinin ve sınırlı güç kullanımının meşru görülecek nedenlerle sunulması, inandırıcılığı artırıcı ve kararlılığı vurgulayıcı bir işlevle uluslararası desteğin sağlanmasını etkilemektedir.¹⁹⁵ Uluslararası sistemde meydana gelen koşulların değerlendirilerek hem bölgesel hem de bölge dışındaki aktörlerin tutumlarının analiz edilmesi sürecin meşru bir zeminde ele alınmasına katkı sağlayacaktır.

Zorlayıcı tarafın taleplerinin yerine getirilmesini sağlamak için meşruiyete başvurma yeteneği, rakibini davranışının savunulamaz olduğuna ve değiştirilmesi gerektiğine ikna etme noktasında da yardımcı olabilmektedir.¹⁹⁶ Bu noktada dikkat edilmesi gereken, farklı aktörlerin rakibin oluşturduğu tehdidi farklı şekilde değerlendirmesinin stratejinin başarısını sorunlu hale getirebilme ihtimalidir.

---

¹⁹⁴ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 78-79.

¹⁹⁵ Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, 36.

¹⁹⁶ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 68.

Bazı durumlarda uluslararası desteğin sağlanması doğrudan taraflardan birinin yanında yer alınmasından ziyade bir arabuluculuk rolü üstlenerek yerine getirilir.¹⁹⁷ En yaygın örneğini teşkil eden BM'nin arabuluculuk işlevini yerine getirmesi müzakere zeminine dönülmesini sağlayarak çözüme ilişkin mekanizmanın işletilmesini kolaylaştırmaktadır.

Rakibin tolere edilemez bir tırmanmadan endişe etmesi:

Krizin tırmanma riskinin ve taraflar arasında bir meydan okuma sürecine dönüşme olasılığının yüksek olması durumunda tarafların meydana gelebilecek yıkımın çıkarlarını nasıl etkileyeceğini hesap etmeleri gerekmektedir. Kaba güç kullanımının meydana getirebileceği yıkım kabul edilebilir boyutlarda değilse, krizin çözümüne ilişkin makul uzlaşma zemini yaratılması olasıdır.¹⁹⁸ Tehditler algısal olarak rakipte taleplere uymaması durumunda kabul edilemez bir cezaya çarptırılacağı korkusu meydana getirmelidir. Zorlayıcı devlet rakibin öncelikli çıkar ve değerlerine yönelik kabul edilemez bir tehdit oluşturma kabiliyetine, iradesine ve kararlılığına sahip olduğunu göstermelidir.¹⁹⁹

Zorlayıcı tarafın kuvvet kullanma tehdidini dile getirmesi rakipte sınırlı güç kullanımına başvurulacağına dair algısal bir belirsizlik durumu meydana getirirse rakip ihlali sürdürme ya da durdurma arasında bir tercih yaparken zorlanabilir.²⁰⁰ Bu durumda zorlayıcı taraf rakibe isteme uymaması durumunda uğrayacağı zararın ve kaybın yüksek olduğunu olası yıkımın boyutlarının genişliğini göstererek ikna etmeye çalışır. Bu noktada istemin inandırıcılığı sağlanırken teşviklerin sunulması rakibin geri adım atması kolaylaştırılabilir. Dolayısıyla zorlayıcı taraf rakip üzerinde bir korku oluşturarak, söylemlerinin uygulamaya dönük eylemler olduğunu göstermeye gayret eder.

Krizin çözüm şartlarının açık olması:

Zorlayıcı taraf, rakipten ne talep edeceğini ve bu talebin nasıl yerine getirileceğini açıkça, net bir şekilde ifade etmesinin yanı sıra, çözüme ilişkin, şartlar geliştirmesi ve bu şartların uygulanması için bazı prosedürler oluşturabilir.²⁰¹ Öte yandan rakibin istemi

---

¹⁹⁷ Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, 36.

¹⁹⁸ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 79.

¹⁹⁹ Lauren, *Force and Statecraft: Diplomatic Challenges of our Time*, 202.

²⁰⁰ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 14

²⁰¹ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 80.

yerine getirmesinin yeni taleplere neden olmayacağına dair sunulan açık bir seçenikle garanti verilerek rakibin ihlalden vazgeçmesi ve uzlaşma yoluna gitmesi sağlanabilir.²⁰² Kesin çözüm koşullarının açıkça ortaya konulması, zorlayıcı tarafın ilk anlaşmadan sonra baskıyı artırması ve daha büyük tavizler için zorlaması ihtimallerine karşılık, rakibe garanti vermesi bakımından önemlidir.²⁰³ Rakip, ek taleplerin dile getirebileceği algısında olursa daha az motivasyonu olacağından istenenleri yapma konusunda kararsız kalabilir.²⁰⁴

George'un geliştirdiği bu değişkenler, zorlayıcı diplomasinin başarılı bir şekilde uygulanmasının temel şartları olarak ifade edilmiştir. Taraflar kendi içinde geri bildirim halinde olan her bir şartın inandırıcılık ve kararlılıkla ifade edilmesini, açık ve net bir şekilde dile getirilmesini sorgulayarak sınama imkanı bulmaktadırlar. Zorlayıcı tarafın talebinin belirlenmesinde nasıl bir süreç izlenmesi gerektiği ve başarı getirecek şartların neler olduğunun ortaya konulması, yönlendirme bekleyen karar vericilere fayda sağlamaktadır.

Belirtilen bu şartların hepsinin bir arada mevcut olması başarı olasılığını artırırken, bazı şartların karşılanmaması başarı olasılığını azaltmaktadır. Bu nedenle zorlayıcı taraf, koşulların zayıf ya da belirsiz olduğunu algılıyor ve elindeki araçlarla güçlendiremeyeceğine inanıyorsa stratejiyi benimsemeyi ciddi bir şekilde düşünmek zorunda kalabilir. Aksi takdirde ampirik olarak türetilen teoride bu koşulların eksikliğinde başarılı bir sonuca ulaşma olasılığı düşük olacaktır. Ancak dikkat edilmesi gereken, karar vericinin "doğru" veya "en iyi" strateji temelinde seçim yapması durumunda stratejiden elde edilen sonucun ek değişkenlere bağlı olacaktır. Öyle ki "en iyi" stratejinin bile ancak düzgün bir şekilde uygulandığında başarı ile sonuçlanması mümkündür.²⁰⁵ Ancak başarı şartlarının çoğu sağlanmış olsa da yanlış anlama, yanlış algılama ve taleplere uymaktansa savaşmanın daha onurlu olduğu düşüncesi gibi durumlarda başarısızlık kuvvetle muhtemeldir.²⁰⁶

---

²⁰² Jakobsen, "Coercive Diplomacy", 246.

²⁰³ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 80-81.

²⁰⁴ Lauren, *Force and Statecraft: Diplomatic Challenges of our Time*, 202.

²⁰⁵ George, "Appendix: Note On Theory And Methodology", 255-256.

²⁰⁶ Jakobsen, "Coercive Diplomacy: Frequently Used, Seldom Successful", 30.

George, bu şartlardan bazılarını diğerlerinden daha önemli ve öncelikli görmüştür. “Özellikle önemli” olarak nitelenen bu şartları; rakibin tolere edilemez tırmanmadan endişe etmesi, motivasyonun asimetrik olması, rakibin talebe uyma ihtiyacını acil olarak hissetmesi şeklinde belirtmiştir.²⁰⁷ Bu noktada bu şartların “gerekli” değil ama “önemli” olduğuna dikkat etmek gerekmektedir. Tüm şartların sağlanması gerektiği düşüncesi ise stratejinin başarılı olması için elzemdir.

Bu şartların neler olduğu ancak, zorlayıcı diplomasi stratejisi uygulanmaya başlandıktan sonra tespit edilebilir.²⁰⁸ Bu durumda her bir krizin kendine özgü nitelikleri doğrultusunda bazı özellikler diğerlerinden daha fazla belirleyici olabilmektedir. Koşulların farklı ağırlıkta bir araya gelmesi durumunda zorlayıcı diplomasinin başarıyla sonuçlanması muhtemeldir. Bir krizde, bazı koşulların daha güçlü olması ve ön plana çıkması diğer koşulların yokluğunu ya da zayıf etkisini telafi edebilir.²⁰⁹

---

²⁰⁷ George, “Appendix: Note On Theory And Methodology”, 257.

²⁰⁸ Jakobsen, “Pushing the Limits of Military Coercion Theory”, 158.

²⁰⁹ George, “Appendix: Note On Theory And Methodology”, 259.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÖRFEZ SAVAŞI (1990-1991): GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ ve ZORLAYICI DİPLOMASİ İLİŞKİSİ

1. Kuveyt'in İşgali ve Körfez Savaşı Sürecinde Yaşanan Gelişmeler

Uluslararası ilişkilerde güç ve çıkar bağlantılarının sunulmasında belirleyici bir alan olan Basra Körfezi'nin jeopolitik önemi, devletler arası etkileşimlerin analiz edilmesinde işlevsel olup bölgenin ayrı bir önem verilerek değerlendirilmesini gerektirmektedir.²¹⁰ Basra Körfezi, dünyadaki toplam petrol rezervlerinin %48'ini²¹¹ ve toplam doğal gaz rezervlerinin %40'ını²¹² barındırmasıyla stratejik öneme sahip bir bölgedir. Aynı zamanda uluslararası ticaretin bağlantı yollarına, transit geçiş güzergâhına ve artan finans gücüne sahip olan bölge, uluslararası ekonomi açısından belirleyici bir jeopolitik konuma da sahiptir.

Bölge stratejik, politik ve ekonomik mücadelenin merkezinde yer alan dünya enerji rekabetine sahne olması bakımından uluslararası gündemde etki yaratan gelişmelerin yaşandığı askeri, ekonomik ve siyasi bir alandır.²¹³ Bu anlamda uluslararası güvenliğe yönelik tehditlerin algı ve söylemlerle pekiştirildiği bir ortamda, bölgenin stratejik önemi, verimli petrol rezervlerine sahip olmasının yanı sıra tarihsel arka planıyla da bağlantılı olarak iyice belirginleşmektedir. Bu eğilim bölgenin uluslararası ilişkilerde ağırlık merkezi haline gelmesini beraberinde getirmiştir.

Basra Körfezi'nde yer alan Irak, Kuveyt, Suudi Arabistan, Katar, BAE, İran, Umman ve Bahreyn'in bölgesel pozisyonları ve tarihsel hafızaları bölgesel ve küresel aktörlerle etkileşimleri hususunda belirleyici bir role sahiptir. Bölgede küresel aktörlerin hegemonya kurma yönünde artan girişimleri, bölgenin petrol rezervlerine sahip

---

²¹⁰Tayyar Arı, *Basra Körfezi ve Orta Doğu'da Güç Dengesi 1978-1996* (İstanbul: Alfa Yayınları, 1996),23.

²¹¹ BP, "bp Statistical Review of World Energy 2021", 16, erişim 14 Kasım 2022, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-full-report.pdf>.

²¹² BP, "bp Statistical Review of World Energy 2021", 34.

²¹³ J. Kämpf and M. Sadrinasab, "The circulation of the Persian Gulf: a numerical study", *Ocean Sci* 2, no.1 (2006): 27.

olmasıyla artan önemine uyumlu olarak gelişme göstermektedir.²¹⁴ Bölge devletlerinin sahip olduğu avantajlar, siyasi pozisyonlarını önemli ölçüde artırmıştır. Bu doğrultuda ABD ve Batı ile geliştirdikleri ilişkiler bu devletlerin bölgesel politik ekonomiyi şekillendirmelerine alan açmıştır.²¹⁵

Uluslararası ilişkilerde Körfez'e yönelik ilginin artmasında, ABD'nin etki alanının genişlemesinde ve güvenlikleştirme sürecinin derinleştirilmesinde Kuveyt'in işgali ve Körfez Savaşı (1990-1991) önemli bir dönüm noktasını sembolize etmektedir. Soğuk Savaş'ın akabinde söz konusu olan bu Körfez Savaşı, Irak'ın 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'i işgal etmesi ve ardından 8 Ağustos'ta 19. ili olarak ilhak ettiğini ilan etmesi neticesinde başlamıştır.²¹⁶ Bu anlamda Kuveyt'in işgalinden önce İran-Irak savaşı sürecinde bazı Körfez devletleri Irak'a siyasi ve moral desteğe ek olarak önemli ölçüde finans desteği ve lojistik destek sunmuşlardır. Irak'ın Arap milliyetçiliği propagandası işlevsel olmuş, Kuveyt ve Suudi Arabistan tarafından desteklenmesini mümkün kılmıştır. Ayrıca Irak, Kuveyt ve Suudi Arabistan'dan aldığı borçların yanı sıra aynı zamanda bu devletlerden doğrudan dış yardım desteği de almıştır.²¹⁷

Ancak İran-Irak savaşının ardından, Saddam Hüseyin bölge devletlerine yönelik olarak İran tarafından algılanan tehdidi saf dışı bıraktığı gerekçesiyle üç parçalı bir ödül mekanizmasının işletilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bu doğrultuda Irak'ın bölge devletlerine olan borçlarının silinmesini, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin petrol üretimini azaltmasını ve OPEC'in petrol fiyatlarını yükseltmesini talep etmiştir. Saddam Hüseyin'in özellikle ikinci ve üçüncü talebinin yerine getirilmesi halinde bölgede Kuveyt ve BAE'nin petrol üretimini azaltması ve böylelikle petrol fiyatlarının artması beklenmiştir. Bu şekilde ise, Irak petrolden elde edeceği gelirleri artırmayı hedeflemiştir.²¹⁸

Talepleri kabul edilmeyen Saddam Hüseyin, Kuveyt'in işgali sürecinde Irak'ın Basra Körfezi'ne yönelik hakimiyet mücadelesini başlatması hedefiyle hareket etmiştir. Bu

---

²¹⁴Tayyar Arı, *Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2004), 67-69.

²¹⁵ Arı, *Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*, 71-72.

²¹⁶ Dilip Hiro, *Neighbors, Not Friends: Iraq and Iran After the Gulf Wars* (London: Routledge, 2001), 30.

²¹⁷ Arı, *Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*, 390-391.

²¹⁸ Michael Dunne, "The United States, the United Nations and Iraq: 'Multilateralism of a Kind'", *International Affairs* 79, no. 2 (2003): 263.

doğrultuda bölgede petrol rezervlerine sahip olan devletlere ve diğer Arap devletlerine yönelik tehdit oluşturarak baskı kurmayı ve devletini bölge üzerinde hâkim bir güç haline getirmeyi hedeflemiştir.²¹⁹ Esasında Irak'ın bölgesel bir güç olma ve denize çıkış alanını genişletme politikasının önemli bir aşaması olan bu işgal ile Saddam Hüseyin düşük olan petrol fiyatlarını artırmayı, İran-Irak savaşı sürecinde bozulmuş olan ekonomisini iyileştirmeyi, petrol politikalarının belirleyicisi olmayı ve İsrail'in bölgedeki etkisini azaltmayı arzulamıştır.²²⁰

Kuveyt'in işgali sürecinde tarihsel anlamda Kuveyt'in Irak'ın bir parçası olduğunun ifade edilmesi önemli bir yer tutmuştur. Bu tarihsel sorun daha evvel 1932 ve 1961'de gündeme getirilmiştir.²²¹ Kuveyt'in tamamı üzerinde hak iddia eden Irak'ın, bu devletin bağımsızlığını kazanmasının ardından 1961'de gerçekleştirdiği işgal girişimi İngiliz etkisi ile başarısız olmuştu. İran-Irak savaşı sürecinde Saddam Hüseyin Kuveyt ile arasındaki sınırların belirlenmesine yönelik bir anlaşmaya istekli olmamıştır.²²² Aynı zamanda İran-Irak savaşı sürecinde Kuveyt'ten aldığı borçları geri ödemek istememesi ve bu devletin kendisine karşı ekonomik bir savaşa giriştiğini ifade etmesi de Irak için söz konusu işgal sürecini hızlandırmıştır.²²³

Benzer şekilde Irak yönetimi, Kuveyt ile arasındaki sınırdaki Rumeyla petrolünün kendisine ait olduğunu ifade etmiştir. Üstelik Kuveyt'in belirtilen kotalara uymayarak petrol çıkarma faaliyetleri yürütmeye devam ettiğini iddia ederek, zarara uğradığı argümanını kullanarak 2.4 milyar dolarlık bir tazminat talebinde bulunmuştur.²²⁴ Dolayısıyla Irak bu girişimleriyle stratejik anlamda önemli görülen Bubiyan adasının kontrolünü ve ekonomik anlamda önemli görülen ve zengin petrol rezervlerine sahip olan Rumeyla petrol sahasının tek başına işletilmesini ve bu şekilde avantajlı bir pozisyona gelmeyi hedeflemiştir.²²⁵

---

²¹⁹ Steven W. Hook and John W. Spanier, *American Foreign Policy Since World War II* (Washington, DC: CQ Press, 2009), 213.

²²⁰ Veysel Ayhan ve Ferhat Pirinççi, *Tarih Yeniden Yazılırken: Saddam Hüseyin* (Ankara: Barış Platin Kitapevi, 2008), 164.

²²¹ İlhan Uzgel, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar II*, ed. Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020), 255.

²²² Ayhan ve Pirinççi, *Tarih Yeniden Yazılırken: Saddam Hüseyin*, 164-165.

²²³ Ayhan ve Pirinççi, *Tarih Yeniden Yazılırken: Saddam Hüseyin*, 165.

²²⁴ Cihat Yaycı, "Irak'ta Yaşanan Savaşlar ve Türkiye'ye Etkileri", *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 15, no. 30 (2019): 334-335.

²²⁵ Dunne, "The United States, the United Nations and Iraq: "Multilateralism of a Kind"", 263.

Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık % 10'una karşılık gelen 9.4 milyar varilden fazla kanıtlanmış verimli petrol rezervleriyle Kuveyt, aynı zamanda zengin petrol rezervlerine sahip devletlerin arasında konumlanmıştır. Bu doğrultuda ABD'nin benimsediği politikalar uluslararası toplumun dikkatini de küresel enerji denkleminin belirleyici bölgelerinden biri olan Basra Körfezi üzerine çekmiştir.²²⁶

Nihayetinde 15 Ocak 1991 tarihi olarak belirtilen geri çekilme süresine uygun hareket edilmediği gerekçesiyle 16 Ocak'ta Çöl Kalkanı Harekâtı, Çöl Fırtınası Operasyon'una dönüştürülmüştür.²²⁷ Bu kapsamda ABD öncülüğündeki 28 devletin katılımıyla oluşan uluslararası koalisyon güçlerinin yoğun hava harekâtıyla başlayan operasyon, 100 saatlik bir kara harekâtının ardından sona erdirilmiştir.

16 Ocak'ta başlayan hava saldırıları ile Irak askeri unsurlarının Kuveyt'ten çıkarılması süreci başlatılmıştır. Operasyon, 27 Şubat'ta Irak'ın Kuveyt'i ilhakını geçersiz kılan ve bu devleti savaş tazminatı ödemek zorunda bırakan 660, 662 ve 674 sayılı BM kararlarını kabul etmesi neticesinde Saddam Hüseyin'in Kuveyt'ten çıkarılmasıyla sona ermiştir.²²⁸ 28 Şubat 1991'de George Herbert Bush, ulusa yaptığı konuşmayla Kuveyt'in özgürlüğüne kavuştuğunu, Irak ordusunun yenildiğini ve Amerikan askeri hedeflerine ulaşıldığını ilan etmiştir.²²⁹

Kısacası Körfez Savaşı sürecinde ve akabinde Irak'a karşı uygulanan BM yaptırımları, Irak'ı ekonomik anlamda çevrelemenin aracı olarak kullanılmıştır. Körfez Savaşı'nın ardından uygulanan yaptırımlar ile Irak'ın petrolden elde edeceği kazancın nakit dövize dönüştürmesine mani olunması amaçlanmıştır. Bu anlamda Saddam Hüseyin'in gerek Irak ordusunu yeniden inşa etmesinin, gerekse güç kullanma tehdidinde bulunarak bölge devletlerine yönelik girişimlerinin önüne geçmek hedeflenmiştir.²³⁰

---

²²⁶ Francisco Parra, *Oil Politics: A Modern History of Petroleum* (London: I. B. Tauris, 2004), 298.

²²⁷ Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, 215.

²²⁸ Mehran Kamrava, *The Modern Middle East: A Political History since the First World War* (London: University of California Press, 2005), 190.

²²⁹ "Kuwait is liberated", *The Washington Post*, 28 Şubat 1991, erişim 12 Ocak 2023.

<https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1991/02/28/kuwait-is-liberated/3b7d1c19-c21a-4a4a-9e3a-ce31029cb300/>.

²³⁰ Michael Mastanduno, "Economic Statecraft", *Foreign Policy Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith and et al. (Oxford: Oxford University Press, 2012), 206-208.

2. Güvenlikleştirme Sürecinin Tasarlanması

Bu bölümde Kuveyt'in işgali ve Körfez Savaşı (1990-1991) süreci güvenlikleştirme terorisinden tartışılmıştır. Bahsi geçen konu tartışılırken, güvenlikleştirme sürecinin tasarlanması, güvenlikleştirmenin unsurları, söz edimleri ve bağlamsal değişkenler üzerinden bir çözümleme yapılarak bunların güvenlikleştirme sürecine nasıl ve ne şekilde etkiye bulunduğu analiz edilmeye çalışılmıştır.

Uluslararası ilişkilerde büyük bir savaştan galip olarak çıkan ve elverişli güç konumuna sahip olan aktörün statükocu aktör haline dönüşmesi yaygın bir anlayıştır.²³¹ Soğuk Savaş'ın sona ermesi bir taraftan hâlihazırda mevcut uluslararası sistemin sonuna geldiğini ifade ederken diğer taraftan tek kutuplu düzene geçişin sinyalini vermiştir. Bu minvalde peşi sıra gerçekleşen uluslararası tepkilerle birlikte düşünüldüğünde, Basra Körfezi'ni uluslararası gündemin önemli bir konusu haline getiren Kuveyt'in işgali sürecinin geriye kalan tek süper güç olan ABD'ye sistemin hegemonu olup olmayacağı noktasında alan açtığı söylenebilir.

Temelde Irak'ın Kuveyt'i işgalini sonlandırmak hedefine yönelik olarak gerçekleştirilen Körfez Savaşı ile ABD'nin uluslararası sistemde liderliğini meşrulaştırma fırsatı bulduğunu ifade etmek mümkündür. Öyle ki bu amaca dönük olarak gerek ABD öncülüğünde uluslararası koalisyon güçleri bir araya getirilmiş, gerekse Rusya'nın da onayını gerektiren BM Güvenlik Konseyi nezdinde kararlar alınmıştır. Bu kapsamda, bölgedeki devletlerin de desteğini alan ABD'nin Irak'ın Kuveyt'ten çıkmasını sağladığı, küresel hegemonyasını pekiştirme ve sürdürme imkanına sahip olduğu ileri sürülebilir. Bu minvalde ABD'nin, SSCB'nin çökmesiyle galip çıktığı Soğuk Savaş sürecinin ardından geniş bir hareket alanına sahip olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir.

Hâkim güç haline gelen ve bu noktada statükocu bir aktör olarak değerlendirilebilen ABD'nin, uluslararası sistemin devamından yana tavır alması ve Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan düzeni ön planda tutması beklenen bir durum olmuştur.²³² Dolayısıyla ABD, düzene ilişkin istikrarsızlığı beraberinde getirebilecek bir durumu veya

---

²³¹ G. John Ikenberry, *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order After Major Wars* (Princeton: Princeton University Press, 2001), 4.

²³² Ikenberry, *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order After Major Wars*, 3-20.

statükonun tek taraflı olarak değiştirilmesini güvenliğe yönelik önemli bir tehdit olarak inşa etme eğilimi göstermiştir.

ABD'nin küresel hegemonyasının pekiştirilmesi, küresel istikrarın tesis edilmesi ve sürdürülmesi hedefine yönelik olarak da Basra Körfezi'nde petrol temelinde şekillenen çıkarları mevcuttur. Bu hedefe dönük olarak ABD, bölgede İngiliz hâkimiyetinin sona erdiği 1971'den itibaren etkili politikalar benimsemiştir. Bu anlamda ABD ve Batılı müttefikleri ile Körfez devletleri arasında kurulan ilişkiler, çıkarların güvenliğinin Batı tarafından kontrol edilmesi noktasında hayati bir öneme sahip olarak değerlendirilmiştir. Süreç içinde Basra Körfezi'nde değişen konjonktürel şartlara bağlı olarak gelişen durumlar bir güvenlikleştirme sürecinin aşamaları olarak idame ettirilmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ABD ve Batılı devletler için petrol rezervlerine ve petrol arzını etkileme kapasitesine sahip olan Körfez devletleri ile olan ilişkilerinin geleceğinin garanti altına alınması hayati bir konu olarak görülmüştür.²³³ Bu durum ABD'nin dikkatini bölgeye yöneltmesini beraberinde getirmiştir. Petrol kaynaklarının denetlenmesi, kesintisiz ve sabit fiyatlarla Batıya güvenle akışının sağlanması temel bir politika hedefi olarak belirlenmiştir.²³⁴

1980-1988 döneminde, İran-İrak Savaşı sürecinde ABD ve Irak arasındaki temasların, 1990'larda düşmanlığa dönüşmesi, küresel siyaset açısından bir dönüm noktası olmuş ve önemli bir değişime işaret etmiştir.²³⁵ Bu durum aynı zamanda ABD'nin Irak'a yönelik barışçıl araçları ön planda tutan uygulamaları açısından da bir değişim sürecinin söz konusu olduğu ve olacağı anlamına gelmiştir.²³⁶

Nitekim Saddam Hüseyin yönetimi sırasında “Kimyasal Ali” olarak da isimlendirilen Ali Hasan El Mecid, 1987-1988 yılları arasında, Irak'ta Kürtlere yönelik kimyasal silah kullanıldığını açıkça dile getirmiş, bundan ötürü uluslararası kamuoyundan herhangi bir tepkinin olmayacağını ifade etmiş ve “*Kürtlerin hepsini kimyasal silahlarla*

---

²³³ Arı, *Basra Körfezi ve Orta Doğu'da Güç Dengesi 1978-1996*, 24-25.

²³⁴ Melek Fırat ve Ömer Kürkçüoğlu, “Orta Doğu'yla İlişkiler”, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar II*, ed. Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020), 551.

²³⁵ Zachary Karabell, “Backfire: US Policy toward Iraq, 1988-2 August 1990”, *Middle East Journal* 49, no. 1 (1995): 29-44.

²³⁶ Antonia Juhasz, *The Bush Agenda: Invading the World, One Economy at a Time* (New York: HarperCollins, 2006), 169-172.

öldüreceğim” şeklinde söylemlerde bulunmuştur.²³⁷ Akabinde Halepçe’de kullanılan kimyasal gazlar binlerce kişinin ölmesine neden olmuş ancak o dönemde ABD’nin Irak’a yönelik politikasında ciddi bir kırılma yaşanmamış ve etkili bir söylem geliştirilememiştir.

Ancak 8 Eylül 1988 tarihinde, ABD Dışişleri Bakanı George Schultz’un Irak’ın Kürtlere yönelik kimyasal silah kullandığını iddia etmesi, değişim sürecinin önemli işaretlerinden birisi olarak ifade bulmuştur.²³⁸

Bu dönüşüm henüz Amerikan politikalarına yansımamıştı. Nitekim 2 Ekim 1989 tarihinde George Herbert Bush, Ulusal Güvenlik Direktifi 26 ile Irak’ı desteklediğini açıkça ortaya koymuştur. Belgenin imzalanmasının ardından da 6 Ekim’de ABD ve Irak Dışişleri Bakanları nezdinde gerçekleştirilen görüşmede Irak ile daha iyi ilişkiler tesis edilmesi gerektiğinin ifade edilmesi ve ABD yönetiminin Irak’a yönelik yaptırımları desteklemediğinin belirtilmesi önemli bir gösterge olmuştur. Hatta bu sırada Irak’a 1 milyar dolarlık bir kredi verilmesine yönelik hazırlıklara da başlanmıştır.²³⁹

Öte yandan yine Ulusal Güvenlik Direktifi 26’ya göre, ABD’nin ulusal güvenliği açısından Basra Körfezi’nde bulunan petrol kaynaklarına erişim imkanı ve bölgedeki dost devletlerin güvenliği hayati önem taşımaktaydı. ABD, bölgedeki hayati çıkarlarına yönelik ters düşen bir durum değişikliğinin olması halinde askeri gücünü kullanarak savunma kararlılığını ifade etmekteydi. Aynı zamanda Irak ile ilişkilerin gerek Körfez ve Orta Doğu’da istikrarı sağlayacağını gerekse ABD’nin uzun vadeli çıkarlarına hizmet edeceğini ortaya koymaktaydı. Bu doğrultuda Irak ekonomisinin özellikle enerji alanında yeniden tesis edilmesi için fırsatlar aranması gerektiği de ifade ediliyordu.²⁴⁰

Bu dönemde George Herbert Bush Irak’a yönelik olumsuz eleştirileri arka plana iterek, ilişkilerin sürdürülmesine dönük politikalar benimsemiştir.²⁴¹ Hatta ABD Kongresi’nin, Irak’ın Kürtlere yönelik politikasından dolayı ekonomik yaptırımlar uygulanması

---

²³⁷ Christopher Hitchens, *A Long Short War: The Postponed Liberation of Iraq* (New York: Penguin Group, 2003), 103.

²³⁸ Donald Neff, “The U.S., Iraq, Israel, and Iran: Backdrop to War”, *Journal of Palestine Studies* 20, no. 4 (1991): 31-32.

²³⁹ Karabell, “Backfire: US Policy toward Iraq, 1988-2 August 1990”, 35-37.

²⁴⁰ George H. W. Bush, National Security Directive-26: U.S. Policy Toward the Persian Gulf, 1989.

²⁴¹ Nasuh Uslu, “Körfez Savaşı ve Amerika’nın Politikaları”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 54, no. 3 (2015): 169.

gerektiği yönündeki girişimi George Herbert Bush tarafından 17 Ocak 1990 tarihinde ABD'nin ulusal çıkarlarına hizmet etmediği belirtilerek reddedilmiştir. Öyle ki James Baker da ekonomik ilişkileri ABD ve Irak arasındaki münasebetlerin önemli bir boyutu olarak ifade etmiştir. Ortaya çıkan tabloda, Ocak 1990'da ithal edilen Irak petrolünde muazzam bir artış olduğu gözlenmiştir.²⁴²

Bununla birlikte, 15 Şubat 1990 tarihinde Amerika'nın Sesi radyosunda sayıları azalan polis devletleri arasında Irak'ın da adının geçmesi George Herbert Bush'un muhafaza etmeye çalıştığı atmosferi değiştirmiştir. Bu anlamda April Glaspie, Şubat 1990'dan itibaren Irak'ta, Irak'ın da artık ABD'nin bir hedefi olduğuna dair algının oluştuğunu ifade etmiştir.²⁴³ Öyle ki İran-İrak savaşı sürecinde ve sonrasında silahlanma eğilimini artıran ve bölgede en fazla kapasiteye sahip olduğunu gösteren Irak, aynı zamanda nükleer ve kitle imha silahları elde etme ve üretmeye yönelik çaba sarf etmiştir. 1989'un sonlarına doğru ise Irak'ın kitle imha silahlarına yönelik bu girişimleri bilenen bir durum haline gelmiştir.²⁴⁴

Irak'ın ABD ve İsrail'e yönelik söylemindeki değişim ise 1990'ın başına denk gelmektedir. 24 Şubat 1990 tarihinde Saddam Hüseyin Arap İşbirliği Konseyi'nde ki konuşmasında “*Bölgede ve bölge petrolü üzerinde en büyük etkiye sahip olan ABD, rakipsiz bir süper güç olarak üstünlüğünü pekiştirecektir. Bu durum Körfez halkının ABD'nin istekleri doğrultusunda yönetileceğini kanıtlamaktadır*”²⁴⁵ demiştir. Ayrıca “*ABD İsrail'in güvenliğine yönelik daha fazla çaba harcayacaktır*”²⁴⁶ şeklindeki eleştirel sözleriyle Saddam Hüseyin, hem ABD'nin Körfez'deki askeri varlığına yönelik hem de İsrail'e yönelik kuşkularını dile getirmiştir.

Akabinde Nisan 1990'da Saddam Hüseyin'in “İsrail'in yarısını ateşe vereceğiz” söylemi ile tansiyon iyice yükselmiştir. Dolayısıyla bu durum Saddam Hüseyin'in İsrail'e yönelik durgun tavrından ve ABD'ye yönelik yakınlığından giderek uzaklaşmaya

---

²⁴² Juhasz, *The Bush Agenda: Invading the World*, 171.

²⁴³ Neff, “The U.S., Iraq, Israel, and Iran: Backdrop to War”, 35.

²⁴⁴ Arı, *Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*, 410-412.

²⁴⁵ Pierre Salinger, “The United States, the United Nations, and the Gulf War”, *Middle East Journal* 49, no. 4 (1995): 596.

²⁴⁶ Uslu, “Körfez Savaşı ve Amerika'nın Politikaları”, 171.

başladığına ve politikalarında bir değişime gittiğine delalet etmiştir.²⁴⁷ Ayrıca Saddam Hüseyin, devletin kitle imha silahlarına haiz olduğunu da açıkça dile getirmiştir.²⁴⁸

Değişen bu atmosferin akabinde, Kuveyt'in Irak tarafından işgal edilmesi, Basra Köfezi'ndeki statükonun tek yanlı olarak değiştirilmesi anlamına geldiğinden, Bağdat'ın gündeminde sırada o Suudi Arabistan ve diğer Körfez devletlerinin olduğuna dair bir algıya neden olmuştur. O halde Körfez'deki petrol kaynaklarının tek bir güçte toplanmasını beraberinde getirecek bu tehlikeli durum değişikliği, ABD'nin hayati çıkarları açısından kabul edilemez bir saldırganlık olarak değerlendirilmiş ve süreç Körfez Savaşı'nın itici gücü olarak inşa edilmiştir.²⁴⁹ Bu noktada Irak'ın petrol gelirlerini artırma girişimleri ve kitle imha silahları üretme araçları ile körüklenen bir düşmanlık inşa edilmiştir.²⁵⁰

Kuweyt'in işgalinin, ABD'nin bölgeye yönelik temel hedefleri arasında olan petrol akışının sağlanması ve düşman bir gücün bölge üzerinde hegemonya kurmasının engellenmesi noktasında ciddi bir tehdit oluşturduğu dile getirilmiştir. Bu anlamda Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i ilhak etmesine sessiz kalınması durumunda dünya petrol üretiminin yaklaşık % 9'una sahip olan Irak'ın, dünya petrol üretiminin yaklaşık %11'ine sahip olan Suudi Arabistan'ın ekonomik gücüne rakip olacağı düşünülmüştür. Bununla birlikte, Irak'ın sahip olduğu askeri güç ile Suudi Arabistan'a tehdit oluşturacağı ve onu Irak güdümlü petrol fiyatlandırma politikalarını izlemek zorunda bırakacağı öngörüsü söz konusu olmuştur. Böylece Irak'ın küresel petrol fiyatlarını kontrol etmesinin mümkün olabileceğinden hareketle, tehdit olarak inşa edilmesi ve böylelikle güvenleştirilmesi söz konusu olmuştur.²⁵¹

Bu anlamda mevzu bahis işgalin ve Irak'ın hegemonik tasarımlarının, ABD'nin çıkarları bağlamında açık bir tehdit oluşturduğu ifade edilmiştir. Öyle ki Irak'ın bu

---

²⁴⁷ F. Gregory Gause, III, "Iraq's Decisions to Go to War, 1980 and 1990", *Middle East Journal* 56, no. 1 (2002): 57-58.

²⁴⁸ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Savaş, Siyaset ve Diplomasi* (Bursa: Alfa Aktüel Yay., 2017), 445.

²⁴⁹ Parra, *Oil Politics: A Modern History of Petroleum*, 298.

²⁵⁰ Charles Krauthammer, "The Unipolar Moment", *Foreign Affairs* 70, no. 1 (1990/1991): 28.

²⁵¹ Kenneth M. Pollack, *The Threatening Storm: The Case for Invading Iraq* (New York: Random House, 2002), 36.

girişiminin petrole dayalı ekonomiler, bölgedeki ABD müttefikleri ve neticede ABD'nin güvenliği açısından bir tehdit niteliğinde olduğu açıkça ortaya konulmuştur.²⁵²

Irak'ın Kuveyt'i ilhak etmesi ve bölgedeki diğer petrol rezervlerine sahip devletleri tehdit etmesinin kabul edilebilir olmadığını ifade eden George Herbert Bush, bu denli hayati bir kaynağın acımasız birinin egemenliğine girmesine izin verilmeyeceğini net olarak ifade etmiştir.²⁵³

15 Ocak 1991 tarihinde George Herbert Bush, Irak'ın kabul edilemez saldırganlığını ve bu saldırganlığın sonuçları karşısında ABD'nin hayati çıkarlarının savunulmasına yönelik ilkeleri ifade ederek, Basra Körfezi petrolü ve bölgedeki dost devletlerin güvenliğine yönelik olarak ABD'nin ulusal güvenliği için hayati önem taşıyan çıkarları gerekirse askeri güç kullanarak savunmaya kararlı olduğu vurgusunu yapmıştır.²⁵⁴

George Herbert Bush ayrıca Irak'a karşı yürütülecek operasyonun bir Yeni Dünya Düzeni yaratmak ve ABD halkını Vietnam sendromundan kurtarmak gibi iki ayrı hedefinin daha olduğunu ifade etmiştir. Elbette ABD'nin üçüncü bir amacının ise Irak'ın, bölgedeki petrol rezervleri üzerinde hakimiyet kurmasını engellemek olduğu düşünülebilir.²⁵⁵

2.1. Güvenikleştirme Sürecin Öğeleri

Güvenikleştirme teorisinde ele alınması gereken ilk birim referans nesnesidir. Körfez Savaşı (1990-1991) sürecinde tespit edilen dört tane referans nesnesi olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu anlamda süreçte ilk referans nesnesinin “petrol”, ikinci referans nesnesinin Irak'a karşı savunmasız olduğu ifade edilen “ABD ve Batılı devletler”, üçüncü referans nesnesinin Kuveyt'in işgalinin uluslararası hukukun ihlali anlamına gelmesi bakımından “dünya barışı ve uluslararası güvenlik”, son referans nesnesinin ise Kuveyt'ten sonra sıranın bölge devletlerine geleceği yönündeki söylemler düşünüldüğünde “bölge ülkeleri ve İsrail” olduğunu belirtmek gerekir.

---

²⁵² Krauthammer, “The Unipolar Moment”, 28.

²⁵³ George H. W. Bush, “Address Before a Joint Session of the Congress on the Persian Gulf Crisis and the Federal Budget Deficit”, 11 Eylül 1990, erişim 27Ağustos 2022.
<https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-the-persian-gulf-crisis-and-the-federal-budget>.

²⁵⁴ George H. W. Bush, National Security Directive-54: Responding to Iraqi Aggression in the Gulf, 1990.

²⁵⁵ Dunne, “The United States, the United Nations and Iraq: ‘Multilateralism of a Kind’”, 264.

Güvenikleştirme teorisinde ikinci birim güvenikleştirici aktördür. Bu anlamda süreçte George Herbert Bush ve ekibinin güvenikleştirici aktör olduğunu ve olağanüstü önlemler alınmasını meşrulaştırmak için referans nesnesinin varlığına yönelik tehdit inşa ettiklerini belirtmek gerekir.

Güvenikleştirme sürecini etkileyen birim olarak ifade edilen üçüncü birim ise işlevsel aktördür. Bu anlamda güvenikleştirme sürecinde en belirgin işlevsel aktörün medya olduğu söylenebilir. Öyle ki Körfez Savaşı sürecinde ABD kamuoyunu ve medyasını analiz eden Iyengar ve Simon (1994), medyanın savaşın mantığı ve haklılığı ile ilgili kapsamlı diplomatik konulara ağırlık vermekten ziyade askeri teknoloji ve savaşın aşamaları gibi askeri konulara odaklandığını iddia etmişlerdir. Haberlerin verilmiş şeklinin, ABD kamuoyunun askeri eylemlere desteğini artırdığını, krizin o dönemdeki en önemli siyasi mesele olarak görülmesini sağladığını ve George Herbert Bush'un savaşı oldukça iyi yönettiği sonucuna varılmasını sağladığını ileri sürmüşlerdir.²⁵⁶

İncelenmesi gereken son birim ise, alımlayıcı kitledir. Güvenikleştirme süreci en genel anlamda alımlayıcı kitle ikna edildiğinde söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla alımlayıcı kitle, güvenikleştirme süreci için önemli işleve sahiptir. Bu anlamda ABD halkı, uluslararası toplum, ABD Kongresi ve BM Güvenlik Konseyi şeklinde dört kitlenin olduğu ifade edilebilir.

Süreçte, ABD ile uluslararası toplum ve BMGK'nın dayanışma halinde olduğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte ABD halkında hâlen Vietnam sendromunun etkilerinin sürdüğü ileri sürülebilmektedir. Bu doğrultuda barış aktivistleri Körfez Savaşı'nın başından beri karşı çıkmış, savaş karşıtı söylemler geliştirmiş, mum ışığı nöbetleri ve halk gösterileri düzenlemişlerdir.²⁵⁷

ABD halkı savaş başlamadan önce uygulanan yaptırımların devam etmesi ve savaşın tercih edilmemesi gerektiği ile savaşa başvurulması gerektiği arasında hemen hemen benzer eğilimleri göstermiştir. Ancak ABD'nin ilk hareketinden sonra halkın eğilimi ekonomik yaptırımlara bağlı kalmaya devam edilmesinden ziyade, savaşa destek verme yönünde değişmiştir. Öyle ki harekâtın önce halkın onayının tespitine yönelik yapılan

---

²⁵⁶ Piers Robinson, "The role of media and public opinion", *Foreign Policy Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith and et al. (Oxford: Oxford University Press, 2016), 195.

²⁵⁷ Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, 215.

bir ankette % 66 oranında onay söz konusu iken, harekât başladıktan hemen sonra yapılan bir ankette bu oran % 84'e yükselmiştir.²⁵⁸ Benzer şekilde 1992'deki başkanlık sürecinde Bush'un, Kuveyt'in işgalini tersine çevirmek amacıyla uluslararası bir girişime liderlik etmesi, yapılan anketlere halkın memnuniyeti olarak yansımıştır.²⁵⁹

ABD Kongresi için ise durum farklıydı. Öyle ki Amerikan Anayasa'sının 1. maddesinin 8. fıkrası Kongre'ye savaş ilan etme yetkisi tanımaktadır. Ancak gerek ABD tarafından savaş ilanı edilmeden gerçekleştirilen savaşlar gerekse anayasa mahkemesinin, gerekmesi halinde Başkan'ın savaş ilanını beklemek zorunda olmadığı yönündeki kararı incelendiğinde sürecin uygulamada böyle işlemediği anlaşılmaktadır. Nihayetinde 1973'de "Savaş Yetkisi Kararı" ile savaş ilanı kararının Kongre ve Başkan tarafından birlikte alınması gerektiği kabul edilmiştir.²⁶⁰

Bu doğrultuda ABD Kongresi'nde birçok üye, ekonomik yaptırımların Irak'ın Kuveyt'i işgalini sona erdirmesi ve geri çekilmesi için yeterli olacağını ifade ederek askeri kuvvet kullanmanın gerekli olmayacağını dile getirmişlerdir. Öncelikle Kongre'nin onayının alınması hususunda ise ısrarcı olmuşlardır.²⁶¹ Ancak George Herbert Bush'un Kongre'den savaş ilanı kararı çıkarmasını talep ettiği 8 Ocak 1991'de, hem yaklaşık 500 bin ABD askerinin bölgeye sevk edilmiş olması²⁶² hem de BM'nin Irak'a tanıdığı sürenin sonuna gelinmesi Kongre üzerinde etki yaratarak askeri hareketin onaylamasını ve savaş yetkisinin verilmesini beraberinde getirmiştir.²⁶³

2.2. Söz Edimlerinin Analizi

1990-1991 Körfez Savaşı'nın temel gerekçelerinden biri olan petrolün güvenliğinin Irak'ın güvenlikleştirilmesi sürecindeki birincil referans noktası olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bu noktada petrolün güvenlikleştirilme sürecinde sıkça kullanıldığı George Herbert Bush ve ekibinin söylemlerinde görülmektedir. Benzer şekilde Irak'ın politikalarının bölge devletleri için ciddi bir tehdit oluşturduğu güvenlikleştirme

---

²⁵⁸ Adam Clymer, "War in the Gulf: Public Opinion; Poll Finds Deep Backing While Optimism Fades", The New York Times, 22 Ocak 1991, erişim 23 Ağustos 2022.
<https://www.nytimes.com/1991/01/22/us/war-in-the-gulf-public-opinion-poll-finds-deep-backing-while-optimism-fades.html>.

²⁵⁹ Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, 191-192.

²⁶⁰ Tayyar Arı, *Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika* (Bursa: Dora Yay., 2015), 80-83.

²⁶¹ Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, 215.

²⁶² Arı, *Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika*, 84.

²⁶³ Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, 215.

sürecinde sıkça ifade edilmiştir. Irak'ın Kuveyt'i işgalinin gerçekleşmesiyle ABD'nin süreci nasıl değerlendirdiği, ABD yönetiminde yer alan kişilerin söylemleri ile ortaya konulmuştur.

İşgalin ardından ilk gün George Herbert Bush, “*ABD, Irak ordusunun Kuveyt'i işgalini şiddetle kınamıştır. Tüm Irak askeri unsurlarının derhal ve koşulsuz olarak geri çekilmesi çağrısında bulunuyoruz*” şeklinde bir açıklama yapmıştır.²⁶⁴ Akabinde ABD, Irak'ın ABD'deki tüm mal varlığını dondurarak ilk hamlesini gerçekleştirmiştir. Ancak ABD yönetiminin bu ilk adımı atarken alımlayıcı kitlenin ikna olup olmamasına bakıp bakmadığı belli değildir.

ABD Dışişleri Bakanı James Baker, bir açıklama yaparak krizin ABD tarafından nasıl ele alındığını ortaya koymuştur. Bu açıklama ile Irak'ın açıkça olağanüstü ve hayati bir tehdit olarak sunulduğu görülmektedir.

*“Bu savaş, uluslararası ekonomiyi bozabilecek, hepimizin bir durgunluğa ve dahi bir buhrana girip girmeyeceğimizi belirleyebilecek bir diktatöre karşı yürütülen bir savaştır”*²⁶⁵

BM nezdinde Irak'a uygulanacak yaptırımlar hususunda diplomatik ilişkilerin sürdürüldüğü günlerde ABD Savunma Bakanı Dick Cheney “*Dünyanın ciddi anlamda petrole ihtiyacı var*” diyerek Kuveyt'in işgalinin temelinde petrolün olduğunu vurgulamıştır.²⁶⁶ Ayrıca Cheney açıklamasında sorun daha da kötüleşmeden askeri bir müdahalenin yapılması gerektiğinin altını çizmiştir.

*“Saddam açıkça OPEC'e, Körfez'e ve Arap dünyasına hakim olmak için yapması gerekenleri yapıyor. [Bölgedeki petrol alanlarını işgal etmese bile] yeni servetiyle nükleer silahlar da dâhil yeni silahlar edinebilecek. Mesele daha iyiye değil daha kötüye gidecektir”*²⁶⁷

---

²⁶⁴ H. W. Brands, “George Bush and the Gulf War of 1991”, *Presidential Studies Quarterly* 34, no. 1 (2004): 115.

²⁶⁵ Ayhan ve Pirinççi, *Tarih Yeniden Yazılırken: Saddam Hüseyin*, 165.

²⁶⁶ Veysel Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu* (Bursa: Dora Yay., 2009) 327.

²⁶⁷ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 329.

Ulusal Güvenlik Danışmanı Brent Scowcroft'un konuşmasında, Saddam'ın geri adım atmaması durumunda gerçekleşecek olası en kötü senaryoyu ortaya koyduğu görülmüştür.

*“Tehlikede olan çok fazla şey var. İşgale izin vermek bölge siyasetinin yapısını riske atacaktır. OPEC politikaları, Filistin ve FKÖ meseleleri üzerinde hâkim olmalarını sağlayacaktır. Arap dünyasını ABD'nin çıkarlarına zarar vermek için yönlendireceklerdir”*²⁶⁸

Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin iki kutuplu yapısının değişmesinin devletlerin süper güçlerin müdahalesinden çekinmeden hareket alanı kazandıklarını ifade eden Dışişleri Bakan Yardımcısı Lawrence Eagleburger, Suudi Arabistan üzerinde durarak Irak'ın yeni hedefinin burası olacağına, bu durumda petrol fiyatları üzerinde belirleyici bir güç hâline geleceğine dikkat çekmiştir. Bunların gerçekleşmesi durumunda ise sıranın İsrail'e geleceğini belirtmiştir.²⁶⁹

Bu söylemlerle ABD'nin, Suudi Arabistan'ın petrol rezervlerinin korunması gerekçesiyle, ABD askerlerini bölgeye göndermesinin meşru bir zemine oturtulması mümkün olmuştur.²⁷⁰

Ayrıca George Herbert Bush işgali “apaçık saldırganlık”, “acımasız bir saldırganlık eylemi” ve “haksız bir işgal” şeklinde tanımlayarak alımlayıcı kitleye sorunu yaşamsal bir tehdit olarak sunmakta ve sürecin nasıl değerlendirilmesi gerektiğinin sinyallerini vermekteydi.²⁷¹

Irak'ın Kuveyt'i işgalinin ardından ABD yönetiminin söylemlerinde Saddam Hüseyin'in Hitler'e benzetilmesi, tehdidin inşa edilmesinde, sürecin uluslararası sisteme yönelik bir saldırganlık temelinde ele alınmasında ve kullanılacak araçların meşrulaştırılmasında kolaylaştırıcı olmuştur. Bush aynı zamanda krize yönelik askeri

---

²⁶⁸ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 328.

²⁶⁹ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 328.

²⁷⁰ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 330.

²⁷¹ Samantha A. Taylor and Amanda B. Cronkhite, “Winning the Narrative War”, *Parameters* 50, no. 2 (2020): 89.

müdahaleyi gerektirmeyecek bir çözümün bulunmasını arzuladığını ifade etmeyi sürdürmüştür.²⁷²

Bu anlamda George Herbert Bush, Kuveyt'in işgalinin ardından 8 Ağustos 1990 tarihinde ABD askeri unsurlarının Suudi Arabistan'a konuşlandırıldığını ifade ettiği konuşmasında:

*“[Tarihten öğrenilen] saldırganlığa karşı direnmemiz gerektiğidir, aksi takdirde saldırganlık özgürlüklerimizi yok edecektir. Yatıştırma işe yaramıyor. Tıpkı 1930'larda [Almanya'da] yaşandığı gibi, Saddam Hüseyin'i de [bölgeye] tehdit oluşturan saldırgan bir diktatör olarak değerlendiriyoruz” demiştir.*²⁷³

Saddam Hüseyin'i “bir başka Hitler” olarak değerlendiren George Herbert Bush, 1990'daki Irak ile 1938'deki Almanya'yı karşılaştırma mantığı çerçevesinde, aralarındaki farklılıkları geri planda bırakarak ele almıştır. Bu durum Bush'a sürecin nasıl ele alınacağı ve ne şekilde cevap verileceği konusunda hazır bir alan açmıştır.²⁷⁴

Irak ile ilişkilerini teşvikler üzerinden sürdürme eğilimi gösteren, hatta henüz 25 Temmuz'da Saddam Hüseyin'e iyi niyetlerini ifade eden George Herbert Bush, Irak'ın Kuveyt'i işgalinden iki hafta sonra yaptığı konuşmasında işgalin ardından gerçekleştirilen Körfez Savaşı'nın enerji güvenliği üzerinden bir tehdit inşa edilerek yürütüleceğini ortaya koymuştur. Bu anlamda önemli petrol rezervelerinin Saddam'ın himayesi altına girmesi tehdidinin ABD'nin, “ekonomisi, özgürlükleri ve yaşam tarzı” ile ilişkilendirildiği görülmüştür.²⁷⁵

Ayrıca George Herbert Bush bir başka konuşmasında Irak'ın Kuveyt'ten derhal çıkarılmasına dönük girişimlerin başlatılması gerektiğini tekrarlamıştır. ABD'nin petrolün önemli bir kısmını ithal ettiğini ve bu durumda da ekonomik bağımsızlığının tarihte görülmemiş bir şekilde tehdit altında olduğunu belirtmiştir. Ayrıca dünyanın geri

---

²⁷² Taylor and Cronkhite, “Winning the Narrative War”, 89.

²⁷³ George H. W. Bush, “Address to the Nation Announcing the Deployment of United States Armed Forces to Saudi Arabia,” 8 Ağustos 1990, erişim 27 Kasım 2022.

<https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-the-nation-announcing-the-deployment-united-states-armed-forces-saudi-arabia>.

²⁷⁴ Janice Gross Stein, “Foreign Policy Decision Making: Rational, Psychological, and Neurological Models”, *Foreign Policy Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith and et al. (Oxford: Oxford University Press, 2012), 133.

²⁷⁵ Joseph Romm, “Needed— A No-Regrets Energy Policy”, *Bulletin of the Atomic Scientists* 47, no.6 (1991): 31

kalan devletlerinin petrole olan bağımlılığına dikkat çekerek bir anlamda Irak tehdidine karşı birlikte hareket edilmesi gerektiğinin sinyalini vermiştir. Aynı zamanda bu konuşmada Irak'ın Kuveyt'ten çıkması durumunda dahi hâlen ciddi bir tehdit oluşturmaya devam edeceğini de ifade etmiştir.²⁷⁶ Bu söylem, bir anlamda ilerleyen süreçteki güvenlikleştirmeye ve zorlayıcı diplomasi pratiklerinin de arka planını ortaya koymuştur.

George Herbert Bush'un Körfez krizi sırasında, bir diktatör olarak nitelendirilen Saddam'ın ekonomik anlamda bir avantaj elde etmek için şantaj yapmasına izin verilmeyeceğini ifade ettiği konuşması önemlidir. Bu konuşmada ABD'nin ulusal güvenliğinin enerji güvenliğine koşut olarak idame ettirildiği üzerinde durularak, bu durumun gereklerini yerine getirmeye ise hazırlıklı olunması gerektiği belirtilmiştir.²⁷⁷

Başkan, 11 Eylül 1990 tarihinde Amerikan Kongresin'nde yaptığı konuşmasında, *"Irak'ın hemen, tamamen ve koşulsuz olarak Kuveyt'ten çekilmesi, Kuveyt'in meşru yönetiminin yeniden tesis edilmesi, Basra Körfezi'nde güvenlik ve istikrarın sağlanması, yurt dışındaki Amerikan vatandaşlarının korunması"* şeklinde daha önce tekrarlanan hedeflere bir yenisini eklemiştir. Bu anlamda yeni bir hedef olarak ifade edilen *"Yeni Dünya Düzeni"*²⁷⁸ söylemi ABD'nin Irak'a yönelik politikalarını temellendirmek amacıyla işlevsel bir zemin sunmuştur.²⁷⁹

2.3. Bağlamsal Değişkenlerin Analizi

2.3.1. Tarihsel Arka Plan

Körfez Savaşı (1990-1991) sürecinde ortaya çıkan konjonktürel değişimlerin yanı sıra bu değişimlerin tarihsel dinamikleri işlevsel bir role sahiptir. Bu noktada tarihsel arka

---

²⁷⁶ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 330.

²⁷⁷ Romm, "Needed— A No-Regrets Energy Policy", 32.

²⁷⁸ Yeni Dünya Düzeni söylemi, 1991'de yayınlanan ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgesi'nde de yer almıştır. "ABD'nin dünyanın sorunlarına ilgisiz kalması söz konusu olamaz. Kendi konumumuzu uluslararası toplumun bir parçası olarak görüyoruz. Sadece vatandaşlarımızı ve çıkarlarımızı korumakla kalmamalı; aynı zamanda Yeni Dünya Düzeni'nin kendi demokratik değerlerimiz doğrultusunda şekillenmesi için çalışmalı, liderlik etmeliyiz." ayrıntılı bilgi için bkz. George H. W. Bush, "National Security Strategy of The United States", The White House, (1 August 1991): v.

²⁷⁹ George H. W. Bush, *Public Papers of The Presidents of The United States, 1990: George Bush. July 1—December 31, 1990*, (Washington, DC: Office of the Federal Register, National Archives and Records Administration, 1991), 1219.

plan güvenikleştirme sürecinin inşa edilmesinde kolaylaştırıcı bir unsur olarak ele alınmaktadır.

ABD, tarihsel anlamda, Basra Körfezi petrolünün dünya pazarına makul fiyatlarla ve kesintisiz akışını garanti altına almayı hedeflemiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, ABD'nin bölge çerçevesinde geliştirdiği çıkar alanlarına yönelik bir değişimi beraberinde getirmekten ziyade²⁸⁰ çıkarlarına yönelik tehditlerin nereden kaynaklandığına ve bu tehditlere nasıl karşılık verileceğine dair algıda ve söylemlerde bir değişimi beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Körfez Krizi, Kuveyt'in Irak tarafından 2 Ağustos 1990 tarihinde işgal edilmesiyle başlamış olup gerek Orta Doğu'da gerekse küresel siyasette istikrarın bozulduğu algısına neden olan bir sürece işaret etmektedir. Ancak Irak'ın bölgesel ve küresel anlamda tehdit olarak değerlendirilmesi Kuveyt'in işgalinden öncesine dayanmaktadır.

1961'de Kuveyt'e yönelik işgal girişiminde bulunan, 1980'de İran'a saldırarak İran-Irak savaşını tetikleyen ve 1990'da Kuveyt'i işgal eden Irak tarihsel anlamda bölge devletleri üzerinde zaten bir tehdit olarak algılanmaktaydı.²⁸¹ Irak, 1973 Arap-İsrail Savaşı'nın neticesinde OPEC'in petrol ambargosu ve ardından gelen kısıtlamalarına rağmen tek taraflı olarak petrol üretimi ve satışını azaltmayı reddedip tam tersine artırması üzerine ekonomik anlamda ciddi bir aşama katetmiştir. Bu anlamda kişi başına düşen GSYİH 1972'de 382 dolar seviyesinden 1979'da 2.726 dolar seviyesine yükselmiştir.²⁸² Ancak ekonomik anlamda yükselen Irak için süreç, İran ile gerçekleştirdiği savaş boyunca aynı şekilde devam etmemiştir.²⁸³ Öyle ki, 1988'e gelindiğinde Irak'ın 100 milyar doların üzerinde dış borcu birikmiştir.²⁸⁴

Bunun yanı sıra Körfez'de herhangi bir gücün ABD çıkarlarını tehdit edecek şekilde hegemon olmasını ve hâkim güç olarak ABD'nin yerini almasını engellemeye dönük politikalar benimseyen ABD, İran-Irak savaşı sürecinde ibre hangi devletin aleyhine

---

²⁸⁰ F. Gregory Gause III, "The Illogic of Dual Containment", *Foreign Affairs* 73, no. 2 (1994): 58.

²⁸¹ F. Gregory Gause III, "The Foreign Policy of Saudi Arabia", *The Foreign Policies of Middle East States*, ed. Raymond Hinnebusch and Anoushiravan Ehteshami (London: Lynne Rienner Publishers, 2014), 204; George, "The Need for Influence Theory and Actor-Specific Behavioral Models of Adversaries", 470.

²⁸² Adeed Dawisha, *Iraq: A Political History from Independence to Occupation* (Princeton: Princeton University Press, 2009), 219.

²⁸³ Dawisha, *Iraq: A Political History from Independence to Occupation*, 221.

²⁸⁴ Dawisha, *Iraq: A Political History from Independence to Occupation*, 223.

dönerse, diğer devlet lehine karşı bir denge unsuru geliştirerek hareket etmiştir.²⁸⁵ Bu doğrultuda savaş sürecinde silahlanan ve askeri alanda teknolojisini geliştiren Irak, genel anlamda Batılı devletlerden, özel anlamda ise ABD'den aldığı doğrudan ve dolaylı destek ile önemli bir aşama da kaydetmiştir.²⁸⁶ Nihayetinde Irak'ın, gerek içinde bulunduğu ekonomik bunalımı, gerekse askeri pozisyonu Kuveyt'in işgaline giden süreci beraberinde getirmiştir.

Sonuç olarak Irak, savaş sürecinde oluşan tahribatın önüne geçmek, ekonomik anlamda oluşan olumsuz atmosferi bertaraf etmek, yeniden inşa sürecinde gereken nakit akışını sağlamak için petrolden elde edeceği gelirleri önemsemiştir.²⁸⁷ Bu minvalde Irak, temelde petrol rezervleri yönünden elverişli pozisyonu nedeniyle Kuveyt'i işgal ederek ekonomik sorunlarını aşmayı hedeflemiştir.²⁸⁸

2.3.2. Petrol Konusu: Güvenlikleştirme Sürecinde Önemli bir Yaşamsal Tehdit

Körfez Savaşı (1990-1991) sürecinde ABD'nin siyasi hedefleri bağlamında belirleyici olduğu analiz edilen petrol konusu güvenlikleştirme sürecinin inşa edilmesinde kolaylaştırıcı bir unsur olarak ele alınmaktadır. Bu noktada sürecin anlaşılmasında ve değerlendirilmesinde katalizör işlevi gören petrol konusu söylem inşası ile ortaya konan bir algı olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda petrol algısının güvenlikleştirme sürecinde etkin bir unsur olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Bölge; Asya ve Avrupa'nın sanayileşmiş pazarlarına ulaşım için elverişli olması, petrol alanlarının büyüklüğü ve jeolojik oluşumları dolayısıyla üretiminin ucuz olması ve dünyada kanıtlanmış petrol rezervlerinin önemli bir bölümünü bulundurması nedenleriyle son derece stratejik bir alan olarak değerlendirilmektedir.²⁸⁹

Basra Körfezi, ABD açısından da büyük önemi olan bölgeler arasında gelmektedir. Körfez petrolünün Batı'ya makul fiyatlarla ve kesintisiz akışının sağlanması bu

---

²⁸⁵ Gause III, "The Illogic of Dual Containment", 59.

²⁸⁶ Pierre Salinger and Eric Laurent, *Secret Dossier: The Hidden Agenda Behind The Gulf War* (Harmondsworth: Penguin Books, 1991), 16-19.

²⁸⁷ Emin Salihi, *Irak: Devletin Çöküşü ve Çatışma Süreci* (İstanbul: Kaknüs Yay., 2017), 183.

²⁸⁸ Dawisha, *Iraq: A Political History from Independence to Occupation*, s.224.

²⁸⁹ Gawdat Bahgat, "Oil security: Potential threats", *Contemporary Security Policy* 19, no. 2 (1998): 73.

devletlerin refahı bakımından hayati derecede önemli görülmüştür.²⁹⁰ Bu doğrultuda, esas olarak Richard Nixon'dan itibaren ABD başkanlarının genel eğilimi, Basra Körfezi'nde güven ve istikrarın sağlanmasının ABD'nin hayati çıkarları arasında olduğunun ifade edilmesi şeklinde olmuştur.²⁹¹

OPEC'in 1973 ve 1979'da petrol fiyatlarını birkaç katına çıkarması süreçleri ABD'nin petrol çıkarlarına zarar veren bir durum olarak değerlendirilmektedir. Ancak aynı zamanda bu durumun ABD'nin Körfez'de doğrudan bir rol üstlenmesine de yol açtığı ifade edilmektedir. ABD'nin bölgeye yönelik askeri angajmanı da giderek artmıştır.²⁹² Belirtilen süreçler doğrultusunda 1973 petrol krizi ile birlikte petrol fiyatlarının yükselmesiyle Körfez devletlerinin petrol gelirleri muazzam ölçüde katlanmıştır. Durum Amerikan ekonomisi için ise ciddi anlamda maliyetli olmuştur.²⁹³ Petrolün varil fiyatı 1971'de 2.04 dolar seviyesinden, 1981'de 32.50 dolar seviyesine yükselmiştir. 1973'teki fiyat artışını 1979-1980'de OPEC'in petrol fiyatlarına yönelik şok edici hamlesiyle ikinci bir artış izlemiştir. Eş zamanlı olarak, 1970-1980 yılları arasında altı Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üyesi devletinin toplam petrol üretimi % 77 oranında artarak toplam petrol gelirleri 5,2 milyar dolardan 158 milyara yükselmiştir.²⁹⁴

Petrol gelirleri 1976'da 9,8 milyar dolara ulaşan Kuveyt'in toplam petrol gelirlerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYİH) içindeki oranı %70'e ulaşmıştır.²⁹⁵ ABD ise 1970'lerin başında günde 3,4 milyon varil harcama ile petrol tüketiminin yaklaşık olarak %25'ini, 1980'lerin başında ise 8-8,5 milyon varil harcama ile petrol tüketiminin yaklaşık olarak %50'sini ithal eden bir pozisyonda olmuştur.²⁹⁶

Aynı zamanda 1980'lerin ilk yarısında petrol fiyatlarının yükselmesi OPEC dışı petrol arzını ve üretimini tetiklemenin yanı sıra 1970'lerin ortalarında başlayan enerji çeşitliliği ve verimliliği çabalarına da ivme kazandırmıştır. Sonuçta hem küresel enerji piyasasına

---

²⁹⁰ Barry R. Posen, "U.S. security policy in a nuclear-armed world or: What if Iraq had had nuclear weapons?", *Security Studies* 6, no. 3 (2007): 5.

²⁹¹ Arı, *Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*, 182-184.

²⁹² Gause III, "The Illogic of Dual Containment", 58-59.

²⁹³ Robert J. Lieber, "Oil and Power after the Gulf War", *International Security* 17, no. 1 (1992): 156-157.

²⁹⁴ Kristian Coates Ulrichsen, *The Gulf States in International Political Economy* (New York: Palgrave Macmillan, 2016), 28.

²⁹⁵ Ulrichsen, *The Gulf States in International Political Economy*, 25.

²⁹⁶ Daniel Yergin, "Overview", *The Dependence dilemma: Gasoline consumption and America's security*, ed. Daniel Yergin (USA: Center for International Affairs, Harvard University, 1980), 16.

yeni üretim alanları dâhil edilmiş, hem de fiyat baskısının da etkisiyle SSCB'deki üretim 1970'lerin başı ile 1980'lerin ortalarına kadar yaklaşık iki katına çıkarılmıştır. Aynı zamanda, petrolü diğer enerji kaynaklarıyla ikame etmeye yönelik çabaların sonucu olarak başta elektrik enerjisi üretimi olmak üzere enerji üretiminde petrolden uzaklaşma eğilimi söz konusu olmuştur. Petrol dışındaki kaynak ve yöntem arayışlarının neticesinde doğal gaz ve nükleer enerji gibi seçenekler artan şekilde tercih edilmeye başlanmıştır. Ancak bu gelişmeler 1980'lerin ortalarına kadar OECD ülkelerinin enerji alanında ithalat bağımlılığını bir ölçüde azaltmış olsa da, 1980'lerin ikinci yarısına ve 1990'lara gelindiğinde, ulaşım sektörüne yönelik artan enerji talebi bu eğilimi tersine döndürmüştür.²⁹⁷ Dolayısıyla Basra Körfezi'nden tedarik edilen makul fiyatlı petrol, 20. yüzyılın sanayileşmiş Batılı devletlerinin enerji ihtiyacını gidermelerinde destek olmuştur. Ancak belirtilen iki durum ABD'ye ve Batılı devletlere petrolün kesintisiz akışının sağlanması için harekete geçmeleri gerektiği sinyalini vermiştir.²⁹⁸

Bu doğrultuda İngiltere'nin 1971'de hami devlet statüsünün sona ermesi, Basra Körfezi'ndeki etkisinin azalması ve Körfez'den çekilmesi ile Körfez Savaşı arasında kalan dönem ABD etki alanının genişlediği, yükselişe geçtiği bir dönem olmuştur. Bu dönem, ABD'nin bölgesel petrol istikrarını korumak, petrol alanlarının güvenliğini sağlamak, petrolün küresel pazara akışını sağlamak gibi hayati olarak değerlendirdiği önceliklerinin ifade edilmesi anlamına gelmiştir. Bu anlamda ABD tarafından 1980'de, ABD'nin Körfez'deki hayati güvenlik çıkarlarını savunmak için, gerekmesi durumunda askeri kuvvet kullanılmasına izin veren Carter Doktrini'nin ilan edilmesi, belirtilen önceliklerin bir nevi tasdiki niteliğinde olmuştur.²⁹⁹

Bu anlamda ABD'nin, Kuveyt'in işgalinin ardından Basra Körfezi'ne yönelik müdahalesinin tek nedeni petrol olmasa da birincil nedeninin petrol olduğunu ifade etmek gerekmektedir.³⁰⁰ Dolayısıyla savaş, esas anlamda petrolün kontrolü için yapılan

---

²⁹⁷ International Energy Agency (IEA), *Oil Supply Security: Emergency Response of IEA Countries*, Paris, 2007, 17-18.

²⁹⁸ Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, s.212.

²⁹⁹ Ali Bakır, "Körfez ve ABD İlişkilerinde Ayrışmalar ve Gerileme Dönemi", *Körfez Dış Politikası: Bağımlılık, Müdahalecilik, Tarafsızlık*, ed. İsmail Numan Telci (Ankara: Ortadoğu Yay., 2021), 276.

³⁰⁰ Romm, "Needed— A No-Regrets Energy Policy", 31.

bir çatışma olma niteliğindedir.³⁰¹ ABD, bu vesileyle petrolün kesintisiz akışının sağlanması, enerji arzının güvenliği gibi konuları güvenliğin gündemine almıştır. Bölge petrolünün güvenliğinin sağlanmasını ise hayati çıkarları bağlamında ele almıştır.

Sonuç olarak 20. yüzyılın sonlarından başlayarak uluslararası enerji arzının güvenliği ve enerjide dışa bağımlılık konularını etkileyecek değişimler ve gelişmeler yaşanmıştır. Değişen durum karşısında geleneksel anlamda enerji arz bölgesi olarak ifade edilen Basra Körfezi, 1990'lardan itibaren uluslararası ilişkilerde ön plana çıkmıştır. Özellikle petrol faktörünün artan etkisi neticesinde tarihsel olarak devam eden uluslararası ve bölgesel sorun alanları normal alandan soyutlanarak güvenliğe yönelik ciddi bir tehdit olarak inşa edilme eğilimi göstermiştir. Bu minvalde meydana gelen girişimler ise çatışma potansiyeline ulaşarak Körfez Savaşı ve Irak'ın işgali süreçlerinde olduğu gibi küresel anlamda etki doğuran çok boyutlu çatışmalara ve derinleşen bir güvenikleştirme sürecine dönüşmüştür.

Güvenikleştirme teorisi perspektifinden ele alındığında, ABD için petrolün güvenliğinin sağlanması hayati bir çıkar alanı olarak inşa edilmiştir. Bu durumda ABD, tehdit olarak inşa ettiği Irak'a yönelik olağanüstü önlemler alma hususunda meşruiyet aramıştır. Ancak güvenikleştirme sürecinin söz konusu olması için alımlayıcı kitlenin güvenliğe yönelik varoluşsal bir tehdit olduğuna ikna edilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak güvenikleştirilme sürecinin 12 Ocak 1991 tarihinde ABD Kongresi tarafından savaş yetkisi kararı verilmesiyle birlikte başarıya ulaştığı söylenebilir.³⁰²

3. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Analizi

Bu bölümde Kuveyt'in işgaliyle başlayan ve ABD'nin öncülük ettiği uluslararası koalisyonun askeri müdahalesiyle devam eden süreç zorlayıcı diplomasi kavramı ile analiz edilmiştir. Bu bağlamda ABD'nin Irak politikası özellikle Bağdat yönetiminin kitle imha silahları kapasitesini geliştirdiği iddiası ile gerginleşen ilişkiler çerçevesinde gelişmiştir. Buna rağmen ABD, çatışmadan ziyade işbirliğinden yana bir tutum benimsemeye devam edeceği gibi bir izlenim vermiştir. George Herbert Bush yönetiminin tercih ettiği politika, Irak'ın ılımlı ve Batı yanlısı bir yol izlemesini teşvik

³⁰¹ Parra, *Oil Politics: A Modern History of Petroleum*, 295.

³⁰² Clyde R. Mark, "Iraq/Kuwait Crisis: Congressional Action Through January 1991", Congressional Research Service (CRS) Report, 7 Şubat 1991, 3.

etmek amacıyla diplomatik ilişkileri ön planda tutmak ve temasların devamlılığını sağlamak yönünde olduğu şeklinde bir kanaat oluşmasına yol açmıştır.³⁰³ Bu doğrultuda Kuveyt'in işgalinin hemen evvelinde ABD'nin genel eğilimi, bir caydırma stratejisi benimsemekten ziyade barışçıl ilişkiler politikasını sürdürme yönünde olmuştur.³⁰⁴

ABD Bağdat Büyükelçisi April Glaspie, 25 Temmuz'da Saddam Hüseyin ile görüşmesinde George Herbert Bush'un hem Irak ile "daha iyi ve derin ilişkiler istediğini" hem de "Irak'a karşı ekonomik bir savaş ilan etmek istemeyen", "zeki bir adam" olduğunu dile getirmesi bu durumu göstermektedir. Aynı zamanda Glaspie, Kuveyt ile ilgili olarak da temkinli bir ton kullanarak ABD'nin "Irak'ın Kuveyt ile olan sınır anlaşmazlığı gibi Araplar arasındaki bir çatışma konusunda fikri olmadığını" belirtmiştir.³⁰⁵

Benzer şekilde 28 Temmuz'da George Herbert Bush da Irak ile iyi ilişkiler geliştirilmesine dikkat çekmiş "anlaşmazlıkların askeri güç ya da çatışma içeren tehditlerle değil, barışçıl yollarla çözülmesi gerektiği" yönünde Saddam Hüseyin'e mesaj göndermiştir.³⁰⁶

Öte yandan işgalden bir gün önce ABD, Irak tarafından Kuveyt'e yönelik Irak'ın taleplerinin yerine getirilmesi amacıyla bir zorlayıcı diplomasi uygulandığı düşüncesinde olmuştur. Bu doğrultuda ABD'nin beklentisi Irak'ın en fazla Irak ve Kuveyt arasındaki tartışmalı petrol sahalarını ve stratejik bölgeleri işgal edeceği şeklindedir.³⁰⁷ Ancak Kuveyt'in işgal edilmesi, ardından ilhak edilmesi ve 19. ili olarak ilan edilmesi Irak'ın hedeflerinin ABD'nin beklentisi ile örtüşmediğini göstermektedir. ABD ve koalisyon güçleri neticede Irak'ın askeri unsurlarını Kuveyt'ten çekmesini sağlamak için zorlayıcı diplomasi stratejisi izlemişlerdir.

---

³⁰³ Maria Sperandei, "Bridging Deterrence and Compellence: An Alternative Approach to the Study of Coercive Diplomacy", *International Studies Review* 8, no. 2 (2006): 270.

³⁰⁴ George, "The Need for Influence Theory and Actor-Specific Behavioral Models of Adversaries", 466.

³⁰⁵ Arshin Adib-Moghaddam, *The International Politics of the Persian Gulf: A cultural genealogy* (Oxon: Routledge, 2006), 55.

³⁰⁶ Janice Gross Stein, "Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?", *International Security* 17, no. 2 (1992), 153.

³⁰⁷ Stein, "Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?", 160.

Zorlayıcı diplomasi stratejisi bağlamında süreç değerlendirildiğinde, 28 devletin katılımıyla oluşturulan uluslararası koalisyon Irak'ın BM kararları doğrultusunda son tarih olarak ortaya konan 15 Ocak 1991 tarihine kadar çekilmemesi durumunda saldırı tehdidinde bulunmuştur. Nihayetinde Saddam Hüseyin'in taleplere uymayı kabul etmemesi, ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin savaşı tercih etmesini beraberinde getirmiştir.³⁰⁸

Tehdit ve sınırlı güç kullanımı ile Irak'a Kuveyt'ten çekilmemesi halinde koalisyonun savaşa gireceği mesajı net bir şekilde verilmiştir.³⁰⁹ Ancak gerek stratejinin gerekse ele alınan sürecin kendine özgü nitelikleri ve değişkenleri stratejinin uygulanmasına etki ederek, başarısız bir zorlayıcı diplomasi stratejisi uygulanmasında belirleyici olmuştur. Zaten gerekli görülen koşulların sağlanması stratejinin kesin başarısını garanti etmemektedir.³¹⁰

Irak'ın Kuveyt'i işgal ve ilhak etmesi ABD'nin geniş çaplı bir uluslararası koalisyonun fitilini ateşlemesini beraberinde getirmiştir. ABD, Irak'ın Kuveyt'ten geri çekilmemesi durumunda, süreci tersine döndürmek ve Irak'ı Kuveyt'ten geri çekilmeye zorlamak için savaşa girme kararlılığının sinyallerini vermiştir.³¹¹

Bu doğrultuda uluslararası tepkinin hızlı bir şekilde geliştiği süreçte işgalin ardından 17 Ocak'a kadar zorlayıcı diplomasi stratejisinin sınırlı güç kullanma tehdidi ile birlikte kullanıldığı bir diplomasi dönemi yaşanmıştır. Irak askeri unsurlarının Kuveyt'ten derhal çekilmesi çağrısında bulunan çok sayıda BM Kararı kabul edilmiştir. 17 Ocak'a gelindiğinde ise koalisyonun askeri unsurları Irak'a karşı 38 gün süren bir hava harekâtı başlatarak uyguladığı stratejiyi sınırlı güç kullanımı ile pekiştirmiştir.³¹²

Bu minvalde tehditler ve sınırlı güç kullanımı bağlamında ele alınan süreçte Kuveyt'in işgal edilmesi ile 22 Şubat'ta Irak'a ultimatoma verilmesi arasında kalan süre zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulandığı, tehditlerin tırmanarak devam ettiği bir döneme işaret etmektedir. Aynı zamanda Irak'a geri çekilmesi için seçenek sunulması anlamına

---

³⁰⁸ Robin Markwica, *Emotional Choices: How the Logic of Affect Shapes Coercive Diplomacy* (Oxford: Oxford University Press, 2018), 179.

³⁰⁹ Stein, "Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?", 177.

³¹⁰ Byman and et al., *Air Power as a Coercive Instrument*, 30.

³¹¹ Stein, "Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?", 147-148.

³¹² Adib-Moghaddam, *The International Politics of the Persian Gulf: A cultural genealogy*, 54.

gelen bu dönemde Ocak 1991’de hava harekâtının başlatılması geri çekilme seçeneğinin ön planda tutulması ve bu seçeneğinin Irak’ın işgal edilmesine gerek kalmadan sağlanması amacına dönük olması bakımından zorlayıcı diplomasi stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Saddam Hüseyin’e son bir şans sunulması anlamında verilen ultimatomla birlikte Irak’ın Kuveyt’ten derhal ve koşulsuz olarak çekilmesi için 24 saat süre tanınmıştır. Ancak Irak’ın bu karara uymaması neticesinde kara harekâtının başlatılması ile zorlayıcı diplomasi stratejisi maalesef başarısız olmuştur.³¹³

Dolayısıyla kara savaşının başlaması askeri gücün yenilgiye uğratmak için kullanılmasına bir örnek teşkil etmektedir. Bu doğrultuda Saddam Hüseyin’i geri adım atmaya ikna etmek için zorlayıcı diplomasi stratejisi kullanılmıştır. Ancak Saddam Hüseyin geri çekilmesi için verilen son tarihe uymayı, askeri teçhizatını geride bırakmama koşuluyla kabul etmiştir. Öne sürdüğü koşul kabul edilmediğinden, talep edilen takvime uygun olarak harekete geçmemiştir. Nihayetinde de zorlayıcı diplomasinin başarısız olduğu yerde askeri güç başarılı olmuştur.

Öte yandan hava saldırıları Irak hükümetini yenmek için değil, Saddam Hüseyin’i siyasi bir çözümü kabul etmeye zorlamak için tasarlanmıştır. Sınırlı güç kullanımının, Irak’ın askeri güç unsurlarını tamamen yok etmek ya da hükümetini iktidardan uzaklaştırmaktan ziyade Kuveyt’ten çıkmasını sağlamak ve barışı benimsemeye ikna etmek yönünde ortaya konmuştur.

ABD tarafından Irak’ın Kuveyt’i işgal etmeyi sürdürmesinin maliyet ve riskleri etkili bir şekilde manipüle edilerek ve askeri stratejisine olan güveni sarsılarak direnmenin maliyetinin teslim olmanın maliyetinden daha yüksek olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bu yolla tehditlerle birlikte hava gücü verimli bir şekilde kullanılarak stratejinin gerekleri karşılanmaya çalışılmıştır.³¹⁴

Zorlayıcı diplomasi uygulamalarının işletilmesinde de aktörlerin yanlış algılamalarının sürece yön veren ve rasyonel karar vermeyi etkileyen bir işleve sahip olduğu daha önce

---

³¹³ Patrick C. Bratton, “When Is Coercion Successful? And Why Can’t We Agree on It?”, *Naval War College Review* 58, no. 3 (2005): 104.; Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 50.

³¹⁴ Bratton, “When Is Coercion Successful? And Why Can’t We Agree on It?”, 111-112.

belirtmiştir. Bu perspektiften bakıldığında, Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmesinin rasyonel bir karar verme sürecinin sonucu olduğu ancak yanlış algılamaların ve diğer sosyo-politik engellerin bu rasyonel tercihin başarısını kolayca şekillendirdiği görülmektedir.³¹⁵

Saddam Hüseyin'in süreci yanlış anlaması ve yanlış algılaması bağlamında, ABD'nin müdahale edeceği yönündeki tehdidi hafife alması belirleyici olmuştur. Bu noktada ABD yönetiminde Beyaz Saray ve Dışişleri Bakanlığı'nın söylemleri ile Savunma Bakanlığı'nın söylemlerinin karışık olmasının getirdiği bölünme bu durumu tetiklemiştir. Öyle ki ABD yönetimindeki söylem farklılıklarına yönelik bu ikili yapı ancak Ocak 1991'den itibaren giderilmiştir.³¹⁶

Dolayısıyla Saddam Hüseyin sürecin en başından itibaren Irak'a yönelik bir savaş girişiminin söz konusu olacağına dair bir politikanın geri planda tutulduğuna dair yanlış bir algılamaya sahip olmuştur.³¹⁷ Ancak bu noktada Saddam Hüseyin'in ABD'nin kararlılığını hafife almış olması da muhtemel bir durumdur. İşgalin hemen evvelinde ABD'nin Bağdat Büyükelçisi April Glaspie'ye ABD'nin savaş durumunda on binlerce kişinin ölmesini kaldıramayacağını ifade etmesi, Irak'ın ABD'nin kayıp verme isteksizliğine dönük algısını ortaya koymaktadır.³¹⁸

Aynı zamanda Irak'ın beklentisi koalisyonun dağılacağı ve Fransa veya Rusya'nın ABD'nin süreci savaş zeminine çekmesine engel olacağı yönünde olmuştur. Saddam Hüseyin'in "Her şeyin son dakikada [savaşa gerek duyulmadan] düzeltileceğine inanıyorduk. Mitterrand ve Gorbaçov beni yanılttı." şeklindeki ifadesi bu durumu ortaya koymaktadır.³¹⁹

Kısacası Saddam Hüseyin, ABD'nin kaba güç kullanmayı göze alıp alamayacağına yönelik ciddi bir sorgulamanın yanı sıra, Vietnam sendromunun ABD kamuoyu üzerinde yarattığı hassasiyetin Irak'a yönelik askeri müdahaleye destek verme

---

³¹⁵ Sperandei, "Bridging Deterrence and Compellence: An Alternative Approach to the Study of Coercive Diplomacy", 268-269.

³¹⁶ Sperandei, "Bridging Deterrence and Compellence: An Alternative Approach to the Study of Coercive Diplomacy", 269.

³¹⁷ Ofira Seliktar, *The Politics of Intelligence and American Wars with Iraq* (New York: Palgrave Macmillan, 2008), 52.

³¹⁸ Daniel Byman and Matthew Waxman, "Defeating. U.S. Coercion", *Survival* 41, no. 2 (1999): 115.

³¹⁹ Amatzia Baram, "Calculation and Miscalculation in Baghdad", *International Perspectives on the Gulf Conflict, 1990-91*, ed. Alex Danchev and Dan Keohane (London: Palgrave Macmillan, 1994), 44.

noktasında etkili olacağı algısına kapılmıştır. Ayrıca kendi askeri yeteneklerini ve Arap devletlerinin Irak davasını destekleme isteklerini de yanlış hesaplamıştır.³²⁰

Benzer şekilde ABD'nin de, Irak'ın güç kullanmayacağı yönündeki yanlış hesaplamasıyla Saddam Hüseyin'in kararlılığını hafife aldığı ifade edilebilmektedir. Öyle ki George Herbert Bush, Irak'ın Kuveyt'i işgal edeceğine inanmakta güçlük çektiğini ve işgalin Kuveyt'e baskı uygulamak ve aralarındaki anlaşmazlıkları çözmeye yönelik bir girişim olduğunu umduğunu ifade etmiştir.³²¹

Dolayısıyla devletlerin ve liderlerin yanlış algılamaları ve yanlış hesaplamaları neticesinde rasyonel karar verememeleri ve bu doğrultuda savaşı tercih etmeleri beraber değerlendirilmesi gereken bir duruma işaret etmektedir.³²² Ele alınan süreçte yanlış algılamaların ve yanlış hesaplamaların zorlayıcı diplomasi uygulamalarının başarısız olmasında etkili olduğu belirtilebilir.

3.1. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Tehditler Üzerinden Analizi

2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'in işgal edilmesinin ardından uluslararası toplumun önemli bir bölümü tepki göstermiş ve bu durumu kınamışlardır. BM Güvenlik Konseyi zorlayıcı diplomasi stratejisine başvurarak peş peşe kararlar almıştır.³²³

İlk olarak aynı gün BM Güvenlik Konseyi tarafından BM Şartı'nın 39. ve 40. maddelerine atıfta bulunularak 660 sayılı karar alınmıştır. İşgali kınayan bu karar ile tüm Irak güçlerinin derhal ve koşulsuz olarak geri çekilmesi talep edilmiş ve uyulmaması halinde daha ileri adımlar atılacağı tehdidinde bulunulmuştur. Ayrıca Irak

---

³²⁰ Sperandei, "Bridging Deterrence and Compellence: An Alternative Approach to the Study of Coercive Diplomacy", 269.

³²¹ Seliktar, *The Politics of Intelligence and American Wars with Iraq*, 52.

³²² Byman and et al., *Air Power as a Coercive Instrument*, 30.

³²³ 660 sayılı karar (2 Ağustos 1990); 661 sayılı karar (6 Ağustos 1990); 662 sayılı karar (9 Ağustos 1990); 664 sayılı karar (18 Ağustos 1990); 665 sayılı karar (25 Ağustos 1990); 666 sayılı karar (13 Eylül 1990); 667 sayılı karar (16 Eylül 1990); 669 sayılı karar (24 Eylül 1990); 670 sayılı karar (25 Eylül 1990); 674 sayılı karar (29 Ekim 1990); 677 sayılı karar (28 Kasım 1990); 678 sayılı karar (29 Kasım 1990). Ayrıntılı bilgi için bkz. Micah L. Sifry and Christopher Cerf, "The U.N. Resolutions: The Complete Text", *Gulf War Reader: History, Documents, Opinions*, ed. Micah L. Sifry and Christopher Cerf (New York: Times Books, 1991), 137-156.

ve Kuveyt arasında yoğun müzakerelerin başlaması da talep edilmiştir.³²⁴ Öte yandan ABD derhal harekete geçerek Kuveyt ve Irak'ın mal varlıklarını dondurmuştur.³²⁵

Irak ise 3 Ağustos'ta bir saldırı başlatmaları halinde Körfez'i ABD askerleri için bir mezarlığa çevirecekleri uyarısında bulunmasının ardından "Kuveyt ve Irak'ın güvenliğini tehdit edecek bir durum olmadığı takdirde" 5 Ağustos'ta çekilmeye başlayacağını ifade etmiştir. Ayrıca Irak sürecin başından itibaren Suudi Arabistan'a saldırmayacağını da dile getirmiştir.³²⁶

Aynı zamanda ABD, Mısır Dışişleri Bakanlığı ile iletişime geçerek Arap devletlerinin harekete geçmesine vurgu yapmıştır. Bu noktada ABD'nin Mısır ve diğer Arap devletlerine çok sayıda silah sattığına değinmesi dikkat çekmektedir. Öyle ki bu devletlerin Irak'a karşı kesin bir tavır almamaları durumunda gelecekte ABD desteğine güvenmemeleri gerektiğinin altı çizilmiştir.³²⁷ Dolayısıyla süreçte ABD'nin, Irak'a yönelik tehdit ve güç kullanma ihtiyacı konusundaki duruşunun uluslararası toplum tarafından da paylaşılması ve uluslararası toplumun da desteğinin alınması adına teşvikler sunulmasının yanı sıra tehditler de ortaya koymuştur.

George Herbert Bush, Irak askerlerinin Kuveyt'ten çıkarılması ve bu ülkenin egemenliğinin yeniden tesis edilmesi gerektiğine karar vererek 5 Ağustos'ta bu yöndeki kararını açıklamıştır. Ancak bu noktada hedefe ulaşmak için güç kullanılabileceği açıkça ifade edilmemiştir.³²⁸

Başlangıçta kuvvet kullanma tehdidinde bulunulurken, sergilenmesi gereken kararlı duruşun sergilenmemesi stratejinin başarısını etkilemiştir. Bu durum az bir maliyetle ve hızlı bir şekilde mevcut durum değişikliğini tersine çevirmeye yönelik dile getirilen tehditlerin doğrudan bir güç tehdidi olarak ortaya konmaması inandırıcılık ve etki eksikliğini beraberinde getirmiştir. Şüphesiz bu durum Irak'ın kararlara uymamasında da belirleyici olmuştur.

---

³²⁴ Geoff Simons, *The United Nations: A Chronology of Conflict* (New York: Palgrave Macmillan, 1994), 165-166.

³²⁵ Eric D.K. Melby, "Iraq", *Economic Sanctions and American Diplomacy*, ed. Richard Haass (New York: Council on Foreign Relations Press, 1998), 109

³²⁶ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 50-51.

³²⁷ Salinger and Laurent, *Secret Dossier: The Hidden Agenda Behind The Gulf War*, 112.

³²⁸ Brands, "George Bush and the Gulf War of 1991", 113.

Öte yandan baskının aşamalı olarak artırıldığı süreçte, 6 Ağustos'ta BM Güvenlik Konseyi, Şart'ın 41. maddesine istinaden Irak'ın kararda belirtilen çekilme talebine uymaması hâlinde ekonomik yaptırımlar uygulanması hususunda 660 sayılı kararı almıştır. Karar ile Irak'ın ve Irak işgali altındaki Kuveyt'in tüm mal ve ürünlerin ithalatının, Irak petrolünün satışının, Irak'a veya Kuveyt'e “kesin olarak tıbbi amaçlara yönelik malzemeler ve insani durumlarda gıda maddeleri hariç” mal veya ürünün satışı veya tedarikinin yasaklanmasını içeren son derece cezalandırıcı bir karar alınmıştır.³²⁹

BM Şartı'nın VII. bölümünde “savaşa varmayan zorunlu önlemler” kapsamında nitelendirilen bu yaptırım ile amaç Irak'ın Kuveyt'ten geri çekilmesini sağlamak noktasında kararlı duruşun göstergesi olmuştur.

Aynı gün Sadddam Hüseyin Bağdat'taki ABD maslahatgüzarı Joseph Wilson'a bizzat güvence vermiş ve Suudi Arabistan ile arasındaki saldırmazlık paktına vurgu yapmıştır. Ek olarak bölgede ABD çıkarlarına aykırı hareket etmeyeceklerini ifade etmiştir.³³⁰ Aynı zamanda “ABD'nin işgali tanınması karşılığında, ABD'ye uygun fiyatlarda petrol vermeyi” teklif etmiştir.³³¹ Dolayısıyla zorlayıcı tarafın hedef devlete bir çıkış sinyali vermesi hususunda havuç teklif etmesi zorlayıcı devlet olan ABD tarafından sunulmazken, Irak tarafından ABD'ye yönelik bir caydırma stratejisi olarak sunulmuştur.

Ancak James Baker, Suudi Arabistan'da bulunan petrol alanları ile Dahran'ın Irak tarafından işgaline engel olunması gerekçesiyle Suudi Arabistan'a asker gönderileceğini ifade etmiştir.³³² Bu doğrultuda, 7 Ağustos'tan itibaren George Herbert Bush tarafından savunmaya yönelik olarak tanımlanan ve ülke güvenliğini sağlamayı ve daha fazla saldırganlığı önlemeyi amaçlayan bir görev için ABD askeri unsurları Suudi Arabistan'a gönderilmiştir.³³³

Dolayısıyla işgalin hemen ardından Dick Cheney'nin, bu girişimi yapan Irak'a ortak ve hızlı bir askeri yanıt verilmesi gerektiğini ifade etmesi, ABD kuvvetlerinin Çöl Kalkanı

---

³²⁹ Simons, *The United Nations: A Chronology of Conflict*, 166.

³³⁰ Uslu, “Körfez Savaşı ve Amerika'nın Politikaları”, 176.

³³¹ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 328.

³³² Uslu, “Körfez Savaşı ve Amerika'nın Politikaları”, 176.

³³³ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 51.

Operasyonu kod adı ile Suudi Arabistan'a gönderilmesi, uluslararası bir koalisyonun oluşturulması ve ekonomik ambargonun pekiştirilmesi Irak'ın taleplere uymasını sağlamak için atılan önemli adımlar olmuştur. Bu durum ABD'nin ve koalisyon güçlerinin kararlılığını vurgulaması açısından önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Ancak Irak yönetiminin söylemlerine bakıldığında ABD'nin kararlı duruşunun Irak tarafından algılanmadığı ifade edilebilir.

Belirtmek gerekir ki ABD Irak'a yönelik uyguladığı zorlayıcı diplomasi stratejisinin temel hedefini Irak'ın Kuveyt'ten derhal ve koşulsuz olarak çekilmesi şeklinde ortaya koymuştur. Ancak taleplerin ortaya konmasına karşın, sürecin bu şekilde işleyeceğine ve taleplerin bunlarla sınırlı kalacağına dair inandırıcılığın sağlanamaması da söz konusu olmuştur. Bu algının oluşmasında ABD yönetiminin çelişkili ifadeleri ve Irak'ın ABD'nin kararlılığını hafife alması etkili olmuştur.

Öyle ki ABD'nin herhangi bir kara birliği konuşlandırmasını beklemeyen Saddam Hüseyin, *"Bom, bom... Ne olmuş yani? Hiçbir şey olmayacak; onlara cehennemi yaşatacağız. Bana bir uçağın herhangi bir durumu çözdüğü tek bir örnek gösterin"* söylemiyle ABD'nin ancak Irak'a karşı bir hava saldırısı düzenleyebileceği doğrultusundaki fikrini ifade etmiştir.³³⁴

Akabinde 8 Ağustos'ta Irak Kuveyt'i ilhak ettiğini açıklamış ve ABD'nin Irak'a karşı bir saldırı durumuna geçmesi halinde İsrail'e karşı kimyasal silahlarla saldıracağı tehdidinde bulunmuştur. Tehdide inandırıcılık kazandırmak için uçaklara kimyasal silah yüklendiğini gösteren görüntüler medyaya yansıtılmıştır.³³⁵

Aynı gün George Herbert Bush izlediği politikaların Orta Doğu'da barışın korunmasına yönelik olduğunu ve Irak'ın saldırganlığına direnilmemesi durumunda özgürlüklerin yanı sıra tüm insanlık için barışın da yok olacağını vurguladığı konuşmasında işgale yönelik stratejinin Irak'ın koşulsuz bir biçimde Kuveyt'ten çıkması, Kuveyt'in eski pozisyonuna geri döndürülmesi anlamında yönetimin yeniden iş başına gelmesi, bölgenin güvenliğinin ve istikrarının tesis edilmesi ve ABD dışında yaşanan

---

³³⁴ Markwica, *Emotional Choices: How the Logic of Affect Shapes Coercive Diplomacy*, 201.

³³⁵ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 51.

Amerikalıların korunması olduğunu ifade etmesi, hedefleri ortaya koyması bağlamında önemlidir.³³⁶

Dolayısıyla karşılıklı bir meydan okumanın söz konusu olduğu süreçte, tarafların motivasyonunun dengede olması stratejinin başarısız olmasında belirleyici bir niteliğe sahip olmuştur. Bu noktada ABD'nin güçlü motivasyonu sürecin güvenleştirilmesi ile birlikte düşünülmelidir. Öyle ki ABD, Kuveyt'in işgalini hayati çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak inşa ettiğinden Irak'ın koşulsuz bir şekilde taleplere uyması üzerinde durmuştur. Güvenleştirmenin söz konusu olması sürecin tırmanmasında ve nihayetinde savaşın söz konusu olmasında önemli bir işleve sahip olmuştur.

Süreci güvenleştiren ABD yönetimi, özellikle hayati çıkarların tehlikede olduğu vurgusuyla alınması gereken desteği harekete geçirerek, politikalarına engel oluşturabilecek bir kısıtlamanın olmasının önüne geçmeyi de hedeflemiştir. Bu yolla acil bir şeyler yapılması gerektiğini kitlelere empoze etmeye çalışmıştır.

Öte yandan Saddam Hüseyin'in de motivasyonu güçlü, çıkarları ise son derece yüksek düzeyde olmuştur. Öyle ki Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Irak'ı yükselen Orta Doğu gücü, kendisini de Arap lideri olarak konumlandırmıştır. ABD tehditleri karşısında tutumu ile Arap kamuoyundaki imajının birbirine koşut olarak geliştiği inancındadır. Bu doğrultuda savaşmadan taleplere uymanın getireceği risklerin, savaşta yenilmesinin getireceği risklerden daha ağır bastığı yönünde bir algıya sahip olmuştur. Taleplere uymasının kamuoyundaki imajına geri dönülmez bir şekilde zarar vereceği düşüncesiyle geri adım atmamaya karar vererek, krizin savaşa kadar tırmanmasında etkili olmuştur.³³⁷

12 Ağustos'ta Saddam Hüseyin bölgesel destek bulmak adına işlevsel bir adım atarak mevcut süreci Orta Doğu'daki diğer çözülmemiş krizlerle özellikle de Filistin meselesi ile ilişkilendirme yoluna gitmiştir.³³⁸ Kuveyt'teki sürecin tersine çevrilmesini, İsrail'in işgal altındaki topraklardan çekilmesi ile yani Filistin meselesi ile ilişkilendirmek Arap

---

³³⁶Bush, "Address to the Nation Announcing the Deployment of United States Armed Forces to Saudi Arabia," 8 Ağustos 1990, erişim 27 Kasım 2022. <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-to-the-nation-announcing-the-deployment-united-states-armed-forces-saudi-arabia>.

³³⁷ Ilario Schettino, "Is Coercive Diplomacy a Viable Means to Achieve Political Objectives?", (2009):4, erişim 19 Mart 2023, <https://www.e-ir.info/pdf/1693>.

³³⁸ Hal Brands, "Saddam and Israel: What Do the New Iraqi Records Reveal?", *Diplomacy & Statecraft* 22, no. 3 (2011): 514.

kamuoyunun ilgisini çekmiş ve Batı'nın iki çatışmaya yaklaşımındaki farklılığa güçlü bir vurgu yapmıştır. Koalisyonu bölme noktasında kurulan bu ilişki, Irak'ın ABD'ye yönelik pozisyonunda elini güçlendirmiştir.

25 Ağustos'a gelindiğinde özellikle ABD'nin girişimiyle, BM Güvenlik Konseyi'nde Irak'a karşı deniz ablukası uygulanması hususunda 665 sayılı karar kabul edilmiştir.³³⁹ Ancak uluslararası yaptırımların şiddetinin artırılması Irak'ın taleplere uymasını sağlamaktan ziyade küçük tavizler vermesini beraberinde getirmiştir. Geri adım atmayan Saddam Hüseyin uluslararası destek bulmak adına da 10 Eylül'de bir girişimde bulunarak Üçüncü Dünya ülkelerine petrol vermeyi teklif etmiştir.³⁴⁰ Ekonomik yaptırımlar, ambargo gibi kararlarla baskıyı aşamalı olarak artıran BM Güvenlik Konseyi 25 Eylül'de de Irak'a hava ambargosu uygulanmasını öngören 670 sayılı kararı almıştır.³⁴¹

Kısacası ABD yönetimi, sürecin ilk iki ayı boyunca krize barışçıl bir çözümün ne şekilde uygulanabileceği konusunu ele alarak diplomasi seçeneğini ön planda tutma yoluna gitmiştir.³⁴² Bu minvalde Kuveyt'in işgalinin sona erdirilmesi ve Kuveyt'in meşru hükümetinin yeniden tesis edilmesi amacıyla ABD ve BM arasındaki işbirliğinin teşvik edilmesi ve peş peşe kararlar alınması zorlayıcı diplomasinin, barışçıl çözüm mekanizmasını ön planda tutan işlevini temsil etmektedir. Aynı zamanda Irak'ın taleplere uymasını sağlamak amacıyla Suudi Arabistan'a ABD askeri güçlerinin konuşlandırılması ve BM tarafından alınan kararların neticesinde yaptırımların uygulanması zorlayıcı diplomasinin tehdit kullanımını araçsallaştıran işlevini temsil etmektedir.

Eylül ve Ekim aylarına gelindiğinde BM Güvenlik Konseyi üyelerinden özellikle Fransa ve Rusya'dan yükselen çatlak sesler ABD yönetiminin politikalarının tehdit kullanımından öteye gitmesinde etkili olmuştur.³⁴³ Saddam Hüseyin'in 12 Ağustos'ta

---

³³⁹ Sifry and Cerf, "The U.N. Resolutions: The Complete Text", 142-143.

³⁴⁰ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 52.

³⁴¹ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 60.

³⁴² Daniel Byman and et al., "Coercing Saddam Hussein: Lessons From The Past", *Survival* 40, no, 3 (1998): 131.

³⁴³ Sperandei, "Bridging Deterrence and Compellence: An Alternative Approach to the Study of Coercive Diplomacy", 272-273.

yaptığı konuşmasında geri çekilmek için yerine getirilmesini istediği koşulların³⁴⁴ ilerleyen aylarda Fransız, Arap ve Sovyet arabulucular tarafından karşılanmasına yönelik öneriler sunulması bu durumu gösterir nitelikte olmuştur. Ancak bu öneriler kabul edilmemiştir.³⁴⁵ Nihayetinde de süreç ABD açısından sınırlı güç kullanımını gerektiren bir aşamaya gelmiştir.

3.2. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Sınırlı Güç Kullanımı Üzerinden Analizi

Kasım ayına gelindiğinde, ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Brent Scowcroft ve Savunma Bakanı Dick Cheney Irak'ı Kuveyt'ten makul düzeyde bir kayıpla çıkarabileceklerine yönelik düşüncelerini söylemelerine yansıtılmışlardır.³⁴⁶

George Herbert Bush 8 Kasım'da Çöl Kalkanı Operasyonu kapsamında Suudi Arabistan'a konuşlandırılan çok uluslu güce ABD askerlerinin katkısının 3 ay içinde 10,000'den 230,000'e çıkarıldığını ifade ettiği açıklamasında koalisyon güçlerinin saldırgan bir askeri seçeneğe sahip olmasını sağlamak” amacıyla bölgedeki ABD askerlerinin sayısını iki katına çıkarma kararını açıklaması ciddi bir çıkış olarak değerlendirilebilir.³⁴⁷ Bu artış izlenen politikada bir değişikliğe işaret etmiştir. Bu zamana kadar ABD ve koalisyon güçlerinin Suudi Arabistan'ı savunmaktan başka bir şey yapmayacağı varsayılırken, 8 Kasım'dan sonra Irak'a karşı saldırı seçeneği gündeme getirilmiştir.³⁴⁸

Irak ile temas halinde olan Mihail Gorbaçov, 19 Kasım'da George Herbert Bush'a Saddam Hüseyin'in Körfez'e daha fazla erişim imkanı tanınması karşılığında askerlerini Kuveyt'ten çekmeye istekli olduğunu bildirmesi önemli bir çıkış olarak değerlendirilebilir. Ancak bu durumun sağlanması, Kuveyt'e bağlı olan ve petrolün güvenliği açısından önemli görülen Bubiyan ve Varba adalarının bu devlete direkt ya da kira karşılığı verilmesi anlamına gelebilmektedir. Dolayısıyla Irak'ın önerileri reddedilerek müzakerelerin, Saddam Hüseyin'in güçlerini koşulsuz olarak Kuveyt'ten çıkarmasından sonra yapılabileceği üzerinde durulmuştur. Aksi bir söylemle ABD ve

³⁴⁴ Stein, “Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?”, 169.

³⁴⁵ Stein, “Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?”, 171.

³⁴⁶ Stein, “Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?”, 171.

³⁴⁷ Mike Moore, “How George Bush Won His Spurs”, *Bulletin of the Atomic Scientists* 47, no. 8 (1991): 28.; Bush, *Public Papers of The Presidents of The United States George Bush: 1990 July 1—December 31, 1990*, 1581.

³⁴⁸ Mark, “Iraq/Kuwait Crisis: Congressional Action Through January 1991”, .3.

koalisyon güçleri Irak'a bu teşviki sağlamaya yönelik istekli bir tutum sergilemiş olsalardı Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesi ve stratejinin başarılı olması mümkün olabilirdi.³⁴⁹ Dolayısıyla süreçte teşviklerden ziyade tehditlerin kullanılması, taleplere uyulmamasını kolaylaştıran bir etki yaratmıştır.

29 Kasım'da BMGK'nın saldırı seçeneğini devreye soktuğu 678 sayılı karar ile Irak'a 15 Ocak'a kadar Kuveyt'ten çekilmemesi durumunda, çıkmaya zorlamakla tehdit eden bir ultimatoma verilmiştir. Kararda BM üyesi devletlerin Kuveyt ile birlikte, bölgede barış, güvenlik ve istikrarı düzenlemek amacıyla gerekli olarak değerlendirilen tüm araçları devreye almaya yetkili olduğu belirtilmiştir.³⁵⁰

Burada kuvvet kullanma tehdidinin zaman belirtilerek açıklanması zorlayıcı diplomasi için önemli bir işleve sahiptir. Tehditlerin dile getirilmesi ve taleplere uyulması için bir son tarih verilmesi zorlayıcı diplomasinin başarılı bir şekilde uygulanması adına oldukça işlevsel bir zemin sunmaktadır. Bu tarihten itibaren zorlayıcı taraf olan ABD'nin kararlılık ve inandırıcılık düzeyinin arttığı ifade edilebilir.

Irak'ın taleplere uyması için ortaya konan bu son tarihin aynı zamanda Irak üzerinde acil bir şeyler yapma ihtiyacı yaratması beklenmiştir. Suudi Arabistan'a 200.000 daha askeri gücün konuşlandırılacağına dile getirilmesiyle inandırıcılık düzeyi artırılmıştır.³⁵¹

Ancak Irak, BM taleplerine uymak yerine kendisine yöneltilen saldırı seçeneğini caydırma yoluna gitmeyi tercih etmiştir. Bu duruma uyumlu bir şekilde füze denemeleri yapmış, koalisyon güçleri için savaşmanın maliyetinin çok yüksek olacağını belirten söylemler geliştirmiş, petrol alanlarını ateşe vermek gibi tehditlerde bulunmuştur.³⁵²

Genelkurmay Başkanı General Colin Powell, 3 Aralık 1990 tarihinde koalisyon güçlerinin askeri seçenekleri geri plana itmemesi gerektiğine değindiği konuşmasında sürecin hava hareketiyle başlayacağına ancak Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmak için bir kara

---

³⁴⁹ Markwica, *Emotional Choices: How the Logic of Affect Shapes Coercive Diplomacy*, 216.

³⁵⁰ William H. Taft IV, "Todd F. Buchwald, Preemption, Iraq, and International Law", *The American Journal of International Law* 97, no. 3 (2003): 558.; Simons, *The United Nations: A Chronology of Conflict*, 166-167.

³⁵¹ George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, 60.

³⁵² Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 53.

savaşının gerekeceğine dair vurgusu dikkat çekmektedir.³⁵³ Öyle ki henüz hava harekâtı başlamadan önce yapılan bu konuşma rakibin ihlalden geri adım atarak müzakerelere dönmesini sağlamayı amaçlayan, açık kapılar bırakılarak onurlu bir geri dönüş fırsatı sunan ve tehditlerle beraber taleplere uyulmasının nasıl yerine getirileceğini belirtilmesini gerektiren zorlayıcı diplomasinin temel argümanları ile örtüşmemektedir.

Benzer şekilde 9 Aralık 1990 tarihinde de James Baker ve Brent Scowcroft tarafından Kuveyt'ten geri çekilme durumunun, krizin çözümünde yeterli olmayacağını Irak'ın mevcut kimyasal silahları ve potansiyel nükleer kapasitesi gibi diğer konuların da dikkate alınması gerektiğini ifade etmesi sürecinin başarısız olmasını tetikleyici bir durum olmuştur.³⁵⁴

Ancak diğer taraftan 30 Aralık'ta ABD'ye bir elçi göndererek Irak'a saldırılmayacağına dair ABD'nin garanti vermesi ve yaptırımların kaldırılması şartıyla Kuveyt'in tamamından çekilmeyi teklif etmiştir. ABD ise Irak Kuveyt'ten çekilmediği sürece konuşacak bir şey olmadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla ABD'nin şartsız çekilmeyi vurgulayan tavrı, Saddam Hüseyin'i eski pozisyonunda kalmaya ittiği söylenebilir.³⁵⁵

Ocak 1991'in başlarında George Herbert Bush, çatışmanın diplomatik yollardan çözümü için yeterince çaba göstermediği yönünde eleştirilmiştir. Bu eleştirileri yatıştırmak için "son bir girişim" olarak ABD Dışişleri Bakanı ile Irak Dışişleri Bakanı'nın 9 Ocak 1991 tarihinde bir araya gelmesi kararlaştırılmıştır.³⁵⁶ Ancak görüşme BM kararının bildirildiği prosedürel bir işlevi yerine getirmiş, sürecin barışçıl yollarla çözülmesine yönelik ciddi bir girişim olarak değerlendirilmemiştir.³⁵⁷

ABD, James Baker ile Tarık Aziz arasında Cenevre'de yapılan bu görüşmeyi bir müzakere zemininden ziyade bir ultimatoma verme fırsatı olarak ortaya koymuştur. Öyle

---

³⁵³ Lawrence Freedman and Efraim Karsh, "How Kuwait Was Won: Strategy in the Gulf War", *International Security* 16, no. 2 (1991): 21-22.

³⁵⁴ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 57.

³⁵⁵ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 53.

³⁵⁶ Markwica, *Emotional Choices: How the Logic of Affect Shapes Coercive Diplomacy*, 232-233.

³⁵⁷ Majid Khadduri and Edmund Ghareeb, *War in the Gulf, 1990-91: The Iraq-Kuwait Conflict and Its Implications* (New York: Oxford University Press, 1997), 154.

ki George Herbert Bush'un görüşme için "müzakereleri, uzlaşmayı ya da saldırganlığın ödüllendirilmesini içermeyeceğini" söylemesi bu durumu göstermektedir.³⁵⁸

Verilen ultiatomun süresinin 15 Ocak'ta dolmasının ardından koalisyon güçlerinin 17 Ocak'ta bu devlete karşı hava harekâtını başlatmasının ardından karşılık olarak Irak ise İsrail'e Scud füzeleri fırlatmıştır. Irak bu hamlesi ile Arap kitlelerinin Irak'a destek vermesini sağlamayı ve bölge devletlerinin ABD öncülüğündeki koalisyondan uzaklaşmasını sağlamayı hedeflemiştir.³⁵⁹

Aynı zamanda Irak, Körfez'e petrol dökerek ve petrol sahalarını ateşe vererek geri adım atılmasını sağlamaya çalışmış ve savaşın maliyetinin yüksek olacağını ortaya koyma yoluna gitmiştir.³⁶⁰ 17 Ocak'ta hava hareketinin başlatılmasından sonra koalisyon güçleri tarafından ortaya konan sınırlı güç kullanımı ile inandırıcılığın yüksek düzeyde ortaya konduğu belirtilmelidir.³⁶¹

Öyle ki harekât sırasında elektronik savaşın etkin olarak sürdürülmesi, yüksek zayıat riski olmaması ve ABD'nin kabiliyetini ve niyetini açık bir şekilde göstermesi bakımından harekât üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur.³⁶² Elektronik savaş, Irak'ın askeri varlıklarını kullanabilmesini veya yürüteceği eylemlerde süreci koordine edebilmesini engellemeye dönük bir işleve sahip olmuştur. Dolayısıyla Irak'ın ABD'nin kapasitesini kullanma kabiliyeti karşısında daha fazla eyleme girişmesinin boşuna olacağını fark etmesini ve sürecin kabul edemeyeceği boyutlarda tırmanmaması için taleplere uymasını sağlamak adına işlevsel bir zemin sunmuştur.

Bu doğrultuda Irak'ın hava savunma sisteminin saf dışı bırakılması, İsrail'in sürece dâhil olmaması, Irak tarafından körfeze dökülen petrolün yapılan bombardımanla

---

³⁵⁸ Muhammad Hallaj, "U.S. Gulf Policy: Going The Extra Mile For War", *Arab Studies Quarterly* 13, no. 1/2 (1991): 2.

³⁵⁹ Hal Brands and David Palkki, "Saddam, Israel, and the Bomb: Nuclear Alarmism Justified?", *International Security* 36, no. 1 (2011): 157.

³⁶⁰ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 53-54.

³⁶¹ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 54.

³⁶² Byman and et al., *Air Power as a Coercive Instrument*, 132-133.

kapasitesinin azaltılması ve Arap devletlerinin koalisyon güçlerine verdiği desteği sürdürmesi gibi durumlarla Irak'a karşı hamleler geliştirilmiştir.³⁶³

Buna rağmen Saddam Hüseyin, 23 Şubat'ta ABD tarafından verilen ve Irak'a Kuveyt'ten koşulsuz olarak çekilmesi için 24 saat süre tanıyan ultimatoma uymayı kabul etmemiştir. Zorlayıcı diplomasinin başarısızlığına işaret eden bu durum neticesinde 100 saatlik bir kara savaşının ardından süreç George Herbert Bush'un 27 Şubat'ta Kuveyt'in kurtarıldığını ilan etmesiyle sona ermiştir.³⁶⁴

Ancak bu noktada 23 Şubat 1991 tarihinde, koşulsuz bir geri çekilmenin maliyetini neden olacağı prestij kaybıyla beraber değerlendiren Saddam Hüseyin talepleri yerine getirmeyi askeri teçhizatını bırakmamak koşuluyla kabul etmiştir.³⁶⁵ Ancak George Herbert Bush'un koşulsuz geri çekilme üzerindeki net istemi, Saddam Hüseyin'in koalisyondan bir taviz vermesi yönündeki istemiyle çatışmıştır. Bu doğrultuda tarafların taviz vermeyen tutumları neticesinde savaş söz konusu olmuştur.³⁶⁶

Süreç değerlendirildiğinde ABD tarafından Irak'a yönelik olarak istemleri yerine getirdiği takdirde yeni taleplerle karşılaşmayacağına dair inandırıcı bir güvencenin verilmemesi ve geri çekilmesi için teşvikler sunulması hususundaki isteksiz tavrı önemli bir noktadır. Bu durumun Saddam Hüseyin'in savaşı kaçınılmaz olarak değerlendirmesini beraberinde getirmesi mümkündür.³⁶⁷

ABD tarafından birkaç defa tekrarlanan ve Irak'ın taleplere uyması durumunda herhangi bir saldırıyla karşı karşıya kalmayacağına dair yapılan açıklamalar çelişkili açıklamaların da yapılması nedeniyle inandırıcı bulunmamış olabilmektedir. Öyle ki George Herbert Bush'un Merkezi İstihbarat Teşkilatı'na (CIA) Saddam Hüseyin'i devirmek için gizli operasyonlar yürütme emri verdiği haberinin medyaya yansması, Saddam Hüseyin'in bir savaş suçlusu olarak yargılamakla tehdit edilmesi, Irak'ın kitle

---

³⁶³ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 54.

³⁶⁴ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 54.

³⁶⁵ Pape, *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*, 219.; Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 58.

³⁶⁶ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 58-59.

³⁶⁷ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 54.

imha silahlarının ortadan kaldırılması, kimyasal silah ve potansiyel nükleer kapasitesi dâhil olmak üzere diğer konuların gündeme getirilmesi gerektiği yönündeki hedef olarak ortaya konan taleplerin ötesinde geliştirilen söylemler etkili olmuştur. Ayrıca ABD'nin niyetlerine duyulan güvensizlik, gizli bir şekilde ifade edilen tekliflere ABD'nin yanıt verme pozisyonundaki isteksiz tutumu ve tehditlerin sunulmasına rağmen teşviklerin sunulmaması zorlayıcı diplomasinin başarısız olmasını pekiştirmiştir.³⁶⁸

Benzer şekilde ABD yönetiminin söylemleri Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılması ve oradaki düzenin yeniden sağlanmasının ardından Irak'ın bölgedeki gücünün azaltılması ve iç siyasi yapısında kapsamlı değişikliklere gidilmesine kadar esas talebin dışında ek talepler olacağı sinyalini vermiştir. Dolayısıyla Irak'tan beklentilerini ve taleplerini sürekli olarak artırdığı algılanan ABD, aynı zamanda bu taleplerini Irak açısından giderek daha zahmetli ve kabul edilemez hale getirme eğiliminde olmuştur. Irak'ın silahsızlandırılması ve Saddam Hüseyin'in görevden alınması gibi söylemlerle sürecin Irak açısından belirsiz olarak değerlendirilmesi mümkün olmuştur.³⁶⁹ Bu durumun Saddam Hüseyin tarafından savaşın iyi bir seçenek olarak değerlendirilmesine neden olduğu da ifade edilebilir.

3.3. Bağlamsal Değişkenlerin Analizi

3.3.1. Küresel Stratejik Ortam

Soğuk Savaş sürecinin sona ermesi ve uluslararası sistemin yapısında ortaya çıkan gelişmelerden sonra ABD ve SSCB arasında küresel ve bölgesel anlamda süren hegemonya yarışı, ABD lehine bir değişim ve dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Ortaya çıkan düzende ABD, çıkarları açısından tehlike ve tehdit oluşturan bölgesel güçlerin ortaya çıkmasını engellemeye dönük bir anlayış benimsemiştir. “Düzenleyici devlet” (holder of balance) rolüne uygun hareket etmeyi amaçlayan ABD, Kuveyt'in işgalinin ardından da BM mekanizmasını bir müdahale aracı olarak işletmeyi tercih etme eğilimi

---

³⁶⁸ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 57.

³⁶⁹ Hallaj, “U.S. Gulf Policy: Going The Extra Mile For War”, 2.

göstermiştir. Öyle ki iki kutuplu sistemin yapısının bozulması, çok taraflı uluslararası koalisyonun gelişmesini ve BM kararlarının hızlı alınmasını mümkün kılmıştır.³⁷⁰

Tarihsel anlamda Irak'ın bir müttefiki olan SSCB aynı zamanda BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olup alınan kararlar üzerinde veto yetkisine sahiptir. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle SSCB'nin iç siyasi konuları ve toplumsal yeniden yapılanması hususunda Batı ile koordine olması önemli görülmüştür. Dolayısıyla BM çatısı altında çok taraflı işbirliğinin açıkça gösterildiği süreçte Sovyetler Birliği de alınan diğer kararlarla birlikte Irak'a karşı askeri müdahaleyi öngören çok taraflı bir koalisyon kurulmasına yönelik ABD politikalarını veto etmemiştir.

Öte yandan Irak'ın, mevzu bahis işgalin meydana getireceği bölgesel sonuçları, uluslararası sistemin mevcut yapısına uygun olarak ele aldığını ifade etmek gerekmektedir. Bu noktada Irak'ın tutumunun, 1990'ın başlarındaki küresel ortamın beş temel unsurunu yansıtmaması dikkat çekmektedir. Öyle ki ilk olarak İran-İrak savaşının Irak'ın zaferi ile sonuçlanmaması ve beklentilerinin karşılanmaması, ikincisi sekiz yıl süren bu savaşın Irak ekonomisi üzerindeki olumsuz etkisinin petrol fiyatlarının düşük seyretmesi ile artması, üçüncüsü Soğuk Savaş'ın ardından demokratikleşme çabalarının bölge devletlerini de etkisi altına alması hususundaki endişesi, dördüncüsü Irak ve Kuveyt arasındaki ilişkilerin kötüleşmesi, beşincisi ise Filistin meselesi bağlamında Irak'ın bölgesel bir lider olma çabası gibi durumlar göz önüne alındığında Saddam Hüseyin'in süreci uluslararası sistemin özelliklerinden ayrı olarak ele almadığı görülmektedir.³⁷¹

Burada şu noktaya dikkat çekmek gerekmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi Irak gibi bölgesel hegemonyayı amaçlayan devletlere planlarını gerçekleştirmeleri için alan açmıştır. Bu devletler, ABD ve SSCB'den kalan boşlukları doldurmak için serbest kalmışlardır. Öyle ki iki bloklu yapıda kendi etki alanlarında hâkim olan süper güçlerin bu yapı içindeki devletleri dizginlemesi ve bölgesel çatışmaların çıkmasını engellemesi

---

³⁷⁰ Arı, *Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*, 434.

³⁷¹ Fred Halliday, "The Gulf War and Its Aftermath: First Reflections", *International Affairs* 67, no. 2 (1991): 225-227.

geçerliliğini kaybetmeye başlamıştır. Ancak yeni düzende SSCB, ABD ile bereber hareket ederek, Irak'ın Kuveyt'i işgalinin karşısında yer almayı tercih etmiştir.³⁷²

Dolayısıyla Saddam Hüseyin'in uluslararası sistemin yapısının küresel sonuçlarını doğru bir şekilde analiz edemediği iddia edilebilir. Saddam Hüseyin'in, SSCB'den beklentisi krizin barışçıl yollardan çözülmesi için çaba sarf etmesinin ötesinde olmuştur. SSCB'nin ABD'nin politikalarını desteklemeyeceğini ve güç kullanımına yetki veren BM kararlarını kabul etmeyeceğini hesaplamıştır. Nihayetinde SSCB'nin uluslararası toplumdan ayrı hareket etmemesi, Irak'ın kendisine sunulan çıkış fırsatlarından hiçbirini değerlendirmemesini beraberinde getirdiği ifade edilebilir.³⁷³

Ayrıca Saddam Hüseyin'in işgalin hemen öncesinde ABD'den olumlu sinyaller ve teşvikler almaya devam etmesi, işgali gerçekleştirdiğinde de aynı durumun süreceği ve ABD'nin bu değişikliğe göz yumacağı beklentisinde olmasını beraberinde getirmiştir. Ancak bu durum vahim bir yanlış hesaplama olarak değerlendirilmiştir.³⁷⁴

Sonuç olarak Saddam Hüseyin BM'nin Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi karar alma mekanizmasının sekteye uğrayacağını ve Kuveyt'in işgali ile yarattığı fiili ihlal durumunu bir oldu-bitti hâline getirerek yükselen karşıt bir sesin olmayacağına hesaplamıştır. Ancak uluslararası sistemin yeni dinamikleri Irak'ın beklentilerini karşılamamıştır.

3.3.2. Kışkırtmanın Türü

Süreçte Irak, bir oldu-bitti yaratarak ABD'nin sert tepki göstermemesini sağlamaya çalışmıştır. Öyle ki ABD istihbaratı, 5 Ağustos'ta Irak askeri birliklerinin Suudi Arabistan sınırına yakın bir yerde konuşlandırıldığını ve Irak tanklarının Kuveyt'in batısından Suudi Arabistan'a doğru hareket ettiğini ortaya koymuştur. Ancak tarihsel analizler bunun yerine Saddam Hüseyin'in eylemlerinin ABD tarafından olası bir karşı saldırıyı caydırmaya yönelik olduğunu göstermektedir. Saddam Hüseyin'in büyük ve sert görünmek için kendini şişiren balon balığına benzetilmesi bu durumu açıklamaktadır. ABD'yi, Kuveyt'ten geri çekilmesini istemesi halinde ciddi bir savaşla

---

³⁷² Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, 211.

³⁷³ Stein, "Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?", 173-174.

³⁷⁴ Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, 241-215.

karşı karşıya kalacağına dair ikna etmeye yönelik bir tutum sergilediği değerlendirilmektedir.³⁷⁵

Kuveyt'in Irak tarafından işgalinin, ABD'nin bölgeye yönelik temel hedefleri arasında olan petrolün serbest akışının sağlanması ve düşman bir gücün bölge üzerinde hegemonya kurmasının engellenmesi noktasında ciddi bir tehdit oluşturduğu dile getirilmiştir.³⁷⁶

Dolayısıyla hayati çıkarlara yönelik olarak güvenlikleştirilen süreç Irak'ın işgali sürdürmesine engel olunması yönünde politikalar izlenmesini beraberinde getirmiştir. Sürecin güvenlikleştirilmesinin zorlayıcı diplomasinin bir tırmandırma stratejisi olarak kullanılmasını ve kaba güce başvurulmasını mümkün kıldığı söylenebilir.

Bu minvalde ABD işgale derhal karşılık vermiş ve Irak'ın politikalarını tersine çevirmek için atılacak kritik adımları değerlendirmiştir. Bu noktada yaptırımların derhal uygulanmasının, uluslararası toplumun işgale karşılık vermek üzere bir araya gelmesini tetiklediği ifade edilebilir. ABD hem Saddam Hüseyin'e hem de uluslararası topluma karşı Irak'ın Kuveyt'i işgalini bir oldubitti olarak değerlendirmeyeceği ve Irak tarafından diğer bölge devletlerine yönelik bir girişimin söz konusu olamayacağı yönünde sinyal vermiştir.³⁷⁷ Dolayısıyla George Herbert Bush işgal öncesinde izlediği politikaları değiştirerek, Irak'ın apaçık saldırısının "sineye çekilmeyeceğini" ifade etmiştir.³⁷⁸

George Herbert Bush, 8 Ağustos'ta yaptığı açıklaması ile Saddam Hüseyin'i aldatıcı ve güvenilmemesi gereken bir pozisyonda kodlamış, derhal ve koşulsuz çekilme üzerinde durmuştur.

*"Sadece 14 gün önce Saddam Hüseyin dostlarına Kuveyt'i işgal etmeyeceğine dair söz verdi. Ve 4 gün önce de geri çekileceğini söyledi. Verdiği sözlerin ne anlama geldiğini iki kez gördük: Verdiği sözler hiçbir şey ifade etmiyor."*³⁷⁹

---

³⁷⁵ Pollack, *The Threatening Storm: The Case for Invading Iraq*, 37-38.

³⁷⁶ Pollack, *The Threatening Storm: The Case for Invading Iraq*, 36.

³⁷⁷ Melby, "Iraq", 110.

³⁷⁸ Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, 215.

³⁷⁹ Bush, "Address to the Nation Announcing the Deployment of United States Armed Forces to Saudi Arabia," 8 Ağustos 1990, erişim 27 Kasım 2022, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-thenation-announcing-the-deployment-united-states-armed-forces-saudi-arabia>.

Saddam Hüseyin, Ağustos'un hem 12'sinde hem de 23'ünde ülkesine yönelik yaptırımların kaldırılmasını, Körfez'e direkt ve serbest çıkışının güvence altına alınmasını ve Rumeyla petrol sahası üzerinde söz sahibi olma taleplerinin yerine getirilmesi karşılığında Kuveyt'ten geri çekileceğini bildirmiştir. Bu durumun ABD açısından kabul edilebilir bulunmaması sürecin şekillenmesinde etkili olmuştur.³⁸⁰ Sonuç olarak karşılıklı bir meydan okumanın söz konusu olması ve sürecin bu şekilde ilerlemesi zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulanabilirliğini negatif anlamda etkilemiştir.

3.3.3. Savaş Düşüncesi

Savaşın meydana getireceği yıkımın algılanma düzeyi sürece etki eden bir unsurdur. Bu doğrultuda söz konusu olabilecek yıkımın her iki taraf açısından da kabul edilebilir boyutlarda olmaması sürecin tırmanmadan zorlayıcı diplomasi ile çözümünü kolaylaştırmaktadır.

Koalisyon güçlerinin statükoyu kararlı bir şekilde ve kabul edilebilir maliyetlerle önceki haline döndürme konusundaki yeterince ikna edici olmayan tavrı hem Irak'ın taleplere uymamasını hem de savaşın koalisyon güçleri için bir yıpratma savaşına dönüşmesi ihtimalinin değerlendirilmesini beraberinde getirmiştir.³⁸¹ Irak'ın Kuveyt'i savaşmadan elinde tutmayı istediği ancak savaşın söz konusu olması durumunda savaşı Kuveyt'ten koşulsuz bir geri çekilmeye tercih ettiği söylenebilmektedir.³⁸²

Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinin hemen ardından, Suudi Arabistan sınırına askeri kuvvetlerini konuşlandırması, Saddam Hüseyin'e dünya petrol rezervlerinin yaklaşık %40'ını kontrol etme ve OPEC üzerinde üretimin koşullarını belirleyebilme kapasitesine sahip olma fırsatı sunacağından sert bir tepki gösterilmesini mecbur kılmıştır. Bu bağlamda baskının aşamalı olarak artırıldığı süreçte, verilen ultimatoma da uyulmaması neticesinde sınırlı askeri güç kullanılarak Irak'ın taleplere uyması sağlanmaya çalışılmıştır. ABD bir savaş ihtimalinin, Saddam Hüseyin'i Kuveyt'ten geri

---

³⁸⁰ Ayhan ve Pirinççi, *Tarih Yeniden Yazılırken: Saddam Hüseyin*, 166.

³⁸¹ Norman Cigar, "Iraq's strategic mindset and the gulf war: Blueprint for defeat", *Journal of Strategic Studies* 15, no. 1 (1992): 4.

³⁸² Stein, "Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?", 173.

çekilmeye ikna edeceğini ummuştur. Ancak herhangi bir çözümün sağlanamaması savaşı beraberinde getirmiştir.³⁸³

ABD yönetiminin diplomatik ve askeri düzeylerdeki tutumu göz önüne alındığında, ABD açısından mevcut sürecin en arzu edilen sonucunun Irak'a karşı savaşa girmek şeklinde olduğunu da göstermektedir.³⁸⁴ Siyasi bir çözümün sağlanmasının mümkün ya da tercih edilebilir olduğu yönündeki önerileri reddetmesi ve barışçıl bir çıkış yolu aramaya yönelik girişimleri görmezden gelmesi bu tutumu ortaya koymaktadır. Krizin tırmandığı, BM Güvenlik Konseyi'nde Irak'a karşı savaş kararının alındığı ve savaş hazırlıklarının sürdüğü aylarda ABD, Irak'a yönelik diplomasi seçeneğini harekete geçirecek ciddi girişimde bulunmamıştır.³⁸⁵

Irak, ABD'nin kaba güce başvurmayacağını hesaplamakla birlikte başvurması durumunda olası bir askeri yenilgisinin siyasi bir zafer getireceği yönünde bir algıya sahip olmuştur.³⁸⁶ Saddam Hüseyin ABD'nin bir kara savaşının meydana getireceği yıkımı kaldıramayacağı inancında olmuş ve bu devletin hava kuvvetlerinin gücünü göz ardı etmiştir. İşgali gerçekleştirdikten kısa bir süre sonra "ABD hava kuvvetlerine güveniyor ancak hava kuvvetleri savaş tarihinde hiçbir zaman belirleyici bir faktör olmamıştır" şeklindeki açıklaması, süreci yanlış algılamasını gösterir nitelikte olmuştur.³⁸⁷

Bu noktada ABD'nin Irak'ın askeri unsurlarının gücüne dikkat çekmesi ve koalisyon güçlerinin vereceği kayıplar konusundaki endişelerini dile getirmesi etkili olmuştur. Irak'ın bu tavrıyla koalisyon güçlerinin Irak'ın işgal ettiği söz konusu devletteki durumsal değişikliği koşulsuz bir şekilde eski hâline döndürmesi istemini, müzakere edilmiş ve Irak'ın avantaj elde edebileceği bir anlaşma neticesinde sağlamayı ve askeri yenilgisini siyasi zafere dönüştürmeyi amaçladığı ifade edilebilir. Öyle ki Baker ve Aziz'in bir araya geldiği 9 Ocak 1991 tarihinde Irak'lı yetkilinin Arap devletlerinin ABD ile savaşa girmesinin, tıpkı Süveyş Krizi'nde Nasır'ın pozisyonunda olduğu gibi,

---

³⁸³ Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, 215.

³⁸⁴ Hallaj, "U.S. Gulf Policy: Going The Extra Mile For War", 1.

³⁸⁵ Hallaj, "U.S. Gulf Policy: Going The Extra Mile For War", 1.

³⁸⁶ Stein, "Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?", 173.

³⁸⁷ Byman and et al., *Air Power as a Coercive Instrument*, 50-51.

bu devletlerin siyasi pozisyonuna olumsuz olarak yansımayacağını altını çizmesi önemli bir gösterge olmuştur.³⁸⁸

Ancak süreç bu şekilde işlememiş ve koalisyonun verdiği kayıp seviyesi 1945 sonrası Kore, Vietnam, İran-İrak Savaşı gibi büyük savaşlarla karşılaştırıldığında çok daha düşük düzeyde kalmıştır.³⁸⁹

Öte yandan ABD, süreçte Saddam Hüseyin'in son derece tehlikeli bir lider olduğunu, Irak'ın kitle imha silahları üretme ve elde etme çabalarının olduğunu ve insan hakları ihlalleri yaptığını, ABD açısından hayati önem taşıyan Basra Körfezi'nde gerçek bir istikrarsızlık kaynağı olduğunu ortaya koymaya yönelik hamleler yapmıştır. ABD yönetimi Kuveyt'in işgalini, Irak'ın askeri gücünü etkisiz hâle getirmek, kitle imha silahları programlarını ortadan kaldırmak ve bölgeye yönelik bir tehdit olmaktan çıkarmak ya da etkisini azaltmak için bir fırsat olarak görmüştür.³⁹⁰

Bu doğrultuda ABD süreci güvenlikleştirerek, hayati çıkarılara yönelik tehdit olarak kodlamış ve savaşın söz konusu olması durumunda ulusal ve uluslararası desteğin alınmasını sağlamaya dönük politikalar izleyerek kitlelerin iknası için çaba sarfetmiştir.

3.3.4. Tek Taraflı ya da Ortak Zorlayıcı Diplomasi

Körfez savaşı sürecinde görüldüğü hâliyle, Soğuk Savaş'ın sonlanmasından bu yana ABD'nin zorlayıcı diplomasi uygulamalarında genel anlamda BM, NATO ya da bir koalisyon ile birlikte hareket ettiği görülmektedir. Çok taraflılığın tercih edilmesi destek veren devletlerin askeri unsurlara yönelik katkısı, üs ve uçuş ayrıcalığı tanınmaları bakımından stratejinin uygulanmasını kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda uluslararası işbirliğinin harekete geçirilmesi güç kullanımının ulusal ve uluslararası kitlelerin nezdinde meşruiyet kazanmasını beraberinde getirmektedir.³⁹¹ Bu minvalde ABD'nin

---

³⁸⁸ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 55.

³⁸⁹ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 55.; Halliday, "The Gulf War and Its Aftermath: First Reflections", 223.

³⁹⁰ Pollack, *The Threatening Storm: The Case for Invading Iraq*, 38.

³⁹¹ Byman and Waxman, "Defeating. U.S. Coercion", 108.

süreci BM ile birlikte ele almasının çok taraflı koalisyonun oluşmasında etkili olduğu söylenebilir.³⁹²

Süreçte ABD yönetimi, özellikle hayati çıkarların tehlikede olduğu vurgusuyla, politikalarına engel oluşturabilecek bir kısıtlamanın olmasının önüne geçmeyi hedeflemiştir. Bu noktada Irak'ın iknasında teşviklerden ziyade tehditleri tercih eden bir yaklaşım benimseyen ABD, zorlayıcı diplomasi faaliyetlerinin çok taraflı olarak yürütülmesi ve ilgili devletlerin süreci benimsemesi adına bu devletlere ekonomik teşvikler sunmuştur.³⁹³

ABD, Irak'a yönelik tehdit ve güç kullanma isteğinin, uluslararası toplum tarafından da paylaşılmasını pekiştiren bir rol üstlenmiştir. Bu doğrultuda sürecin başlangıcında ABD tarafından Suudi Arabistan'a savunma amaçlı olarak konuşlandırılan askeri gücün gündemin şekillenmesinde belirleyici olduğu ifade edilebilir. Nitekim yaptırımlar, deniz ablukası ve hava harekâtı ile ilerleyen süreçte nihayetinde savaşın benimsenmesi kolaylaşmıştır.³⁹⁴

ABD ve BM zorlayıcı diplomasi bağlamında izlediği çok taraflı yaptırımlar ile Irak'ın Kuveyt'e yönelik girişiminin kınandığına dair açık ve net bir sinyal göndermek, Irak'ın yarattığı durum değişikliğini derhal ve koşulsuz olarak tersine çevirmesini teşvik etmek, Kuveyt'i bir varlık olarak korunmasının sağlanması için mali varlıklarının yağmalanmasını önlemek, Kuveyt'in meşru hükümetini yeniden iktidara getirilmesini sağlamak ve Irak'ın izleyeceği stratejiyi ve niyetlerini analiz ederek gerektiğinde askeri güç konuşlandırmak gibi ek stratejiler tasarlamak için zaman kazanmak olarak ifade edilebilecek hedefleri gerçekleştirmeyi amaçlamıştır.³⁹⁵

Sonuç olarak BM çatısı altında çok uluslu işbirliği potansiyelinin açıkça gösterildiği süreçte diplomatik girişimler BM'nin bir işbirliği aracı olarak kullanılmasını beraberinde getirmenin yanı sıra güç kullanma aracı olarak da kullanılmasını mümkün kılmıştır. Öyle ki işgalin hemen ardından, uluslararası toplum Irak'a karşı çok taraflı

---

³⁹² Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 67.

³⁹³ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 66.

³⁹⁴ Jakobsen, *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*, 65-66.

³⁹⁵ Melby, "Iraq", 110.

yatırımları desteklemek ve çok taraflı zorlayıcı diplomasi hedeflerini sağlamlaştırmak için birleşmişlerdir. Ancak Irak'ın taleplere uymaması ve sürecin bu şekilde güvenleştirilmesi oluşturulan çok uluslu koalisyonun savaşı tercih etmesini beraberinde getirmiştir.

3.3.5. Rakibin Yalnızlaştırılması

Uluslararası ilişkilerde çözüme ilişkin mekanizmaların işletilmesinde yaptırımların uygulanması daha az maliyetli ve siyasi açıdan daha kolay uygulanabilir olarak değerlendirilmektedir.³⁹⁶ Yaptırımların çok taraflı olarak, uluslararası düzeyde uygulanmasıyla başarı şansının yüksek olduğu ifade edilebilmektedir.³⁹⁷ Bu yolla yaptırım uygulanan rejimlerin yalnızlaşması amaçlanmaktadır.³⁹⁸

Süreçte Irak'a karşı uluslararası toplumun gösterdiği tepki ve uygulanan yaptırımlar göz önüne alındığında Irak'ın yalnızlaştırılmasına yönelik politikaların benimsendiği değerlendirilebilir. Ancak zorlayıcı diplomasi stratejisi olarak ekonomik yaptırımların uygulanmasının, sürecin tırmandırma hızını azaltmadığı ifade edilebilir.

Öte yandan çok taraflı koalisyon güçlerinin, gerek Irak'a karşı ekonomik yaptırımları işletmesi gerekse Kuveyt'in işgalinin sona erdirilmesi hedefine yönelik kararlar alınmasını desteklemesi tehditlerin inandırıcılığını artırmıştır.

11 Eylül'de George Herbert Bush Kongre'de yaptığı ve genel anlamda Yeni Dünya Düzeni olarak ifade ettiği söylemiyle ortak zorlayıcı diplomasi faaliyetlerinin yürütülmesinin kolaylaşmasını ve Irak'ın yalnızlaşmasını sağlamıştır. Bu söyleminde Bush, bahse konu devletin dünya barışına karşı oluşturduğu tehditle mücadele edilmesi gerektiğine dikkat çekmiş ve bu kışkırtmanın karşısında net bir şekilde durulması gerektiğini ortaya koymuştur. Uluslararası hukukun ihlali karşısında hedeflerin net olarak belirlenmesi ve kararlılığın ciddi bir şekilde vurgulanması gerektiğini belirterek, uluslararası toplumun bu krize tepkisinin dünyanın geri kalanındaki diktatörlere bir cevap niteliğinde olduğunu söylemiştir. Burada ABD ile uluslararası toplumun birlikte

---

³⁹⁶ Neil Arya, "Economic sanctions: the kinder, gentler alternative?", *Medicine, Conflict and Survival* 24, no. 1 (2008): 25.

³⁹⁷ Michael Mastanduno, "Economic Statecraft", s.210.

³⁹⁸ Gary M. Shiffman, "Economic Security", *Contemporary Security Studies*, ed. Alan Collins (New York: Oxford University Press, 2013), 213.

hareket ederek bu saldırganlığın karşısında yer almalarının bir zorunluluk olduğu sinyali verilmiştir.³⁹⁹

Ayrıca George Herbert Bush yürüttüğü rolodex diplomasisi ile dünya liderleriyle hızlı bir şekilde görüşebilmek amacıyla telefon ağı oluşturmuştur.⁴⁰⁰ Yürüttüğü bu diplomasi ile diğer devletlere öncülük ederek Irak'a yönelik politikalarının kabul edilmesini ve Irak'ın yalnızlaştırılmasını sağladığı söylenebilir.

---

³⁹⁹ Bush, Public Papers of The Presidents of The United States George Bush: 1990 July 1—December 31, 1990, 1219.

⁴⁰⁰ John Dumbrell, "Personal diplomacy: Relations between prime ministers and presidents", *Anglo-American Relations: Contemporary perspectives*, ed. Alan P. Dobson and Steve Marsh (Oxon: Routledge, 2013), 86.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IRAK'IN İŞGALİ: GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ ve ZORLAYICI DİPLOMASİ İLİŞKİSİ

1. Güvenlikleştirme Sürecinin Tasarlanması

Bu bölümde Irak'ın işgali süreci güvenlikleştirme teorisi üzerinden tartışılmıştır. İlgili konu aktarılırken, güvenlikleştirme sürecinin tasarlanması, güvenlikleştirme sürecinin unsurları, söz edimleri ve bağlamsal değişkenler üzerinden bir değerlendirme yapılmış ve bunların güvenlikleştirme sürecine nasıl ve ne şekilde etkide bulunduğu analiz edilmeye çalışılmıştır.

Güvenlikleştirme teorisini daha ziyade devlet düzeyinde ele alan Kopenhag Okulu teorisyenlerinden Barry Buzan ve Ole Wæver makro güvenlikleştirme kavramını geliştirerek, güvenlikleştirmeyi uluslararası düzeye taşımışlardır. Daha yüksek bir güvenlikleştirme düzeyini temsil eden makro güvenlikleştirme, bölgesel düzeyde devlet gruplarının daha dar kapsamlı güvenlikleştirmelerini ortak hayati çıkarılara yönelik büyük ölçekli bir güvenlikleştirme ile nasıl ve ne şekilde ortaya koyduklarını göstermektedir. Bu anlamda, 11 Eylül saldırılarının ardından George Bush yönetiminin “terörle savaş” konseptini ortaya koyması ve müttefik devletlerle birlikte bir savaş başlatması, makro güvenlikleştirme sürecini temsil etmesi bakımından önemlidir.⁴⁰¹ Buradan hareketle, daha ziyade 1990'ların başından itibaren bölgeye yönelik ilgisini artıran ABD'nin, Irak'ın işgaline bir güvenlikleştirme sürecinin akabinde girdiği belirtilmelidir. Körfez Savaşı ile Irak'ın işgali arasında kalan bu dönemde Basra Körfezi'ne yönelik güvenlikleştirme sürecinin derinleştiği söylenmelidir.

Bu doğrultuda, belirtilen süreçte ortaya konan birkaç belgenin incelenmesi güvenlikleştirmenin nasıl inşa edildiğinin ve bağlamsal değişkenlerin anlaşılması açısından önemli görülmüştür. Belirtmek gerekir ki incelenen belgelerde özellikle kitle imha silahların yayılmasının önlenmesi konusunun vurgulanması, işgal sürecinin bu

---

⁴⁰¹ Barry Buzan and Ole Wæver, “Macrosecuritisation and Security Constellations: Reconsidering Scale in Securitisation Theory”, *Review of International Studies* 35, no. 2 (2009): 253-254.

bağlamda inşa edilen bir güvenlikleştirmenin sonucu olduğuna işaret etmesi bakımından önemli görülmüştür.

Süreç geriye dönük olarak değerlendirildiğinde, ilk olarak ABD'nin tek taraflı politikalar izlemeye hazırlıklı olması üzerinde duran 1992 Savunma Planlaması Rehberi taslağına değinmek gerekir. Bu belgede, ABD'nin çıkarları açısından kritik önemde olduğu değerlendirilen Körfez, Avrupa, Latin Amerika ve Doğu Asya bölgelerinde başat konuma gelecek bir rakibin ortaya çıkmasının engellenmesi ve bölgesel istikrarsızlıkların azaltılmasının sağlanması için demokratik yönetim modellerinin yaygınlaştırılması kritik amaçlar olarak ortaya konmuştur.⁴⁰²

İncelenen ikinci belge, Bill Clinton'ın yeni girilen çağı küreselleşme bağlamında değerlendirdiği, 2000'de yayımlanan Ulusal Güvenlik Belgesi'dir. Belgede, rakibi olmayan küresel bir aktör olarak değerlendirilen ABD'nin, kendi çıkarlarını güçlü askeri yapısı ile muhafaza ettiği ifade edilmiştir.⁴⁰³ Ayrıca ABD'nin, çıkarlarına yönelik stratejik zorluklar oluşturan yeni tehditlerle karşı karşıya bulunduğu ortaya konulmuştur. Bunlar arasında kitle imha silahlarının yayılması ve potansiyel kullanımı, terörizm ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi uluslararası suçlar sayılmıştır. Öte yandan ABD'nin, kitle imha silahları konusunu ulusal çıkarları bağlamında ele aldığı belgede, bu silahlara sahip olan veya bu silahları kullanma potansiyeli olan devletlerin kontrol altında tutulması ve terörle mücadelede uluslararası işbirliği mekanizmasının genişletilmesi konuları üzerinden bir ulusal güvenlik stratejisi benimsenmiştir.⁴⁰⁴

İncelenen son belge ise 2002'de yayımlanan Ulusal Güvenlik Belgesi'dir. ABD'nin dış politika stratejisinin net bir çerçeve olarak sunulduğu belgenin ardından girişilen Irak'ın işgali, ABD'nin dış politika stratejisi açısından ayrı bir öneme sahip olmuştur. Öyle ki 11 Eylül saldırılarının, ABD dış politika açısından, önemli bir sonucu 1990'ın başından itibaren oluşan belirsiz atmosfer hususunda yapılan tartışmaları sona erdirmesi olmuştur. Bu doğrultuda bahse konu saldırıların ardından bu devletin ilk başta “terörle savaş” konsepti altında BM Güvenlik Konseyi'nin onayını alarak Afganistan'a karşı bir

---

⁴⁰² Behlül Özkan, “Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası”, *Stratejik Araştırmalar* 9, no. 16 (2011): 80.

⁴⁰³ Bill Clinton, *National Security Strategy for a Global Age*, The White House, (2000).

⁴⁰⁴ Clinton, *National Security Strategy for a Global Age*.

savaşa girişmesi, ABD'nin ortaya koyacağı yeni dış politika stratejisini gösteren önemli bir adım olmuştur.

Belirtilen belgede açıklanan stratejiye göre ABD dış politikasının genel amacının özgürlük ilkelerinden yana bir güç dengesi oluşturmak olduğu ortaya konmuştur.⁴⁰⁵ ABD'nin, ortaya konulan bu stratejik amacına ulaşması için küresel terörizmin bertaraf edilmesi üzerinde duracağı belirtilmiş, müttefiklerine ve dostlarına karşı bir terör saldırısının ve kitle imha silahları yüzünden ortaya çıkabilecek bir tehdidin önlenmesi için güçlü ittifaklar kurma yoluna gideceği ifade edilmiştir.⁴⁰⁶

Bu minvalde ortaya konan Ulusal Güvenlik Stratejisi yani diğer adıyla Bush Doktrini ile ABD'nin hayati çıkarlarına yönelik tehdit etme durumuna giren ya da tehdit etme potansiyeli gösteren devletlere yönelik bir saldırı tehdidi benimseyeceği dile getirilmiştir. Bu anlamıyla ABD'nin ulusal çıkarlarının ve güvenliğinin tek taraflı olarak gerçekleştirilecek saldırılarla muhafaza edileceği ifade edilmiştir. Neticede Bush Doktrini'nin ilk uygulama alanı 2003'te gerçekleştirilen Irak'ın işgali olmuştur. Dolayısıyla ulusal çıkarlarına yönelik tehdit algılamalarını, liberal değerler üzerinden inşa etme eğilimi gösteren ABD'nin ulusal güvenliğini, uluslararası toplumun güvenliğine koşut olarak geliştirdiği ve bununla ilişkilendirdiği anlaşılmıştır.

Sonuç olarak Soğuk Savaş'ın akabindeki ortamda Yeni Dünya Düzeni'ne ilişkin bir tanım ortaya konularak ABD'nin hegemon aktör olarak ön planda tutulduğu ve tek kutuplu bir sistemin inşa edilmesine yönelik girişimlerin söz konusu olduğu bir döneme girilmiştir. Bu yeni dönem ABD'nin "öteki" olarak değerlendirdiği rakibini kaybettiği anlamına gelmiş ve ABD'nin bir yenisini inşa etme çabasına tanıklık etmiştir. Bu durum güvenliğin ele alınışında bir değişime neden olmuş ve güvenliğin devlet ve askeri güvenliği odağa alan anlayışın ötesinde yorumlanmasına yol açmıştır. Bu minvalde ABD islami radikalizm bağlamında terörü yeni öteki olarak inşa etmiştir. Bu tehdit çerçevesinde ABD, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesini önemli bir bağlam olarak sunmuştur.

---

⁴⁰⁵ Melvyn P. Leffler, "Bush's Foreign Policy", *Foreign Policy*, no. 144 (2004): 26.

⁴⁰⁶ George W. Bush, National Security Strategy of the United States, The White House, (2002):1-2.

1.1. Güvenlikleştirme Sürecin Ögeleri

Güvenlikleştirme teorisinde ele alınması gereken ilk birim referans nesnesidir. Irak'ın işgali sürecinde tespit edilen dört tane referans nesnesi olduğunu ifade etmek gerekir. Bu anlamda süreçte, temel referans nesnesi olarak Irak rejiminin hem dünya barışı hem de Orta Doğu'daki bölgesel barış için bir tehdit olarak sunulması söylenebilir. İkinci referans nesnesi Irak'a karşı savunmasız olduğu ifade edilen ABD ve Batılı devletler, üçüncü referans nesnesi başta ABD olmak üzere Batılı devletlerde yaşayan bireyler olarak gösterilebilir. Son referans nesnesi ise Saddam Hüseyin rejiminin acımasız yönetimine ve kendi halkı üzerinde kitle imha silahları kullanmasına atıfta bulunulması nedeniyle Irak halkı olarak ifade edilebilir.⁴⁰⁷

Nitekim henüz 11 Eylül saldırıları gerçekleşmeden önce, Haziran 2001'de Savunma Bakanı Donald Rumsfeld yaptığı konuşmada Irak'ın dünya barışına, istikrara ve refaha karşı hayati bir tehdit olduğunu ifade etmiş ve haydut bir devlet olarak değerlendirmiştir.⁴⁰⁸

Öte yandan Bush, "Tehdit Saddam Hüseyin rejiminin ta kendisi" ve "Irak herhangi bir zamanda bir terörist gruba veya teröristlere biyolojik ya da kimyasal silah sağlamaya karar verebilir" söyleminde bulunduğu konuşmasında Irak'ın kitle imha silahlarının ve terör bağlantısının ABD ve Batılı devletler için hayati bir tehdit olduğunu iddia etmiştir.⁴⁰⁹

Buradan hareketle Bush Doktrini'nde açıkça ifade edildiği üzere ABD, belirtilen referans nesnelere yönelik hayati bir tehdit durumunda, ABD'ye yakın zamanda zarar verebilecek olan kararlı düşmanlarına karşı ilk saldırıyı gerçekleştireceğini ortaya koymuştur.⁴¹⁰

Güvenlikleştirme teorisinde ikinci birim güvenlikleştirici aktördür. Bu anlamda süreçte George Bush ve ekibinin güvenlikleştirici aktör olduğunu ve olağanüstü önlemler

---

⁴⁰⁷ Başar Baysal, "Coercion by fear: Securitization of Iraq prior to the 2003 war", *International Journal* 74, no.3 (2019): 368-369.

⁴⁰⁸ "Testimony of U.S. Secretary of Defense Donald H. Rumsfeld Senate Armed Services Committee", 21 Haziran 2001, erişim 10 Haziran 2023,

https://www.globalsecurity.org/military/library/congress/2001_hr/010621rumsfeld.pdf

⁴⁰⁹ George W. Bush, President Bush Outlines Iraqi Threat, The White House, (7 October 2002).

⁴¹⁰ Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, 286-287.

alınmasını meşrulaştırmak için referans nesnesinin varlığına yönelik tehdit inşa ettiklerini belirtmek gerekir.

Güvenikleştirme sürecini etkileyen birim olarak ifade edilen üçüncü birim ise işlevsel aktördür. Bu anlamda güvenikleştirme sürecinde en belirgin işlevsel aktörün medya olduğu söylenebilir. Öyle ki 11 Eylül saldırılarından önce ABD’de kitlelerin ABD’nin süreçlerde öncü rol üstlenmesinin maliyetlerini ödemeye ve risklerini kabul etmeye istekli olmadığı görülmüştür. Kitlelerin uluslararası ilişkilere olan ilgisizliği medyanın dış politikayı ilgilendiren konulara daha az yer vermesi ile de desteklenmiştir.⁴¹¹

İncelenmesi gereken son öge ise, alımlayıcı kitledir. Bu anlamda Körfez Savaşı sürecinde de ifade edildiği hâliyle ABD halkı, uluslararası toplum, ABD Kongresi ve BM Güvenlik Konseyi şeklinde dört kitlenin olduğu ortaya konulabilir. Özellikle 11 Eylül sonrasında yeni kolektif korkuların alımlayıcı kitleyi bir tehdit temasında birleştirmesi ve Irak’a karşı uygulanacak politikanın destek bulmasının sağlaması söz konusu olmuştur.⁴¹² Nitekim sorunun varoluşsal tehdit olarak dile getirilmesi ile “biz” ve “onlar” arasındaki sınır da çizilmiştir.⁴¹³ Bu anlamda kitle imha silahları programı ve 11 Eylül saldırıları üzerinden ortaya konan söylemler, terörizme karşı savaş konsepti ile kamuoyu desteğinin alınmasını ve uluslararası işbirliğinin sağlanmasını desteklemiştir.⁴¹⁴

Dolayısıyla temelde kitle imha silahları ve terör bağlantıları üzerinden tehdidin güvenikleştirilmesi söz konusu olmuştur. Öyle ki özellikle 11 Eylül’ün hemen ardından ABD kamuoyu üzerinde yapılan anketler, kitlelerin ABD yönetiminin Irak konusunu normal siyasetin dışına çıkarması sürecine ikna olduğunu göstermiştir. Bu minvalde Aralık 2002’de yapılan bir ankette Saddam Hüseyin’in kitle imha silahları ürettiği kanaatinde olan kitlelerin oranının %90 olduğunu başka bir anket ise ABD halkının %81’inin Irak’ın ABD’ye yönelik bir tehdit oluşturduğu düşüncesini paylaştığını ortaya koymuştur. Ağustos 2002’de Irak’a karşı savaşın kitleler tarafından %53 oranında

---

⁴¹¹ Samuel P. Huntington, “The Lonely Superpower”, *Foreign Affairs* 78, no. 2 (1999): 39-40.

⁴¹² Eric Van Rythoven, “Learning to feel, learning to fear? Emotions, imaginaries, and limits in the politics of securitization”, *Security Dialogue* 46, no. 5 (2015): 464.

⁴¹³ Rythoven, “Learning to feel, learning to fear? Emotions, imaginaries, and limits in the politics of securitization”, 466.

⁴¹⁴ William C. Martel, *Grand Strategy in Theory and Practice: The Need for an Effective American Foreign Policy* (New York: Cambridge University Press, 2015), 318

desteklendiği, Eylül 2002’de bu oranın %60 bandına çıktığı Ocak 2003’te ise %52’ye düştüğü görülmüştür.⁴¹⁵ Nitekim Ocak 2003’de yapılan anketler ABD’de kamuoyunun çoğunluğunun Irak’a karşı bir savaş başlatılmadan önce BM’nin desteğinin alınmasını istediğini göstermiştir. Ancak ABD Başkanı’nın ve ekibinin kamuoyunu ikna etmek için gerçekleştirdiği konuşmalar neticesinde kitleler BM’nin onay vermediği ve sürece dâhil olmadığı ABD’nin tek başına girişeceği bir müdahaleyi de kabul eder hâle gelmiştir.⁴¹⁶ Bu minvalde Şubat 2003’te yapılan anketler ABD’nin Irak’ı silahsızlandırmak için tüm diplomatik çabaları tükettiği görüşünde olanların oranının %54 olduğunu, ABD yönetiminin Irak’a karşı askeri bir müdahaleye girişmek için “ikna edici bir gerekçe sunduğunu” belirtenlerin oranının ise %56 olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda ABD’nin Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesi için kara gücünün devreye sokulması gerektiğini destekleyenlerin oranı %63 iken Saddam Hüseyin rejiminin Irak’ta kitle imha silahları bulunmadığına dair bir kanıt sunmaması durumunda birkaç hafta içinde müdahalede bulunulması gerektiğini destekleyenlerin oranı ise %52 bandında gösterilmiştir.⁴¹⁷

Öte yandan ABD Kongre’sinin de ikna olduğu söylenebilir. Kongre’nin Ekim 2002’de George Bush’a savaş yetkisi verilmesini öngören kararı alması önemli bir gelişme olmuştur. Öyle ki Temsilciler Meclisi’nde 133 aleyhte oya karşı 296 leyhte oy ile Senato’da ise 23 aleyhte oya karşı 77 leyhte oy ile savaş yetkisi kararı alınmıştır.⁴¹⁸ Son olarak BM Güvenlik Konseyi ve uluslararası toplumun genel eğilimi savaş karşıtı bir söylem üzerinden gelişmiştir. Ancak İngiltere gibi pek çok devletin ABD’ye destek vermesi güvenikleştirme süreci için olumlu bir katkı sunmuştur. Sonuç olarak alımlayıcı kitle olarak belirlenen aktörlerin ikna edildiği ve dolayısıyla mevzu bahis konunun başarılı bir şekilde güvenikleştirdiği ifade edilebilir.

---

⁴¹⁵ John B. Judis and Spencer Ackerman, “The Selling of the Iraq War: The First Casualty”, *Global Policy Forum*, 30 Haziran 2003.

⁴¹⁶ Raymond W. Copson, “Iraq War? Current Situation and Issues for Congress”, Congressional Research Service (CRS) Report, 26 Şubat 2003, 4.

⁴¹⁷ “Poll: Bush gaining support on invading Iraq”, CNN, 10 Şubat 2003, erişim 14 Kasım 2022. <http://edition.cnn.com/2003/US/02/10/sprj.irq.iraq.poll/>.

⁴¹⁸ “Senate approves Iraq war resolution”, CNN, 11 Ekim 2002, erişim 8 Haziran 2023. <https://edition.cnn.com/2002/ALLPOLITICS/10/11/iraq.us/>.

1.2. Söz Edimlerinin Analizi

11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen saldırılar ile asimetrik avantajını ortaya koyan yeni terör dalgasına karşı George Bush küresel bir savaş ilan etmiştir. ABD'nin kendi ülkesinde kendi vatandaşlarının ölmesi, terörün artık ABD ulusal güvenliği için birinci dereceden bir tehdit olduğunu açık bir şekilde ortaya koymuştur. Saldırıların gerçekleştiği akşam George Bush, bir savaşta olduğunu ifade ettiği konuşmasında bu girişimde bulunan teröristlerle onlara destek sağlayanların birbirinden farkının olmadığını vurgulamıştır. Süreci “*medeniyetin savaşı*” olarak nitelendiren Bush, “*ilerleme ve çoğulculuğu, hoşgörü ve özgürlüğü*” benimseyen her ulusu terörizme karşı küresel bir savaşa katılmaya davet etmiştir.⁴¹⁹

Öte yandan, George Bush, 20 Eylül 2001 tarihindeki konuşmasında bir bakıma terör saldırılarının temel hedefinin acı ve keder yaratmanın yanı sıra kendileriyle aynı olmayandan, özgürlüğü temsil edenden ve uygar olandan intikam almak olduğunu ortaya koymuştur. Buradan hareketle George Bush özgürlüklerin yalnız ABD’de var olduğunu dile getirmesinin yanı sıra, diğer kültürlerde de olmadığına dikkat çekmiştir. Aynı zamanda terör saldırıları dünyanın uygar tarafına yönelen bir barbarlık, medeniyeti temsil eden batıya karşı gelişen bir öfke şeklinde inşa edilmiştir. Dolayısıyla batının temsil ettiklerinin korunması, olağanüstü önlemlere başvurulmasını gereklilik haline getirmiştir.⁴²⁰

ABD yönetimi içinde Irak’a yönelik uygulanacak politika hususunda görüş birliğinin olmadığı ve farklı eğilimlerin söz konusu olduğu dikkat çekicidir. 29 Eylül 2001 tarihinde Donald Rumsfeld Irak ile yapılacak savaşa işaret ederek savaş planların hazırlanmasını istemiştir. Ancak Dışişleri Bakanı Colin Powell, ABD’nin 11 Eylül sonrası elde ettiği uluslararası desteğin, Irak’a saldırarak kaybedileceği üzerinde durmuştur. Ayrıca Irak’a yapılacak bir saldırının bölgeyi istikrarsızlaştıracağını savunmuş ve Irak’ta otorite sağlamanın zorluğuna dikkat çekmiştir. Colin Powell,

---

⁴¹⁹ Martel, *Grand Strategy in Theory and Practice: The Need for an Effective American Foreign Policy*, 318.

⁴²⁰ Evren Balta Paker, *Küresel Güvenlik Kompleksi: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2021), 110-111.

George Bush ile yaptığı görüşmede Irak'a müdahale edilmesinin bir anarşi durumunu beraberinde getireceğine dikkat çekmiştir.⁴²¹

Irak'ın işgal edilmesine karşıt bir söylem o dönemde senatör olan Barack Obama tarafından da dile getirilmiştir. Obama aynı zamanda sürecin birçok belirsizliği beraberinde getirebileceğini söylemiştir.

“Açık bir gerekçe ve güçlü bir uluslararası destek olmaksızın Irak'ın işgalinin Orta Doğu'daki alevleri körüklemekten başka bir işe yaramayacağını biliyorum, [Irak'ın işgal edilmesi] Arap dünyasının en iyi değil en kötü düşüncelerini cesaretlendirecek ve El Kaide'nin eleman kazanma kolunu güçlendirecektir.”⁴²²

Saddam Hüseyin'in teröristlere kitle imha silahları tedarik etmesinin muhtemel olduğunu ileri süren Donald Rumsfeld'in görüşleri de önemlidir. Donald Rumsfeld Irak'a karşı bir savaşa girişilmesinin gerekliliğini ortaya koyarak, Irak'ı ABD'ye ve Orta Doğu'daki bölgesel barışa yönelik hayati bir tehdit olarak sunmuştur.

“[Kitle imha silahlarına sahip ve nükleer silah edinme peşinde olan Irak'ın] bu silahları komşularına karşı kullanma niyeti kanıtlanmış; komşu devletlerin topraklarını ele geçirme amacı ispatlanmış; terör örgütleriyle işbirliği yaptığını göstermiş ve ABD'ye karşı ilan ettiği düşmanlık ve zehirli sözleriyle de kayıtlara geçmiş durumdadır.”

“Bazıları harekete geçmek için neyin değiştiğini soruyor. Değişen, 11 Eylül'de yaşadıklarımız. Değişen, saldırıya maruz kalmamak için riskleri yeni bir gözle değerlendirmemiz... Değişmeyen ise Irak'ın kitle imha silahları peşinde koşması ve BM'nin Irak'ın bu çabasını önlemekte başarısız olduğu gerçeğidir.”⁴²³

Başkan Yardımcısı Dick Cheney 6 Haziran 2002 tarihinde yaptığı konuşmasında, Saddam Hüseyin'in kitle imha silahları üretmeyi ve sahip olmayı gaye edinen, bu silahları kullanma niyetinde olan bir diktatör olduğunu ve güvenliğin sağlanmasının tek

---

⁴²¹ Salihi, *Irak: Devletin Çöküşü ve Çatışma Süreci*, 195-197.

⁴²² Barack Obama, “Transcript: Obama's Speech Against The Iraq War”, 2002, erişim 19 Nisan 2023, <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=99591469>.

⁴²³ “Testimony of U.S. Secretary of Defense Donald H. Rumsfeld before the House Armed Services Committee regarding Iraq (Transcript)”, Rayburn House Office Building, (18 Eylül 2002), <http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/trachtenberg/useur/rumsfeld180902.html>.

yolunun tehditler karşısında eyleme geçmek olduğunu ifade etmesi ve ABD'nin eyleme geçeceğini söylemesi dikkat çekici olmuştur.⁴²⁴

Ayrıca Saddam Hüseyin'in kitle imha silahları üreten, terörizmi destekleyen ve kendi halkının ölümünden mesul olan acımasız bir diktatör olduğunu ve devrilmesinin istikrarlı ve demokratik bir Irak'ı yaratacağını savunan Paul Wolfowitz de Saddam Hüseyin rejiminin çok hızlı bir şekilde devrilmesi gerektiğini yönünde bir duruş sergilemiştir.⁴²⁵

Colin Powell, Şubat 2003'te BM'de dile getirdiği hâliyle, Irak'ın kitle imha silahları peşinde koştuğunu ve terörizme destek verdiğini iddia etmiştir. Irak ile saldırılardan sorumlu örgüt arasında habis bir ilişki olduğunu ifade etmiştir. Bu anlamda “hırs ve nefretin Irak ve El Kaide'yi bir araya getirdiğini...El Kaide'nin kitle imha silahları konusunda uzmanlık kazanmak için Irak'tan yardım isteyebileceğini” söylemiştir.⁴²⁶

George Bush 12 Eylül 2002 tarihinde yaptığı açıklamada Irak'ın BM Güvenlik Konseyi'nin Irak'a ilişkin kararlarına uymadığını; İran, İsrail ve batılı devletlere karşı faaliyet gösteren terör örgütlerine destek sağladığını; silahsızlanma programının gereklerini yerine getirmediğini; BM silah denetçilerini 1998'de ülkeden gönderdiğini, kitle imha silahları ürettiğini ve elde ettiğini vurgulamıştır.

“Saddam Hüseyin rejimi büyük ve artan bir tehlikedir. Aksini düşünmek, delillere karşı durmaktır. Saddam Hüseyin rejiminin iyi niyetine bel bağlamak milyonlarca insanın yaşamıyla ve dünya barışıyla kumar oynamak demektir. Bu riski göze almamız gerekir... Irak rejiminin davranışları BM'nin otoritesine meydan okumaktadır ve dünya barışına tehdittir.”⁴²⁷

Bush ayrıca ABD'nin Irak halkı ile bir sorununun olmadığını, Irak halkının özgürlüğe kavuşturulmasının ahlaki bir gerekçe ve stratejik bir hedef olduğunu ifade etmiştir. Saddam Hüseyin'in bütün dünya için ortak bir tehdit olduğunu, bu tehdide karşı

---

⁴²⁴ Richard B. Cheney, “Remarks by the Vice President to the National Association of Home Builders”, The American Presidency Project, (06 Haziran 2002).

⁴²⁵ Stephen J. Solarz and et al., “How to Overthrow Saddam”, *Foreign Affairs* 78, no. 2 (1999): 160-163.

⁴²⁶ Bruce R. Pirnie and Edward O'Connell, *Counterinsurgency in Iraq (2003–2006)* (Santa Monica: RAND Corporation, 2008), 5-6.

⁴²⁷ George W. Bush, President's Remarks at the United Nations General Assembly, The White House, (12 Eylül 2002).

koymak için ABD'nin BM Güvenlik Konseyi ile birlikte hareket edeceğini ve Güvenlik Konseyi'nden gerekli kararların alınması için çalışacağını duyurmuştur.⁴²⁸

Aynı zamanda Başkan, demokrasi, kalkınma, serbest pazar ve serbest ticaretin tüm dünyaya erişmesi için sürekli olarak gayret edileceğini belirttiği söylemiyle⁴²⁹ 11 Eylül saldırılarının, zayıf devletleri kendi sınırları içinde terörün yer edinmesine karşı savunmasız hâle getirdiğine işaret etmiş ve bunun ABD'nin ulusal çıkarları bakımından büyük bir tehdit olduğunu iddia etmiştir. Bu bakımdan, Saddam Hüseyin rejiminin, işgal için bir gerekçe oluşturduğunun altı çizilmiştir.

George Bush 7 Ekim 2002 tarihinde Irak tehdidin, Irak rejiminin kendi eylemlerinden, saldırganlık geçmişinden ve bir terör cephaneliği haline dönüşmesinden kaynaklandığını dile getirmiştir. Kimyasal ve biyolojik silahlara sahip olan Irak'ın aynı zamanda bu silahları ürettiği ve nükleer silah arayışında olduğuna işaret etmiştir. Terörizme barınak ve destek sağladığı ve kendi halkına karşı terör faaliyetlerinde bulunduğunu ifade etmiştir.⁴³⁰ Bu noktada, Saddam Hüseyin rejiminin Irak halkına karşı kimyasal silah kullanma deneyimine dikkat çekerek, rejimin Irak halkına yönelik hayati bir tehdit olduğunu belirtmiştir.

George Bush 28 Ocak 2003 tarihinde Birliğin Durumu konuşmasında yaptığı açıklamayla Saddam Hüseyin'in işgal için kullanabileceği veya teröristlere tedarik edebileceği kitle imha silahlarına sahip olmasını önlemek için gerekirse Irak'ı işgal etme kararlılığını açıklamıştır. Bush'un bu söyleminin alımlayıcı kitlenin iknasında da etkili olduğu söylenmelidir.

“[Kitle imha silahları kapasitesini devamlı olarak artırma çabası içinde olan Saddam Hüseyin'in] bunları kullanmasının tek olası nedeni, hakimiyet kurmak, tehdit etmek ya da saldırmaktır... Tam bir cephaneliğe sahip olan Saddam Hüseyin, Orta Doğu'daki işgal hırsını sürdürebilir ve bu bölgede ölümcül bir tahribat yaratabilir. Kongre ve Amerikan halkı bir başka tehdidin daha farkına

---

⁴²⁸ George W. Bush, President's Remarks at the United Nations General Assembly.

⁴²⁹ Juhasz, *The Bush Agenda: Invading the World*, 21.

⁴³⁰ Bush, President Bush Outlines Iraqi Threat.

varmalıdır. Saddam Hüseyin'in teröristlere yardım etmesi ve onları koruması”⁴³¹

Sonuç olarak, analiz edilen söylemlerden hareketle Irak'ın işgaline daha ziyade terör ve kitle imha silahlarının kullanıldığı söz edimleri üzerinden kodlanan bir güvenlikleştirme sürecinin ardından girildiği anlaşılmaktadır.

1.3. Bağlamsal Değişkenlerin Analizi

1.3.1. 11 Eylül Saldırıları ve Terör Üzerinden İnşa Edilen Güvenikleştirme Politikası

11 Eylül'de düzenlenen saldırılar ABD'nin ulusal güvenlik stratejisini ciddi bir biçimde etkilemiştir. Saldırıların akabinde başkan tarafından terörizme ve terörizme arka çıkanlara karşı geniş çaplı bir savaşın başlatılacağı dile getirilmiş ve 20 Eylül'de bu saldırılardan Afganistan merkezli El-Kaide'nin sorumlu olduğu ifade edilmiştir. Aynı tarihte El-Kaide'yi desteklediği ve ev sahipliği yaptığı iddia edilen Afganistan'daki Taliban rejimi birincil hedef olarak işaret edilmiştir.⁴³²

Esasında 11 Eylül saldırılarının ABD yönetiminin tehlike algısını dönüştürdüğü ve bir saldırı stratejisi benimsemeye zorladığı ifade edilebilir. 11 Eylül'den önce bir terör saldırısını öngöremeyen ABD yönetimin risk eşiği önemli ölçüde düşmüş ve güç kullanma isteği önemli ölçüde artmıştır.⁴³³ Aynı zamanda saldırılarından önce ABD'nin terör konusuna bakışı farklıdır. Öyle ki saldırılardan önce daha ziyade suç perspektifinden değerlendirilen konu, saldırılardan sonra daha ziyade terörizme karşı savaş söylemi üzerinden savaş kavramı ile beraber değerlendirilmiştir.⁴³⁴ Ayrıca askeri politikaların hız kazanmasında tetikleyici olan bu saldırılar ABD kamuoyunun yönetimin uluslararası konularda öncü rol üstlenmesine daha olumlu yaklaşmasını beraberinde getirmiştir.⁴³⁵

---

⁴³¹ George W. Bush, President Delivers “State of the Union”, The White House, 28 January 2003; Pirnie and O’Connell, *Counterinsurgency in Iraq (2003–2006)*, 5.

⁴³² Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 357.

⁴³³ Leffler, “Bush’s Foreign Policy”, 26.

⁴³⁴ Brenda Lutz and James Lutz, “Terrorism”, *Contemporary Security Studies*, ed. Alan Collins (New York: Oxford University Press, 2013), 275.

⁴³⁵ Huntington, “The Lonely Superpower”, 39.

Saldırıları ile ABD kendi sınırları içerisinde tarihinde eşi görülmemiş bir saldırıya maruz kalmıştır. ABD'nin ulusal çıkarlarının ve ulusun bekasının tehlike altında olduğu dile getirilerek güvelikleştirmenin inşa edilmesi söz konusu olmuştur. Bu çerçevede 18 Eylül 2001 tarihinde George Bush ABD Kongresi'nden bu saldırıları düzenleyen, gerçekleştiren ve sürece destek verenleri bulmak ve dile getirilen tehlikeyi ortadan kaldırmak için her aracı kullanma yetkisi almıştır.⁴³⁶

20 Eylül'de ise Kongre'de dile getirdiği hâliyle tüm dünyaya seslenerek “*ya bizimlesiniz ya da teröristlerle*” söylemini ortaya koymuş ve terörle savaşın üçüncü bir yolunun olmadığını vurgulamıştır.⁴³⁷ Yine benzer şekilde 29 Ocak 2002 tarihinde Birliğin Durumu konuşmasında “şer eksenini” olarak ifade ettiği İran, Irak ve Kuzey Kore'nin kitle imha silahları üreterek, terörizme destek vermesi üzerinde durmuştur. Konuşmada bu devletlerin ABD'yi ve dünyayı tehdit ettiği söyleminde bulunmuş, bu devletlerden kaynaklanan sorunları güvelikleştirmiş ve ABD'nin hedefinde olduklarını duyurmuştur.⁴³⁸

Uluslararası terörizmle mücadele, ABD dış politikasında sıklıkla gündeme getirilen söylem olmuştur. Bush Doktrini'nde de atıf yapıldığı üzere “*ya bizimlesiniz ya teröristlerle*” söylemi yalnızca terör örgütlerini değil aynı zamanda devletleri de terörist, terör ile ilişkili ve haydut gibi sınıflandırmalara tabi tutmuştur. Bu bağlamda Irak uluslararası terörizmin kaynağı statüsünde değerlendirilen devletler arasında sayılmıştır.

Aslında ABD yönetiminin Irak'a saldırmaya 11 Eylül saldırılarından önce karar verdiğine dair izlenimler söz konusu olmuştur. O dönemde Hazine Bakanı olarak görev yapan ve aynı zamanda George Bush'un “Savaş Kabinesi” olarak kurduğu grubun üyesi olan Paul O'Neill, başkanın Saddam Hüseyin'in gitmesi gerektiği yönünde bir düşüncesinin olduğunu ve göreve gelmesinden birkaç gün sonra planlar yapmaya başladığını iddia etmesi dikkat çekicidir. Öte yandan Irak Ulusal Kongresi de George Bush'un göreve gelmesinden kısa bir süre sonra Saddam Hüseyin'in iktidardan nasıl

---

⁴³⁶“How 9/11 Reshaped Foreign Policy”, Council on Foreign Relations (CFR), erişim 3 Ekim 2022, <https://www.cfr.org/timeline/how-911-reshaped-foreign-policy>.

⁴³⁷“How 9/11 Reshaped Foreign Policy”.

⁴³⁸ Açıkmeşe, “Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvelikleştirme”, 252.; George W. Bush, President Delivers State of the Union Address, The White House, (29 Ocak 2002).

uzaklaştırılacağını görüşmek üzere kendileriyle temasa geçtiğini ifade etmesi de bu durumu destekler niteliktedir.⁴³⁹

11 Eylül saldırılarının üzerinden altı gün geçtikten sonra George Bush Pentagon'a talimat göndererek Irak konusunda askeri seçeneklerin kendisine bildirilmesini istemiştir. Bu minvalde Afganistan'daki savaş planı ile ilgili olan ve "Çok Gizli" ibaresi taşıyan belge Irak'ın işgali konusunda askeri seçeneği göz önüne alması bakımından önemlidir.⁴⁴⁰ Ancak esasında belge ile George Bush'un ABD'nin güvenliğini sağlamak için tüm seçenekleri gözden geçirmeye istekli, ABD'nin ulusal güvenliğini korumaya hazır olduğu mesajını vermeye çalıştığı söylenebilir. Burada ABD'nin ulusal güvenliğinin referans nesnesi olarak sunulması söz konusu olmuştur.

Öyle ki bu saldırılardan sonra George Bush'un Orta Doğu'ya yönelik söylemlerinde de bir değişim olmuştur. Bu dönemde belirli iki söylem üzerinde durulmuştur. İlki önleyici müdahale seçeneğinin ön plana çıkarılması ve herhangi bir saldırı durumu hayata geçirilmeden önce tehditlerin bertaraf edilmesi, diğeri ise bölgede hâlihazırda iktidarda olan rejimlerin demokratik yönetimlerle değiştirilmesi olarak şekillenmiştir.⁴⁴¹ Temelde ABD'nin geliştirdiği teröre karşı savaş söylemi, terörle mücadeleyi savaş ile ilişkilendirilmesi bakımından önemlidir. Bu ilişkilendirmenin özgürlük, adalet ve demokrasi vurgusuyla pekiştirilerek girişilecek tek taraflı müdahalelerin meşrulaştırılmasına katkı sunması beklenmiştir

11 Eylül saldırıları ABD'ye küresel tehdit durumunun tırmanan niteliğine yönelik algının haklılığını ortaya çıkarma fırsatı sunmuştur.⁴⁴² Esasında 19. yüzyılda bir kenarda bırakılan haklı savaş kavramının yeniden ortaya çıkmasıyla şer kavramı da gündeme getirilmiştir. Düşmanı "şer eksenli" şeklinde kodlamak, ona karşı girişilecek mücadelenin mutlak bir hale gelmesini beraberinde getirmiştir.⁴⁴³ Bu minvalde George

---

⁴³⁹ Bruce C. McKinney, "Decision-Making: Case Studies Including The Bush Administration's Decision To Invade Iraq", *Peace Research* 37, no. 2 (2005), 14

⁴⁴⁰ McKinney, "Decision-Making: Case Studies Including The Bush Administration's Decision To Invade Iraq", 14.

⁴⁴¹ Salihi, *Irak: Devletin Çöküşü ve Çatışma Süreci*, 189.

⁴⁴² Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, 285.

⁴⁴³ Paker, *Küresel Güvenlik Kompleksi: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik*, 41.

Bush'un ortaya koyduğu argüman terör ve terörün temsil ettiklerine karşı küresel çapta bir savaş düzenlenmesi gerektiği üzerine kurgulanmıştır.⁴⁴⁴

Terörle küresel savaş, geniş ölçekli konvansiyonel güç aracılığıyla terörün bulunduğu devletlerde terör örgütü ve destekleyicilerini bertaraf etmek şeklinde tarif edilebilmektedir.⁴⁴⁵ Bu savaşın amacı, ABD'nin demokratik çıkarlarının güvence altına alınması ve özgürlük prensiplerinin dünyanın her tarafında göz önünde tutulduğu bir uluslararası ortamın güçlendirilmesi şeklinde dizayn edilmiştir.⁴⁴⁶ Dolayısıyla özgürlüklerin tehlikede olduğuna işaret edilmesi, özgürlüklerin referans nesnesi olarak sunulmasını beraberinde getirmiştir.

Özgürlük ve adalet vurgusunu ön planda tutan George Bush 11 Eylül saldırılarından dokuz gün sonra Kongre'ye yaptığı konuşmasında bu retoriğe atıf yapmıştır. Burada bir tarafta özgürlük ve adalet diğer tarafta korku ve zulüm olduğunu belirterek Tanrı'nın bu iki zıt kutup arasında bir tarafının olduğunu bildiklerini dile getirmiştir.⁴⁴⁷

Dolayısıyla 1990'larda egemenlik nosyonu istikrarı sağlama kapasitesi şeklinde algılanırken, 11 Eylül saldırılarının ardından adalet ve demokrasi tesis etme kapasitesi ve niyeti şeklinde bir algılama söz konusu olmuştur. Şüphesiz Irak'ın işgali sürecinde de işgalin amacı Saddam Hüseyin'in istikrarı tesis edememesi değil, adaleti tesis edememesi olmuştur. Dolayısıyla ABD'nin bu girişiminin amacı Irak'ın medeniyet ve özgürlük eksikliğinin ve yarım kalmış modernliğinin tamamlanması şeklinde inşa edilmiştir.⁴⁴⁸

Olağanüstü güvenlik dilinin olağan hale geldiği 11 Eylül sonrası süreçte⁴⁴⁹ teröre ve terörizme karşı savaş neredeyse tüm devletler tarafından iç politikadaki karışıklıkları bastırmak için kullanılan bir araç haline dönüşmüştür.⁴⁵⁰ Teröre karşı savaş söylemleri iktidarın ve gücün kesintisiz ve sürekli bir şekilde uygulanmasını mümkün kılmıştır. Böylece terör tehditlerinin inşa edildiği bu dönemde istisnalar bir norm hâline

---

⁴⁴⁴ Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, 286.

⁴⁴⁵ Yılmaz, *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek*, 709.

⁴⁴⁶ Yılmaz, *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek*, 708.

⁴⁴⁷ Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, 286.

⁴⁴⁸ Paker, *Küresel Güvenlik Kompleksi: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik*, 87.

⁴⁴⁹ Paker, *Küresel Güvenlik Kompleksi: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik*, 98.

⁴⁵⁰ Paker, *Küresel Güvenlik Kompleksi: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik*, 107.

geldiğinden olağanüstü araçların kullanılması gerekli hâle savaş durumu ise olağan hâle gelmiştir.⁴⁵¹

Bu noktada ABD'nin olağanüstü hâli meşrulaştırırken temel stratejisi Irak'ın ve Irak'tan duyulan korkunun inşa edilmesi üzerine şekillenmiştir. Tehdit ve korku durumunun inşası konunun güvenlik alanına taşınmasını kolaylaştırırken ABD'nin iç ve dış politikadaki pozisyonunu da güçlendirmiştir.⁴⁵²

Sonuç olarak 11 Eylül saldırılarının ABD'nin harekete geçmesi için tetikleyici bir güç ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Bu tarihten itibaren ABD'nin politikalarını terörle mücadele üzerinden kurguladığı ifade edilebilir. Bush Doktrini bağlamında ele alınan konsept ile ABD bir öteki inşa ederek Orta Doğu ve bu bağlamda Basra Körfezi üzerinde nüfuz alanını pekiştirmek amacıyla hareket etmiştir.

1.3.2. Kitle İmha Silahları: Güvenikleştirme Sürecinde Önemli bir Yaşamsal Tehdit

Irak elinde kitle imha silahları bulundurduğu ve El Kaide terör örgütü ile bir bağlantısı olduğu iddia edilerek işgal edilmiştir. Öyle ki 11 Eylül saldırılarının ardından devlet dışı aktörlerin büyük bir tehdit olarak ortaya konması söz konusu olmuş ve beraberinde kitle imha silahlarına karşı dikkat çeken bir çıkış olmuştur. Esas endişe terör örgütlerinin bu silahları elde etme ve kullanma olasılığı olarak sunulmuştur. ABD terör örgütlerinin bu silahları “haydut devletler” şeklinde kodladığı Irak, İran ve Kuzey Kore gibi devletler sayesinde elde edebildiklerini iddia etmiştir.⁴⁵³

ABD tarafından geliştirilen Saddam Hüseyin'in kitle imha silahları ürettiği hususundaki söylemler, Irak'n işgaline meşruiyet kazandırmak amacıyla kullanılmıştır.⁴⁵⁴ Bu doğrultuda 2002'de ABD yönetimi, Irak'ın kullanabileceği veya teröristlere tedarik edebileceği kitle imha silahlarına sahip olmasını önlemek için gerekirse Irak'ı işgal

---

⁴⁵¹ Parker, *Küresel Güvenlik Kompleksi: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik*, 44.

⁴⁵² Parker, *Küresel Güvenlik Kompleksi: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik*, 108-109.

⁴⁵³ Martel, *Grand Strategy in Theory and Practice: The Need for an Effective American Foreign Policy*, 320-321.

⁴⁵⁴ Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji* (İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları, 2020), 258.

etme kararlılığını açıklamıştır. ABD yönetimi tarafından Irak'ın bölge için örnek teşkil edecek barışçıl ve demokratik bir devlet olmasının altı çizilmiştir.⁴⁵⁵

Irak'ın kitle imha silahları çerçevesinde yönelttiği tehdit gerekçesi ABD yönetimi tarafından Irak'ta savaşı haklı göstermek ve rejim değişikliği için bürokratik gerekçelerden biri olarak kabul edilmiştir.⁴⁵⁶ Öyle ki Kuveyt'in işgalinden itibaren Saddam Hüseyin'in kitle imha silahları kullanması bir tehdit olarak inşa edilerek güvenlikleştirilmiş, BM Güvenlik Konseyi kararlarıyla pekiştirilmiş ve uluslararası kamuoyunun odaklandığı bir konu haline getirilmiştir. Dolayısıyla terör örgütleri, bu örgütleri destekleyen devletler ve bu devletlerin bulundurduğu dile getirilen kitle imha silahları tehdit olarak inşa edilerek güvenlikleştirme sürecinin parçası olmuştur.

Savunma Bakanı Yardımcısı Wolfowitz:

“Gerçek şu ki, ABD yönetiminin bürokrasisinden kaynaklanan nedenlerden dolayı, savaşın esas sebebi olarak herkesin üzerinde anlaşabileceği tek bir konu olan kitle imha silahlarını temel neden olarak belirledik. Ancak ... her zaman üç neden vardı. Kitle imha silahları, terörizme verilen destek ve Irak halkına yönelik kötü muamele. Bunların ötesinde bir başka sebep... ilk iki nedenin arasındaki bağlantı... Üçüncü sebep Iraklılara yardım etmekle ilgiliydi, ama bu tek başına Irak'ta Amerikalı gençlerin hayatlarını riske atmak için yeterli değildi.”⁴⁵⁷

Wolfowitz konuşmasında, yönetim içinde askeri müdahaleye kuşku ile yaklaşan farklı seslerin ortak bir gerekçede uzlaştığını ortaya koymuş⁴⁵⁸ ve savaşın kitle imha silahlarının tehdit olarak inşa edilerek gerçekleştirildiğine işaret etmiştir.

Sonuç olarak ABD hayati çıkarları bağlamında Irak'ta Saddam Hüseyin rejiminin değişmesini sağlayabilecek bir operasyona girişebilecek kapasitede olmasına rağmen girişimine meşruiyet kazandıracak ikna edici ve güvenlikleştirme sürecini kolaylaştırıcı bir koşul inşa etmeye ihtiyaç duymuştur. Bu durumda Irak'ın kitle imha silahlarına

---

⁴⁵⁵ Pirnie and O'Connell, *Counterinsurgency in Iraq (2003–2006)*, 5.

⁴⁵⁶ Sercan Reçber, “Irak'a Yönelik Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuk Açısından Geçerliliği”, *Uluslararası Hukuk ve Politika* 4, no. 13 (2008): 74.

⁴⁵⁷ William Kristol, “What Wolfowitz Really Said”, *Washington Examiner*, 9 Haziran 2003, erişim 19 Temmuz 2022, <https://www.washingtonexaminer.com/weekly-standard/what-wolfowitz-really-said>.

⁴⁵⁸ Kristol, “What Wolfowitz Really Said”.

sahip olduğu ve bu silahları kullanma kapasitesinde olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Irak'taki bu silahların El kaide gibi terör örgütleri tarafından kullanılabilmesi iddiası ortaya konulmuştur.

Buradan hareketle ABD, önleyici savaş yaklaşımı ile saldırganlık şüphesinin söz konusu olması durumunda müdahalede bulunabilirliğini ortaya koyarak, girişeceği operasyonun meşruiyetini sağlamaya çalışmıştır. Şer ekseni bağlamında ortaya konan haydut devletlerden birisini temsil eden Irak'a karşı saldırının meşruiyeti kitle imha silahlarının varlığıyla inşa edilmeye çalışılmıştır.

1.3.3. Petrol Konusu ve Güvenikleştirme Dilinin İnşasındaki Etkisi

ABD'nin dünyanın enerji kaynaklarının güvenliğinin sağlanmasına yönelik ilgisi bir önceki bölümde açıkça ifade edilmiştir. Bu ilginin Soğuk Savaş sonrası süreçte küresel enerji üretimine istikrar tesis edilmesi ve üretimin üst düzeyde tutulması adına petrol üreticisi bölgelere siyasi, ekonomik ve askeri müdahalede bulunma stratejisine zemin hazırladığı ifade edilebilir.⁴⁵⁹ Irak'ın işgali ABD'nin petrol üzerindeki kontrolünü artırmayı ve bu sayede gerek zengin petrol rezervlerine sahip Suudi Arabistan üzerinde gerekse bölge petrolüne tabi olan Doğu ve Güneydoğu Asya üzerinde baskı kurmayı ve petrol arzını dünyanın geri kalanına güvenli bir şekilde sağlamayı öngörmektedir.⁴⁶⁰

ABD'nin petrol bağlamında ortaya koyduğu ulusal çıkarları Soğuk Savaş sonrası süreçte bölgeye yönelik stratejisinin temelini oluşturmuştur.⁴⁶¹ Bu anlamda Körfez Savaşı ile belirginleşen ve 1990'lar boyunca devam eden Amerikan askerinin bölgeye konuşlandırılması süreci güvenikleştirme sürecinin derinleşmesini beraberinde getirmiştir.

Kamuoyuna sızdırılan 1992 Savunma Planlaması Rehberi taslağında Basra Körfezi bölgesinde ABD'nin amacının bölge itibarıyla hakim güç olmayı devam ettirmek ve ABD ile diğer batılı devletlerin bölgede bulunan petrole ulaşmasını sağlamak olarak ortaya konmuştur.⁴⁶² Ancak 11 Eylül saldırılarının sunduğu fırsat penceresi bu hedefi

---

⁴⁵⁹ Sam Raphael and Doug Stokes, "Energy Security", *Contemporary Security Studies*, ed. Alan Collins (New York: Oxford University Press, 2013), 314.

⁴⁶⁰ Alex Callinicos, "Iraq: Fulcrum of World Politics", *Third World Quarterly* 26, no. 4/5 (2005):599-600.

⁴⁶¹ Raphael and Stokes, "Energy Security", 316.

⁴⁶² Raphael and Stokes, "Energy Security", 316.

bölgede ABD'ye yönelik temel tehditlerden biri olarak sunulan ve ortadan kaldırılması istenen Saddam Hüseyin'e karşı askeri güç kullanımı şeklinde yansıtılmıştır. Nihayetinde ABD'nin hayati çıkarları bağlamında değerlendirildiği petrol konusunun devam eden önceliği Irak rejiminin değişmesine yönelik planda bir faktör olarak bu şekilde devreye girmiştir.⁴⁶³

Eylül 2000'de Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi (PNAC) adlı araştırma şirketi tarafından ortaya konan bir belgede Basra Körfezi'nde bulunan petrol rezervleri dolayısıyla ABD askeri gücünün bölgede sürekli hale getirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Öyle ki 11 Eylül saldırılarının hemen ardından Irak'ı kitle imha silahları üretmek, elde etmek ve uluslararası terörizme destek vermekle itham eden ABD yönetimi Saddam Hüseyin rejimini devirmeye kararlı olmasından dolayı stratejisini kitle imha silahlarının güvenlikleştirilmesi üzerine kurmuş ve diğer devletleri Irak'a karşı bir pozisyon almaya davet etmiştir.⁴⁶⁴

Ayrıca Ekim 2000'de Irak'ın, gıda karşılığı petrol programı kapsamındaki petrol gelirlerini "düşmanın para birimi" cinsinden karşılanmasını reddederek ABD doları yerine euro ile karşılanmasını talep etmesi doların serbest piyasadaki hakimiyeti üzerinde etki yaratmıştır.⁴⁶⁵ Dolayısıyla uluslararası petrol piyasasında doların gücünün, ABD'nin hayati çıkarları üzerinde olumsuz sonuçlar ortaya çıkardığı ifade edilebilir. Petrol rezervleri açısından elverişli bir pozisyonda olan Irak'ın bu hamlesi ABD'nin dâhil olmadığı ekonomik ilişkilerden büyük pay sahibi olması durumunu sarsarak ABD'nin çıkarlarının dolara koşut olarak gelişme gösterebildiğini ortaya koymuştur.

Süreçte ABD yönetiminin, BMGK üyelerini de bahse konu devlete karşı askeri bir saldırının onaylanması anlamına gelecek bir kararı almaya zorlamasına karşın, Çin, Rusya ve Fransa'nın askeri bir saldırıya sıcak bakmaması ve ABD'nin bu devleti sürekli olarak tek taraflı bombalamasından dolayı suçlamaları önemli bir gelişme olmuştur. Bu konuda eski CIA Başkanı James Woolsey'in savaşı desteklemeyenlerin ele geçecek ganimetlerin paylaşılması esnasında da sürece dâhil edilmeyeceklerini dile getirmesi Saddam Hüseyin sonrası dönemde petrol anlaşmalarının devamlılığıyla ve bu

---

⁴⁶³ Raphael and Stokes, "Energy Security", 316.

⁴⁶⁴ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 391.

⁴⁶⁵ Faisal Islam, "Iraq nets handsome profit by dumping dollar for euro", *The Guardian*, 16 Şubat 2003, erişim 12 Nisan 2023. <https://www.theguardian.com/business/2003/feb/16/iraq.theeuro>.

gazın paylaşımıyla ilgili ABD, Rusya ve Fransa'nın sürdürdüğü pazarlıklara dikkat çekmektedir.⁴⁶⁶

2002'de ABD yönetimi uluslararası meşruiyeti sorunlu hale gelen yaptırımların devamlılığında yana olmasına karşın birçok devlet Irak ile ticari ilişkilerine yönelik girişimleri sürdürmek istemektedir. Bu ikilemde ABD bir yandan Irak petrolünün uluslararası pazara kesintisiz bir şekilde aktarılmasını isterken, diğer yandan Saddam Hüseyin rejiminin ve ona destek veren diğer devletlerin bir kazanım elde etmemesini istemiştir. Bu doğrultuda Irak'ta rejim değişikliğinin bir çıkış olarak değerlendirilmesi neticesinde ABD açısından rakip olarak değerlendirilen bir devletin ekonomisine herhangi bir katkı sunmadan da petrol arzının artırılması hedeflenmiştir.⁴⁶⁷

Ancak George Bush Mart 2001'de iç politikanın temel unsurlarını yönetmesi gerektiğini söylediği enerji güvenliği için “dış politikamızın bir önceliği” ifadesini kullanmıştır.⁴⁶⁸ Dolayısıyla savaş sürecinde petrol ön plana çıkarılmamış olsa da savaşa giden süreçte petrolün güvenliğinin ön planda tutulması söz konusu olmuştur.

George Bush, ABD Başkanı olarak göreve gelmesinin hemen ardından da ABD dış politikasının önceliğinin enerji güvenliğinin sağlanması olduğunu açıklamıştır. Bu doğrultuda Cheney'de enerji güvenliğinin sağlanmasına dönük politikaların belirlenmesi amacıyla “Ulusal Enerji Politikasını Geliştirme Grubu'nun” oluşturulmasını sağlamıştır.⁴⁶⁹ Mayıs 2001'de Ulusal Enerji Politikasını Geliştirme Grubu tarafından George Bush'a enerji güvenliğinin sağlanması konusunda ulusal anlamda alınması gereken önerilerin olduğu bir rapor sunulmuştur. Belirtilen raporda yüksek petrol fiyatlarının ABD ekonomisine etkileri, petrolün güvenli aktarımının sağlanması gibi konular üzerinde durularak Amerikan enerji güvenliğinin sağlanması için bazı politikalar önerilmiş ve ABD yönetiminin olası risklerin etkisini azaltması için bazı girişimlerde bulunmasının bir zorunluluk olduğu belirtilmiştir.⁴⁷⁰

---

⁴⁶⁶ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 391-392.

⁴⁶⁷ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 392.

⁴⁶⁸ Michael T. Klare, “Energy Security”, *Security Studies: An Introduction*, ed. Paul D. Williams (Oxon: Routledge, 2008), 483-484.

⁴⁶⁹ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 363.

⁴⁷⁰ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 363-364.

George Bush 11 Eylül'ün akabinde terörle savaşı derhal hareket edilmesi gereken bir gündem hâline getirmesinin ardından petrol rezervi bulunan devletlere yönelmiştir. Bu anlamda Basra Körfezi'nde bulunan devletleri ABD ile irtibatla kalmaya ve uyum içinde olmaya zorlarken Suudi Arabistan gibi zengin petrol rezervlerine sahip diğer bölge devletleri üzerinde kurduğu baskıyı artırmıştır. Diğer yandan ise terörle savaş çerçevesinde petrol rezervleri bakımından elverişli konumu ile Irak rejiminin uluslararası kamuoyunun aksi yönde görüşüne ve baskısına rağmen güç kullanarak değiştirilmesi yönünde ciddi bir eğilim söz konusu olmuştur.⁴⁷¹

Bazı uzmanlar süreci farklı şekilde değerlendirmiş ve işgalin petrolle ilişkisini ABD'nin bazı amaçlarına vurgu yaparak ortaya koymuşlardır. Bu noktada dikkat çeken ifadeler ABD yönetiminin Irak'ın petrol alanları üzerinde doğrudan kontrol sağlamaya çalıştığı ve bu alanlara Amerikan petrol şirketlerinin erişimini kolaylaştırma amacıdır. Ayrıca petrolün ABD'nin üzerinde Demokles'in kılıcı gibi sallanmaması için ABD'nin dünya petrol rezervleri üzerinde daha genel bir kontrol sağlaması amacı önemli görülmüştür. Bu amaca dönük olarak Irak petrolü Orta Doğu'ya demokrasi getirmek ve bölgeyi ABD ve İsrail için daha güvenli hale getirmek için bir araç olarak değerlendirilmiştir. Son olarak, Irak petrolünü kontrol etmek OPEC'in petrol satışlarını euro cinsinden yürütmeye başlaması ve böylece doların dünya piyasalarındaki etkisinin azalması tehdidini de ortadan kaldırmak amacı üzerine bir hamle olarak ifade edilmektedir.⁴⁷²

Esasında tek kutuplu sistemin tek kutbunu temsil etme iddiasında olan ABD'nin enerji güvenliğinin sağlanması dünyanın önemli petrol rezervleri üzerinde hakimiyet kurmasını gerektirmekteydi. Simon Bromley'e göre küresel bir aktör olma amacı güden ABD açısından ithal ettiği petrolün artan bir seyir izlemesi sıkıntılı bir duruma işaret ettiği için George Bush ulusal enerji güvenliğinin sağlanmasına öncelik vermiştir. Bromley ayrıca 11 Eylül'ün akabinde dış politika stratejisi saldırgan bir seyir izleyen ABD'nin terör savaşı ve Irak işgali de esasında küresel rekabetin şiddetlendiği bölgelerde meydana gelmesi bakımından ABD'nin uluslararası sistemde başat aktör olmak istemesi amacına hizmet etmiştir.⁴⁷³

---

⁴⁷¹ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 359-360.

⁴⁷² John S. Duffield, "Oil and the Decision to Invade Iraq", *Why Did the United States Invade Iraq?*, ed. Jane K. Cramer and A. Trevor Thrall (Oxon: Routledge, 2012), 147-148.

⁴⁷³ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 366.

Öte yandan Michael Klare ise ABD'nin askeri eylemleri hususunda önemli bir rolde olan petrol konusunun dış politika stratejisindeki etkisini sadece petrol tüketiminin artması ve bununla ilişkili şekilde gelişen ulusal enerji güvenliğinin sağlanması değil; yeni yüzyılda ABD'nin küresel bir aktör olmasını sağlayacak belirleyici bir konu ve ABD yönetimi tarafından öncelikli bir hedef şeklinde değerlendirmiştir. Dolayısıyla 11 Eylül sonrası gündeme getirilen tehditlerin inşa edilmesindeki, devlet ve terör gruplarına karşı tek taraflı müdahalelere girişilmesindeki temel meselenin belirtilen aktörlerin ABD'nin enerji güvenliği açısından oluşturduğu tehdit olduğu ifade edilebilir.⁴⁷⁴

2003'de CENTCOM Komutanı olarak görev yapan John Abizaid, “*Elbette mesele petrole ilgilidir, bunu inkar edemeyiz*” demiştir.⁴⁷⁵ Dolayısıyla işgalin alt yapısında petrol algısının olduğunu göz ardı etmemek ve güvenlikleştirme sürecinde petrol algısının rolünün işgalin petrolden ayrı olarak gelişmediğini gösterdiğine dikkat çekmek gerekir.

Sonuç olarak Irak'ın işgali ile bölgedeki enerji kaynaklarının net bir biçimde ABD'nin askeri gücünün hedefinde olması ve bu kaynaklar üzerindeki baskının belirgin şekilde arttırılması söz konusu olmuştur. Öyle ki ABD yönetimi Saddam Hüseyin rejiminin ortadan kaldırılması ile bölgedeki petrolün kontrolü arasında bir bağlantı kurmuştur. İşgal ile birlikte ABD'nin petrole yönelik çıkarlarının gerektirmesi halinde bölgede rejim değişikliklerini beraberinde getirebileceği sinyali verilmiştir. Çin, Rusya ve Fransa gibi devletlerin bölgedeki etkilerinin göz ardı edilebileceği ve petrole güvenli erişimin ABD'nin hayati çıkarları bağlamında değerlendirildiği vurgulanmıştır.⁴⁷⁶

2. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Analizi

Bu bölümde Körfez Savaşı'nın ardından Irak'ın işgaline kadar geçen süreç, zorlayıcı diplomasi kavramı üzerinden analiz edilmiştir. Burada ABD'nin ortaya koyduğu taleplerine uyulmasının sağlanması ve BM'nin aldığı kararların kabul ettirilmesi amacıyla zorlayıcı diplomasi uygulandığı bir süreç ele alınmıştır. Konunun daha iyi

---

⁴⁷⁴ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 368.

⁴⁷⁵ Matthieu Auzanneau, *Oil, Power, and War: A Dark History* (Vermont: Chelsea Green Publishing, 2018), 611.

⁴⁷⁶ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 401-402.

aktarılması adına mevzu bahis süreçte görevde bulunan ABD başkanlarının izlediği politikalar ayrı ayrı çözümlenmiş olup süreç tehdit ve sınırlı güç kullanımı ile bağlamsal değişkenler üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır.

Körfez Savaşı'nın akabinde ABD-İrak ilişkilerinde bir normalleşme yaşanmamış tam aksine ABD'nin Saddam Hüseyin rejimi ile ilgili sorunlar üzerinden bir güvenleştirme politikası izlediği görülmüştür. Söz konusu işgal ile sonuçlanacak olan süreçte, sorunların çözümü için kaba güç kullanımından ziyade öncelikle zorlayıcı diplomasinin kullanılması tercih edilmiştir. Bu minvalde Irak'a yönelik yaptırımların uygulanması ve sınırlı güç kullanımına başvurulması söz konusu olmuştur. Bu sayede rejimin sınırlandırılması, denetlenmesi ve taleplere uyması sağlanmaya çalışılmıştır.⁴⁷⁷

Zorlayıcı diplomasinin rakibin giriştiği bir eylemi durdurma, gerçekleştirdiği bir eylemi tersine çevirme ya da rejim değişikliği şeklinde savunmaya dayalı üç hedefi olduğu daha önceki bölümde ele alınmıştır. Irak'ın işgaline giden süreçte de ortaya konan hedefler arasında rejim değişikliğinin sağlanması önemli bir yer tutmuştur. Ancak bu hedef, sürecin kaba güç kullanımı ile sonuçlanmasını beraberinde getirmiştir. Nihayetinde ABD tarafından verilen ultimatoma uyulmadığından süreç işgal ile sona ermiş, bu durumda da maalesef zorlayıcı diplomasi yine başarısız olmuştur.

Kuveyt'in işgalinin ardından geçen on üç yıllık süreç boyunca ABD yönetimi tarafından Irak'a yönelik tehditler ve sınırlı güç kullanımı ile zorlayıcı diplomasi stratejisi kullanılmıştır. Ancak nihayetinde strateji başarısız olsa da bu süreçte gerek Irak'ın bölgedeki devletlere yönelik ciddi bir saldırısının olmaması ve kitle imha silahları programına ilişkin önemli kazanımlar elde etmemesi zorlayıcı diplomasinin bir başarısı olarak değerlendirilebilir.⁴⁷⁸

2.1. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Uygulanması: 1991-1993

Körfez Savaşı'ndan sonra ABD'nin hegemonyasına karşı çıkan, küreselleşme gelişmelerinin önceliklerini reddeden, İsrail'e tehdit oluşturan ve önemli petrol

---

⁴⁷⁷ Colin L. Powell, "Press Briefing Abroad Aircraft En Route to Cairo, Egypt", U.S. Department of State, 23 Şubat 2001.

⁴⁷⁸ Jon B. Alterman, "Coercive Diplomacy against Iraq, 1990-98", *The United States and Coercive Diplomacy*, ed. Robert J. Art and Patrick M. Cronin (Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 2003), 275.

rezervlerine sahip olan Irak, ABD'nin çevreleme politikasının etkisi altında olmuştur. Bu kapsamda uçuşa yasak bölge ilanları, silah denetimleri, ekonomik kısıtlamalar ve petrol ambargosu uygulanmıştır. Ayrıca daha ziyade George Herbert Bush ve Bill Clinton yönetimlerinde uygulanan bu politika ile Kuzey Irak'ta bulunan Kürtler, sürgünde olan muhalifler ve Şiiler desteklenerek Saddam Hüseyin'in etki alanı kısıtlanmıştır. George Bush yönetiminde ise 11 Eylül saldırılarından sonra Saddam Hüseyin rejimini devirmek için somut adımlar atılması tercih edilmiştir.⁴⁷⁹

Körfez Savaşı'nın ardından 3 Nisan 1991 tarihinde alınan ve yapılan ateşkesin koşullarının belirlendiği 687 sayılı karar ile Irak ve Kuveyt sınırına BM barış gücü konuşlandırılarak askeri unsurlardan arındırılmış bir bölge oluşturulması amaçlanmıştır. Bu denetimin sağlanması için UNSCOM ve IAEA görevlendirilmiştir. Karar ile Irak'ın kitle imha silahlarının ve balistik füzelerinin denetimi ve imhası hedeflenmiştir. Ayrıca savaş tazminatı olarak petrolden elde edilen gelirlerin önemli bir bölümünün alınmasına karar verilmiştir.⁴⁸⁰ Böylece Körfez Savaşı'nın ardından Irak'ın işgalinin gerçekleştiği 2003'e kadar Irak'a yönelik zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulandığı bir döneme girilmiştir.

Bahse konu karar ile Irak'ın elindeki belirtilen silahlarının imhası hususunda BM barış gücü ile işbirliği yapması durumunda ekonomik yaptırımların kaldırılması ile ödüllendirileceğini içeren bir işbirliğine işaret edilmiştir. Burada BM Güvenlik Konseyi'nin zorlayıcı diplomasiyi tehditler ve teşvikler ile kullanmaya yönelik tutumuna karşın, Nisan 1991'de George Herbert Bush, BM yaptırımlarının amacının silahsızlanmanın sağlanması değil rejim değişikliğinin gerçekleştirilmesi olduğunu açıkça ifade etmesi ve 16 Nisan'da Saddam Hüseyin'in Irak'tan çıkana kadar ekonomik yaptırımların uygulanmasına devam edeceğini bildirmesi ABD'nin stratejisinde tehditler üzerinde ilerleyeceğini ortaya koyar nitelikte olmuştur.⁴⁸¹

Körfez Savaşı'nın ardından George Herbert Bush'un bölge halkının "meseleleri kendi eline almaları" yönündeki söyleminin de etkisiyle Irak'ın kuzeyindeki Kürt ve güneyindeki Şii bölgelerinde ayaklanmalar başlamıştır. Bu süreçte Saddam Hüseyin'in

---

⁴⁷⁹ Salihi, *Irak: Devletin Çöküşü ve Çatışma Süreci*, 193.

⁴⁸⁰ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu 2* (Bursa: Alfa Aktüel Yayınları, 2017), 356.

⁴⁸¹ Liam Anderson and Gareth Stansfield, *The Future of Iraq: Dictatorship, Democracy, or Division?* (New York: Palgrave Macmillan, 2004), 91.

ayaklanma girişimlerini bastırmaya çalışması karşısında uluslararası toplum tıpkı Halepçe katliamında yapıldığı gibi tekrardan kimyasal silah kullanılmasından endişe etmiştir. Türkiye'nin girişimleri ve bu minavalde Turgut Özal ile George Herbert Bush'un yürüttükleri telefon diplomasisinin de sonuç vermesiyle 5 Nisan'da alınan 688 sayılı karar ile bölgeden gönderilen Kürtlerin güven içinde eski pozisyonlarına geri dönmelerinin sağlanması ve bu sivil halka yönelik yardımların yapılması üzerinde durulmuştur. Böylece bölgede yardım ve kurtarma operasyonları ile sınırlandırılmış Huzur Operasyonu'nun ilk aşaması mültecilerin Irak'a geri döndürülmesinin sağlanması amacıyla harekete geçirilmiştir.⁴⁸²

Alınan bu kararın Irak'ın uluslararası hukuk açısından egemenlik haklarını sınırlandırdığı söylenmelidir. Karar, Irak'a karşı BM Şartı'nın VII. Bölümü uyarınca askeri güç kullanılması dâhil zorlayıcı önlemlerin alınmasını öngörmese de zorlayıcı önlemlerin saldırı amacından ziyade zorlayıcı diplomasi kapsamında değerlendirilen savunma amacına dönük olarak kullanılmasının önünü açtığı belirtilebilir.⁴⁸³

George Herbert Bush, 10 Nisan'da Irak'ın yardım ve kurtarma operasyonları dâhilindeki Kuzey Irak'ta asker bulundurmaması, 36. paralelin kuzeyinde uçuş yapmaması hususunda Irak'ı uyarmıştır. Dolayısıyla ABD, belirtilen bölgede Irak'ın askeri operasyonlar yürütmemesinin ve uçuş gerçekleştirilmemesinin zorunlu hâle geldiğini belirtmiştir. Kuzey Irak'ta belirlenmiş alana daha ziyade ABD, İngiltere ve Fransa'nın destek verdiği koalisyon güçleri 16.000 asker konuşlandırmıştır. Akabinde Mayıs ayında on bir devletin desteği ile bu sayı 20.000'e çıkarılmıştır.⁴⁸⁴ Bu durum bir yandan güvenikleştirme sürecini derinleştirirken diğer yandan bu yıllarda zorlayıcı diplomasinin başarılı bir şekilde uygulanması için uluslararası desteğin alınması koşulunun sağlandığını göstermiştir.

Irak'ta yürülülecek insani yardım uygulamalarının kolaylaştırılması için yürütülen operasyonun 16 Temmuz 1991 tarihinde sona ermesinin ardından, kuzeyde güvenli bölge oluşturulması ve buranın Irak askeri unsurlarından arındırılması kapsamında yürütülen operasyon ilk önce 31 Aralık 1996 tarihine kadar süren Huzur Operasyonu-II

⁴⁸² Ömer Göksel İşyar, *Türk Dış Politikası: Sorunlar ve Süreçler* (Bursa: Dora Yay., 2017), 178.

⁴⁸³ Kamuran Reçber, "Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyi'nde Sınır Ötesi Operasyon ve Sıcak Takip Hakkı", *Uluslararası Hukuk ve Politika* 3, no. 9 (2007): 23.

⁴⁸⁴ Reçber, "Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyi'nde Sınır Ötesi Operasyon ve Sıcak Takip Hakkı", 22-23.

yani Çekiç Güç devam ettirilmiştir. Akabinde bahse konu operasyon, Irak'ın BM'nin taleplerine uymasının sağlanması ve saldırı amacıyla olmayan keşif yapma ve önleme uçuşlarının düzenlenmesi için 1 Ocak 1997 tarihinden itibaren Türkiye'nin kararı neticesinde Kuzey Keşif Operasyonu yani Keşif Güç ile devam ettirilmiştir. Bu çerçevede oluşturulan yapı, bölgedeki sivillerin Saddam Hüseyin rejiminden korunması adına önemli bir unsur olarak görülmüştür.⁴⁸⁵ Burada Saddam Hüseyin rejiminin Irak halkının varlığına yönelik bir tehdit olduğunun ortaya konulması yani Irak halkının bir referans nesnesi olarak sunulması, tehdit ve sınırlı güç kullanımı için uygun ortamı yaratmıştır.

Öte yandan operasyonların yanı sıra, ateşkes koşullarına uygun şekilde silah kontrol denetim faaliyetleri de yürütülmüştür. Özellikle ilk aylarda Irak'ın denetçileri engelleme faaliyetleri zorlayıcı taraf olan ABD öncülüğündeki koalisyonun güç kullanma tehdidinin ardından Irak'ın geri adım atmasıyla sonuçlanmıştır.⁴⁸⁶

George Herbert Bush yönetiminin son zamanlarında ise Irak'ta gerilim artmıştır. Ocak 1993'te Irak'ın füzelerini güneyde oluşturulan uçuşa yasak bölgeye taşıması, UNSCOM heyetinin denetimlerini yapmak için sadece Irak'a ait uçaklarla seyahat edebileceklerini savunması ve Kuveyt-Irak askeri birlikleri arasında çatışmalar yaşandığı haberlerinin gelmesi üzerine koalisyon güçleri Saddam Hüseyin'in denetimleri engelleme girişimlerini bertaraf etmek ve süreci tersine çevirmek için sınırlı askeri güç kullanmıştır.⁴⁸⁷ Bu süreçte uluslararası desteğin sağlanması, taleplerin açık olması Irak'ın başlattığı eylemleri tersine çevirmede genel anlamda etkili olmuştur.⁴⁸⁸

2.2. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Uygulanması: 1993-2000

Ocak 1993'te iktidara gelen Bill Clinton, ABD'nin Irak politikasını nasıl şekillendireceği ve Saddam Hüseyin rejimini nasıl konumlandıracağı konuları üzerinden yürütülen tartışmaların muhatabı olmuştur. Bu çerçevede Clinton yönetimi Irak'ı ABD'nin hayati çıkarları bağlamında öncelikli bir dış politika konusu olarak ele

---

⁴⁸⁵ İşyar, *Türk Dış Politikası: Sorunlar ve Süreçler*, 178.

⁴⁸⁶ Alterman, "Coercive Diplomacy against Iraq, 1990-98", 284-285.

⁴⁸⁷ BM Güvenlik Konseyi'nde 11 Ekim 1991 tarihinde alınan 715 sayılı karar ile BM heyetinin yetki alanları genişletilmiş ve heyete gerekmesi halinde güç kullanma yetkisi verilmiştir. Bkz. Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu 2*, 371-372.

⁴⁸⁸ Alterman, "Coercive Diplomacy against Iraq, 1990-98", 284-285.

almaktan uzak bir strateji benimsemiştir. Orta Doğu'da barışın destekçisi olduğunu vurgulayan Clinton yönetiminin benimsediği strateji, Irak'ın çevrelenmesine yönelik bir politika olmuştur. Bu durum zorlayıcı diplomasinin uygulanması için uygun bir politika benimsendiğine işaret etmiştir.

Esasında çevreleme stratejisi ile ABD, bir yandan zorlayıcı diplomasinin tehdit temelli ayağı olan ekonomik yaptırımlar, silahların denetlenmesi, uçuşa yasak bölgelerin ilan edilmesi gibi süreçleri kontrol altında tutarken diğer yandan da bölgeye askeri unsurlarını konuşlandırarak zorlayıcı diplomasinin diğer ayağına uygulama alanı yaratmıştır. Böylece ABD hava, deniz ve kara unsurlarından oluşan askeri gücü ile inandırıcılığını artırmak istemiştir.

Clinton yönetimi Irak'ın BM Güvenlik Konseyi'nde alınan kararlara, özellikle de kitle imha silahları programının sona erdirilmesi kararlarına, uymasını sağlama konusunda bir rol üstlenmiştir. Bu çerçevede Saddam Hüseyin rejiminin askeri gücünün yeniden tesisi engellenerek Irak'ın bir savaş planı yapmaması ya da bir savaşa ve bir işgale girişmemesi hedeflenmiştir. Dolayısıyla başlangıçta Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesi gibi bir hedef belirlenmediği söylenmelidir. Yaptırımlar ve sınırlı güç kullanımı ile Saddam Hüseyin'in hem bölgesel hem de küresel istikrarı tehdit etmesinin önlenmesi sağlanmaya çalışılmıştır.⁴⁸⁹

Öte yandan 1995'te geliştirilen ve Orta Doğu'daki dönüşümün ılımlı İslamla mümkün olabileceğini iddia eden bir proje olan Büyük Orta Doğu Projesi (BOP) bu dönemde ortaya atılmıştır. Öyle ki projenin hedefleri⁴⁹⁰ doğrultusunda ABD, zorlayıcı diplomasi stratejisini kullanarak bölgedeki rejimlerin restore edilmesinin sağlanmasını hedeflemiştir. Bu sayede uzun vadede ABD'nin ulusal çıkarlarına aykırı olan devletlerin güçlerinin sınırlandırılması, rejim değişikliklerinin yapılması ve neoliberal piyasa ekonomisi anlayışı üzerinden bölgedeki nüfus alanının artırılması hedeflenmiştir.

---

⁴⁸⁹ Pollack, *The Threatening Storm: The Case for Invading Iraq*, xiv.

⁴⁹⁰ ABD Ulusal Stratejik İncelemeler Enstitüsü tarafından, Büyük Orta Doğu Projesi'nin hedefleri şu şekilde belirlenmiştir: (1) uygun fiyatlı petrolün kesintisiz akışının muhafaza edilmesi, (2)İsrail'in güvenliğinin sağlanması, (3)bölgesel dengenin ABD'nin çıkarlarına uygun olması, (4) kitle imha silahlarının denetlenmesi, (5) terör ile mücadele edilmesi, (6)demokrasinin geliştirilmesi, insan haklarının korunması ve çevre devletlerde istikrarın sağlanması. bkz: Yılmaz, *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek*, 197.

Projenin, ABD için zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulanmasına yönelik bir fırsat sunması önemlidir.⁴⁹¹

1997'ye gelindiğinde UNSCOM'un denetim faaliyetlerine yönelik BM ile Irak arasında ara ara yaşanan sorunlara bir yenisi eklenmiştir. Bu krizin akabinde BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Irak ile UNSCOM arasındaki sorunları yatıştırmak amacıyla Irak'a gitmesinin ardından Irak'ın alınan BM Güvenlik Konseyi kararlarına uymayı teyit ettiğine ve UNSCOM'un ülkedeki şüpheli bölgelere tam erişim izninin olmasını taahhüt ettiğine dair bir mutabakat metni üzerinde anlaştıklarını ifade etmesi⁴⁹² ve 2 Mart'ta bu anlaşmanın BM Güvenlik Konseyi'nde 1154 sayılı karar ile kabul edilmesi neticesinde UNSCOM heyetinin görevine geri dönmesi söz konusu olmuş ve kriz süreci bir kez daha sonlanmıştır.⁴⁹³

Ancak bu kriz gelinen noktada BM tarafından Irak'ın taleplere uymasının sağlanması için sınırlı güç kullanımından ziyade işbirliğinin tercih edilmesi, güç kullanımının uluslararası düzeyde engellenmesine işaret etmesi açısından önemlidir. Öyle ki koalisyon güçlerinin eğilimi, Irak ile ilişkilerin tesis edilmesine dönük olarak ilerlemiştir.

Öte yandan 23 Temmuz 1998 tarihinde UNSCOM'un, 27 Temmuz 1998 tarihinde ise IAEA'nın, BM Güvenlik Konseyi'ne sundukları belgelerde Irak'ın kitle imha silahlarının üretilmesine yönelik raporları gizlediği anlaşılmıştır. Öyle ki UNSCOM belgelerinde savaş başlıklarının bazı parçalarına rastlandığı, sarin gazından güçlü olduğu bilinen VX sinir gazı içeren savaş başlığı takılı füzelerin yanı sıra bu gazın üretimine dair girişimin olduğu iddia edilmiştir. Bunun üzerine Irak ile UNSCOM arasında süren kriz sürecinin ardından Saddam Hüseyin 5 Ağustos 1998 tarihinde işbirliğine devam etmeyeceğini açıklamış akabinde 31 Ekim'de benzer bir süreç daha yaşanmıştır.⁴⁹⁴

ABD savaş uçaklarının 14 Kasım'da Irak'ı bombalamak üzere havalanması Irak'ın, UNSCOM heyetinin geri dönebileceğini ve işbirliği sürecinin işleyeceğini

---

⁴⁹¹ Yılmaz, *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek*, 197-198.

⁴⁹² Alterman, "Coercive Diplomacy against Iraq, 1990-98, 288.

⁴⁹³ Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu 2*, 375.

⁴⁹⁴ Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu 2*, 375-376.

vurgulamasını beraberinde getirmiştir. Bu durum ABD'nin kararlı pozisyonunu ortaya koyması açısından önemli olmuştur. Neticede 18 Kasım'da UNSCOM faaliyetlerine devam etmiştir. Ancak Irak'ın işbirliğine uymaması halinde ABD ve müttefiklerinin Irak'a yönelik askeri güç kullanacağı tehdidinde bulunulmuştur. Öyle ki ABD ve İngiltere 1999'da da yıl boyunca Irak'ı zaman zaman havadan bombalamaya devam etmişlerdir.⁴⁹⁵ Süreç bu şekilde devam ederken kamuoyunda ABD'nin Irak'a yönelik bir müdahaleyi ne zaman gerçekleştireceğine dair tartışmalar yaşanmıştır.⁴⁹⁶

16 Aralık 1998 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nin herhangi bir kararına dayandırılmadan Çöl Tilkisi Operasyonu gerçekleştirilmiştir. Operasyon, Irak'ın çevreninmesine yönelik uluslararası desteğin azalmasına ve silah denetimlerinin sona ermesini neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında Saddam Hüseyin, taleplere uymamamın kendi çıkarına olduğunu, ABD'nin girişeceği bir saldırıya karşı koyabileceğini algılamıştır. Ayrıca bir saldırı durumunun Irak'a uluslararası destek sağlayabileceğini değerlendirmiştir.⁴⁹⁷

Çöl Tilkisi Operasyonu'nun ardından uluslararası toplum ABD'ye karşı hızla tepki göstermiştir. Rusya, gerçekleştirilen saldırının uluslararası hukuka uygun olmadığını açıklamış, ABD ve İngiltere'deki büyükelçilerini geri çağırmıştır. Fransa, Güney Irak'ta uçuşa yasak bölgede konuşlandığı uçaklarını geri çekmiş, Çin ise süreci kınamıştır. Üslerini ABD ve İngiltere'nin kullanımına açan Suudi Arabistan'dan farklı olarak bölge devletlerinin genel eğilimi ise saldırıya karşı çıkılması şeklinde olmuştur.⁴⁹⁸ Dolayısıyla Körfez Savaşı ile oluşturulan çok taraflı uluslararası koalisyon dağılma sinyalleri vermiş, Irak'ın yalnızlaştırılması çabası beklenenin aksine bir seyir izlemiştir.

Operasyon ile Irak-UNSCOM arasında yaşanan krizler bir anlamda ABD'nin çevreleme politikasının aşınmaya başladığını ortaya koyar nitelikte olmuştur. Bu noktada Fransa, Rusya ve Çin'in sürecin işleme için verdikleri desteği azaltma yoluna gitmeleri ve Irak

---

⁴⁹⁵ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih:1914-2014* (İstanbul: Der Yay., 2019), 627-628.

⁴⁹⁶ Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu 2*, 376.

⁴⁹⁷ Alterman, "Coercive Diplomacy against Iraq, 1990-98", 290.

⁴⁹⁸ Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu 2*, 376-377.

ile işbirliğinden yana bir tavır benimsemeleri ABD'nin Irak politikasını gözden geçirmesini gerektirmiştir.⁴⁹⁹

Bu doğrultuda ABD, bir politika değişikliği yapmayı gerekli görmüştür. Bu süreçte Irak hedeflerine yönelik yürüttüğü düşük yoğunluklu hava saldırılarını artırma yoluna gitmiştir. Bu anlamda baskıyı artıran ABD'nin sınırlı güç kullanımı çerçevesinde hava operasyonlarını artırması, Irak'ın ABD'nin gücü karşısında savunmasız olduğunu vurgular nitelikte olmuştur.

Öte yandan Clinton yönetimi “rejim değişikliğini” Irak’a yönelik politikasının merkezi haline getirmiştir. Öyle ki ABD’de 1997’de kurulan ve imzalayanlar arasında ileride George Bush yönetiminde etkili isimlerden olacak olan Paul Wolfowitz ve Donald Rumsfeld’in de olduğu PNAC Ocak 1998’de Clinton’a Irak’ta rejim değişikliğini öngören açık bir mektup göndermiştir. Mektupta Irak’ı çevreleme politikasının işe yaramadığı belirtilmiş ve kabul edilebilir bir stratejinin Irak’ın hem elindeki kitle imha silahlarını kullanması olasılığının hem de bu silahları kullanma tehdidinde bulunması olasılığının bertaraf edilmesi olduğu ifade edilmiştir.⁵⁰⁰ Ayrıca Saddam Hüseyin’in “dünyadaki petrolün ciddi bir kısmı için tehdit” oluşturduğu dile getirilmiş ve Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesi için çağrıda bulunulmuştur. Aynı zamanda diplomasinin açık bir şekilde başarısız olduğundan ve askeri müdahalede bulunulması hususunda istekli olunması gerektiğinden bahsedilmiştir.⁵⁰¹

Bu minvalde Irak’ta rejimin değişmesi gerektiği görüşüne bağlı olarak 1998’de Kongre’de Irak’ı Özgürleştirme Yasası (Iraq Liberation Act) kabul edilmiş ve Irak’ta Saddam Hüseyin rejiminin iktidardan uzaklaştırılması ve yerine demokratik bir hükümetin getirilmesi amacıyla muhaliflerin desteklenmesine karar verilmiştir.⁵⁰² Dolayısıyla 1998’den sonra ABD politikasının öncelikli hedefi Saddam Hüseyin rejiminin ortadan kaldırılması anlamında, Irak’ta “rejim değişikliğinin” sağlanması olmuştur.

---

⁴⁹⁹ Tim Dunne, “Blair’s Britain and the road to war in Iraq”, *Foreign Policy Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith and et al. (Oxford: Oxford University Press, 2008), 428.

⁵⁰⁰ Yuen Foong Khong, “Neoconservatism and the domestic sources of American foreign policy: The role of ideas in Operation Iraqi Freedom”, *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith and et al. (Oxford: Oxford University Press, 2016), 323.

⁵⁰¹ Juhasz, *The Bush Agenda: Invading the World, One Economy at a Time*, 39.

⁵⁰² Nur Çetinoğlu Harunoğlu, *Düzen - Adalet İkileminde Türkiye'nin Dış Politikası ve ABD ile İlişkiler* (İstanbul: Derin Yayınları, 2016), 169.

Neticede Kuveyt'in işgali ile birlikte ABD'nin benimsediği politikalar, 1998'de yasa üzerinden resmileşen bir süreci beraberinde getirmiştir. Bu minvalde ABD tarafından 2003'de gerçekleştirilen işgale kadar geçen süreçte terör ve kitle imha silahları üzerinden bir güvenlikleştirme sürecine girilerek, kaba güç kullanımına başvurulmasına zemin hazırlandığı ifade edilebilir. Dolayısıyla esasında rejim değişikliği hedefinin zorlayıcı diplomasi stratejisi kullanılarak başarıya ulaşması beklenen bir durum iken, bu hedef bu vakada işgale giden süreci beraberinde getirmiştir.

17 Aralık 1999 tarihinde alınan 1284 sayılı karar ile UNSCOM'un yerine Irak'ta denetim faaliyetlerinin yürütülmesi için UNMOVIC'in görevlendirildiği açıklanmıştır. Faaliyetlerin, IAEA ile birlikte yürütülmesini öngören karar ile bölgede kitle imha silahları dâhil genel bir silahsızlanmaya gidilmesi üzerinde durulmuştur.⁵⁰³ Aynı zamanda karar ile Irak'ın gıda karşılığı petrol⁵⁰⁴ satışının belirlenen kota üzerinden yapılmasına yönelik kısıtlamalar kaldırılmıştır. Burada dikkat çeken Saddam Hüseyin'in ambargonun kaldırılması sürecinde Fransa ve Rusya'ya bazı ekonomik teşvikler sunması olmuştur.⁵⁰⁵ Bu bağlamda Saddam Hüseyin hem ambargonun kaldırılmaması durumunda bu devletler ile kurduğu diplomatik ve ekonomik ilişkileri sonlandırma tehdidinde bulunmuş hem de kaldırılması durumunda bu devletlere ticari ayrıcalıklar tanıyacağını ifade etmiştir.⁵⁰⁶

Gelinen noktada Irak'a uygulanan yaptırımlar bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Bir yandan Irak'a yönelik uygulanan yaptırımlardan sivil halkın da orantısız bir şekilde etkilenmesi konusu uluslararası toplumun gündeminde görünür hale gelmiştir. İnsan hakları ihlallerinin söz konusu olması, medyaya yansıyan dramatik görüntülerle pekiştirilmiştir. Bu durum uluslararası toplumun yönünü "insani yıkım silahları" olarak kullanılan yaptırımların ahlak dışılığına, dolayısıyla yaptırım uygulayan devletler aleyhine artan bir eleştiriye döndürmüştür. Aynı zamanda Fransa, Rusya ve Çin'in Irak

---

⁵⁰³ Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu 2*, 377

⁵⁰⁴ 14 Nisan 1995 tarihinde, Irak'ın taleplere uymasını ve yaptırımların devamlılığını öngören 986 sayılı karar kapsamında yalnız gıda alımı için Irak'ın Aralık 1996'dan başlayarak gelecek altı aylık süreçte 2 milyar dolarlık petrolünü satması hususunda anlaşmaya varılmıştır. Gıda karşılığı petrol programı kapsamında Irak, sürecin sonlandığı 14 Şubat 2003 tarihine değin aşağı yukarı 3.3 milyar varil petrol satma fırsatı bulmuştur. bkz. Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu 2*, 340-341.

⁵⁰⁵ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 340.

⁵⁰⁶ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 384-385.

ile ekonomik ilişkilerin kurulmasını ön plana almasıyla da yaptırımların etkisi azalmaya başlamıştır.⁵⁰⁷

Ancak alternatif bir strateji geliştirilmeden uygulanan yaptırımlardan vazgeçilmesi tercih edilmemiştir. Bu durumun gerek Saddam Hüseyin'in diplomatik zafer kazandığı anlamını taşımasından çekinilmiş gerekse Saddam Hüseyin'i kitle imha silahları üretme ve elde etmeye teşvik edeceği düşünülmüştür. 11 Eylül saldırılarının ardından ise strateji Saddam Hüseyin rejiminin iktidarına son verme ve işgalin gerçekleştirilmesi hedefine dönüşmüştür.⁵⁰⁸

2.3. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisinin Uygulanması: 2000-2003

ABD yönetimi, Körfez Savaşı sürecinde Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılmasından sonra Saddam Hüseyin'i iktidardan uzaklaştırmak için belli hesapları göz önünde bulundurarak harekete geçmemiştir. Ancak Kuveyt'in işgalinden Irak'ın işgaline kadar geçen süreçte Saddam Hüseyin önemli bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan Irak, kitle imha silahları ürettiği yönündeki algıları güçlendirdiği eylemi neticesinde 1998'de BM heyetini ülkeden göndermiştir. Bu durum bazıları açısından Irak'ta askeri güç kullanılarak rejim değişikliğini gerektirecek bir hareket olarak değerlendirilse de George Bush bunu yeterli görmemiş, bir itici gücün olması gerektiği fikrinde olmuştur. 11 Eylül saldırıları ise bu uygun ortamı yaratmıştır.⁵⁰⁹

George Bush, görev süresinin ilk dokuz ayında Irak'a yönelik nasıl bir politika izleneceğine dair kararsız bir görüntü vermiştir. Başlangıçta George Bush'un dış politikada öncelikleri ile Saddam Hüseyin rejiminin ortadan kaldırılmasını gerektirecek politika arasında bir orta yolun bulunamaması söz konusu olmuştur. Nihayetinde Colin Powell'in etkisiyle geliştirilen ve çevreleme politikasının bir uzantısı olarak değerlendirilebilen, "akıllı yaptırımlar" fikri ön plana çıkarılmıştır. Bu yolla bir yandan Irak'a yönelik gıda ve ilaç yardımlarına ilişkin kısıtlamaların yumuşatılması diğer

---

⁵⁰⁷ Michael Mastanduno, "Economic Statecraft", *Foreign Policy Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith and et al. (Oxford: Oxford University Press, 2016), 230.

⁵⁰⁸ Elisabetta Brighi and Christopher Hill, "Implementation and behaviour", *Foreign Policy Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith and et al. (Oxford: Oxford University Press, 2016), 164.

⁵⁰⁹ Khong, "Neoconservatism and the domestic sources of American foreign policy: The role of ideas in Operation Iraqi Freedom", 324-325.

yandan da Irak'ın ambargo koşullarına uymasının sağlanması ve kaçakçılığın engellenmesi üzerinde durulmuştur.⁵¹⁰

ABD bu süreçte bazı tavizler vermiştir. Öyle ki Gıda Karşılığı Petrol Programı kapsamında Irak, Eylül 2000'de petrol satışını euro üzerinden yapacağını açıklamış ve biriken paranın Irak Merkez Bankası'na yönlendirilmesini talep etmiştir. Saddam Hüseyin'in bu konuda geri adım atmaması ve diğer devletlerin de desteğini alması neticesinde dolardan euroya geçiş için geri adımı ABD yönetimi atmıştır. Saddam Hüseyin'in “düşmanın parasını daha fazla desteklememek” şeklinde ifade ettiği bu süreç, ABD açısından uzun vadede doların kullanım alanını tehdit eden bir nitelikte olmuştur.⁵¹¹

Öte yandan ABD, 2000'in başında bir yandan Irak'a uygulanan yaptırımların başarısızlığı üzerinde dururken, diğer yandan Fransa, Rusya ve Çin'in yaptırımlara rağmen Saddam Hüseyin rejimi ile ticari ilişkilerini artırma çabası içinde olmasını eleştirmiştir.⁵¹² Saddam Hüseyin rejiminin Fransa, Rusya ve Çin'e ülkesinin petrol alanlarının incelenmesi ve kullanılması için birtakım ayrıcalıklar tanıması ABD yönetimi açısından Irak'ın denetlenmesini de sorunlu hale getirmiştir.⁵¹³

15 Ocak 2001 tarihinde Irak'ın BM heyetinin Irak'a girmesine izin vermeyeceğini açıklamasının ardından 16 Şubat'ta Amerikan ve İngiliz savaş uçakları Bağdat ve Bağdat'ın çevresini bombalamaya başlamışlardır. 3 Haziran'da ise Irak petrol ihracatının yanı sıra Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattı ile petrol taşınımını durdurduğunu açıklamıştır. Bu hamlesi ile Irak'ın, petrolü karşı bir baskı aracı olarak kullanmaya çalıştığı ifade edilebilir. Öte yandan Irak'ın bölgesel destek bulma noktasında da lehine gelişen bir tablo ortaya çıkmıştır. Öyle ki İran-İrak Savaşı'nda benimsenen politikalar nedeniyle ilişkilerini askıya alan Irak ve Suriye, 21 yıllık aradan sonra, 12 Ağustos 2001 tarihinde “yakınlaşma ve dostluk” sürecini başlatmışlardır.⁵¹⁴

ABD ise 11 Eylül saldırılarının ardından bariz bir politika değişikliğine gitmiştir. Mevzu bahis saldırılar ile birlikte Irak'ta rejim değişikliği fikri ivme kazanmış ve ABD

---

⁵¹⁰ Pollack, *The Threatening Storm: The Case for Invading Iraq*, 104-106.

⁵¹¹ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 344.

⁵¹² Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 388.

⁵¹³ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 344.

⁵¹⁴ Uçarol, *Siyasi Tarih:1914-2014*, 628.

yönetiminin etkili isimlerinin gündemine girmiştir. Rejim değişikliği konusu geniş bir pencereden terörle mücadelenin bir parçası olarak ele alınmaya başlanmıştır. Nitekim aynı hafta Rumsfeld ve Wolfowitz'in Afganistan ile birlikte Irak'ın da öncelikli hedef olması gerektiği ve Irak'a karşı askeri harekâtın başlatılması gerektiği fikrini paylaşımları bu duruma işaret eder nitelikte olmuştur.⁵¹⁵

Kasım 2001'de George Bush, Rumsfeld'den bu devlete karşı savaş planları konusunu ele almasını istemiştir.⁵¹⁶ Aynı ay içinde George Bush, terörle savaş kapsamında Irak'tan elinde bulundurduğu kitle imha silahlarını BM heyetine açmasını istemiştir. Bu söylemi ile Bush, ABD'nin Afganistan'dan sonraki hedefinin Irak olduğunu ve Irak'a karşı yeniden askeri güç kullanma yoluna gideceğini açıkça ortaya koymuştur.⁵¹⁷ Bu konuda harekete geçen ABD, BM Güvenlik Konseyi'ni de bu devlete askeri bir strateji yürütülmesi hususunda ikna etmeye çalışmıştır. Bu minvalde ABD yönetiminin Irak'ı kitle imha silahları ve terörizmle ilişkili olan bir haydut devlet olarak öne sürmesi ve Irak'ın kitle imha silahları programının durdurulmasına yönelik girişimleri, rejim değişikliği hedefinin gerçekleştirilmesi için kaba güç kullanımına başvurulmasının gerekli olduğuna işaret etmiştir. Diplomasi yerine askeri güç kullanma eğiliminde olan George Bush⁵¹⁸ bu durumu terörle savaş söylemi üzerinden güvenlikleştirerek meşrulaştırma yoluna gitmiştir. Ancak ABD'nin Saddam Hüseyin rejimini devrilmesi gereken bir hedef olarak ortaya koymasına rağmen Saddam Hüseyin; Fransa, Rusya, Çin ve petrol şirketlerine imtiyazlar verme yönündeki girişimlerini başarıyla devam ettirmiştir.⁵¹⁹

Zorlayıcı diplomasi üzerinden süreç değerlendirildiğinde, Saddam Hüseyin rejiminin değişmesini talep eden ABD tarafından kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, terör ile bağlantıların sona erdirilmesi, başta İsrail olmak üzere bölge devletlerine yönelik algılanan tehditlerin bertaraf edilmesi ve bölgede demokrasilerin teşvik edilmesinin temel hedefler olarak belirlendiği ifade edilebilir. Dolayısıyla Irak'ın işgali öncesinde ABD'nin hedeflerinin çok olması ve net bir sınırının olmaması zorlayıcı

---

⁵¹⁵ Thomas E. Ricks, *Fiasco: The American Military Adventure in Iraq* (New York: The Penguin Press, 2006), 30-31.

⁵¹⁶ Bob Woodward, *State of Denial: Bush at War, Part III* (New York: Simon & Schuster, 2006), 81.

⁵¹⁷ Uçarol, *Siyasi Tarih:1914-2014*, 629.

⁵¹⁸ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 360.

⁵¹⁹ Ayhan, *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*, 388.

diplomasının başarısını olumsuz etkilemiş ve stratejinin uygulanmasını zorlaştırmıştır.⁵²⁰ Bu minvalde George Bush tarafından 11 Eylül'e kadar olan dönemde Saddam Hüseyin rejiminin kitle imha silahları programı ile ilgili pozisyonunu tersine çevirmesi hedeflenmiştir. Ancak 11 Eylül'den sonra rejim değişikliği hedefinin ön plana çıkarıldığı bu hedefin kitle imha silahları ve terör bağlantısı ile güçlendirildiği akabinde kaba güce başvurulması gerektiği fikrinin istikrarlı bir şekilde paylaşıldığı ve Irak'a karşı savaş söyleminin yerleşme eğiliminde olduğu görülmüştür.

ABD “önleyici savaş” yaklaşımı ile “rakiplerinin düşmanca eylemlerini engellemek için gerekmesi hâlinde önleyici olarak hareket edecektir” söylemini benimsemiştir.⁵²¹ Burada ABD, girişeceği eylemlerin meşruluğunun sağlanması için Saddam Hüseyin rejimini hayati bir tehdit şeklinde sunarak askeri gücüne dayanak oluşturma yoluna gitmiş, Irak ile savaşın kaçınılmaz olduğunu ortaya koymuş ve Saddam Hüseyin'in devrilmesi gerektiğini teyit etmiştir. Bu minvalde Irak'a yönelik önleyici savaşın hedefi, temelde kitle imha silahları ile terör bağlantısı üzerinden belirlenmiştir. Dolayısıyla zorlayıcı diplomasi ile Irak'ın bu bağlantılarından geri adım atması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu etki altında önleyici savaş yaklaşımı ile Irak'a, ABD'nin güç kullanmaya ve bir savaş başlatmaya hazır olduğu mesajının iletildiği söylenebilir. Burada önleyici savaş için ortaya konan gerekçelerin, ABD'nin hayati çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak savunulması aciliyet hissi yaratarak uluslararası desteğin sağlanması ve Irak'ın yalnızlaştırılması hususunda da kolaylaştırıcı bir işlev sunması beklenmiştir.

George Bush, ABD Kongresi'nden Ekim 2002'de ABD'nin ulusal güvenliğinin korunması ve Irak'a yönelik alınan BM Güvenlik Konseyi kararlarının uygulanması için askeri güç kullanılmasına yönelik yetki almıştır.⁵²² Ancak ABD'nin savaş yetkisi kararı almasına ve güç kullanma kararlılığına ciddi bir vurgu yapmasına rağmen Saddam Hüseyin, Kasım 2002'den önce uluslararası toplumu kitle imha silahlarına sahip olmadığına ikna etmek için önemli bir adım atmamış, BM heyetinin Irak'a geri dönmesine izin vermemiştir. Böylesi bir durumun, Saddam Hüseyin'in ABD'nin kararlı pozisyonunu yanlış algılanmasından ve Irak'ın işgal edilmeyeceğine olan yanlış

---

⁵²⁰ Bob Woodward, *Plan of Attack* (New York: Simon & Schuster, 2004), 125.

⁵²¹ Bush, National Security Strategy of the United States, 2002.

⁵²² Dunne, “Blair's Britain and the road to war in Iraq”, 429.

hesaplamasından kaynaklandığı ifade edilebilir. Bu minvalde Irak'ın, BM Güvenlik Konseyi'nin kabul ettiği ve BM barış gücüne Irak silahlarının denetlenmesi çağrısında bulunduğu 1441 sayılı kararına yanıt vermekte de yavaş davrandığı söylenebilir.⁵²³

Neticede 8 Kasım 2002 tarihinde alınan 1444 sayılı karar ile bu devlet, BM'nin ülkesindeki faaliyetlerine yeniden izin vermiş ve “engelsiz, koşulsuz ve sınırsız” işbirliği yapmayı kabul etmiştir.⁵²⁴ Bahse konu kararda, Irak'ın BM Güvenlik Konseyi'nde daha önce alınan kararları ihlal ettiği ifade edilmiştir. Karar kapsamında Irak'ın BM'nin belirlediği silahsızlanma taleplerine uyması, BM denetimine izin vereceği tesisleri hususunda otuz gün içinde detaylı bir raporu denetimlerine başlayan IAEA ve UNMOVIC'e sunması yönünde çağrı yapılmıştır.

Bu devlete silahsızlanması için son bir şans sunan karar ile Irak'ın taleplere uymaması durumunda, yaptırım uygulanacağı ve ciddi sonuçlarla karşılaşacağı uyarısında bulunulmuş ancak ayrıntılı bilgi verilmemiş ve BM içindeki farklı görüşlerden dolayı askeri müdahaleden bahsedilmemiştir. Ancak yine de ABD ve İngiltere ilgili kararın silahlı güç kullanılmasına yetki veren bir karar olduğunu savunurken Fransa, Rusya ve Çin bu görüşü paylaşmamışlardır.⁵²⁵

Saddam Hüseyin rejimi karar kapsamında tesislerini BM'nin denetlemesine izin vermiştir. Ayrıca 7 Aralık 2002 tarihinde yani belirlenen son tarihten bir gün önce tesisleri hakkında hazırladığı on iki bin sayfadan oluşan belgeyi belirtilen kurumlara teslim etmiştir.⁵²⁶ ABD yönetimi, Irak'ın sunduğu belgeyi yeterli bulmadığını, şeffaflığı konusunda endişelerinin olduğunu ve belgenin gerçeği yansıtmadığını dile getirmiştir. Aynı zamanda, daha önce alınan ve ateşkes koşullarını belirleyen 678 ve 687 sayılı kararları dikkate alarak sürecin bir ateşkes olduğunu ve bu ateşkes ile güç kullanımına başvurmanın koşullarının belirlendiğini iddia etmiştir. Dolayısıyla ABD, Saddam Hüseyin'in taleplere uymadığı yönünde bir vurgu yaparak, güç kullanımına başvurulmasını uluslararası toplumun gündemine getirmeye çalışmıştır.

---

⁵²³ Stephen T. Hosmer, *Why the Iraqi Resistance to the Coalition Invasion Was So Weak* (Santa Monica: Rand Corporation, 2007), 27-28.

⁵²⁴ Hosmer, *Why the Iraqi Resistance to the Coalition Invasion Was So Weak*, 27.

⁵²⁵ Salihi, *Irak: Devletin Çöküşü ve Çatışma Süreci*, 198.

⁵²⁶ Dunne, “Blair’s Britain and the road to war in Iraq”, 430.

Ancak 9 Ocak 2003 tarihinde UNMOVIC Başkanı Hans Blix'in bu devlette kitle imha silahlarının olması hususunda net ve kesin kanıtın bulunmadığını bildirmesi, ABD tarafından eleştirilmiştir. Nitekim Rumsfeld kanıtın olmaması durumunun kitle imha silahlarının yok olmasının kanıtıyla aynı şey olmadığını ifade ederek bir ikilem ortaya çıkarmıştır.⁵²⁷

George Bush, 28 Ocak'ta ikinci Birliğin Durumu konuşmasında Irak'ın Afrika'dan uranyum elde etme faaliyetlerinde bulunduğu İngiliz istihbaratı tarafından ortaya konulduğunu ifade etmiş ve Saddam Hüseyin'in "makul ve mutedil davranacağına güvenmenin bir seçenek ve strateji olmadığını" dile getirmiştir.⁵²⁸ Dolayısıyla ABD yönetimi, zorlayıcı diplomasi uygulamaları çerçevesinde değerlendirilebilen ekonomik yaptırım ve baskı araçlarının Saddam Hüseyin rejiminin taleplere uymasına dönük herhangi bir sonuç vermediği görüşünde olmuştur.

Öte yandan iddiaya göre George Bush ve Tony Blair'ın 31 Ocak'ta gerçekleştirdikleri görüşme esnasında George Bush'un, ABD'nin Irak'ın işgali için yapılan planların gerçekleştirilmesi çabası içerisinde olacağını söylemesi henüz işgalden önce zorlayıcı diplomasinin başarısız olduğunu göstermiştir.⁵²⁹

ABD'nin Irak'ın silahsızlanma hususunda verilen son şansı değerlendirmedine yönelik görüşü "tüm gerekli araçların kullanılmasını" öngören ikinci bir BM Güvenlik Konseyi kararının alınmasını gündeme getirmiştir.⁵³⁰ ABD yönetiminin BM Güvenlik Konseyi'nden askeri müdahaleyi öngören bir kararın çıkması için giriştiği çabalarına rağmen uluslararası toplumun bölünmüşlüğü devam etmiş ve askeri müdahalede bulunulması yönünde bir karar çıkmamıştır.

11 Mart'ta Rumsfeld'in, ABD'nin bu eyleme tek başına girişmeye hazır olduğunu ima etmesi önemli bir gelişme olmuştur.⁵³¹ Ancak işgalden birkaç hafta önce bile Saddam Hüseyin'in genel düşüncesi ABD'nin Irak'ı işgal etmeyeceği yönünde olmuştur. Öyle ki Saddam Hüseyin, ABD'nin kara savaşını maliyetli olmasından dolayı tercih

---

⁵²⁷ Dunne, "Blair's Britain and the road to war in Iraq", 430-433.

⁵²⁸ Dunne, "Blair's Britain and the road to war in Iraq", 430.

⁵²⁹ Dunne, "Blair's Britain and the road to war in Iraq", 430.

⁵³⁰ Dunne, "Blair's Britain and the road to war in Iraq", 436.

⁵³¹ Dunne, "Blair's Britain and the road to war in Iraq", 431.

etmeyeceğini düşündüğünü söylemiştir.⁵³² Dolayısıyla her ne kadar ABD'nin askeri kapasitesi işgalin gerçekleştirilmesi ve nihai hedefe ulaşılması için elverişli olsa da Saddam Hüseyin Körfez Savaşı sürecinde olduğu gibi ABD'nin Vietnam analogilerinin etkisi ile kayıp vermek istemeyeceğini hesaplamış ve sınırlı askeri güç kullanımı dâhil tehditlerini ciddiye almama eğilimi göstermiştir.

Öte yandan Saddam Hüseyin'in ABD'nin ülkesine yönelik yürüttüğü operasyonlarda önce hava gücünü kullanmayı tercih etmesini ve geçen zamana rağmen halen ciddi bir girişimde bulunmamasını yanlış bir değerlendirmeye tabi tutarak ABD'nin Irak'a karşı bir kara savaşı yürütmeye istekli olmadığı görüşünde olmuştur. Sonuç olarak Saddam Hüseyin'in tehditleri inandırıcı bulmaması süreci tolere edemeyeceği bir tırmanma tehdidi şeklinde değerlendirmemesine neden olmuştur. Ancak sürecin zorlayıcı diplomasi ile çözümüne ilişkin net bir duruş ABD yönetimi tarafından da paylaşılmamıştır.

Gelinen noktada, 17 Mart 2003 tarihinde, George Bush Ulusa Sesleniş konuşmasında oğulları ile birlikte Saddam Hüseyin'in 48 saat içinde Irak'tan gitmemesi durumunda ABD'nin belirleyeceği zamanda bir savaşın başlatılacağını ifade eden bir ultimatoma vermiştir. Burada BM Güvenlik Konseyi'nin sorumluluklarını yerine getirmedeğini bu yüzden ABD'nin sorumluluğu üstleneceğini dile getirmiştir. Bu minvalde ABD, verilen ultimatoma uyulmamasının ardından 20 Mart'ta askeri güç kullanımına başvurmuştur.⁵³³

Zorlayıcı diplomasi stratejisinin başarısız olduğu anlamına gelen süreçle, ABD ve koalisyon güçleri Irak'ın elinde olduğunu iddia ettikleri kitle imha silahlarının ortadan kaldırılması, Saddam Hüseyin rejimine son verilmesi ve demokrasinin teşvik edilmesi için 20 Mart 2003 tarihinde işgali başlatmıştır. Hava harekâtıyla başlatılan süreçte eş zamanlı olarak kara savaşı da yürütülmüştür. 9 Nisan itibariyle kara kuvvetlerinin başkent Bağdat'a girmesiyle Irak'ın kısa sürede ele geçirilmesi söz konusu olmuştur.⁵³⁴ 10 Nisan'da Firdevs Meydanı'daki Saddam Hüseyin heykelinin yıkılması ile rejime

---

⁵³²Michael R. Gordon and Bernard E. Trainor, "Even as U.S. Invaded, Hussein Saw Iraqi Unrest as Top Threat", The New York Times, 12 Mart 2006.

⁵³³David M. Malone, *The International Struggle Over Iraq: Politics in the UN Security Council 1980–2005* (New York: Oxford University Press, 2006), 201.

⁵³⁴Salihi, *Irak: Devletin Çöküşü ve Çatışma Süreci*, 198-199.

son verilmiştir.⁵³⁵ Neticede George Bush, 1 Mayıs 2003 tarihinde Irak'ta kontrolün sağlandığını duyurmuştur.⁵³⁶ 22 Mayıs'ta ise 1483 sayılı karar ile işgal edilen Irak'a yönelik BM'nin nasıl bir tutum sergileyeceği ortaya konulmuştur. Zira ABD ve İngiltere'nin işgalci olarak nitelendirildiği karar ile işgalin sorumluluğu belirtilen devletlere atfedilmiştir.⁵³⁷ Irak'ın işgal süreci 28 Haziran 2004 tarihinde ABD'nin Irak'ın egemenliğinden doğan haklarının Irak'ın kendisine bırakılmasıyla sona ermiştir. Ancak ABD, Irak'ta 18 Aralık 2011 tarihine kadar varlığını devam ettirmiştir.

2.4. Bağlamsal Değişkenlerin Analizi

2.4.1. Küresel Stratejik Ortam

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ideoloji ve tehdit temelli bloklaşmanın taraflarından birinin ortadan kalkması anlamına gelmiştir. Ortaya çıkan yeni düzen, tehdit algılamasında bir değişimi beraberinde getirmiş ve güvenliğin tekrardan tanımlanmasını gerektirmiştir. Bu süreçte Sovyet tehdidinin son bulmasıyla rakibini kaybetmiş olan ABD'nin bir süper güç olarak tek başına hegemon olma kapasitesini ve iradesini ortaya koyma durumu kendi karşıtını yaratmıştır. Farklı olan ise, sistemde belirleyici bir rol üstlenmeyi hedefleyen ABD'nin karşısına başka bir devlet ya da devlet gruplarından oluşan bir ittifaktan ziyade devlet dışı aktörlerin çıkması olmuştur.⁵³⁸

Bu durumun meydana getirdiği ortam, daha fazla sayıda tehdidin her yerden gelebilme olasılığının olduğu algısını güçlendirmiştir.⁵³⁹ Tehdidin belirsiz olmasının riskleri artırması, risklerin artmasının güvenlik maliyetlerini artırması, doğal olarak aktörlerin tanımlı bir öteki inşa etme arayışını artırmıştır. Diğer taraftan ötekinin tehdit ve düşman olarak tanımlanması, aktörler arasında bir ittifak kurulmasını mümkün kılmıştır.⁵⁴⁰ Bu minvalde teröre karşı savaş çerçevesinde devletlere yönelik tehditlerin devletlerden algılandığı geleneksel güvenlikten daha az bahsedilir iken, devlet dışı aktörlerden algılanan tehditlerin bir çıkış yaptığı görülmüş ve bu çıkış devletleri bir araya getirme işlevi görmüştür.

---

⁵³⁵ Malone, *The International Struggle Over Iraq: Politics in the UN Security Council 1980–2005*, 201.

⁵³⁶ Salihi, *Irak: Devletin Çöküşü ve Çatışma Süreci*, 198-199.

⁵³⁷ Malone, *The International Struggle Over Iraq: Politics in the UN Security Council 1980–2005*, 205.

⁵³⁸ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, 55.

⁵³⁹ Christopher J. Fettweis, "Threatlessness and US Grand Strategy", *Survival* 56, no.5 (2014): 47.

⁵⁴⁰ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, 55.

Öte yandan Soğuk Savaş sonrasında barışı tesis etmesi gereken aktör rolü atfedilen ABD, Bosna ve Kosova müdahalelerinde olduğu gibi farklı coğrafyalarda meydana gelen krizlerde ve yaşanan insan hakları ihlallerinde uluslararası toplumun çağrısı ile hareket ederek çatışmaların durdurulması amacına dönük müdahalelerde bulunmuştur. Bu durum uluslararası toplumun ABD'nin öncülüğündeki bir sistemin karşısında yer almadığını ortaya koyması açısından önemlidir.

Bu süreçte bir yandan dünya ekonomisindeki küreselleşme gelişmeleri diğer yandan dünya politikasındaki demokratikleşme vurgusu çerçevesinde ortaya çıkan yapı, yaptırım girişimlerinin desteklenmesi bakımından yeni bir uluslararası ortam yaratmıştır. Bu doğrultuda Kuveyt'in işgalinin ardından BM Güvenlik Konseyi'nde alınan yaptırım kararları göz önüne alındığında Rusya gibi devletler tarafından çok taraflı ekonomik yaptırımların desteklenmesinin farklı bir boyut kazandığı ifade edilebilir. Ancak bu devletlerin gerçekleşen uluslararası çatışmaların sürekli olarak aynı tarafında yer almaları söz konusu olmamıştır.⁵⁴¹

Uluslararası toplumun beklentisinin aksine ilerleyen süreçte ABD, yumuşak gücünün etkisinin azalmasıyla sert güç unsurlarını ön planda tutma eğilimi göstermiştir. Burada askeri güç kullanmaya yönelerek liderliğini devam ettirme amacında olmuştur. ABD'nin bu pozisyonu, tehditlerin inşa edilmesini ve saldırgan bir politika benimsemesini de beraberinde getirmiştir.⁵⁴² Uluslararası pozisyonunu korumaya çalışan ABD, bu durumda normal konuları güvenliğin gündemine alarak, algılanan tehditleri kaynağında çözme eğilimi göstermiştir.

Irak'ın işgali de böylesi bir sürece işaret etmiştir. Öyle ki uluslararası toplum tarafından eleştirilen işgalin, ABD'nin hegemon aktör olma amacının saldırgan doğasından kaynaklandığı ifade edilebilir. Körfez Savaşı sürecinde istikrardan ve statükonun devamından yana tavır alan ABD'nin, 11 Eylül saldırılarının ardından bu yöneliminden uzaklaşma eğilimi gösterdiği, demokrasilerin teşvik edilmesi ve özgürlüklerden yana bir tavır aldığı görülmüştür.

---

⁵⁴¹ Mastanduno, "Economic Statecraft", 233.

⁵⁴² Fettweis, "Threatlessness and US Grand Strategy", 47-48.

2.4.2. Kışkırtmanın Türü

ABD'ye göre Irak gibi haydut devletlerin sayısının artmasıyla terör tehdidi küreselleşmiştir. Bu kapsamda teröristleri desteklediği, uluslararası hukuka uygun şekilde hareket etmediği iddia edilen Irak, asimetrik bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Bush Doktrini ile ABD küresel egemenliğine yönelik tehditleri gerekmesi halinde zor kullanarak ortadan kaldırma yönünde bir politika benimsemiştir.⁵⁴³ Irak'ın denetimsiz, orantısız ve asimetrik kitle imha silahları üretmesi ya da tedarik etmesi ile terörizm gibi sınır aşan araçları kullanmasının hayati bir tehdit olduğu iddiası ortaya konmuştur. Bu devletlerin ABD gibi zenginliği üreten aktörlerin sahip olduklarını ellerinden alma girişiminde oldukları ifade edilmiştir.⁵⁴⁴

Saddam Hüseyin'in terör bağlantıları 11 Eylül saldırıları ile ilişkili, kitle imha silahları programı ise kendi halkına bu silahları kullanması ile ilişkili olarak ortaya konmuştur. Burada rakipten algılanan tehditler temellendirilerek Irak'ın bir oldu-bitti yaratmak istediği belirtilmek istenmiştir. Böylece tehdit ve saldırı algısının çok yoğun olduğu vurgulanarak, kışkırtmanın kolaylaştırıcı bir işlev sunması sağlanmaya çalışılmıştır. Burada bu ilişkilendirmeler aracılığı ile rejim değişikliği talebinin dile getirilmesi de savaşın neden tercih edileceğine işaret etmiştir.

Öyle ki kışkırtmanın nasıl olduğu Irak'ın suçlu bir devlet olduğunun ve diğer devletler için tehdit oluşturduğunun algılanması açısından önemlidir. Bu durum gerek ulusal gerekse uluslararası desteğin sağlanması ile Irak'ın yalnızlaştırılmasını da etkileme kapasitesine sahiptir. Bununla birlikte Irak'ın kitle imha silahları programına uymadığı, BM barış gücü ile işbirliği yapmaktan kaçındığı, Kuveyt sınırına asker yığıldığı, uçuşa yasak bölgeyi ihlal ettiği gibi durumlara dikkat çekilerek sürecin ciddi bir tehdit olarak ele alınması hedeflenmiştir. Ancak bu süreçte geliştirilen kitle imha silahları ve terör argümanlarının kanıtlanamaması, bu argümanların uluslararası toplum tarafından da benimsenmesini zorlaştırmıştır.

---

⁵⁴³ Yılmaz, *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek*, 196.

⁵⁴⁴ Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, 55-56.

2.4.3. Savaş Düşüncesi

Yeni muhafazakar dış politika fikrinin, Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu'na girişilmesi kararının verilmesinde belirleyici olmasa da önemli bir faktör olarak ele alınması gerektiğine dikkat çekilmelidir. Zira Irak'a karşı önleyici savaş kararı alınmasının itici gücü olan 11 Eylül saldırılarının, ABD yönetiminin yeni muhafazakarlığın politika fikirleri etrafında bir araya gelmesini sağladığı söylenmelidir. Bahse konu fikirler, Saddam Hüseyin'in kitle imha silahlarını El Kaide ile paylaşma eğiliminde olduğuna dikkat çekmiş ve Irak'a karşı girişilecek savaşta ABD'nin zafer elde edeceğini belirterek ABD yönetiminin savaşın gerekli ve denenmeye değer olduğu hususunda ikna olmasında etkili olmuştur.⁵⁴⁵

Nitekim ABD 11 Eylül saldırılarının ardından terörün belirsiz ve asimetrik bir tehdit olduğunu ortaya koymuş, teröre karşı savaş söylemini geliştirmiştir. Dolayısıyla bir savaş durumunun söz konusu olduğu bu dönemde ABD'nin temel prensibi olası tehditleri bertaraf etmek için önleyici tedbirlerin alınmasını öngören önleyici savaş yaklaşımı olmuştur.⁵⁴⁶ Dolayısıyla Saddam Hüseyin'in belirsiz politikası kitle imha silahlarını teröristleri destekleme noktasında kullanma ihtimali dikkate alınarak önleyici savaş bir alternatif olarak tercih edilmiştir.⁵⁴⁷

ABD Irak'a yönelik başlatacağı savaşın sürecinin nasıl işleyeceği, süresinin ve asker kaybının ne kadar olacağı gibi hesaplamalar yapmıştır. Riskleri ile beraber ele alınan süreçte, nihayetinde Saddam Hüseyin'in devrileceği yönünde çıkarımlarda bulunulmuştur. Öyle ki bir yandan ABD'nin askeri teknolojisinin ve gücünün boyutları diğer yandan Körfez Savaşı'nın ardından geçen süreçte Irak'a yönelik uygulanan yaptırımlar birlikte düşünüldüğünde Irak ordusunun gücü ciddi anlamda kırılmıştır. Dolayısıyla Irak ordusunun zayıf olduğu ve ABD askerlerine yönelik ciddi bir direnç gösteremeyeceği düşünülmüştür. Aynı zamanda Saddam Hüseyin'in yalnızlaştırılma çabası, devletlerin Irak'a yönelik herhangi bir desteğinin olmayacağı yönünde bir

---

⁵⁴⁵ Khong, "Neoconservatism and the domestic sources of American foreign policy: The role of ideas in Operation Iraqi Freedom", 329.

⁵⁴⁶ Paker, *Küresel Güvenlik Kompleksi: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik*, 113.

⁵⁴⁷ Hook and Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, 303.

beklentiyi beraberinde getirmiştir.⁵⁴⁸ Ancak Saddam Hüseyin'in kaybedecek hiçbir şeyinin olmamasının motivasyonunu artırma işlevi göreceğinden savaş sürecini çıkmaza sokma ihtimali de söz konusu olmuştur.

Sonuç olarak savaş düşüncesinin 11 Eylül saldırılarından önce zorlayıcı diplomasinin başarılı bir şekilde uygulanma şansını artırıcı bir bağlam olduğu düşünülmektedir. Ancak özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra zorlayıcı diplomasinin başarılı bir şekilde uygulanması için kuvvet kullanımının sınırlı askeri güç ile sınırlı tutmaktan ya da kararlılığa vurgu yapmaktan öte bir anlayışla hareket edildiği belirtilmelidir.

2.4.4. Tek Taraflı ya da Ortak Zorlayıcı Diploması

Zorlayıcı diploması stratejisinin çok taraflı yürütülmesi çabaları Irak'a yönelik yaptırımların uygulanması, tehditler ve sınırlı güç kullanımı bağlamında işlevsel olmuştur. Ancak zamanla yaptırımların yıpranması, devletlerin Irak ile işbirliği yapma yönündeki girişimleri, askeri güç kullanmaya isteksiz tavırları söz konusu olmuştur.

Sürecin sonuna doğru gelirken, AB üyesi devletler de ortak bir anlayışta birleşmemişlerdir. Üye devletleri askeri güç kullanmaya destek vermeye ikna etmek amacıyla İngiltere Başbakanı Tony Blair mekik diploması yürütmüştür. Ancak tüm çabaya ve Körfez Savaşı'nda verdikleri desteğe rağmen Fransa ve Almanya'nın desteği alınamamıştır. Fransa ve Almanya 22 Ocak 2003 tarihinde Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesine karşı olduklarını ilan etmişlerdir.⁵⁴⁹

The Times'da yayımlanan açıklamaya göre İngiltere, İtalya, Portekiz, Macaristan, Polonya, Danimarka Çek Cumhuriyeti ve İspanya, Saddam Hüseyin rejiminin ve kitle imha silahlarının ciddi bir tehdit oluşturduğu, Irak'ın silahsızlandırılması için kararlı bir şekilde birlikte hareket edilmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. Fransa ve Almanya'nın yanı sıra diğer AB üyesi devletlerin de ABD'ye destek vermeleri hususunda çağrı yapılmıştır.⁵⁵⁰ Tony Blair'in ABD'nin yanında yer alması, ilerleyen

---

⁵⁴⁸Ivo H. Daalder and James M. Lindsay, "Bush's Foreign Policy Revolution", *The George W. Bush Presidency: An Early Assessment*, ed. Fred I. Greenstein (Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 2003), 129-132.

⁵⁴⁹ Donald Rumsfeld, *Known and Unknown: A Memoir*, New York: Penguin Group, 2011, 443.

⁵⁵⁰ Mark Oliver, "European leaders support US against Iraq", *The Guardian*, 30 Ocak 2003.

süreçte “dünyanın şaşkırtıcı inançsızlığını aşmayı başarabilen birkaç siyasi liderden biri” olarak nitelendirilmesini de beraberinde getirmiştir.⁵⁵¹

Dolayısıyla AB içindeki bu durum dikkate alındığında Irak’a yönelik askeri müdahalenin gerekli olup olmaması veya nasıl bir müdahalenin gerekli olduğu hususunda BM, NATO ve AB örgütlerine üye devletlerin bir fikir birliğine varamadığı ifade edilebilir. Öyle ki AB devletlerinden Fransa’nın yanı sıra Almanya, Belçika, Lüksemburg da ABD’nin politikalarına net bir şekilde olumsuz yaklaşmışlardır. Bunun yanı sıra BM ve NATO gibi çok taraflı uluslararası örgütlerde de işgale karşı duruşlarını göstermişlerdir. NATO içinde Fransa gibi bazı Avrupa devletlerinin ABD’nin sunduğu gerekçelere ikna olmaması, Irak’ın işgaline karşı çıkmalarını beraberinde getirmiştir. Fransa, Rusya ve Çin’in ise aynı yöndeki kararları BM’nin sürece dâhil edilememesine neden olmuştur.⁵⁵²

Ancak Rusya ve Çin ABD’nin terörle savaş söylemi çerçevesinde giriştiği tek taraflı Irak müdahalesine yüksek bir tonla karşı çıkmamıştır. Dolayısıyla bu devletlerin özellikle işgal sonrası süreçte değişen tutumlarının gerek kendi iç meselelerini gerekse bölgedeki baskıcı politikalarını ayrılıkçı hareketlerle ve terörle savaş söylemi çerçevesinde gerçekleştirme imkanı bulmalarından kaynaklandığı ifade edilebilir.⁵⁵³

Sonuç olarak söz konusu süreçte ABD, çok taraflı işbirliği mekanizmasını tam olarak işletemeyerek, uluslararası desteği tam olarak sağlayamayarak ve BM Güvenlik Konseyi’ni göz ardı ederek işgali gerçekleştirmiştir.

2.4.5. Rakibin Yalnızlaştırılması

ABD, 11 Eylül saldırılarının ardından kendi başına hareket etmeyi ileri bir seviyeye taşımış olsa da bu yöndeki eğiliminin en yüksek olduğu zamanda bile El Kaide terör örgütüne bağlı teröristlere yönelik yakalama faaliyeti yürüten devletlerle pragmatik işbirliğinde bulunmuştur. Terörle savaş söylemi çerçevesinde diğer devletleri kendi yanında yer almaları için ikna etmeye çalışan ABD, giriştiği eylemi “ya bizimlesiniz ya da teröristlerle” diyerek meşrulaştırmaya çalışmıştır. ABD’nin sahip olduğu benzersiz

---

⁵⁵¹ Dunne, “Blair’s Britain and the road to war in Iraq”, 419.

⁵⁵² Hakkı Büyükbaş, “Kuramsal Yaklaşımların Işığında Irak Krizini Kavramak”, *EKEV Akademi Dergisi* 8, no. 20,(2004):2.

⁵⁵³ Yılmaz, *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek*, 708.

askeri kapasitenin kullanılmasının tek başına başarıyı garanti etmeyeceği düşüncesi ile süreç, kolektif bir mesele haline getirilmeye çalışılmıştır. Bu noktada ABD, “şer eksenli” söylemini devreye alarak ve az sayıdaki devleti ötekileştirerek uluslararası toplumun kendi yanında kanalize olmasını hedeflemiştir.⁵⁵⁴

Ancak işgalin öncesinde bir ikileme karşı karşıya olan ABD, bir yandan uluslararası toplum tarafından meşruiyeti tartışılan yaptırımların devam etmesini diğer yandan da Irak ile ilişki kuran ve işbirliği halinde olan devletlerin bu eğiliminden geri adım atmalarını istemiştir. Bu doğrultuda Dick Cheney’nin bölgedeki devletleri Irak’ı yalnız bırakmaları ve ABD’yi desteklemeleri için gerçekleştirdiği ziyarette bu devletlerden olumlu yanıt alamaması önemlidir. Bölge devletleri daha sonra Arap Birliği Zirve Konferansı’nda da dile getirdikleri gibi Irak’a yönelik bir işgale destek vermeyeceklerini söylemişlerdir.⁵⁵⁵ Dolayısıyla bir güvenlikleştirmenin sonucu olarak Irak’ın yalnızlaştırılması, işgale giden süreçte aşınmış ve Irak’ın bölgesel ve küresel aktörler tarafından desteklenmeye başladığı bir dönem söz konusu olmuştur.

---

⁵⁵⁴ Brighi and Hill, “Implementation and behaviour”, 160.

⁵⁵⁵ Ayhan ve Pirinççi, *Tarih Yeniden Yazılırken: Saddam Hüseyin*, 211-212.

SONUÇ

Soğuk Savaş'ın sona ermesi bir taraftan iki kutuplu uluslararası sistemin sonuna geldiğini ifade ederken, diğer taraftan tek kutuplu düzene geçişin sinyalini vermiştir. Bu minvalde peşi sıra gerçekleşen uluslararası tepkilerle birlikte düşünüldüğünde, Basra Körfezi'ni uluslararası gündemin önemli bir konusu haline getiren Kuveyt'in işgali sürecinin geriye kalan tek süper güç olan ABD'ye sistemin hegemonu olma noktasında alan açtığı söylenebilir. Kuveyt'in işgalinin ardından Irak'ın izlediği politikayı kabul edilemez olarak değerlendiren fakat süreçle ilgili savaş kararını göze alamayan ABD öncülüğündeki uluslararası toplumun tutumu zorlayıcı diplomasinin uygulanması yönünde olmuştur. Dünya barışı ve uluslararası toplumun güvenliği retoriği çerçevesinde petrolün güvenliğinin sağlanmasını hayati bir tehdit olarak inşa eden ABD, kaba güce başvurmadan ziyade yaptırımların uygulanması ve sınırlı güce başvurulması gibi zorlayıcı diplomasi stratejisini kullanmaya istekli davranmıştır. Ancak neticede ABD'nin Irak'a yönelik politikası savaşa başvurulması yönünde olmuştur.

Körfez Savaşı ile Irak'ın işgali arasında kalan süreçte Irak'a yönelik yaptırımlarını artıran ABD, Çekiç Güç ile özelde Irak'ta genelde ise Basra Körfezi'nde askeri varlığını arttırmıştır. Bu minvalde Kuveyt ve Suudi Arabistan'da konuşlandırılan Amerikan askerlerinin sayısı giderek arttırılmış, varlığı ise meşru bir temele oturtulmuştur. 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin, dış politika hedeflerine ulaşabilmek için önemli bir fırsat bulduğu ve askeri gücünü araç olarak kullanmaya istekli davranma eğilimi gösterdiği ifade edilebilir. Kitle imha silahları programı ve terör bağlantıları söylemi üzerinden güvenlikleştirilen süreçteki dikkat çeken durum, ABD'nin inşa ettiği bir öteki üzerinden bölgedeki nüfusunu pekiştirmeye dönük politikasıdır. Bu doğrultuda Bush Doktrini ile birlikte ABD, kapsamlı bir değişim konseptine girişerek, başarılı bir güvenlikleştirme sürecinin akabinde Irak'ın işgali için elverişli bir ortam oluşturmuştur. Irak'ın işgaline (2003) kadar geçen süreçte Irak'a karşı tehdit ve sınırlı güç kullanımı ile uygulanan zorlayıcı diplomasi, Saddam Hüseyin rejiminin taleplere uymasını sağlamaktan ziyade Irak'ın ekonomik ve askeri kapasitesini yok etmeye dönük olmuştur.

Esasında ABD, barış ile uyumlu olmayan, serbest piyasa ekonomisine açık olmayan, petrolün kesintisiz akışına engel oluşturan Irak'ın bölgedeki ABD çıkarlarını tehdit eden bir devlet olmasını engellemek istemiştir. Dolayısıyla Körfez Savaşı (1990-1991) sürecinde istikrarı gözetmeyen, Yeni Dünya Düzeni'ne uygun hareket etmeyen bir devlet olarak hayati bir tehdit şeklinde kodlanan Irak, 11 Eylül saldırılarından sonra güvenlikleştirme sürecinin derinleşmesi ile işgal edilmiştir. ABD, izlediği politikalara meşruiyet sağlamak adına haydut devlet olarak sunduğu Irak'ı, işletilen süreçlerin akabinde zayıf bir devlet hâline getirmiştir.

Araştırma sorularına yanıt arandığı ve bunların ayrıntılı bir şekilde analiz edildiği çalışmada araştırma sorularına özetle şu yanıtlar verilmiştir. Körfez Savaşı (1990-1991) ve Irak'ın işgali (2003) süreçlerinde zorlayıcı diplomasi etkili bir şekilde kullanılamamış, sorunun çözümünü zorlaştırmıştır. Zorlayıcı diplomasi uygulamalarının başarısızlıkla sonuçlanması, ABD'nin hedefinin net olmamasından ve krizin çözüm şartlarını açıkça ortaya koymamasından, Saddam Hüseyin'in motivasyonunun güçlü olmasından, koşulsuz geri çekilmeyi kabul etmemesinden, rasyonel hareket etmemesinden ve verilen ultimatoma uymamasından kaynaklanmıştır. İnşa edilen tehditler üzerinden bir güvenlikleştirilmenin söz konusu olması, zorlayıcı diplomasinin uygulanmasını zorlaştırmıştır. Askeri müdahalenin alternatif bir araç haline gelmiş olmasında süreçlerin güvenlikleştirilmesi kolaylaştırıcı bir rol oynamıştır. Süreçlerin güvenlikleştirilmesi ile zorlayıcı diplomasinin birlikte kullanılması izlenen politikaların geri planında bir müdahale saatinin işlediğini göstermiştir ve güvenlikleştirme süreci bu kanaati desteklemiştir.

Öte yandan varsayımlarda belirtildiği gibi zorlayıcı diplomasi, sorunun esnek bir diplomasi zemininde çözümüne katkıda bulunmak yerine askeri güç kullanımına yol açan bir tırmandırma stratejisi olarak kullanılmıştır. Uygulanan zorlayıcı diplomasi, kaba güç kullanılmasına yönelik alımlayıcı kitlenin iknasının sağlanmasında ve uluslararası toplumun ciddi bir bölümünün bir koalisyon oluşturmasında önemli bir rol oynamıştır. Aynı şekilde çalışmanın varsayımlarında öngörüldüğü gibi ABD'nin Körfez Savaşı (1990-1991) ve Irak'ın işgalini (2003) daha geniş kapsamlı ulusal güvenlik stratejisinin bir parçası olarak değerlendirmesi, Basra Körfezi'nde ABD etki alanının genişlemesinde, bölgede yaşanan sorunların güvenlik alanına taşınmasında ve yaşanan

gelişmelerin güvenlikleştirme sürecinin aşamaları olarak idame ettirilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Sonuç olarak çalışmada güvenlikleştirme ile zorlayıcı diplomasi arasındaki iki yönlü karşılıklı etkileşim hâlinde olan ilişkinin tartışılması hedeflenmiştir. Ancak bu ilişkinin güvenlikleştirme merkezli kurulduğunun belirtilmesi gerekir. Nitekim bir taraftan güvenlikleştirme uygulamaları zorlayıcı diplomasinin bir tırmandırma stratejisine dönüşmesine neden olurken diğer taraftan zorlayıcı diplomasi güvenlikleştirme sürecini kolaylaştıran bir işlev görmüştür. Bu durumun her iki vakada da görülmesi ABD'nin güvenlikleştirme ve zorlayıcı diplomasi pratiklerini tekrarlamasına ve nihayetinde sık sık uygulanan yaptırımların ardından kaba güç kullanımına başvurmasına alan açtığı söylenebilir.

Bununla birlikte çalışmada, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi neticesinde ABD'nin, Basra Körfezi'nde askeri varlığını konuşlandırmak adına önemli fırsatlar elde ettiği analiz edilmiştir. 1990-1991 Körfez Savaşı'nın ardından Irak'ın işgaline giden süreçte bölge, ABD'nin askeri unsurlarının merkezi haline dönüşmüş ve bölgedeki ABD varlığı derinleşerek pekişmiştir. Bu sayede devamlı olarak bir güvenlikleştirmenin muhatabı olan Körfez devletlerinin ABD ve Batı'yla olan güvenlik ilişkisinin tek taraflı bir bağımlılığa dönüşmesi garanti altına alınmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Adib-Moghaddam, Arshin. *The International Politics of the Persian Gulf: A cultural genealogy*. Oxon: Routledge, 2006.

Açıkmeşe, Sinem Akgül. “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”. *Uluslararası İlişkiler* 8, no. 30 (2011): 43-73.

Açıkmeşe, Sinem Akgül. “Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenlikleştirme”. *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar Teoriler, Süreçler*, ed. Evren Balta, 241-255. İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.

Ağır, Bülent Sarper. *Güvenlik Çalışmaları: Kuram, Kavram ve Eleştiri*. Ankara: Nobel Akademi Yay., 2022.

Aksu, Fuat. *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*. Ankara: Bağlam Yayınları, 2008.

Aksu, Fuat. “Kuvvet Kullanma Tehdidine Dayalı Dış Politika Krizlerinde Güvenlik Kavramı”. *Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, der. Evren Balta Paker ve İsmet Akça, 475-502. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

Alterman, Jon B. “Coercive Diplomacy against Iraq, 1990–98”. *The United States and Coercive Diplomacy*, ed. Robert J. Art and Patrick M. Cronin (ed.), 275-303. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 2003.

Anderson, Liam and Gareth Stansfield. *The Future of Iraq: Dictatorship, Democracy, or Division?*. New York: Palgrave Macmillan, 2004.

Arı, Tayyar. *Basra Körfezi ve Orta Doğu’da Güç Dengesi 1978-1996*. İstanbul: Alfa Yayınları, 1996.

Arı, Tayyar. *Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2004.

Arı, Tayyar. *Amerika’da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika*. Bursa: Dora Yayınları, 2015.

Arı, Tayyar. *Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Savaş, Siyaset ve Diplomasi 1*. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları, 2017.

Arı, Tayyar. *Geçmişten Günümüze Ortadoğu 2*. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları, 2017.

Arı, Tayyar. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Bursa: Aktüel Yayınları, 2021.

Art, Robert J. "To What Ends Military Power?". *International Security* 4, no. 4 (1980): 3-35.

Art, Robert J. "Introduction". *The United States and Coercive Diplomacy*, ed. Robert J. Art and Patrick M. Cronin, 3-20. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 2003.

Arya, Neil. "Economic sanctions: the kinder, gentler alternative?". *Medicine, Conflict and Survival* 24, no. 1 (2008): 25-41.

Auzanneau, Matthieu. *Oil, Power, and War: A Dark History*. Vermont: Chelsea Green Publishing, 2018.

Ayhan, Veysel. Ferhat Piriñçi. *Tarih Yeniden Yazılırken: Saddam Hüseyin*. Ankara: Barış Platin Kitapevi, 2008.

Ayhan, Veysel. *Orta Doğu ve Petrol İmparatorluk Yolu*. Bursa: Dora Yayıncılık, 2009.

Bahgat, Gawdat. "Oil security: Potential threats". *Contemporary Security Policy* 19, no. 2 (1998): 71-90.

Bakır, Ali. "Körfez ve ABD İlişkilerinde Ayrışmalar ve Gerileme Dönemi". *Körfez Dış Politikası: Bağımlılık, Müdahalecilik, Tarafsızlık*, ed. İsmail Numan Telci, 275-298. Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2021.

Baldwin, David A. "The Concept of Security". *Review of International Studies* 23, no.1 (1997): 5-26.

Balzacq, Thierry. "The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context". *European Journal of International Relations* 11, no.2 (2005): 171-201.

Baram, Amatzia. "Calculation and Miscalculation in Baghdad". *International Perspectives on the Gulf Conflict, 1990-91*, ed. Alex Danchev and Dan Keohane, 23-58. London: Palgrave Macmillan, 1994.

Baysal, Başar ve Lale Lüleci. "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11, no.22 (2015): 61-96.

Baysal, Başar. "Coercion by fear: Securitization of Iraq prior to the 2003 war", *International Journal* 74, no.3 (2019): 363–386.

Baysal, Başar. "20 Years of Securitization: Strengths, Limitations and A New Dual Framework". *Uluslararası İlişkiler* 17, no.67 (2020): 3-20.

Bellamy, Alex J. "Lessons Unlearned: Why Coercive Diplomacy Failed at Rambouillet", *International Peacekeeping* 7, no.2 (2000): 95-114.

BP. "bp Statistical Review of World Energy 2021". Erişim 14 Kasım 2022. <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-full-report.pdf>.

Brands, H. W. "George Bush and the Gulf War of 1991". *Presidential Studies Quarterly* 34, no. 1 (2004): 113-131.

Brands, Hal. "Saddam and Israel: What Do the New Iraqi Records Reveal?". *Diplomacy & Statecraft* 22, no. 3 (2011): 500–520.

Brands, Hal and David Palkki. "Saddam, Israel, and the Bomb: Nuclear Alarmism Justified?". *International Security* 36, no. 1 (2011): 133–166.

Bratton, Patrick C. "When Is Coercion Successful? And Why Can't We Agree on It?". *Naval War College Review* 58, no. 3 (2005): 99-120.

Brighi, Elisabetta and Christopher Hill. "Implementation and behaviour". *Foreign Policy Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield and Tim Dunne, 147-167. Oxford: Oxford University Press, 2016.

Bull, Hedley. *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London: Palgrave Macmillan, 2012.

Bush, George H. W. National Security Directive-26: U.S. Policy Toward the Persian Gulf. 1989.

Bush, George H. W. National Security Directive-54: Responding to Iraqi Aggression in the Gulf. 1990.

Bush, George H. W. "Address to the Nation Announcing the Deployment of United States Armed Forces to Saudi Arabia". 8 Ağustos 1990. erişim 27 Kasım 2022. <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-the-nation-announcing-the-deployment-united-states-armed-forces-saudi-arabia>.

Bush, George H. W. "Address Before a Joint Session of the Congress on the Persian Gulf Crisis and the Federal Budget Deficit". 11 Eylül 1990. erişim 27 Ağustos 2022. <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-before-joint-session-the-congress-the-persian-gulf-crisis-and-the-federal-budget>.

Bush, George H. W. *Public Papers of The Presidents of The United States George Bush: 1990 July 1—December 31, 1990*. Washington, DC: Office of the Federal Register, National Archives and Records Administration, 1991.

Bush, George H. W. National Security Strategy of The United States. The White House. 1 August 1991.

Bush, George W. President Delivers State of the Union Address. The White House. 29 Ocak 2002.

Bush, George W. National Security Strategy of the United States. The White House. 2002.

Bush, George W. President's Remarks at the United Nations General Assembly, The White House. 12 Eylül 2002

Bush, George W. President Bush Outlines Iraqi Threat. The White House. 7 October 2002.

Bush, George W. President Delivers "State of the Union". The White House. 28 Ocak 2003.

Buzan, Barry. "Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations". *Journal of Peace Research* 21, no. 2 (1984): 109-125.

Buzan, Barry ve Ole Wæver. "Slippery? contradictory? sociologically untenable? The Copenhagen school replies". *Review of International Studies* 23, no.2 (1997): 241-250.

Buzan, Barry, Ole Wæver ve Jaap De Wilde. *Security: A New Framework For Analysis*. Boulder, London: Lynne Rienner Publishers, 1998.

Buzan, Barry and Ole Wæver. "Macrosecuritisation and Security Constellations: Reconsidering Scale in Securitisation Theory". *Review of International Studies* 35, no. 2 (2009): 253-276.

Büyükbaş, Hakkı. "Kuramsal Yaklaşımların Işığında Irak Krizini Kavramak", *EKEV Akademi Dergisi* 8, no. 20 (2004): 1-24.

Byman, Daniel, Kenneth Pollack and Matthew Waxman. "Coercing Saddam Hussein: Lessons From The Past". *Survival* 40, no. 3 (1998): 127-151.

Byman, Daniel L, Matthew C. Waxman and Eric Larson. *Air Power as a Coercive Instrument*, Santa Monica: RAND Corporation, 1999.

Byman, Daniel and Matthew Waxman. "Defeating. U.S. Coercion". *Survival* 41, no. 2 (1999): 107–120.

Callinicos, Alex. "Iraq: Fulcrum of World Politics". *Third World Quarterly* 26, no. 4/5 (2005): 593-608.

Cheney, Richard B. "Remarks by the Vice President to the National Association of Home Builders". The American Presidency Project. 06 Haziran 2002.

Cigar, Norman. "Iraq's strategic mindset and the gulf war: Blueprint for defeat". *Journal of Strategic Studies* 15, no. 1 (1992): 1-29.

Clinton, Bill. National Security Strategy for a Global Age. The White House. 2000.

Clymer, Adam. "War in the Gulf: Public Opinion; Poll Finds Deep Backing While Optimism Fades". The New York Times. 22 Ocak 1991. erişim 23 Ağustos 2022.

<https://www.nytimes.com/1991/01/22/us/war-in-the-gulf-public-opinion-poll-finds-deep-backing-while-optimism-fades.html>.

Copson, Raymond W. "Iraq War? Current Situation and Issues for Congress", Congressional Research Service (CRS) Report, 26 Şubat 2003, 1-39.

Coşkun, Bezen Balamir. "Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme: Değişen Güvenlik Ortamı, Zorluklar, Fırsatlar ve Meydan Okumalar". *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, ed. Tayyar Arı, 179-202. Bursa: Dora Yayınları, 2014.

Daalder, Ivo H. ve James M. Lindsay. "Bush's Foreign Policy Revolution". *The George W. Bush Presidency: An Early Assessment*, ed. Fred I. Greenstein, 100-137. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 2003.

Dawisha, Adeed, *Iraq: A Political History from Independence to Occupation*. Princeton: Princeton University Press, 2009.

Dedeoğlu, Beril. *Uluslararası Güvenlik ve Strateji* İstanbul: Yeniüzyıl Yayınları, 2020.

Duffield, John S. "Oil and the Decision to Invade Iraq". *Why Did the United States Invade Iraq?*, Jane K. Cramer and A. Trevor Thrall, 145-166. Oxon: Routledge, 2012.

Dumbrell, John. "Personal diplomacy: Relations between prime ministers and presidents". *Anglo-American Relations: Contemporary perspectives*, ed. Alan P. Dobson and Steve Marsh, 82-104. Oxon: Routledge, 2013.

Dunne, Michael. "The United States, the United Nations and Iraq: 'Multilateralism of a Kind'". *International Affairs* 79, no. 2 (2003): 257-277.

Dunne, Tim. "Blair's Britain and the road to war in Iraq". *Foreign Policy Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield and Tim Dunne, 419-440. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Emmers, Ralf. "Securitization". *Contemporary Security Studies*, ed. Alan Collins, 136-151. New York: Oxford University Press, 2010.

Fettweis, Christopher J. "Threatlessness and US Grand Strategy", *Survival* 56, no.5 (2014): 43-68.

Fırat, Melek ve Ömer Kürkçüoğlu. "Orta Doğu'yla İlişkiler". *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar II*, ed. Baskın Oran, 551-567. İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.

Floyd, Rita. "Towards a Consequentialist Evaluation of Security: Bringing Together the Copenhagen and the Welsh Schools of Security Studies". *Review of International Studies* 33, no. 2 (2007): 327-350.

Freedman, Lawrence and Efraim Karsh. "How Kuwait Was Won: Strategy in the Gulf War". *International Security* 16, no. 2 (1991): 5-41.

Freedman, Lawrence and Srinath Raghavan. "Coercion". *Security Studies An Introduction*, ed. Paul D. Williams and Matt McDonald, 191-205. Oxon: Routledge, 2018.

Gause III, F. Gregory. "The Illogic of Dual Containment". *Foreign Affairs* 73, no. 2 (1994): 56-66.

Gause, III F. Gregory, "Iraq's Decisions to Go to War, 1980 and 1990". *Middle East Journal* 56, no. 1 (2002): 47-70.

Gause III, F. Gregory. "The Foreign Policy of Saudi Arabia", *The Foreign Policies of Middle East States*, ed. Raymond Hinnebusch and Anoushiravan Ehteshami, 185-206. London: Lynne Rienner Publishers, 2014.

George, Alexander L. "The 'Operational Code' A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision Making". *International Studies Quarterly* 13, no. 2 (1969): 190-222.

George, Alexander L. "The Development Of Doctrine And Strategy". *The Limits of Coercive Diplomacy: Laos-Cuba-Vietnam*, ed. Alexander L. George, David K. Hall and William R. Simons, 1-35. Boston: Little, Brown and Company, 1971.

George, Alexander L. "Appendix: Note On Theory And Methodology". *The Limits of Coercive Diplomacy: Laos-Cuba-Vietnam*, ed. Alexander L. George, David K. Hall and William R. Simons, 255-259. Boston: Little, Brown and Company, 1971.

George, Alexander L. "Crisis Management: The Interaction of Political and Military Considerations". *Survival* 26, no. 5 (1984): 223-234.

George, Alexander L. *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*. Washington DC: United States Institute of Peace Press, 1991.

George, Alexander L. "A Provisional Theory of Crisis Management". *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, ed. Alexander L. George, 22-27. Boulder: Westview Press, 1991.

George, Alexander L. "Strategies for Crisis Management". *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, ed. Alexander L. George, 377-394. Boulder: Westview Press, 1991.

George, Alexander L. *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*. Washington, DC.: United States Institute of Peace Press, 1993.

George, Alexander L. "Coercive Diplomacy: Definition and Characteristics". *The Limits of Coercive Diplomacy*, ed. Alexander L. George and William E. Simons, 7-11. Boulder, CO: Westview Press, 1994.

George, Alexander L. "Theory and Practice". *The Limits of Coercive Diplomacy*, ed. Alexander L. George, William E. Simons, 13-21. Boulder, CO: Westview Press, 1994.

George, Alexander L. "The Need for Influence Theory and Actor-Specific Behavioral Models of Adversaries", *Comparative Strategy* 22, no: 5 (2003): 463-487.

George, Alexander L. "Coercive Diplomacy". *The Use of Force: Military Power and International Politics*, ed. Robert J. Art and Kenneth N. Waltz, 70-76. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2004.

Gordon, Michael R. and Bernard E. Trainor. "Even as U.S. Invaded, Hussein Saw Iraqi Unrest as Top Threat". *The New York Times*. 12 Mart 2006.

Hallaj, Muhammad. "U.S. Gulf Policy: Going The Extra Mile For War". *Arab Studies Quarterly* 13, no. 1/2 (1991): 1-10.

Halliday, Fred. "The Gulf War and Its Aftermath: First Reflections". *International Affairs* 67, no. 2 (1991): 223-234.

Harunoğlu, Nur Çetinoğlu. *Düzen - Adalet İkileminde Türkiye'nin Dış Politikası ve ABD ile İlişkiler*. İstanbul: Derin Yayınları, 2016.

Hiro, Dilip. *Neighbors, Not Friends: Iraq and Iran After the Gulf Wars*. London: Routledge, 2001.

Hitchens, Christopher. *A Long Short War: The Postponed Liberation of Iraq*. New York: Penguin Group, 2003.

Hook, Steven W. and John W. Spanier. *American Foreign Policy Since World War II*. Washington, DC: CQ Press, 2009.

Hosmer, Stephen T. *Why the Iraqi Resistance to the Coalition Invasion Was So Weak*. Santa Monica: Rand Corporation, 2007.

Hough, Peter. *Understanding Global Security*. Oxon: Routledge, 2008.

"How 9/11 Reshaped Foreign Policy". Council on Foreign Relations (CFR). Erişim erişim 3 Ekim 2022. <https://www.cfr.org/timeline/how-911-reshaped-foreign-policy>.

Howell, Alison ve Melanie Richter-Montpetit. "Is securitization theory racist? Civilizationism, methodological whiteness, and antiblack thought in the Copenhagen School". *Security Dialogue* 51, no. 1 (2020): 3-22.

Huntington, Samuel P. "The Lonely Superpower", *Foreign Affairs* 78, no. 2 (1999): 35-49.

Ikenberry, G. John. *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order After Major Wars*. Princeton: Princeton University Press, 2001.

International Energy Agency (IEA). *Oil Supply Security: Emergency Response of IEA Countries*. Paris, 2007.

Islam, Faisal. "Iraq nets handsome profit by dumping dollar for euro". The Guardian. 16 Şubat 2003. erişim 12 Nisan 2023. <https://www.theguardian.com/business/2003/feb/16/iraq.theeuro>.

İşyar, Ömer Göksel. "Definition and Management of International Crises", *Perceptions Journal of International Affairs* 13, no. 4 (2008): 1 - 48.

İşyar, Ömer Göksel. *Türk Dış Politikası: Sorunlar ve Süreçler*. Bursa: Dora Yayınları, 2017.

Jakobsen, Peter Viggo. *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War: A Challenge for Theory and Practice*. London: Palgrave Macmillan, 1998.

Jakobsen, Viggo Peter. "Coercive Diplomacy: Frequently Used, Seldom Successful". 2007: 29-40. erişim 25 Mayıs 2022. https://kkrrva.se/wp-content/uploads/Artiklar/074/kkrvaht_4_2007_3.pdf.

Jakobsen, Peter Viggo. "Pushing the Limits of Military Coercion Theory", *International Studies Perspectives* 12, no.2 (2011): 153-170.

Jakobsen, Peter Viggo. "Coercive Diplomacy". *Contemporary Security Studies*, ed. Alan Collins, 239-255. New York: Oxford University Press, 2013.

Jakobsen, Peter Viggo. "Coercive diplomacy". *The SAGE Handbook of Diplomacy*, ed. Costas M. Constantinou, Pauline Kerr and Paul Sharp, 476-486. London: SAGE Publications, 2016.

Judis, John B. and Spencer Ackerman. "The Selling of the Iraq War: The First Casualty". *Global Policy Forum*. 30 Haziran 2003.

Juhasz, Antonia. *The Bush Agenda: Invading the World, One Economy at a Time*. New York: HarperCollins, 2006.

Kamrava, Mehran. *The Modern Middle East: A Political History since the First World War*. London: University of California Press, 2005.

Kämpf, J. and M. Sadrinasab. "The circulation of the Persian Gulf: a numerical study". *Ocean Sci* 2, no.1 (2006): 27-41.

Karabell, Zachary. "Backfire: US Policy toward Iraq, 1988-2 August 1990". *Middle East Journal* 49, no. 1 (1995): 28-47.

Khadduri, Majid and Edmund Ghareeb. *War in the Gulf, 1990-91: The Iraq-Kuwait Conflict and Its Implications*. New York: Oxford University Press, 1997.

Khong, Yuen Foong. "Neoconservatism and the domestic sources of American foreign policy: The role of ideas in Operation Iraqi Freedom". *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield and Tim Dunne, 315-333. Oxford: Oxford University Press, 2016.

Klare, Michael T. "Energy Security". *Security Studies: An Introduction*, ed. Paul D. Williams, 483-496. Oxon: Routledge, 2008.

Krauthammer, Charles. "The Unipolar Moment". *Foreign Affairs* 70, no. 1 (1990/1991): 23-33.

Kristol, William. "What Wolfowitz Really Said". *Washington Examiner*. 9 Haziran 2003. erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.washingtonexaminer.com/weekly-standard/what-wolfowitz-really-said>.

"Kuwait is liberated". *The Washington Post*. 28 Şubat 1991. erişim 12 Ocak 2023. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1991/02/28/kuwait-is-liberated/3b7d1c19-c21a-4a4a-9e3a-ce31029cb300/>.

Lauren, Paul Gordon. "Ultimata and Coercive Diplomacy". *International Studies Quarterly* 16, no. 2 (1972): 131-165.

Lauren, Paul Gordon, Gordon A. Craig and Alexander L. George. *Force and Statecraft: Diplomatic Challenges of our Time*. New York: Oxford University Press, 2007.

Leffler, Melvyn P. "Bush's Foreign Policy". *Foreign Policy*, No. 144 (2004): 22-24+26-28.

Levy, Jack S. "Deterrence and Coercive Diplomacy: The Contributions of Alexander George", *Political Psychology* 29, no. 4 (2008): 537-552.

Lipschutz, Ronnie D. *On Security*. New York: Columbia University Press, 1995.

- Lieber, Robert J. "Oil and Power after the Gulf War". *International Security* 17, no. 1 (1992): 155-176.
- Lowther, Adam B. "Introduction: How Has Deterrence Evolved?". *Deterrence: Rising Powers, Rogue Regimes, and Terrorism in the Twenty-First Century*, ed. Adam B. Lowther, 1-13. New York: Palgrave Macmillan, 2012.
- Lutz, Brenda and James Lutz, "Terrorism". *Contemporary Security Studies*, ed. Alan Collins, 273-288. New York: Oxford University Press, 2013.
- Malone, David M. *The International Struggle Over Iraq: Politics in the UN Security Council 1980–2005*. New York: Oxford University Press, 2006.
- Mark, Clyde R. "Iraq/Kuwait Crisis: Congressional Action Through January 1991". Congressional Research Service (CRS) Report, 7 Şubat 1991, 1-6.
- Markwica, Robin. *Emotional Choices: How the Logic of Affect Shapes Coercive Diplomacy*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
- Martel, William C. *Grand Strategy in Theory and Practice: The Need for an Effective American Foreign Policy*. New York: Cambridge University Press, 2015.
- Mastanduno, Michael. "Economic Statecraft". *Foreign Policy Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield and Tim Dunne, 204-222. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Mastanduno, Michael. "Economic Statecraft". *Foreign Policy Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield and Tim Dunne, 222-241. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- McDonald, Matt. "Securitization and the Construction of Security". *European Journal of International Relations* 14, no.4 (2008): 563-587.
- McKinney, Bruce C.. "Decision-Making: Case Studies Including The Bush Administration's Decision To Invade Iraq", *Peace Research* 37, no. 2 (2005): 11-25.
- Melby, Eric D.K. "Iraq". *Economic Sanctions and American Diplomacy*. ed. Richard Haass, 107-128. New York: Council on Foreign Relations Press, 1998.

Moore, Mike. "How George Bush Won His Spurs". *Bulletin of the Atomic Scientists* 47, no. 8 (1991): 26-33.

Morgan, Patrick. *Deterrence Now*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Neff, Donald. "The U.S., Iraq, Israel, and Iran: Backdrop to War". *Journal of Palestine Studies* 20, no. 4 (1991): 23-41.

Obama, Barack. "Transcript: Obama's Speech Against The Iraq War". 2002. Erişim 19 Nisan 2023. <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=99591469>.

Oliver, Mark. "European leaders support US against Iraq". *The Guardian*. 30 Ocak 2003.

Oran, Filiz Çoban. "Güvenlik Çalışmaları ve Uluslararası Güvenlik: Teorik ve Tarihsel Bir Analiz". *Uluslararası Güvenlik ve Uluslararası Örgütler*, ed. Arif Bağbaşıoğlu, 51-75. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021.

Özkan, Behlül. "Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası". *Stratejik Araştırmalar* 9, no. 16 (2011): 51-91.

Paker, Evren Balta. *Küresel Güvenlik Kompleksi: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.

Pape, Robert A. *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*. New York: Cornell University Press, 1996.

Parra, Francisco. *Oil Politics: A Modern History of Petroleum*. London: I. B. Tauris, 2004.

Pirnie, Bruce R. and Edward O'Connell, *Counterinsurgency in Iraq (2003–2006)*. Santa Monica: RAND Corporation, 2008.

"Poll: Bush gaining support on invading Iraq", CNN, 10 Şubat 2003, erişim 14 Kasım 2022. <http://edition.cnn.com/2003/US/02/10/sprj.irq.iraq.poll/>.

Pollack, Kenneth M. *The Threatening Storm: The Case for Invading Iraq*. New York: Random House, 2002.

- Posen, Barry R. "U.S. security policy in a nuclear-armed world or: What if Iraq had had nuclear weapons?". *Security Studies* 6, no. 3 (2007): 1-31.
- Powell, Colin L. "Press Briefing Abroad Aircraft En Route to Cairo, Egypt". U.S. Department of State., 23 Şubat 2001.
- Raphael, Sam and Doug Stokes. "Energy Security". *Contemporary Security Studies*, ed. Alan Collins, 306-319. New York: Oxford University Press, 2013.
- Reçber, Kamuran. "Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyi'nde Sınır Ötesi Operasyon ve Sıcak Takip Hakkı, *Uluslararası Hukuk ve Politika* 3, no. 9 (2007): 16 – 27.
- Reçber, Sercan. "Irak'a Yönelik Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuk Açısından Geçerliliği". *Uluslararası Hukuk ve Politika* 4, no 13 (2008): 55 – 75.
- Ricks, Thomas E. *Fiasco: The American Military Adventure in Iraq*. New York: The Penguin Press, 2006.
- Robinson, Piers. "The role of media and public opinion". *Foreign Policy Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield and Tim Dunne, 186-205. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Romm, Joseph. "Needed— A No-Regrets Energy Policy". *Bulletin of the Atomic Scientists* 47, no.6 (1991): 31-36.
- Rumsfeld, Donald. *Known and Unknown: A Memoir*. New York: Penguin Group, 2011.
- Rythoven, Eric Van. "Learning to feel, learning to fear? Emotions, imaginaries, and limits in the politics of securitization", *Security Dialogue* 46, no. 5 (2015): 458-475.
- Salihi, Emin. *Irak: Devletin Çöküşü ve Çatışma Süreci*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2017.
- Salinger, Pierre and Eric Laurent. *Secret Dossier: The Hidden Agenda Behind The Gulf War*. Harmondsworth: Penguin Books, 1991.
- Salinger, Pierre. "The United States, the United Nations, and the Gulf War". *Middle East Journal* 49, no. 4 (1995): 595-613.

Schelling, Thomas C.. *Arms and Influence*. New Haven and London: Yale University Press, 2008.

Schettino, Ilario. "Is Coercive Diplomacy a Viable Means to Achieve Political Objectives?". 2009: 1-7. erişim 19 Mart 2023. <https://www.e-ir.info/pdf/1693>.

Schmidt, Brian C.. "The primacy of national security". *Foreign Policy Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield and Tim Dunne, 206-221. Oxford: Oxford University Press, 2016.

Seliktar, Ofira. *The Politics of Intelligence and American Wars with Iraq*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

"Senate approves Iraq war resolution", CNN, 11 Ekim 2002, erişim 8 Haziran 2023. <https://edition.cnn.com/2002/ALLPOLITICS/10/11/iraq.us/>.

Shiffman, Gary M. "Economic Security". *Contemporary Security Studies*, ed. Alan Collins, 208-221. New York: Oxford University Press, 2013.

Sifry, Micah L. and Christopher Cerf. "The U.N. Resolutions: The Complete Text". *Gulf War Reader: History, Documents, Opinions*, ed. Micah L. Sifry and Christopher Cerf, 137-156. New York: Times Books, 1991.

Simons, Geoff. *The United Nations: A Chronology of Conflict*. New York: Palgrave Macmillan, 1994.

Solarz, Stephen J., Paul Wolfowitz, Derek Chollet, Robert Satloff, Patrick Clawson and Michael Eisenstadt. "How to Overthrow Saddam". *Foreign Affairs* 78, no. 2 (1999): 160-163.

Sperandei, Maria. "Bridging Deterrence and Compellence: An Alternative Approach to the Study of Coercive Diplomacy". *International Studies Review* 8, no. 2 (2006): 253-280.

Stein, Janice Gross. "Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?". *International Security* 17, no. 2 (1992): 147-179.

Stein, Janice Gross. "Foreign Policy Decision Making: Rational, Psychological, and Neurological Models". *Foreign Policy Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield, and Tim Dunne, 130-146. Oxford: Oxford University Press, 2012.

Şener, Bülent. "Savaş ile Barış Arasında Bir Kriz Yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi ve Türk Dış Politikasındaki Örnekleri". *Yeni Güvenlik Ekosistemleri ve Çok Taraflı Bedeli*, ed. Tolga Sakman, Ayşenur Yılmaz ve Ufuk Çiçek, 157-190. İstanbul: Tasam Yayınları, 2018.

Taft IV, William H. "Todd F. Buchwald, Preemption, Iraq, and International Law". *The American Journal of International Law* 97, no. 3 (2003): 557-563.

Taylor, Samantha A. and Amanda B. Cronkhite. "Winning the Narrative War". *Parameters* 50, no. 2 (2020): 87-94.

Taylor, Stan A. and Theodore J. Ralston. "The Role of Intelligence in Crisis Management". *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, ed. Alexander L. George, 395-412. Boulder: Westview Press, 1991.

"Testimony of U.S. Secretary of Defense Donald H. Rumsfeld Senate Armed Services Committee". 21 Haziran 2001. erişim 10 Haziran 2023. https://www.globalsecurity.org/military/library/congress/2001_hr/010621rumsfeld.pdf.

"Testimony of U.S. Secretary of Defense Donald H. Rumsfeld before the House Armed Services Committee regarding Iraq (Transcript)". Rayburn House Office Building. 18 Eylül 2002. erişim 7 Eylül 2022. <http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/trachtenberg/useur/rumsfeld180902.html>.

Uçarol, Rıfat. *Siyasi Tarih:1914-2014*. İstanbul: Der Yayınları, 2019.

Ulrichsen, Kristian Coates. *The Gulf States in International Political Economy*. New York: Palgrave Macmillan, 2016.

Uslu, Nasuh. "Körfez Savaşı ve Amerika'nın Politikaları". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 54, no. 3 (2015): 165-199.

Uzgel, İlhan. “ABD ve NATO’yla İlişkiler”. *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar II*, ed. Baskın Oran, 243-325. İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.

Wæver, Ole. “The EU as a Security Actor: Reflections from a Pessimistic Constructivist on Post-Sovereign Security Orders”. *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security and Community*, ed. Morten Kelstrup and Michael C. Williams, 250-294. London: Routledge, 2000.

Wilkinson, Claire. “The Copenhagen School on Tour in Kyrgyzstan: Is Securitization Theory Useable Outside Europe?”. *Security Dialogue* 38. no.1 (2007): 5-25.

Williams, Michael C. “Words, Images, Enemies Securitization and International Politics”. *International Studies Quarterly* 47, no.4 (2003): 511-531.

Woodward, Bob. *Plan of Attack*. New York: Simon & Schuster, 2004.

Woodward, Bob. *State of Denial: Bush at War, Part III*. New York: Simon & Schuster, 2006.

Yaycı, Cihat. “Irak’ta Yaşanan Savaşlar ve Türkiye’ye Etkileri”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 15, no. 30 (2019): 331-352.

Yergin, Daniel. “Overview”. *The Dependence dilemma: Gasoline consumption and America's security*, ed. Daniel Yergin, 15- 28. USA: Center for International Affairs, Harvard University, 1980.

Yılmaz, Sait. *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek*. Ankara: Kaynak Yayınları, 2017.